SERIA III ANUL IV — No. 141

3 Lei Exemplarul în țară
6 Lei Ex. în străinătate

Duminică 5 August 1923

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Agonie

Ilie Cumpănă, sleit de bolire, își ascute pentru nu știu a câta oară, auzul; degeaba... niciun huet nu se desluşeşte. Toaca de leturghie, s'a destrămat de mult pe valea Carasului și Mărina tot nu se ivește. Setea-i frige cerul gurii, şi-i tăbăceşte gâtlejul; turloaiele scorojite și umflate butie de coptură învârtoşate, nu le mai simte; inima i se hurducăe tot mai fără putere; sudoarea-i scaldă ceafa și spetele spuzit de zăcere; simte lămurit, din ce în ce mai lămurit, cum se răcește dela genunchi în sus.

De as'noapte, de când cu visul, gândul morții îl scurmă fără hodină. Se făcea par'că pe'nserate şi'n toiu de iarnă; lunecat de sus, depe zâmții Runcului, se rostogolea mototol spre văgăuna Vracului, de unde duhnește vară și iarnă, zi și noapte, o boare încinsă şi puturoasă.

— „Mărino !.. fă Mărino fă !.. dormi ?" Femeia tresare toată.

— Ce-i Ilie ? Ți-i sete, ori visaşi ceva ?

— Mărino, să știi că mor... iar mi s'a făcut semn !

— „Ira bre române bre, d'a nu te mai gândi la moarte, pentru D-zeu !" şi femeia-şi scuipă'n sân, înfiripând pe-ascuns semnul crucii.

— Ascultă-fă!!... (geme, întinde trosnind piciorul drept, şi după un răgaz trăgându-şi sufletul): mâne-i sfânta Duminică... hm?

— Duminecă, Ilie !

— Atunci, ia tu, fă, după slujbă pe părintele Sică, și duceți-vă la taica... rugați-l să mă ierte și să vină'ncoa să-l mai văz odată... nu știu de-oi apuca sfințitul soarelui !

De-alături, din chiler, s'aude cotcodăcit înfundat. Zăpușala din bătătură, străjuită de salcâm, se prefiră pela țâțânele ușii și prin ochiul de geam lipit cu hârtie. Ilie Cumpănă, sleit de așteptare, își torce agale întâmplările vieții.

Copilărie silnică și'ntunecată, de plod firav; tinerețǎ tot aşijderea de'ntunecată; zile și nopți tot una de lungi, tot una de pustii... apoi războiul..,

Moldova cea depărtată, cu muscali, cu foamete, cu nămeți cât casa... apoi iureșul din miez de noapte dela Cașin, turloaiele fărâmate de schijă... zăcerea... reforma...

Ilie Cumpănă oftează și se'ntreabă :

„Dece nu mai vine muerea ? Oare nu iartă taica ?"

Două boabe limpezi, răsar, sporesc, lunecă agale pe luciul ochilor, şi-şi fac apoi vad pela rădăcina nasului; altele tot mari și calde, se'mbulzesc acum de zor.

— Lică !.. Lică taică !! Tăcere

Băietul, de teamă să nu rămână singur cu bolnavul, s'a ținut scai de pestelca maică-sa. Tusea îi smunceşte ca din praștie capul și umerii. Amintirile se deapănă mai departe.

Din tot satul Herăşti, numai Mărinei, vădana lui Iacomi, i s'a făcut milă de Ilie Cumpănă. L-a'ngrijit cu drag și răbdare, împărțind cu dânsul, fără fereală de ochii lumii, şi blidul cu fiertură, și lavița cea nouă cu mindir. Şi'n sufletul lui Ilie, s'a 'mpletit pe'ndelete cele două fire albe: al dragostei, şi-al recunoștinței. Iar din noaptea ceia de Făurar, când a văzut cu ochii lui şi chinurile muerii, și asemănarea plodului, s'a legat cu jurământ greu s'o aducă odată și odată în casă, acasă la dânșii, în Goicea Mehedințului, și s'a ținut de cuvânt.

Ilie Cumpănă gâfâe întețit; inima-i bate pripit și cu poticneli; în pânza gândurilor se ivesc ochiuri, ochiuri.

Unchiaşul, nu s'a lăsat în ruptul capului; străină, vădană și mai cu seamă săracă lipită, una ca asta, inima lui de tată şi gospodar coprins, nu putea îngădui.

Şi certurile s'au ținut lanț, preț de două săptămâni, până'n Dumineca de lăsata secului, când tată și fecior, s'au încăerat şi bușit în bătătură, ca doi dușmani de moarte. De trei luni, bătrânul stă la fie-sa, în Măldărăști, iar Ilie, stăpânește singur casele bătrânești.

„Şi Mărina care nu mai vine !"

— Lică ! Lică, mă !

Ce-are să se facă muerea când o'nchide dânsul ochii ? Dar băiatul ? Lacrimile şi sughițul îl podidise din nou.

Soarele a scăpătat dincolo de chica salcâmului. Scroafa râmă pragul chilerului. O muscă mare, pătată cu verde, bâzâe înciudată. Colbul gros depe șosea, suge tâniala unei căruțe neunse. Toacă'n lemn, dela schitul cel nou din Cărbunești, se'nteţeşte. Lui Ilie Cumpănă, vederea și urzeala gândurilor, i se'nceţoşează din ce in ce. Broboanele de sudoare prind a se slei; mai întâi pela tâmple, apoi pe greabănul cefei, apoi pe spete... Limba-i spânzură moale, horcăiala i se mistue în coșul pieptului, ca'n niște foale desfundate. . . . . . .

Şi'n vreme ce Ilie Cumpănă se topește pe încetul, cu sufletul greu de păcat şi de afurisenia unchiaşului, Mărina pășește'n neștire în stânga părintelui Sică, cu plodul ghemuit în brațe.

„Oare îl vor putea minți ? Dacă simte cumva din glasul și căutătura lor, că bătrânul n'a vrut să-l ierte ?" Cam aceleași întrebări cătăresc și părintele Sică, şi Mărina lui Ilie Cumpănă.

De dincolo de piscul Runcului, nori vineți se răresc cu capul înnodând din petice zăbranic pentru fața soarelui. Sub umbrarul crâșmei, se vânzolește domol hora. Vântul o ține tot pe ulița satului, vânturând colbul încropit. Toaca dela schit se stinge, tăcerea sporește treptat, treptat. . . . .

Musca cea mare, pătată cu verde spălăcit, cotrobăește acum în toată voia, prin nările și prin gura invalidului Ilie Cumpănă, din Goicea Mehedințului.

ION DANGAROZI

MAMĂ

Din vârsta fericirii fără minte
Icoane dragi mi-apar mereu nainte:

De lume răzlețită și sfioasă,
In ramă de salcâm zăresc casa,

Şi 'n casă 'ntr'un colț întunecat
Văd un copil, de mama lui certat...

El mâinile şi'ntinde spre iertare —
Dar ea-i tăcută și ne'ndurătoare.

Din toți câți trec, nu-i nimeni să-l aline!
Şi plânge 'năbuşit copilul —
Ş'adoarme în suspine,..

Dar peste noapte — o biruește dorul —
Din somnu-i sare mama,
Şi spre ungherul unde-i doarme — odorul
Păşeşte 'n vârful degetelor mama...

Pe somnul lui cel lin
Duioasă se înclină

De-al vieții sale chin
Un zâmbet i-anină.

Sbucneşte făr' zăgaz
Iubirea ei mută
Şi plânsul lui obraz
Plângând — îl sărută,

Şi mii de mângâieri
Pe creştet i-adună —
De ziua cea de ieri
Ce dulce-l răzbună!

El simte cum s'apleacă peste dânsul
O umbră bună ce l-ar desmerda —
Şi 'ntr'un suspin pe când ea-i şterge plânsul,
Intinde brațele lui mici spre ea...

Pe gâtul ei s'anină în neștire
Toți îngerii din ceruri îi sânt frați!
Invăluit de-a candelei lucire!
Copil şi mamă dorm îmbrățișați...

P. CERNA

Copilăria şi boala lui Nietzsche

Dintr'o familie de preoți, ai cărei membri s'au manifestat ca buni muzicanți, sau ca autori de scrieri cu caracter religios, 1) — Friederich WilhelmNietzsche s'a născut la 15 Octombrie 1844, în micul sat Roecken de lângă Lützen. Mama lui, Francisca, născută Oehler (1826—1897) ne e înfățișată ca o femeie „vioaie, mereu senină, mamă mereu aducătoare de seninătate" într'o descriere a lui Paul Deussen, 2) — iar Raoul Richter conchide, după scrisorile pe cari le scria dânsa în anii de grele încercări, când fiul ei se sbătea în groaznice suferinți — că era de o așa de simplă și de virtuoasă purtare creștinească, în cel mai bun înțeles al cuvântului, — „încât nu era nevoie de aceasta pentru a-i complecta portretul, care păstrase, de sigur, și în nenorocire, adâncime de sentiment și mărime de caracter..."

Tatăl lui — Karl Ludwig Nietzsche (1813—1849) — s'a născut în străvechiul orășel Eilenburg 3) care-și odihnea gloriile trecute și pașnica viață de atunci pe malurile Muldei... Studiă teologia și ajunsese preot în Röcken, unde — ne asigură R. Richer 4) — „își câștigă mare iubire și venerațiune din partea comunității..."

In anul 1848 căzu pe niște scări de piatră peste un câine, alunecă și se lovi rău, la cap; își dete sfârșitul în 1849, în urma leziunilor cerebrale căpătate.

S'au iscat mari controverse asupra chestiunii de a se ști dacă „ramolismentul cerebral" — cum ar fi fost diagonsticată boala 5) tatălui lui Nietzsche — a fost ceva ereditar sau nu. Interesul cel mare al problemei constă în a vedea dacă se poate pune boala lui Nietzsche pe seama eredității sau dacă suferințele lui de mai târziu aveau să fie ceva nemoștenit și incidental. Se înțelege că admițând întâia ipoteză aducem puternice argumente în sprijinul părerilor detractorilor lui, cari pretind că tot ce a scris Nietzsche, a fost scris sub nefasta influență a nebuniei. Cum însă nu mai suferise nimeni din familia lui de asemenea turburări cerebrale, suntem înclinați să acceptăm afirmarea Elisabetei Foerster-Nietzsche, care pune boala tatălui ei pe seama nenorocitei căderi pe scările de piatră și a loviturii primite la cap.

După doctorul Paul Moebius 6) — care a studiat în deamănunt boala gânditorului — sguduirea pricinuită de căderea tatălui lui Nietzsche a grăbit desvoltarea bolii, — care n'ar fi fost numaidecât ereditară.

Chestiunea rămâne încă în discuție, — deoarece insuficiența datelor și a documentelor, nu poate arunca îndestulătoare lumină asupra ei. Ea rămâne însă de aceeași mare importanță în explicarea turburărilor ce se vor ivi mai târziu în mintea copilului lui Nietzsche.

Părerea gânditorului se schimbă însă, mai târziu, — şi, — el îi scria în 1882 domnișoarei Lou Salomé: „...m'am gândit... dacă n'am vreo înclinare spre nebunie. Imi spusei în sfârșit că *nu!*" 7) — pentru ca să-l auzim în 1887 spunându-i prietenului său Deussen, care-l vizitase la Engadin și căruia îi arăta un requiem compus pentru propria-i înmormântare: „Cred că n'o să mai fiu multă vreme umbră pământului! am ajuns la vârsta la care a murit tatăl meu, — și simt că am să mor de aceiași boală..." 8)

In primăvara anului ce urmă după moartea lui Karl Ludwig Nietzsche, — văduva, care n'avea decât 24 de ani, își luă copiii și se mută la Naumburg, — după ce pierdu pe cel mai mic din copii, care se prăpădi în scurt timp după moartea tatălui lui. Aci locui Nietzsche cu bunica din partea mamei și cu două mătuși. Urmă apoi cursurile școalei din Pforta,— unde fu sub influența directă a profesorului de istoria literaturii, — Koberstein. In urma studiilor de filologie făcute, scrise o lucrare despre Theognis (De Theognide Megarensi) — care e caracteristică prin însăși alegerea ei: „Theognis propovăduise ca ideal etic, morala stăpânilor; pentru dânsul, aristocratic și bun, plebeu și rău, sunt noțiuni diametral opuse..." Inființă apoi o societate — împreună cu colegii lui — în care se discutau chestiuni de logică, de estetică, de etică, ș. a. m. d. — și în care se dădea muzicii o însemnătate neobișnuită.

Se poate constata un frumos spirit de sociabilitate și o minunată dorință de a se instrui, la elevul școlii din Pforta. Abia mai târziu se va face transformarea aceea sufletească, pe nesimțite, — pentruca să ne apară din ce în ce mai mult ca o individualitate mereu mai liberă și în cele din urmă — anarhică și tiranică. „Stoic încă din copilărie" — scrie Sirieyx de Villers 9) — „își dădea silința să îndure suferința fără să se plângă și fără să se încrunte. Astfel, la școala din Pforta, unde își făcea studiile, unul din camarazi discuta neverosimilitatea legendei cu Mucius Scœvola. „Nici un om n'ar avea curajul să-și bage mâna în foc" — spuse unul ditr'înșii. „Ba da,— răspunse Nietzsche, — „eu!" Şi sfidând orice răspuns, luă un cărbune aprins din sobă, și și-l puse în palmă..."

Trecură câțiva ani, în care Nietzsche se ocupă mai cu seamă cu filologia — mai ales pe vremea când era student—(1864—1867). Atunci scrise „De fontibus Diogenis Laertii", care avu un răsunător succes, fu tipărită şi-l făcu pe Nietzsche să treacă— deși încă student — drept un filolog de mare vază. După recomandația profesorului Ritschl, pe care-l urmase Nietzsche la Boun ca și la Lipsca, — fu numit profesor de filologie la Bâle, deși nu avea titlul de doctor. „Facultatea din Lipsca îi decernu și acest titlu pe baza lucrărilor publicate, fără examen de doctorat, și astfel Nietzsche sfârși învățătura la vârsta de 24 de ani..."

* * *

Cetitorii își vor fi făcut, de sigur, o justă imagine a sufletului lui Nietzsche din felul cum l-am prezentat până aci, cu ci-

1) Tatăl lui F. Nietzsche era și un bun pianist. Bunicul lui, dr. theol. Friedrich August Ludwig Nietzsche (1756—1826) a lăsat mai multe lucrări ca: „Gamaliel, sau despre neîncetata statornicie a Creștinismului, etc." sau „Contribuțiuni la stabilirea unor idei logice despre religie, educație, datorie cetățenească și viața omului."

2) P. Dussen: Erinnerungen an F. Nietzsche. Lipsca 1901.

3) Mai înainte se numia Mildenau.

4) Raoul Richter op. cit. pag. 12.

5) „Aus meinem Leben" — autobiografia scrisă de F. Nietzsche când era în vârstă de 14 ani — la școala din Pforta.

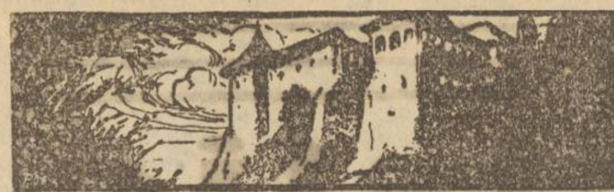
6) Paul Moebius: Das Pathologische bei Nietzsche. 1902, Wiesbaden, pag. 10.

7) Cit. după R Richter, op. cit. pag. 12, nota 1.

8) Idem, idem, pag. 13.

9) Sirieyx de Villers: La faillete du Surhomme et la psychologie de Nietzsche. Nilsson, 1920, pp. 43—44).

(Continuare în pagina II-a).

taţiuni din propriile lui opere şi bazaţi pe amintirile şi observaţiunile celor ce l-au cunoscut sau l-au studiat cu deamănuntul. Inţelegându-l sufleteşte, dându-şi adică bine seama de realele lui calităţi şi defecte, — oricine îl va judeca într'o lumină mai curată bună-credinţă în sintetizarea core trebuie să ducă luntare erori şi exagerări, faptele unui om; dar erorile acestea vor fi cât mai mici — chiar neglijabile — dacă te vei servi de cât mai precise date pentru a controla şi măsura, şi de o cât mai curată bună credinţă în sintetizarea care trebuie să ducă, la urmă, la părerea definitivă asupra cuiva.

Sunt însă încă o sumă de întrebări ce se pot pune, înainte de a trece la concluziuni. De pildă: a fost Nietzsche religios? A fost el, oare, un duşman al femeii? Şi, multe altele.

In privinţa religiozităţii lui Nietzsche, ar trebui să facem câteva nuanţări, care odată stabilite ne va fi mai uşor să deosebim adevărul. Se ştie cu câtă vehemenţă a atacat el creştinismul, — care nu era în ochii lui decât o religie pentru sclavi. „Antichristul" este cea mai violentă din scrierile lui, — şi Nietzsche nu găseşte pentru creştinism decât cele mai grele cuvinte ce s'au scris vreodată.

Creştinismul nu l-a lăsat pe supraom să iasă la iveală, a alungat toate instinctele fundamentale ale acestui „om superior" şi a luat sub ocrotirea lui tot ceeace e slab şi neizbutit, — spune Nietzsche. 10) Creştinismul e pentru el o mişcare a gloatei, o înălţare a tot ceeace e slab, neformat, apăsat, bolnav, nebun, a femeilor bătrâne şi — pe scurt — a tuturor celor cari au avut motive să se sinucidă şi n'au avut curajul s'o facă... 11)

Am spus în treacăt că Nietzsche a fost un întemeietor de religie. E un adevăr care nu poate fi contestat. Fr. Rittelmeyer, care a scris o carte interesantă şi, deşi fără pretenţii, o carte bună, — „Fr. Nietzsche und die Religion" — examinează cu atenţie această interesantă problemă sufletească şi încearcă chiar să vadă cum de a ajuns Nietzsche, care fusese religios în copilărie, să devie cel mai înverşunat duşman al religiei creştine.

Se produsese, evident, o tragedie interioară în sufletul fiului de preot din Roecken.

Mărturisise odată că „a iubit religia ca pe o mamă" — iar despre „micul preot", cum era poreclit în şcoală, se spune că recita pasagii întregi din Biblie şi că spunea cântecele bisericeşti cu atât de mult talent, încât îşi făcea colegii să plângă.

Incetul cu încetul însă, odată cu conştiinţa individualităţii care creştea, trebuia să-i descrească în aceeaşi proporţie, credinţa. Când ajunse la concluzia că e menit să propovăduiască omul de mâine, supraomul pentru care omul de azi va fi ca o maimuţă, ca o ruşine, — toate alcătuirile sociale de azi nu mai aveau nici o valoare. Ele trebuiau nimicite şi înlocuite cu altele, pe măsura supraomului, al cărui profet devenise, — şi a cărui apropiată venire, o anunţa.

Impotriva voinţei de a putea şi ca o piedică întru înfăptuirea idealului lui etic — sta creştinismul, ca o morală a sclavilor, ca un scut al celor slabi, şi — cum o constată foarte bine şi Fr. Rittelmeyer — pe măsură ce Nietzsche devenia un „Antichrist" — Christos apărea în ochii lui ca un „Anti-Nietzsche" care trebuia combătut cu orice preţ şi până în cele mai mici amănunte, — ca un veşnic pericol pentru supraomul propovăduit. Aşa se explică patima nestăpânită şi vehemenţa de care a dat Nietzsche dovadă în lupta lui cu creştinismul.

O mare parte a succesului de care s'a bucurat în Franţa, o datoreşte Nietzsche faptului că nega existenţa lui Dumnezeu.

„Nietzsche avait trouvé l'attitude du matamore de l'athéisme".12)

Terminăm articolul acesta cu un interesant aforism din **„Ştiinţa veselă"** — intitulat **„Omul nebun"**:

„N'aţi auzit de omul acela, nebun, care şi-a aprins o lampă într'o dimineaţă senină, alerga prin piaţă şi striga: „Caut pe Dumnezeu! Caut pe Dumnezeu!" — Fiindcă se găseau acolo, din întâmplare, mulţi din acei ce nu cred în Dumnezeu, — stârni un râs formidabil... Oare s'a pierdut? spuse unul. Poate că s'a rătăcit ca un copil? spuse altul. S'o fi îmbarcat? o fi pornit în pribegie! — astfel strigară şi râseră cu toţii. Omul nebun, sări între ei şi-i sfredeli cu privirile. „Unde e Dumnezeu?! strigă el — „să v'o spun eu! **Noi l-am omorit,** — voi şi cu mine! Noi toţi suntem ucigaşii lui! Cum am făcut-o oare? Cum izbutirăm să înghiţim o mare întreagă? Cine ne dădu buretele cu care să ştergem întregul orizont? Ce făcurăm noi când am desfăcut lanţurile ca să liberăm pământul de soarele lui? Incotro se mişcă el acum? Se duce depărtându-se de toţi sorii? Nu ne prăbuşim oare, fără încetare? Şi înapoi, şi în lături, şi înainte, şi în toate părţile? Mai există sus şi jos? Nu rătăcim oare ca într'un nimic fără de sfârşit? Nu suflă deasupră-ne spaţiul cel gol? Nu s'a făcut mai frig? Nu trebuesc aprinse lămpile înaintea prânzului? N'auzim încă nimic din sgomotul groparilor cari-l înmormântează pe Dumnezeu? Nu simţim încă mirosul putrezirii divine? — Şi Dumnezeii putrezesc! Dumnezeu a murit! Dumnezeu rămâne mort! Şi, — noi l-am omorît!! Cum ne vom mângâia noi, ucigaşii tuturor ucigaşilor! Tot ce-a avut lumea asta mai sfânt şi mai puternic, e însângerat sub cuţitele noastre — cine ne va şterge de sângele acesta? Cu ce fel de apă ne-am putea spăla? Ce solemnităţi de expiere, ce jocuri sfinte va trebui să inventăm?! Nu e mărimea acestei fapte prea mare pentru noi? N'ar trebui să ne facem cu toţii Dumnezei, — ca să putem fi demni de-o astfel de faptă?! Nici când nu s'a făcut o faptă mai mare — şi oricine se va naşte dupe noi va face parte, din pricina acestei fapte, dintr'o istorie superioară tuturor istoriilor de până azi!" — Aci tăcu omul cel nebun, şi privi pe cei ce-l ascultau: şi ei tăceau şi se uitau miraţi la dânsul... In sfârşit, îşi aruncă lampa la pământ, încât se sparse bucăţi şi se stinse. „Viu prea de timpuriu — spuse el apoi, — nu e încă vremea mea! Acest eveniment groaznic e încă pe drum şi călătoreşte — n'a pătruns încă până în urechile oamenilor. Fulgerul şi tunetul au nevoie de timp, lumina constelaţiilor are nevoie de timp, faptele au nevoie de timp, chiar după ce sunt făcute, — pentru ca să fie văzute şi auzite! Fapta aceasta li-e mai departe ca cele mai îndepărtate constelaţiuni, — **şi cu toate acestea, ei, au făcut-o!"** Se mai povesteşte că omul cel nebun ar mai fi pătruns în aceeaşi zi în diferite biserici, şi că ar fi intronat într'însele un **Requiem aeternam deo...** Când a fost scos afară şi i s'a cerut socoteală de cele făcute, n'a răspuns, tot timpul, de cât: „Ce mai sunt bisericile astea oare, dacă nu-s criptele şi monumentele funerare ale lui Dumnezeu?"

. . . .

GEORGE SILVIU

10) **Dr. Iulius Reiner: F. Nietzsche der humoralist ü Antichrist**, pag. 39.
11) **Dr. I. Reiner, op. cit. idem.**
12) **Ed. Schuré** în prefaţa volumului citat, de S. de Villers.

DIN SUMARUL NUMERELOR VIITOARE:

Ioan Lupu: Scriitorii unguri ardeleni.
S. Braharîu: Argot-ul vâzătorilor de ziare.
C. Răduţ: Chitara.
C. A. Rosetti: Pictorul Const. Daniel Rosenthal.
G. Saul: Argot-ul şcolăresc.

STUDII DE FOLKLOR

Iarba fiarelor

de **I. Aurel Candrea,** Prof. universitar

VII

La noi, se povestesc următoarele despre felul cum trebue scoasă mătrăguna din pământ:

„Cel ce are a săpa mătrăguna se duce la dânsa cu un dar de p â i n e şi s a r e şi, înainte de a săpa zice: „Mătrăgună, Doamnă mare! Eu te dăruesc cu pâine şi cu sare, şi tu să-mi dărueşti leac lui X de durere de dânsele, ori de durere de şele, ori de friguri (cum e boala), omorând boala suferindului". Apoi sapă buruiana şi, în locul ei, lasă păinea şi sarea *„Apărătorul sănătăţii"* II, 201).

„In luna April sau Mai, înainte de rusalii, se recoltează de o femee schimbată în cămaşe curată, ferită de vre-o atingere cu bărbatul, şi nevăzută de nimeni. Tăcând, merge şi sapă planta, iar în locul unde a scos-o pune pâine sau mămăligă, miere ori zahăr, zicând: „Eu îţi dau m i e r e, pâine şi sare, tu dă-mi leacul sfinţiei tale". Culegătoarea e foarte mulţumită când reuşeşte a nu fi văzută de nimeni, căci altfel s'ar nimici puterea lecuitoare a ierbii" (*ibid.* p. 202).

„In judeţul Suceava, pe lângă pâine şi sare, i se mai dă „Doamnei" şi v i n. Rachiu nu vrea să bea, „Doamna împărătească" *(Şezătoarea,* XV, 80-81).

Intâmpinarea plantei, în semn de mare cinste, cu pâine şi cu sare, o constatăm şi la culesul bozului din pădure: „Te duci la boz Luni de dimineaţă, după ce mai întâi faci acasă 9 mătănii şi iei o leacă de mămăligă şi puţină sare, şi zici: „bună dimineaţa, bozule, eu te cinstesc cu pâine şi cu sare şi cu 9 mătănii, iar tu să mă cinsteşti cu jumătatea vieţii, să nu-mi stea viermii în rană, cât nu stau popii şi preotesele, primarii şi dregătorii în raiu!" (Dr. M. Leon, *op. cit.*, 25).

Aceasta se face însă cu deosebire când se sapă *mutătoarea („Bryonia* dioica", şi „Bryonia alba"), o plantă a cărei rădăcină e aaproape identică cu a mătrăgunei, şi care, la unele popoare, se bucură de acelaş renume, şi e considerată ca având aceleaşi însuşiri magice ca şi planta de care ne ocupă (A. Hovorka u. Kronfeld, *op. cit.,* I, 286; Vernale Ken, *op. cit., 253-4;* P. Drechsler, *Sitte* II, 212; Roland, *Flore pop.,* VIII, 125): „De mană se sapă mutătoarea primăvara şi i se dă mămăligă, sare şi 9 mătănii ca bozului... Dacă nu-i dai acestea, buruiana se mută în alt loc şi peste un an, când o cauţi, n'o mai găseşti" (Dr. N. Leon, *op. cit.,* p. 52). — „Mutătoarea, când se sapă, se soroceşte. Te duci la ea, curată, dimineaţa, cu pâine şi sare, faci trei mătănii spre răsărit şi zici: „mutătoare, eu te dăruesc cu pâine şi sare şi cu trei mătănii; tu să dărueşti Bălaei lapte mult şi bun!" Cine o sapă, lasă în groapă sarea şi pâinea şi vine acasă, fără să vorbească cu cineva" *(Şezătoarea,* XV, p. 90).

Lăsarea în locul plantei scoase din pământ a unui dar expiatoriu — la noi, p â i n e şi s a r e, miere, etc. — e un obiceiu rămas din vechime. Romanii procedau la fel. Astfel, Pliniu, vorbind de planta numită la noi „sporiş" (Verbena officinalis) şi de virtutile ei magice, scrie între altele: „Galii o întrebuinţează pentru ursit şi ca să prezică viitorul. Dar mai ales magii pomenesc multe prostii despre ea: ei spun că dacă se freacă cineva cu această buruiană, capătă orice vrea, alungă frigurile, îşi atrage prieteni, se lecueşte de orice boală; că trebuie culeasă înainte de răsărirea Câinelui, fără a fi văzut de lună sau de soare, după ce a dat ca expiaţiune pământului f a g u r i şi m i e r e; că trebue săpată de jur împrejur cu un instrument de fier, să fie smulsă cu mâna stângă şi să se ridice sus... Dacă se stropeşte odaia de mâncare cu apa în care s'a muiat planta, oaspeţii se înveselesc" *(Hist. nat.* XXV, 59).

Vorbind de o altă plantă, „asclepion", acelaş scriitor observă: „după ce a smuls-o din pământ, imul îşi face o datorie sacră de a umplea gaura cu tot felul de grăunţe, ca un fel de expiaţiune datorită pământului" *(ibid.* XXV, 11).

Mătăniile cari se fac, cum am văzut mai sus, la culegerea bozului şi a mutătoarei, sunt un salut adus plantei, care se odihneşte, cum vom vedea mai jos, şi la culesul mătrăgunei. Şi acest salut e o reminiscenţă păgână. Vorbind de modul cum trebuie culeasă „scânteiuţa" (Anagallis arvensis), Pliniu observă: „Unii recomandă acelora cari culeg această plantă, s'o s a l u t e d e t r e i o r i înainte de a răsări soarele şi înainte de a fi rostit vre-o vorbă, apoi s'o scoaţă din pământ, pretinzând că aceste precauţiuni îi dau mai multă putere" *(ibid.* XXV, 92).

Felul cum trebue scoasă mătrăguna din pământ diferă de întrebuinţarea ce voim să facem cu această plantă.

„Când e pentru dragoste, se duce în pădure, o rupe cântând şi o poartă cu sine; când e de urât, o rupe plângând şi huind şi o dă flăcăului sau fetei căreia îi face de urât, ca s'o poarte fără să ştie" (Dr. N. Leon, *Ist. nat. medicală,* p. 50).

După ce babele au ajuns acolo unde creşe mătrăguna, se desbracă, îşi despletesc părul şi descântă, făcând fel de fel de mişcări din cap, mâini şi picioare şi fugind într'o parte, ca nebune. Când se strâmbă astfel, sapă rădăcina, pe care o duc apoi acasă... Fetele mari şi nevestele o întrebuinţează pentru făcut de dragoste. Ele păstrează o mare curăţenie în haine, pe care trebue să le schimbe când umblă cu această iarbă; măcar cămaşa se schimbă. In vorbire sunt cu respect către ea, pentrucă e iarbă sfântă, înlăturând orice cuvinte necuviincioase... „Când se face de urât, cel ce o culege nu mai păstrează regulele de mai sus, ba caută a fi cât se poate de murdar şi de rufos, pronunţând cuvinte urâte, făcând mişcări neregulate, cu capul, cu mâinile, cu ochii, invocând puterea fermecătoare a plantei, spre a o transmite persoanei ce este a se pedepsi" (*Apărătorul sănătăţii,* II, 201—202).

In cele mai multe cazuri însă, mătrăguna, fiind căutată mai ales spre a aduce noroc aceluia ce o culege, e întâmpinată cu multă veselie:

„Dacă te duci într'o Duminecă în câmp la dânsa şi-i dai mâncare şi băutură, v i n şi p â i n e şi o iei cu lăutari şi cu norod acasă, pe urmă o ţii tot în cinste şi te arăţi voios şi nu te sfădeşti cu nimeni şi nu blestemi — că, de te scapi cu ceva dintr'acestea, te omoară — apoi poţi s'o trimeţi ori şi unde şi să-i ceri ori-şi-ce, că-ţi aduce şi-ţi dă. Dar atâta să ştii, să nu care cumva să treacă Dumnică făr' a nu-i aduce lăutari şi Românii din sat să facă joc, iar tu să fii tare bucuros, mai ales în ziua asta" (Rev. *I. Creangă,* V, 270).

Bănăţeanul Simeon Mangiuca descrie pe larg modul de a culege această plantă şi cuvintele ce trebue să i se adreseze

„La dânsa, în pădure, trebue să te duci cântând, mâncând şi bând, adică bucurându-te, şi, ajuns acolo, te aşezi lângă ea, tot petrecând cu bucurie şi nevorbind nimic cu ea, până când socoţi că şi ea va fi cu voe bună. Apoi, după un timp de petrecere lângă dânsa, s a l u t â n d - o (dând bună ziua, dimineaţa ori seara), începi a vorbi cu ea, preamărind-o şi împărtăşindu-i dorul pentru care ai venit. Cel bolnav de friguri ia cu sine o cămaşe nouă de ale sale curat spălată, ia m i e r e într'un pahar neînceput, apă, arniciu, un ban de argint şi un colac curat. Luând acestea toate cu sine, descântătoarea pleacă cu dânsul în pădure, de cu seară, ca să ajungă acolo la mătrăgună în amurg, când se desparte ziue da noapte. Acolo la mătrăgună, se aşterne cămaşa bolnavului sub dânsa, şi celelalte lucruri duse împreună cu cămaşa se pun de-asupra acesteia. Apoi, descântătoarea, făcând cruce şi î n c h i n â n d u - s e d i n a i n t e a m ă t r ă g u n e i până la pământ, începe a descânta astfel: „Bună seara, mătrăgună, doamnă şi mamă bună (ori: mătrăgună mare, doamnă mare), care umbli cu capetele tale pe ceruri, cu rădăcinile pe sub pământuri, iar cu poalele (frunzele) pe vânătări şi vânturi, tu, care eşi doamna cerurilor şi a viforurilor, tu care eşti doamna florilor, căci înaintea ta se închină şi pe tine te prea măresc toate florile, la tine mă rog şi ţie mă închin eu cu coatele goale şi genunchii goi, şi cu fruntea plecată până la pământ (aci descântătoarea face mătănii, sărutând pământul), ca tu să binevoeşti să aduci putere şi sănătate, adică să aduci leac pentru bolnavul N. N., etc.". După aceasta, descântătoarea îşi face cruce şi închinându-se până la pământ dinaintea mătrăgunei, poftindu-i sănătate şi luându-şi noapte bună de la ea, se retrage la vre-o cinci stânjeni de acolo, face foc şi se culcă şi doarme cu bolnavul peste noapte. Dimineaţa, în revărsatul zorilor, se scoală descântătoarea împreună cu bolnavul şi, ducându-se iar la mătrăgună, îi zice: „Bună dimineaţa, mamă mătrăgună, doamnă bună"! şi iar începe să descânte ca şi seara, schimbând însă unele cuvinte, căci în loc de: „du-te umblă, caută şi adu leacul...", zice: „dusu-te-ai, umblat-ai, căutat-ai şi adus-ai leacul şi pusu-l-ai aci în pahar spre lecuirea acestui bolnav, bolnavul gustă apoi din pahar, ia descântătoarea îi toarnă toată apa în cap şi unge după aceasta cu mierea pe bolnav, îi leagă arniciul cu banul de argint la gât, îl îmbracă cu cămaşa cea nouă şi apoi pleacă cu el acasă. Inainte de a pleca, mulţumeşte mătrăgunei, îi urează sănătate şi o prea măreşte. *(Familia,* X, 540—541).

Am văzut până aci credinţele şi datinele româneşti privitoare la culesul mătrăgunei. Să examinăm acum şi obiceiurile pe care le găsim la alte popoare.

La Rutenii şi Ruşii de miază-zi, în loc de mătrăgună, se sapă „mutătoarea", de care am vorbit mai sus. Oriunde o găseşte cineva, o împrejmueşte cu îngrijire, ca să crească fără a fi atinsă. Trebue însă să fie îngrijită cu băgare de seamă şi după anumie regule, căci altfel se răzbună grozav împotriva nelegiuitului şi, în loc de noroc, îi aduce nenoroc şi prăpăd. Dacă la săparea plantei, fierul s'a atins de rădăcină, omul trebue să se oprească imediat, ca să n'o rănească şi să-şi prăpădească astfel norocul. Se poate întâmpla ca persoana să rămâie pe loc oloagă sau să înebunească. Din aceleaşi motive, nu poate fi scoasă din pământ sau chiar atins, fără anumite precauţiuni. In unele părţi, lucrarea o poate face fără teamă de primejdie, numai un om care nu cunoaşte de loc puterile miraculoase ale plantei, ba chiar acesta, săpând-o, buruiana e mai cu noroc. In genere însă, scoaterea ei din pământ e întreprinsă de oameni experimentaţi cu astfel de lucrări, de aceia cari trec drept vrăjitori sau fermecători. Aceştia, înainte de a smulge planta, trebue să pue lângă dânsa trei bani de argint şi o p â i n e, să sape cu băgare de seamă şi, după ce a scos-o din pământ, s ă p u n ă î n l o c u l e i b a n i i ş i p â i n e a. Rădăcina scoasă în felul acesta, s e s c a l d ă apoi în lapte, se usucă şi se înfăşoară în cârpe; după care, e pusă într'o cutie şi se păstrează în casă ca un talisman. Ea aduce noroc şi bogăţie, poate să-ţi ghicească sau să-ţi prezică multe, descopere hoţii, etc. *(Zeischr, f. österr. Volskunde* 1896, II, 12).

La Rutenii din Bucovina, cel ce vrea să capete mătrăguna, trebue să se ducă la dânsa, la amiazi, pe nemâncate, cu multă smerenie, şi în haine de sărbătoare, să-i aducă daruri, s'o descânte şi s'o roage pe această „Impărătească" să-i dea voe s'o scoaţă din pământ (Hovorka u. Kronfeld, *op. cit.* I, 287).

Intr'o carte franceză de farmece *(Secrets merveilleuz du Petit-Albert),* apărută în Franţa, pe la începutul veacului trecut, se recomandă următorul mijloc de îmbogăţire: „Să iei o rădăcină de „mutătoare" care seamănă cu un chip de om, s'o scoţi din pământ primăvara, într'o Luni, când luna se află într'o zodie fericită, să tai extremităţile acestei rădăcini, cum fac grădinarii, când vor să resădească o plantă; apoi, s'o îngropi într'un cimitir, în mijlocul gropii unde e înmormântat cineva şi s'o stropeşti, înainte de a răsări soarele, timp de o lună, cu lapte de vacă în care s'a înecat un liliac; după această trecere de vreme, s'o scoţi din pământ şi-o vei găsi mai asemănătoare cu chipul unui om; o usuci apoi într'un cuptor încălzit cu verbină şi o păstrezi învelită într'o pânză cu care s'a înfăşurat un mort. Cât timp vei fi în posesiunea acestei tainice rădăcini, vei fi fericit, fie că vei găsi ceva pe drum, fie că vei câştiga la joc sau la negoţ; aşa că vei vedea pe fiecare zi crescându-ţi bogăţia" (E. Rolland, *Flore pop.* VIII, 125).

Cu trei veacuri mai înainte, o altă carte populară *(Les Evangiles des quenouilles),* înregistra următoarea credinţă: „Cine ar putea căpăta o adevărată „mandragora" şi ar culca-o într'un cearceaf alb şi i - a r d a d e m î n c a r e ş i d e b ă u t de două ori pe zi, atît cît mănîncă şi bea el însuşi, acela, în scurtă vreme, ar deveni aşa de bogat, de s'ar mira singur" (apud. Rolland, *loc. cit.* 126).

Am văzut în articolul trecut, că, şi la Români, spre a avea noroc, trebuie da mătrăgunii de mîncare şi de băut.

La Germani, credinta despre virtuţile mătrăgunii e mult mai răspândită decît aiurea. Rădăcina acestei plante era foarte căutată în trecut, sub numele de *Abrune* sau *Abraune,* şi exemplarele, adesea falşificate, care înfăţişau o mai mare asemănare cu un chip omenesc, erau vândute foarte scump. Am arătat, în unul din articolele precedente, cum se proceda la scoaterea ei din pămînt. Să arătăm acum ce se face şi acum cu această rădăcină, după ce s'a smuls. După ce s'a scos din pământ, se ia rădăcina şi se spală în vin roşu, se usucă şi se înfăşoară cu o bucată de mătase albă sau roşie; după aceea se păstrează într'o lădiţă. In fiecare Vineri, trebuie scăldată, iar la luna nouă se îmbracă cu o cămăşuţă albă curată şi se împodobeşte frumos. Afară de aceasta, la fiecare masă, trebuie să i se dea şi ei de mîncare şi de băut, căci, altfel, începe să plîngă, ca un copil mic, cînd îi e foame sau sete. Tot astfel plînge ca un prunc abia născut, cînd nu e bine îngrijită. Făcînd toate acestea, după toată regula, poţi pune întrebări mătrăgunii şi-ţi răspunde la toate ce vrei să ştii cu privire la viitor sau la izbînda afacerilor tale. Acel ce o posedă, nu mai poate sărăci, ba, dimpotrivă, se îmbogăteste ca puţini alţii; dacă n'are copii, cerul îi binecuvintează femeia şi ea naşte. Banii puşi seara în cutiuţa în care e închisă mătrăguna, se înmulţesc pînă dimineaţa. Se face mai sănătos decît oricare altul şi nu se mai îmbolnăveşte niciodată. Omul nu mai are nici un dusman, e iubit de toată lumea şi orice femeie capătă dragoste pentru dînsul. Il face să câştige orice proces, etc., etc. Această rădăcină se moşteneşte apoi din tată în fiu, însă trebue să treacă în stăpînirea fiului celui mai mic, care e obligat să depună în cosciugul tatălui său o bucată de pîine şi un ban de aur sau de argint. (Grimm., *Deutsche Myth.* 1006—7; Wuttke, *Deutschen Aberglaube,* p. 103; Vernadeken, *op. cit.* 255—7; Reling, *Unsere Pilanzen,* p. 356—7; P. Drechsler, *op. cit.* II, 212, etc. Aceleaşi credinţe le regăsim în mare parte la Cehi şi Slovaci (Hovorka, *op. cit.* I, 16—17, 286—7; Grohmann, *Abergl. 88)".*

Pe lîngă aceste însuşiri ale mandragorei, se mai pomeneşte însă rar, de facultatea pe care ar avea-o de a face invizibil pe omul care o poartă (Reling, *op. cit. 356).* Dar aceasta e o calitate specială a seminţei de feregă, de care ne-am ocupat în alt articol, şi s'a născut probabil printr'o confuziune.

Tot astfel, în unele părţi ale Franţei, i se atribuie mătrăgunii puterea de a face pe cel ce o calcă să rătăcească drumul (Rolland, *op. cit.* VIII, 127). Dar şi aceasta e o proprietate a feregii.

Cît priveşte facultatea pe care o are mătrăguna de a face să devie prolifice femeile, ea ne aminteşte următorul pasagiu din Biblie (Gen. XXX, 14—16), cu care încheiem articolul nostru:

„Şi s'a dus Ruvin în zilele secerii de grîu şi a aflat mere de mandragoră în ţarină şi le-a adus la Lia, mumăsa; şi a zis Rahila către soru-sa Lia: „dă-mi din mandragorile feciorului tău!" Şi a zis Lia: „Nu este destul ţie că ai luat pre bărbaul meu? Au doară şi mandragorile feciorului meu vrei să le iei?" Iară Rahila a zis: „Nu aşa, doarmă cu tine în noaptea aceasta pentru mandragorile feciorului tău". Şi venind Iacov dela cîmp, seara a ieşit Lia înaintea lui şi a zis: „la mine să intri astăzi, că te-am tocmit cu plată pentru mandragorile feciorului meu..." Şi au auzit Dumnezeu pe Lia şi, zămislind, a născut lui Iacov al cincilea fecior".

Planta aceasta e numită în Biblie, la locul citat, *dudaim,* iar traducătorii Greci au redat-o prin *mandragoras.* Singura greutate pe care o face identificarea plantei cu „mătrăguna", e expresiunea „mere de mandragora", întrebuinţată în Biblie. Să fie oare o aluzie la rădăcina plantei, după cum se numesc şi cartofii, pe alocuri, „mere de pămînt"? Nu putem răspunde la această întrebare, dar faptul că am regăsit legendele europene privitoare la mătrăgună, tocmai la Persani şi Armenieni, ne întăreşte convingerea că toate credinţele privitoare la această plantă ne-au venit din Orient.

I. AUREL CANDREA

Miopia criticei didactice

Critica didactică a suferit pretutindeni şi deapururea de acea caracterică boală a miopiei docte, definită plastic în grai popular: orbul găinilor. E nespus de amuzant s'o urmăreşti, cu câtă nevinovăţie trece peste comori (încoronate de limbi de plăceri jucăuşe) şi cu câtă gravitate preţueşte prundişul şi pietrele. Nu facem nici o aluzie la noi unde, criticii oficiali au lunecat cu uşurinţă peste cele mai savaroase pagini de proză şi versuri fragede. Viile pline de rod au fost uitate; în schimb au ajuns la preţ: strugurii de boz şi soc. Rotunjimea scrisului disciplinat, sigur pe cuvânt, dar şovăelnic pe anecdotă al lui Galaction a fost purecat pentru a i-se găsi greşeli de sinitaxă, iar alţii mai tineri au îngroşat încă rândurile osândiţilor.

Dar, critica didactică e oficială, ştiinţifică; şi nu se poate cere *oamenilor de ştiinţă* să-şi ciulească urechile la gângurelile unui tocitor de cuvânt. Contimporanii n'au dreptul să se plângă. Morţii vă sunt însă îndrituiţi să pretindă vai! atât de puţin: să nu li se prihănească mormintele, căci oricât de cinic ar fi vieţuit, morţii li s'au supus blând şi cucernic.

Vrem să subliniem aici, cât de stingheriţi se simte aceşti critici didactici, când într'un manual de şcoală sunt siliţi să-l treacă şi pe Francois Villon — slăvit de veacuri, consacrat de prinţii scrisului, trecut prin clasici — care nu poate fi dat uitării. Petit de Juleville 1) spune despre dânsul: *„Il fréquenta mauvaise compagnie, il mena vie oisive et* joyeuse *avec les „gratieux gallans".* Laudele cu care-l încarcă apoi, nu preţuesc cât această dulce stinghereală a profesorului cu ochelari, silit să prezinte elevilor pe un tâlhar, înzestrat din greşeală cu un mare suflet... D. René Doumic dela Academia franceză, care a fost de atâtea ori înţepat de penele isteţe ale celor tineri, se simte nu mai puţin stingherit 2) că trebuie să se prezinte înaintea elevilor, el membru al Academiei, c'un beţivan care fugea dela şcoală, s'a scoborât întree ucigaşi şi şi-a mânjit sufletul printre dânşii. Bietul Villon, obişnuit să vadă viaţa goală, hidoasă ca acele „putains errantes", spunea lucrurilor pe nume: ca în Evanghelie. D. René Doumic găseşte scânteerea puternică de adevăr, trivialitate.

In platitudinea celor 3 pagini consacrate lui Villon nu e atât preţuit scrisul, cât osândită viaţa de trândăvie, furtişag şi omor, iar printre elogii se prizare câte un rând două „despre naturaleţa lui împinsă până la trivialitate".

Nu e vorba d-l Doumic nu ne spune ceeace e trivial şi ceeace e „sublim" în argot-ul doctoricesc. Poate c'am putea nădăjdui să ne lumineze, misticul nostru profesor d-l Mihail Dragomirescu.

Ceeace ar fi însă revoltător, dacă n'ar fi comic şi nu ar fi învăţat veacurile că artiştii adevăraţi sunt acei huliţi în viaţă, huliţi după moarte e felul cum Doumic şi Julleville lunecă peste mişcarea simbolistă Baudelaire n'a existat deloc pentru amândoi; în schimb câte o notiţă prizărită pomeneşte vag de Verlaine şi de un oarecare Mallanué „care-şi datoreşte poate gloria, obscurităţii versurilor".

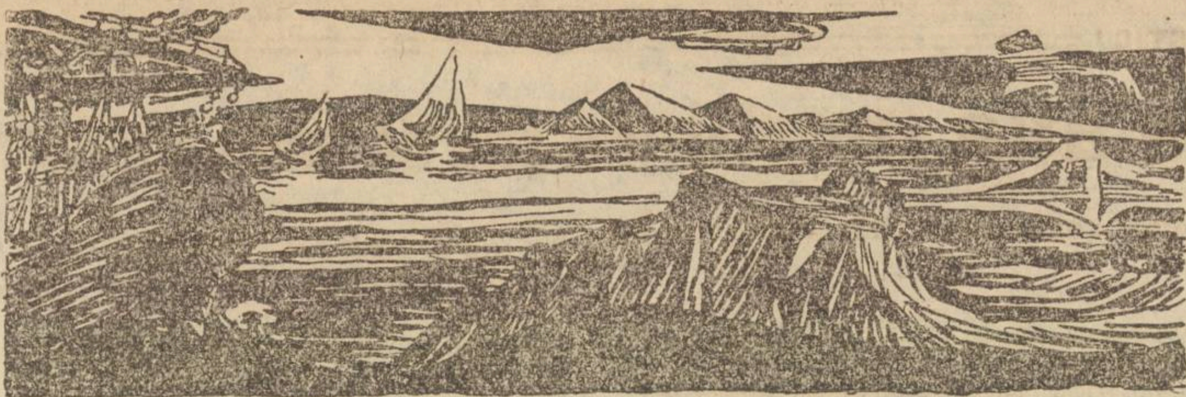
Dar poate că la 1900 i s'ar mai putea ierta lui Julleville, dar în 1917 să spui că mişcarea simbolistă promite dar n'a dat încă nici o operă de seamă? (Histoire de la littérature française, de R. Doumic).

Ce o fi însemnând?

La noi criticii sunt totdeauna în curent...

ION CĂLUGĂRU

1) Histoire de la littérature française pag. 124.
2) Histoire de la littérature française pag. 87.

Annette et Sylvie de Romain Rolland

Privire generală şi încheiere

X'

Annette încercase în zadar să se lămurească cu Roger.

Ca un om care n'avea decât suprafaţă, el nu înţelesese nimic (nici nu se silise să'nţeleagă) din frământările sufleteşti ale logodnicei sale. Intr'însa el iubea mai mult corpul; dar pe lângă asta şi spontaneitatea ei arzătoare... Ştia că ea îl iubeşte şi era încredinţat că nu se va putea înstrăina de dânsul.

Tînăra fată încercă să facă *ea* concesii — să găsească un teren de înţelegere. Dacă Roger nu-i recunoştea dreptul la o viaţă neatârnată, ce parte îi făcea măcar în viaţa lui?... Cu descurajare se'ncredinţă că'n definitiv el îi dădea un rol numai la masă, în salon şi în pat. Era gata să-i facă hatârul de a-i povesti afacerile lui; dar ea va trebui să le aprobe. Nu era dispus să-i recunoască drepturile unui colaborator care să discute acţiunea lui politică... Ii părea firesc ca soţia să-i dea toată viaţa ei şi să nu primească în schimb decât o parte dintr'a lui. Dacă se'ntâmpla ca dânsa să încerce a sprijini unele drepturi ale femeii pe exemplul bărbatului... — „Nu-i acelaşi lucru", zicea el surizând.— „De ce?", întreba Annette. Roger nu răspundea.— In încercările ei de a găsi un teren de înţelegere, el vedea o dovadă despre puterea pe care o avea asupră-i. Şi devenia închipuit... Dacă se irita, el făgăduia, râzând, orice, ceiace o jignea adânc.

Alte chestiuni mai grave se puneau: intimitatea Annettei cu Sylvie ar fi fost foarte ameninţată. Familia Brissot n'ar fi admis niciodată pentru nora lor legături de înrudire cu o croitoreasă. Annette iubea pe Rogr; îl voia cu o dorinţă mai arzătoare decât cuteza să-şi mărturisească; dar nu i-ar fi jertfit niciodată pe Sylvie. In orele de confidenţe, îi povestise totul. Roger părea autnci amuzat, mişcat... Da, cu condiţie ca să fie lucrurui trecute. Era în taină hotărît să desfacă această legătură încetişor, fără să se simtă. Nu voia să împărţească cu nimeni intimitatea soţiei sale. Soţia *sa... ‚Acest câine este al meu"* Ca toată familia Brissot, el avea foarte desvoltat sentimentul de proprietate.

Pe măsură ce şederea Annettei se prelungea, această luare în stăpânire devenia mai strânsă — de forme oricât de afectuoase era învăluită. Despotismul domestic al celor două femei se arăta zilnic în o mie de mici amănunte. Ele aveau în toate chestiunile „ideea" lor fixată odată pentru totdeauna. Totul era decretat: ce se cuvenea să fie lăudat, ce trebuia respins — mai ales, respins! Câte ostracisme! Câţi oameni, câte lucruri, câte feluri de a gândi sau de a lucra, erau osândite pentru vecie! Tonul şi surâsul tăiau pofta de a discuta. Şi când Annette încerca totuşi să discute, i-se închidea gura: „cât eşti de amuzantă drăguţă!" Era deja tratată ca fiică de a casei, încă nu deajuns dresată. O puneau în curent cu toată complicaţia mecanică şi convenţională a relaţiilor, vizitelor, prânzurilor lor. Falşitatea asta continuă, Annette o găsia insuportabilă. Se simţea zidită ca o piatră într'un zid, — cu nisip şi cu var. Ciment roman... Tencuială Brissot.

De fapt, exagera mult.... Cu oarecari măguliri şi tămâeri ar fi putut duce de nas pe doamnele Brissot. Dar ea trecea prin acea febră nervoasă a femeilor, cari tot fixând obiectul care le preocupă, nu-l mai văd cum este. Se temea şi de propria ei natură, de oscilaţiunile brusce pe cari nu şi le explica... şi de sigur, *ele proveneau din complexitatea bogatei sale substanţe, a cărei nouă armonie nu se va putea realiza prin viaţă decât încet; până atunci însă, risca să cadă pradă tuturor surprinderilor violenţei, slăbiciunii, cărnii, gândirii — hazardurilor viclene ale destinului, ascunse la cotitura unui minut, sub pietrele drumului...*

Spiritul şi inima Annettei — spiritul şi simţurile ei, se răsboiau. Privirea ei duşmănoasă pândea acuma în Roger pricini ca să nu-l mai iubească. El o înconjura de flori şi de atenţiuni galante. Nu bănuia că un suflet mândru, sălbatec, îl observa pe ascuns, arzând de dorinţa de a se da, dar numai aceluia care-i va spune tainica parolă care arată că s'au recunoscut. El spunea din contra cuvinte negândite, cari o jigneau adânc şi pe cari le-ar fi putut repeta peste zece ani... Cea mai bună femee poate ierta jigniri intime; nu le uită niciodată.

Observând pe Roger între ai lui şi trăsăturile lui de familie, asprimea, uscăciunea unora din vorbele lui, dispreţul lui pentru cei mici, Annette îşi zicea: „Se decolorează. După câţiva ani nu vai mai rămânea nimic din ceiace am iubit într'însul". Şi fiindcă-l iubea încă, voi să evite amara desiluzie şi certurile înjositoare pe cari le prevedea.

Cu trei zile înainte de Paşte, hotărîrea ei fu luată. — Grea noapte!.. Işi închipui faţa descompusă de durere a lui Roger... La această viziune, patima se aprinse din nou... Annette era scăldată de un astfel de val de dragoste şi de remuşcare, că-i venea să alerge, să se arunce la picioarele patului lui Roger, să-i sărute mâinile şi să-i spuie: „voi face tot ce vrei..." Il iubea mai mult ca niciodată. Poate că nu cu partea cea mai nobilă dintr'însa — dar ce-i nobil? (Şi ce nu este?) — Da! şi cu partea cea mai nobilă, şi cu partea mai puţin nobilă! Cu trupul şi cu sufletul!... Dacă ar fi deajuns să nu stimezi, ca să nu iubeşti!... Annette suferea în dragostea ei — rănită prin lipsa de încredere, prn lipsa de credinţă într'însa, prin lipsa de dragoste adâncă a lui Roger... *Tocmai fiincă-l iubea atât de mult, de aceea ţinea să-l facă să primească neatârnarea ei. Voia să fie pentru dânsul mai mult decât o femee care abdică, pasivă, în căsnicie* — un liber şi sigur tovarăş. Chiar neatârnarea ei, cu ce bucurie i-ar fi jertfit-o, dacă el ar fi avut numai o mişcare generoasă, un gest, un simplu gest, ca să se jertfească el, decât s'o jertfească pe dânsa! Nu l'ar fi lăsat s'o facă. N'ar fi cerut nimic mai mult decât un avânt al inimei, o dovadă de dragoste adevărată... Dar de asta el nu era în stare. Dorinţa Annettei i-ar fi părut fără înţeles... Ce voia?.. De ce naiba plângea?.. — Fiindcă-l iubea? Ei bine, atunci?.. — „Mă iubeşti, nu-i aşa? Mă iubeşti? Asta-i principalul..". Nici cuvântul acesta nu-l uitase!... Annette surâse printre lacrimi. Bietul Roger! Era ce era. Nu-i vina lui. Dar nu-l poţi schimba. Nici pe el, nici pe mine. Nu putem trăi împreună... Işi şterse ochii — „Haide, trebue să sfârşim...".

După o noapte albă — (nu aţipise decât un ceas, două, în zori) — Annette se sculă hotărîtă. Cu lumina zilei, calmul îi revenise... La ora nouă Roger bătu vesel la uşă. Venea s'o iea la plimbare, ca în fiecare dimineaţă.

Plecară, întovărăşiţi de un câine care sburda. Luară un drum care se înfunda în pădure... Arborii tineri înverzeau sub lumina soarelui. Ramurile erau pline de cântece şi strigăte de păsări. Fiecare pas trezea sboruri, bătăi de aripi, foşnet de frunze, goane nebune prin pădure. Câinele, surexcitat, lătra, mirosea, sburda... In depărtare cucul nu mai înceta cu vechea lui glumă... Era explozia crizei primăverii...

Roger, sgomotos, foarte vesel, râzând, aţâţându-şi câinele, era el însuşi un mare câine fericit... Annette, în tăcere, îl urma câţiva paşi... — „Roger!", zise ea deodată c'un accent atât de desnădăjduit, că el se întoarse speriat. Şi îndată văzu paloarea feţei, de o seriozitate de moarte; veni spre dânsa... Ii era deja frică. Ea zise: — „Roger, trebue să ne despărţim." Trăsăturile lui exprimară uimirea şi groaza. Bâigui: — „Ce spui? Ce spui?"... — Ea repetă cu hotărîre, fără a-l privi: „Trebue să ne despărţim, Roger, e dureros, dar trebue. Am văzut că-i cu neputinţă, cu neputinţă să fiu soţia d-tale"... Voi să urmeze. Dar el o împiedică: — „Nu, nu, nu-i adevărat!... Taci! Taci! Eşti nebună!!.". Ea zise: — „Trebuie să plec, Roger". El strigă: — „Să pleci, d-ta!... Nu vreau!".. Ii apucase braţele, le strângea cu brutalitate. Apoi văzu faţa mândră, hotărîtă şi'ngheţată, se simţi pierdut, dădu drumul, ceru iertare, rugă, imploră: — „Annette! mica mea Annette! Rămâi, rămâi!... Nu, nu-i cu putinţă... Dar ce s'a întâmplat? Ce-am făcut?" — Mila reapăru pe faţa împietrită. Ea zise: — „Să ne aşezăm, Roger..". (El se aşeză cu supunere lângă dânsa, pe o ridicătură de muşchi: ochii lui implorau fiecare din cuvintele ei) —... „Fii calm... Trebue să ne explicăm... Trebue să-mi strâng toate puterile, crede-mă, ca să vorbesc liniştit..". — „Dar nu vorbi!", zise el, „e o nebunie!..".— „Trebue". — El voi să-i închidă gura, dar ea se desfăcu... Renunţând la luptă, sdrobit şi rătăcit, o ascultă vorbind, fără a îndrăzni s'o privească. — Annette spuse ceiace hotărîse să spuie... Explică diferenţele de mediu şi de gândire. Luă asupră-şi toată vina: recunoscuse că nu putea trăi măritată. Nu voia să-l nenorocească şi să se nenorocească... Nevoia ei de neatârnare îi impunea să trăiască singură... Trebuie să se despartă ca prieteni...

Pe când vorbia, se uita în jos, ferindu-se de a-l privi. Auzia însă răsuflarea lui gâfâindă. Când sfârşi, îl privi şi se sperià. Faţa lui era ca a unui om care se îneacă: roş, suflând cu sgomot; n'avea putere să strige. Agită cu stângăcie mâinile crispate, căută, regăsi răsuflarea, gemu: — „Nu, nu, nu, nu, nu pot, nu pot..". Şi isbucni în suspine. Turburată, Annette luă pe Roger de braţ, îl târî din drum în stufăriş, şi mai departe, în mijlocul pădurii. Roger, fără putere, se lăsa condus, repetând: — „Nu pot, nu pot... Ce-am să mă fac?..".

Cu duioşie ea încercă să-l liniştească. Dar el era copleşit de desnădejde: durerea dragostei, aceia a amorului propriu, umilirea publică, ruina fericirii pe care şi-o făgăduise, totul se amesteca în acelaşi timp; acest copil mare, răsfăţat de viaţă, se năruia la prima înfrângere; pierdea credinţa în sine, îi fugea pământul de sub picioare... Annette, mişcată de această mare suferinţă, zicea: — „Amicul meu... amicul meu... nu plânge!.. Vei avea o viaţă frumoasă... n'ai nevoie de mine..". — El gemea mereu: — „Nu pot să mă lipsesc de d-ta. Nu mai cred în nimic... Nu mai cred în viaţa mea..". Şi se aruncă în genunchi: „Rămâi! Rămâi!.. Voi face tot ce vrei... tot ce vei voi..". Annette răspunse cu blândeţe: — „Nu, amicul meu, o spui sincer, dar nu vei putea — sau vom suferi amândoi; viaţa ne va fi un vecinic conflict..".

Când văzu că nu-i putea clătina hotărîrea, Roger avu, la picioarele ei, o criză de lacrămi, ca un copil. Annette era pătrunsă de milă şi de dragoste. Energia ei se topia. Nu putea rezista plânsetelor iubitului. Nu se mai gândea la dânsa; nu se mai gândea decât la el. Mângâia acest cap scump, sprijinit de picioarele ei, îi spunea cuvinte duioase. Il ridică pe băiatul ei desnădăjduit, îi şterse ochii cu batista, îl luă de braţ, îl sili să umble. El se lăsa condus şi plângea mereu. Umblând în pădure, fără a vedea, fără a şti unde. Annette simţea urcându-se într'însa emoţia şi dragostea. Sprijinind pe Roger, îi spunea: — „Nu plânge!... scumpul meu... Imi sfâşii inima... Nu pot s'o văd... Te iubesc, te iubesc, drăguţul meu Roger..". El zicea: — „Nu...!" în mijlocul plânsului. — „Da! Te iubesc, te iubesc, de o mie de ori mai mult decât m'ai iubit tu vreodată... Ce vrei să fac?... Ah! voi face... Roger, scumpul meu Roger..". Şi iată că la eşirea din pădure dădură peste împrejmuirea proprietăţii familiei Rivière, aproape de vechea casă. Annette recunoscu. Privi pe Roger... şi deodată pasiunea copleşi toate mădularele ei. Un vânt de foc. O îmbătare a simţurilor, ca beţia unui salcâm în floare... Alergă la uşă, ţinând pe Roger de mână. Intrară în locuinţa pustie. Obloanele erau trase... Roger se isbea de mobile. Fără a vedea şi fără a gândi, el se lăsă călăuzit de mâna arzătoare care-l ducea, în întunericul camerelor din parter. Annette nu şovăia, destinul ei o târa... In camera din fund, — camera celor două surori, — în care din toamna trecută plutea încă aroma corpurilor lor — către patul cel mare, în care amândouă dormiseră, ea merse cu dânsul; şi, într'o pasiune de milă şi de voluptate — se dădu lui.

Când se deşteptară din beţia lor fulgerătoare, ochii li se desprinseră cu umbra. Odaia părea luminoasă. Prin crăpăturile obloanelor, dungile de lumină jucau, aducându-le aminte de frumoasa zi de afară. Roger acoperea de sărutări corpul desbrăcat al Annettei; îşi spunea recunoştinţa în cuvinte exaltate...

Dar după ce-o spuse, tăcu deodată, cu faţa sprijinită de coapsa ei.... Annette, tăcută, nemişcată, se gândea... Afară, în trandafirii dela zid, bâzâiau albinele... Şi Annette auzi, ca un cântec care se depărtează, dragostea lui Roger care-şi iea zborul...

Deja o iubea mai puţin. Roger o simţea şi el, cu ruşine şi năcaz; dar nu voia s'o recunoască. In fond, era jignit că Annette, se dăduse... Ridicolă pretenţiune a bărbatului! Vrea femeia; şi când, cu sinceritate, ea se dă lui, e aproape de a privi fapta ei prea generoasă ca o necredinţă!...

Annette se plecă asupra lui, şi ridicându-i capul, îl privi în ochi, lung...; nu spuse nimic, surâse cu melancolie... El, care simţea că această privire îl scrutează până în fundul sufletului, căută să se arate foarte îndrăgostit: — „Acuma, Annette, nu mai poţi pleca: *trebuie* să te iau în căsătorie".

Surâsul trist al Annettei reapăru. Citise bine într'ânsul...— „Nu, amicul meu, zise ea, nu *trebue*". — El îşi dădu seama... — „Vreau...". —Dar ea: „voi pleca". — El întrebă: — „Pentru ce?". — Şi înnainte ca ea să fi răspuns, el înţelesese deja mai bine motivele ei de a pleca. — Se crezu totuşi obligat să le discute din nou. Annette îi puse mâna pe gură. El sărută această mână, cu o mânie pasionată... Ah! cât de mult o iubea! Se simţea umilit de gândurile cari erau într'însul. Nu le văzuse ea cumva?... Şi mâna blândă şi umezită, care-i mângâia buzele, părea a spune: — „N'am văzut nimic..". — Dintr'un sat îndepărtat sunetul clopotelor se auzia în răstimpuri... După o lungă tăcere, Annette suspină... Acuma totul s'a sfârşit... zise încet: „Roger, trebue să ne întoarcem...".

Trupurile lor se desfăcură. Ingenunchiat în faţa patului, el îşi sprijini fruntea de picioarele ei goale. Voia să-i dovedească: — „Sânt al tău". — Dar nu reuşea să alunge gândurile sale ascunse. Eşi din cameră, lăsând pe Annette să se îmbrace... Aşteptând-o, se sprijini cu cotul pe un zid al micii curţi de intrare, ascultând în mod vag sgomotele câmpiei şi gustând ceasul pe care-l petrecuse. Ideile neplăcute dispăruseră. Se bucura de fericirea orgoliului şi a simţurilor potolite. Era mândru de sine. Gândi: — „biata Annette!" Se corijă: — „Scumpă Annette!".

Ea eşea din casă. Tot aşa de calmă. Dar foarte palidă... Cine poate spune tot ce se petrecuse într'însa, în scurtele clipe cât fusese singură: năvala patimei, durerea, renunţarea?.. Roger nu văzu nimic; era ocupat cu el însuşi. Se apropie de dânsa şi vru să reînceapă protestările. Ea îi puse un deget pe gură: tăcere!... La gardul care înconjura grădina, culesese o ramură de măceş (aubépine), o frânse în două şi-i dădu jumătate. Şi, eşind de pe proprietate, pe prag, puse gura ei pe aceia a lui Roger.

Se'ntoarseră prin pădure fără a vorbi. Annette îl rugase să nu rupă tăcerea. El o ţinea de braţ. Avea un aer foarte iubitor. Ea surâdea, cu ochii pe jumătate închişi. De astădată el îi călăuzia paşii. Nu-şi mai aducea aminte, că acum un ceas plânsese aici... In fundul pădurii, lătrăturile câinilor urmăreau un vânat...

Annettte plecă a doua zi, pretextând o scrisoare, o boală neaşteptată a mătuşei. Familia Brissot bănuia de mult hotărîrea Annettei; jucă însă comedia scurtei despărţiri şi a apropiatei revederi.

Roger o întovărăşi în trăsură la gară. Erau trişti amândoi. Roger reînoise în mod cinstit cererea de a o lua în căsătorie; se credea obligat: era gentleman. Era prea mult gentleman. Işi atribuia acum şi dreptul de a-şi arăta autoritatea în interesul Annettei. Era de părere că, dându-se lui, Annette abdicase şi că deci situaţia nu mai era cu totul egală între ei; că acuma el trebuie *să ceară* căsătoria. Annette vedea prea bine, că dacă acum o va lua în căsătorie, se va crede de o mie de ori mai îndreptăţit s'o ţie sub tutelă. De sigur, îi era recunoscătoare de stăruinţa lui corectă. Dar... refuză. Roger simţi o iritaţie ascunsă. N'o mai înţelegea... (Işi închipuia c'a înţeles-o vreodată!)... Şi o judecă cu severitate. Nu arătă nimic. Dar ea ghici, c'un amestec de tristeţe şi ironie — şi de dragoste... (Era tot Roger!..) Când erau aproape de a ajunge la gară, ea şi puse mâna ei înmânuşată pe mâna lui Roger. El tresări: — „Annette!" — Ea zise: „Să ne iertăm unul pe altul!" — El voi să vorbească; nu putu. Mâinile lor rămaseră strânse. Nu se priveau; dar ştiau că amândoi îşi reţineau lacrimile, gata să curgă...

Erau în staţie: trebuiau să se observe (1). Roger o instală pe Annette în vagonul ei. Nu erau singuri în compartiment. Fură siliţi să se mărginească la amabilităţi banale; dar privirile lor luau cu lăcomie întipăritura figurei iubite. Locomotiva fluerà. Işi ziseră: — „In curând!". Şi gândeau: „Niciodată". — Trenul plecă. Roger se'ntoarse spre casă în amurg. Inima-i era plină de durere şi de mânie. De mânie în contra Annettei. De mânie în contra lui însuşi. Se simţea sfâşiat.. Se simţea — ce ruşine! — se simţea uşurat... Şi, pe drumul pustiu, oprind calul — de dispreţ pentru el însuşi, de dispreţ şi de dragoste, plânse.

Annette se închise în casa ei din Boulogne. După ce scrise familiei Brissot, rupse orice legături cu lumea din afară.. Viaţa ei exterioară părea oprită. Cealaltă viaţă — cea tainică — era cu atât mai intensă. In tăcerea ei treceau furtuni de pasiune rănită. Trebuia să fie singură, ca să se lase în voia lor până la istovire. Eşia dintr'însele sdrobită, cu sângele sorbit, cu gura uscată, cu fruntea arzătoare, cu picioarele şi cu mâinile îngheţate. Visurile grele erau urmate de timpuri de amorţeală. Zile întregi visa; şi nu încerca să-şi călăuzească gândirea... Era copleşită de o grămadă confuză de emoţiuni amestecate... O melancolie sumbră, o amară dulceaţă, un gust de cenuşă în gură, speranţele înşelate, neaşteptate licăriri de amintiri cari făceau să-i tresalte inima, accese de desperare, de orgoliu şi pasiune rănită şi sentimentul ruinilor, al iremediabilului, al unui Destin în contra căruia toate sforţările sunt zădarnice — sentiment copleşitor mai întâi, apoi întunecat, apoi topindu-se puţin câte puţin într'o amorţeală, a cărei îndepărtată tristeţe era amestecată cu o stranie voluptate... Nu înţelegea...

Intr'o noapte se visează în pădure. Zăreşte în faţa ei, pe jos, un coş oval, sub o îngrămădire de foi de un alb argintiu, alb de rufărie fină şi plecându-se, vede că rufele încep a se mişca... Cu inima bătândă, întinde mâna — se deşteaptă... — Emoţiunea ei persista... Nu înţelegea...

Veni o zi — când înţelese... Nu mai era singură... Intr'ânsa se zămislea o viaţă — o viaţă nouă... Şi săptămânile treceau, pe când ea clocea universul ei ascuns...

— „Dragoste, tu eşti? Dragoste, care ai fugit de mine, când credeam să te ţin, ai venit în mine? Te ţin, te ţin, nu-mi vei scăpa, micul meu prizonier, te ţin în trupul meu. Răsbunămă! Mănâncă-mă! Mic rozător, roade pântecele meu! Hrăneşte-te cu sângele meu! Tu eşti eu. Tu eşti visul meu. Fiindcă nu te-am putut găsi în această lume, te-am făcut cu carnea mea... Şi acuma, Dragoste, te am! Sunt acela pe care-l iubesc!"

***

Nu cred să se găsească un singur cetitor, care să nu rămâie viu surprins de desnodământul intrigei romanului *Annette et Sylvie.*

Surprinzătoare este mai întâi atitudinea lui Roger.

Iluzii despre dânsul nu ne-am făcut; dar caracterul lui se trădează ca mult mai ordinar, decât l-am bănuit noi, după toleranta descriere a autorului. Când Annette îi spune că-i hotărâtă să plece, el strigă: *„să pleci, d-ta!... Nu vreau!"*..., şi-i apucă braţele şi le strânge cu brutalitate. Văzând însă, faţa mândră, hotărîtă şi îngheţată a logodnicei sale, se simte pierdut, cere iertare, imploră, se sufocă, se aruncă în genunchi, făgădueşte supunere completă şi plânge în hohote ca un copil — după ce tot timpul o tratase pe Annette ca pe o minoră... Această trecere nemijlocită dela brutalitate la umilinţă, acest contrast între aroganţa atitudinei şi slăbiciunea sufletului, această mlădioasă adaptare, cu o completă inconştienţă şi lipsă de caracter, la situaţiunile reale, sunt minunate prognosticuri pentru viitorul politicianului — dacă nu şi al omului politic — Brissot. „Societatea" se înnebuneşte după astfel de „băeţi buni", cari neavând decât suprafaţă, sunt admirabili înzestraţi pentru a deveni oameni cu „suprafaţă"; cari nefiind siliţi — a-şi cheltui energia cu adâncirea unui fond, o risipesc fără sgârcenie, în relaţiuni sociale şi 'n agitaţii efemere. (Aşa se şi explică faptul, ades remarcat, că la intelectuali, tocmai când productivitatea încetează, atunci „cariera" iea cel mai mare avânt...). Viaţa rurală a desvoltat în familia Brissot, şi corpul, cu toate energiile lui, şi receptivitatea intelectuală, şi avânturile, mai mult fizice, ale sufletului, nu însă şi acele însuşiri adânc intelectuale, pe cari le grupăm sub denumirea de „personalitate" şi cari ridică în faţa lumei reale, lumea, duşmană, a spiritului. Viaţa în mijlocul naturii ţine pe om sănătos, dar riscă să-l şi coboare sufleteşte... Nu trebuie să uităm că mai tot ce-i omenesc în om, s'a desvoltat în opoziţie cu normele naturei. Şi când autorul ne spune despre Roger că „sgomotos, foarte vesel, râzând, aţâţându-şi cânele, era el însuşi ca un mare câine fericit" — caracterizarea e departe de a fi înnălţătoare...

Când însă, după ce prin plânsetele sale o turburase adânc pe Annette şi o făcuse să-i se dea lui, îl vedem devenind deodată atât de rece, încât în subconştientul lui *să dorească* desfacerea logodnei, această lipsă de simţire a „băiatului bun" — oricât am cunoaşte din experienţă uscăciunea de suflet a firilor joviale şi sentimentale 2) — întrece cu mult aşteptările noastre. La un om cât de puţin simţitor şi cultivat, prejudiţiul în contra îndrăsneţei impulsiuni a Annettei n'ar putea desrădăcina într'o clipă o dragoste atât de entusiastă: doar cu stratageme, implorări şi îngenunchieri storsese el consimţimântul iubitei... Ce s'a petrecut în creerul lui?... Dispreţul masculului pentru femela posedată?... Asociaţii de idei murdare, adunate din lumea femeilor venale?... Neînţelegerea *purităţii* actului Annettei, puritate care singură explică lipsa de rezervă şi pudoare?... Liniştirea dorinţei trupeşti, care forma fondul amorului lui Roger?... „Aşteptând ca Annetta să se îmbrace, el gusta în minte ceasul petrecut; se bucura de fericirea orgoliului şi a simţurilor potolite. Era mândru de sine. Gândi: „sărmană Annette!"... *In fundul pădurii, lătrăturile cânelui urmăreau un vânat...* — Prin aceste blânde cuvinte, aproape jignitoare în toleranţa lor cam zaharisită, desvălue autorul psihologia masculului brutal... Nouă contrastul dintre corpul mare, frumos, puternic, şi între sufletul mic şi laş, ne repugnă... şi nu mai puţin, scârboasa mlădiere *acerebrală* a sufletului păgân, care nu vine niciodată în conflict cu realitatea.

Dar nici atitudinea Annettei nu-i mai puţin surprinzătoare. De curăţenia ei sufletească nu ne îndoim. Pentru o femee de lume şi o studentă în biologie, în vârsta de 24 de ani... dânsa e chiar *prea* curată, prea naivă, prea puţin cunoscătoare de urâciunile vieţii omeneşti... Dar oricum gestul său ne apare *excesiv*... De sigur, întreg volumul, nu-i decât o pregătire şi o explicare a tragicului desnodământ: instinctul sexual, şi deosebit de puternic, şi prea mult înfrânat, sfârseşte prin a rupe zăgazurile... Dar te 'ntrebi, ce valoare mai au atunci toate teoriile tinerii fete?... Prin mii de raţionamente se convinsese că nu va putea trăi cu Roger; şi a fost destul să vadă lacrimi, ca să se năruie întrânsa toate hotărârile luate şi să-i ofere logodnicului o jertfă pe care el nici nu o visa... *Femeie!... Amor şi maternitate!*... Şi cel puţin pe Roger îl iubea, şi-l stima, până la un punct, şi avea să-i devie soţie; dar cynocephalul Tullio umbla după dânsa, — *şi 'n acelaşi timp după Sylvie, ca după* două cocote oarecari, pentru mulţumirea unui trecător capriciu al simţurilor; şi Annette îl despreţuia şi era desgustată la gândul că el vrea să se impartă între amândouă...; şi totuşi „era gata să jertfească acestui om tot restul vieţii"; şi dacă nu i-a căzut pradă, meritul *ei* n'a fost, ci numai vina lui... Te 'ntrebi atunci, dacă Roger n'a avut dreptate să fie cam neliniştit de libertatea pe care o cere tânăra fată: de a avea prieteniile ei, cercul ei de acţiune şi chiar de a putea pleca singură în călătorii mai lungi...; şi dacă Annette era în drept să se simtă ofensată de ezitarea lui... In toată a ei purtare—faţă de tatăl ei, faţă de Sylvie, faţă de Tullio, faţă de Roger — Annette se arată ca *femee, — nimic alt decât femeee* (dacă nu chiar femelă)... Nici urmă de... biologie şi intelectualism... *„Când pasiunea se deslănţue într'o femee, nu mai e vorba de loaialitate; şi de bun simţ, şi mai puţin"* — ne spune însuşi autorul, cu prilejul geloziei furioase dintre cele două surori: slabă recomandaţie pentru cererile de emancipare şi de completă egalizare cu bărbatul, ale femeii... Tragedia Annettei te-ar face chiar să regreţi, pentru sexul *slab, frânele* şi *măsurile proteguitoare* ale *trecutului:* pudoarea, delicateţa, rezerva — desvoltate prin educaţie; specifica mândrie şi demnitate sexuală; domolirea animalităţii; tutela familiei şi neîncrederea în avânturile inimei.

Căci dragostea nu-i chiar atât de sfântă cum ne-au asigurat poeţii; ea cuprinde atâtea elemente impure şi nestatornice (de ce atârnă iubirea Annettei pentru Tullio — sau a lui Roger pentru Annette!), încât sfaturile raţiunii formează o temelie mult mai solidă pentru căsnicie...

...Da; dar chiar dacă regretul acesta ar fi îndreptăţit, el este în orice caz zădarnic: evoluţia socială scoate femeia din cercul strâmt al familiei, o târâşte în lupta pentru existenţă şi o sileşte să devie de sine stătătoare. Şi atunci trebue să vie educaţia — egală cu aceia a bărbatului — să-i desvolte *alte* însuşiri de apărare: voinţa netedă şi răceala judecăţii, cari lipsesc atât de mult Annettei. Cum însă e'n firea lucrurilor, ca întâi să te bagi în apă şi pe urmă să 'nveţi a înnota, victimele, în epoca de tranziţie, trebue să fie numeroase; şi Annette e una din ele. Căci oricât de puţine prejudecăţi am avea, e însă greu de negat, că după ce am închis cartea, — că poziţia Annettei, cu copilul „din flori", e mai puţin agreabilă decât aceia a lui Roger, dat fiind că dânsa, şi nu Roger va trebui să-l aducă cu sine într'o nouă însoţire...

Tipul Annettei simbolizează însă şi o altă revoluţie decât emanciparea femeii; şi anume, pătrunderea unor elemente din popor în clasa burgheză.

Nu ştiu cum e judecată *astăzi* personalitatea Annettei în familii vechi burgheze (câteva femei mi-au spus: e un tip construit, nu observat); acum un sfert de veac însă, s'ar fi spus că numai o fată de servitoare se poate purta aşa cum se poartă „domnişoara" Annette în romanul cu cynocephalul Tullio: se lasă captivată sensualiceşte de spurcata sensualitate a acestui maimuţoi; se luptă cu soră-sa pentru dânsul, dând întregei societăţi a hotelului priveliştea geloziei ei furioase; după ce-i surprinde sărutându-se, patima ei şi silinţele de a-l captiva, cresc!...; iar când într'o noapte îi aude că-şi dau întâlnire în pădure, un vânt de nebunie şi desperare o goneşte mult timp pe câmp, până se isbeşte de o rădăcină şi cade, cu fruntea de un trunchiu, rănindu-se, — şi strigă şi urlă, cu gura la pământ, ca o fiară rănită... „Nu-l iubea pe Tullio, ci-l *voia;* friguri de orgoliu gelos cereau ca să-l smulgă *celeilalte...*" „Ii reveniau imagini ale acelei fericiri pe care o voise, şi suflări fierbinţi ale acelor dorinţi de cari corpul ei va fi mult timp stăpânit..."

Totul în Annette este *„plebeian"*. Infăţişarea: faţa lată; nasul cam turtit; fruntea de tânără viţea; sprincenele foarte

1) Unora dintre cetitori li se va părea poate curios că Annette se jenează de călătorii din vagon, când e atât de nepăsătoare faţă de prejudiţiul în contra copiilor nelegitimi... Aşa-i omul: îi vine mai uşor să înfrunte opinia publică în lucrurile mari decât în cele mici.

2) Psiho-fiziologiceşte: în substanţa nervoasă bogată, curentul e puternic, dar comunicându-se greu, rămâne la suprafaţă — în general...

(Continuare în pag. IV-a)

Reflexe de toamnă

Cerul se 'ntunecă.
Soarele-aruncă sclipiri de oţel.
Vântul e hohot sarcastic, rebel,
Norul alunecă.

Pasări sălbatice
Zbor resfirându-se'n unghiuri şi'n arc
Dezamăgite se scutur în parc,
Roze tomnatice.

Negre sunt zările.
Viaţa aşterne covor ruginiu
Şi în boschetul din parcul pustiu,
Mor dezmierdările.

Triste sunt florile.
Vântul le-aruncă petalele 'n drum
Şi prin văzduhul de neguri şi fum,
Cărăie ciorile.

Mişcă suspinele
Lacul cel negru cuprins de mister,
Barca-i întoarsă cu fundul spre cer,
Tac mandolinele.

Scapătă soarele.
Ploaia coboară catastrofal
Şi în oraşul stupid şi banal,
Plâng felinarele.

H. BONCIU

Imn Cântărilor

Purtaţi-ne pe àripile voastre
Cântări ce luminaţi adâncul firii;
Din zări de vis, balsămul fericirii
Aduceţi-l în nopţile albastre.

Fiorul ne'nţeles al îndrăgirii
Il strecuraţi în sufletele noastre —
Şi'n tăinicia nopţilor, prin glastre,
Şoptiţi când mor în umbră trandafirii...

Făceţi din viaţa noastră sărbătoare —
Şi din grăirea noastră picurare
De triluri în cascadă cristalină.

Aduceţi vrajă pe a voastră-aripă,
Infioraţi de dor, suprema clipă
Să ne-o trăim în cântec şi lumină!...

Ioan Gane

stufoase; ochii albaştri, cari se înnăspriau în răstimpuri; gura mare; buzele groase, c'un puf blond la colţ — deobicei închise, într'o mişcare de apărare, atentă, încordată; bărbia şi obrajii solid construiţi; pielea de culoarea mierii topite; talia cam groasă; bustul cam pătrat; faţa roşie; constituţia robustă; mâinile mari; glesnele şi pulpele groase (aproximativ asta înseamne ereditar: hrană dură şi multă, adesea crudă, grosolan condimentată; viaţa în aer liber; muncă fizică pe loc, adesea pe vine, sarcini purtate, etc.; bogăţie de idei concrete; sentimente tar, adesea jicnite). Annette e ţărancă!... Lucrul se vede de departe. *Orăşancă* din popor este Sylvie. Romain Rolland a luat *le contre-pied* al idealului burghez: faţa ovală, nasul fin, fruntea delicat boltită, sprincenele arcuite, ochii blânzi, gura mică, buzele subţiri, bărbia şi obrajii delicaţi, pielea albă, talia de viespe, mâna mică, piciorul svelt şi graţios. — Annette sămăna la fizic cu tată-său, care avea fruntea bombată, umflată la tâmple (cumplita voinţă a ţăranului francez), capul plecat ca de taur care dă năvală, ochii cu globul eşit şi cu privirea îndrăsneaţă, gura lacomă (era lacom de plăceri, şiret, prefăcut, cu pasiuni şi viţii puternice).

„Plebeiană" este şi purtarea Annettei: gelozia ei faţă de Sylvie, când o cunoaşte întâi: duşmănia şi înţepăturile vulgare; întrecerea cu Sylvie în arta de a dansa, (bioloagă!...) pentru a captiva pe Tullio; comparaţia picioarelor, până la genunchi, în faţa maimuţoiului; pândirea în întuneric a întâlnirii Sylviei cu Tullio... Pentru o bioloagă şi o domnişoară din burgheză mare — *c'est fort*... Iar concepţia ei despre viaţă ne aduce isbitor aminte de aceia a antichităţii elenice. Mai întâi, lipsa de pudoare cu care i-se dă lui Roger, târându-l în odaia de culcare. Apoi, când privindu-l adânc în ochi, bagă de seamă că entusiasmul lui s'a răcit şi înţelege că trebuie să revie la hotărârea de a rupe logodna, în loc să se cutremure de fapta sa şi de urmările probabile, grija ei pare să fie de a nu turbura poezia momentului: „surâse trist... mâna blândă şi umezită, care-i mângăia buzele, părea a spune: „n'am văzut nimic..." „Când el vru să reînceapă protestările de dragoste, ea-i puse un deget pe buze: tăcere!... La gardul care înconjura grădina, culese o ramură de măceş, (aubepine), o rupse în două şi-i dădu jumătate; şi eşind de pe proprietate, pe prag, puse gura ei pe aceia a lui Roger"...

Parc'ar fi ritul unui sacrificiu în templul Venerii... Desperarea vine mai târziu, ce-i drept, dar e pricinuită numai de patima rănită... Şi când Annette înţelege că întrânsa se zămisleşte o viaţă nouă, ea cântă copilului ei „din flori" un imn de bucurie. (Acum cinci ani, printr'un raţionament foarte abstract (Vezi *Clasicismul de fier* în *Noi studii critice)* am prevăzut şi prezis în literatura europeană un curent clasic popular... Romain Rolland a găsit curios că-l numesc un clasic... De curând socialiştii francezi s'au declarat partizani ai reîntronării clasicismului în şcoală...)

S'o aprobăm pe Annette ori s'o desaprobăm?... Pentru a răspunde la această întrebare, să comparăm morala *ei* sexuală, cu aceea a Adelei Brissot, care-i de ani de zile logodită c'un om în vârstă — şi hotărâtă a nu se căsători, cât timp acel guvernator de colonie nu-i va putea oferi în Franţa o înaltă situaţiune socială, — şi care probabil se despăgubeşte pe ascuns... Cum vedem: lipsă de orice sentiment; judecata, a tot puternică, dar în serviciul unor vulgare interese şi vanităţi; iar instinctele, canalizate cu răceală către o răsuflătoare ascunsă... La Annette, din contra, simţirea e întreagă, puternică şi curată, instinctul sexual de asemenea, numai că judecata nu are încă destulă putere nici asupra uneia, nici asupra celuilalt... Ea greşeşte cu bună credinţă, şi rămâne curată şi după cădere, pe când Adèle e impură, chiar dacă fecioria i-ar rămâne neatinsă...

Nu-i imoral cel ce greşeşte, ci cel a cărui întreagă viaţă e cu răceală şi premeditare organizată în vederea răului... Nu după fapte se judecă moralitatea omului, ci după intenţii... Annette aspiră către ideal, cu toate puterile sufletului ei; numai bunătatea inimei şi violenţa instinctului sexual prea mult înfrânat o fac să cadă...

Şi tot aşa: *vulgară* e gelozia dintre cele două surori; dar cât de sănătoase, sincere, înviorătoare, avânturile inimelor lor, cari mătură susceptibilităţile, geloziile şi pornirile rele!...

Când Annette, după prima convorbire cu sora ei, pleacă supărată, Sylvie, care-i spusese numai răutăţi, aleargă după dânsa şi o cuprinde de gât... Annette strigă de emoţie şi o strânge pe Silvie c'un avânt pasionat... Gurile lor se uniseră... Cuvinte amoroase... Murmure tandre.. Sylvie îi aruncă, de sus, de pe scară, o ramură de liliac, pe care Annette o strânge ca pe un lucru scump...

Când mai târziu, Sylvie, bolnavă, refuză ospitalitatea Annettei, aceasta se mânie cumplit, e gata să plângă, s'o bată, şi roşie de necaz, îi întoarce spatele şi rămâne nemişcată... „Dacă ar fi făcut o mişcare, Dumnezeu ştie ce s'ar fi întâmplat! Ar fi plâns, ar fi strigat..."

Atâta frescheţă de simţire naivă, spontană, e aproape de necrezut pentru o intelectuală şi o „femeie de societate"...

Inţelegem acum de ce nu poate trăi Annette în familia Brissot, de care o despart şi calităţile, şi defectele ei... Sufletul Brissot este deja armonizat... deşi, pentru o ureche subţire, armonia asta, — şi învechită, şi vulgară, — samănă mai mult a cacofonie... Pe când în sufletul *nou* al Annettei se *pregăteşte* o armonie într'adevăr superioară, dar până atunci fiecare coardă sbârnie de capul ei...

Asta-i epoca noastră de tranziţie: clasele vechi — uzate, în descompunere; clasele noi, — sănătoase, dar încă nu deajuns cultivate.

Evident, toate speranţele se leagă de acestea din urmă. Familia Brissot, — mai ales în zilele noastre — e departe de a reprezenta stadiul cel mai înaintat al descompunerii burgheze...

Dar chiar faţă de burghezia încă sănătoasă, Annette e superioară moraliceşte. Ea n'ar răbda, — *ca mama ei*, — să trăiască o viaţă întreagă alături de un om care are duzini de metrese... Autorul ne spune că soţii Rivière trăiau *aproape* despărţiţi!...

„*Annette et Sylvie*" este drama reînoirii burgheziei cu elemente populare. Dacă Raoul Rivière ar fi trăit la ţară, ca plugar, rămânea un om cum se cade; animalitatea lui ar fi fost înfrânată de munca fizică, de traiul cumpătat, de credinţi religioase, de mediul restrâns, în care totul se află, etc. Intrând însă în burghezia mare, el devine o brută neînfrânată, lacomă de plăceri materiale, lipsită de scrupule şi stricăcioasă artei, familiei, şi sie-şi... Insăşi foamea lui cea mare îl răpune...

In a doua generaţie, Annette moşteneşte dela mamă nobleţea simţirii şi a gândirii, produsul ereditar al culturii umane, iar dela tată, bogata sevă animalică. Vitalitatea puternică intră'n conflict, şi cu prejudecăţile de clasă ale burgheziei îmbătrânite, dar şi cu normele morale ale culturei umane. Pe cele dintâi le înfrânge, de cele din urmă însă, după grele lupte interioare, va trebui să fie înfrântă — sau mai exact: înlănţuită... (în cazul cel mai rău procesul se va desăvârşi în generaţia următoare...)

Că noile elemente, în cari dragostea de viaţă e atât de puternică, nu sunt înclinate să se piardă, nici în visări romantice, — *lâcher la proie pour l'hombre* — şi nici în critica amară a unui realism pesimist, ci sorb cu nesaţiu din plăcerile eterne ale vieţii omeneşti, se'nţelege de sine. De aceia vom asista în literatura europeană la desfăşurarea unui nou clasicism, *popular*, analog celui burghez dela mijlocul veacului trecut.1)

Cetitorul va fi băgat el însăşi de seamă că Annette nu este decât un Jean Christophe femenin... *Aceiaşi simţire întreagă, puternică şi curată, aceiaşi impulsivitate încă nu deajuns înfrânată de judecată, aceiaşi revoltă în contra convenţiunilor unei societăţi conrupte şi superficiale*... Şi *Christophe* se face vinovat de fapte imorale, când, de pildă, trăeşte cu soţia amicului care-l găzdueşte (în „*Rugul arzător);* lipseşte însă ca şi la Annette, premeditarea rece: el se lasă numai târât de o pasiune elementară pe care n'a provocat-o... Dar când Colette, soţia lui Olivier, îl ispiteşte, dintr'un simplu capriciu — el se turbură, dar se sustrage tentaţiei, prin fugă... Duşmănit de publicistica superficială şi venală, ignorat şi sărac, el moare mulţumit de a-şi fi împlinit menirea...

Am numeroase motive să-l consider pe Romain Rolland ca reprezentant literar al micii burghezii rurale, ori chiar al întregei ţărănimi franceze. Ţărănimea este clasa de care, în operile lui, vorbeşte cu cea mai neturburată simpatie (Zola, Dandet, Hauptmann, etc., au vorbit cu dispreţ). „Parisul este un bâlciu gălăgios, copleşit de elemente şarlataneşti şi parazitare..." Nici pe socialişti nu-i cruţă (în „*La foire sur la place*".) Şi dacă, după război, s'a apropiat de socialişti şi comunişti, atitudinea lui a rămas însă foarte rezervată, cum am văzut — anul trecut, pe când eram la Paris. — dintr'un schimb de scrisori publice între el şi un redactor al ziarului *L'humanité*. In volumul „*La maison*" din („*Jean Christophe*") şi'n *Annette et Sylvie*, vorbeşte cu răceală şi neînţelegere de afacerea Dreyfus, ca de aprinderea ideologilor burghezi în contra unei nedreptăţi, pe când faţă de măcelărirea armenilor au rămas nepăsători. De fapt, nu era vorba de un om, ci de coaliţia nobleţei, a clerului şi a militarismului în contra republicei burgheze; prin urmare, de o luptă politică *de cea mai mare gravitate*. Că ţărănimea a putut rămâne rece faţă de interesele politice ale burgheziei, e lesne de înţele. In alte ţări decât în luminata Franţă, ar fi luat partea reacţiunii. Un intelectual însă, trebuie să înţeleagă, că faţă de progresul politic şi economic al ţării, cabala reacţionară era *o crimă cu uriaşe consecinţe*. Pretutindenea antisemitismul este masca nemărturisitelor interese feudale... In „*La maison*" (din „*Jean Christophe*") Romain Rolland vorbeşte cu o simpatie caldă de un general anti dreyfusard, pus în retragere pentru părerile lui politice,... Intreaga critică a societăţii burgheze, în „*La fore sur la place*", (spre deosebire de critica pe care o face socialismul, e lipsită de înălţime şi de înţelegere sociologică... Aceaşi nepricepere a arătat-o Romain Rolland faţă de războiul mondial. Chiar dacă socialiştii germani ar fi putut opri mobilizarea germană, Rusia reacţionară tot ar fi continuat politica ei agresivă; prin urmare, socialiştii germani au trebuit să aprobe mobilizarea; dar nici n'aveau chip să facă altfel, nobleţea, în Germania, fiind încă atotputernică; aşa fiind, socialiştii francezi au fost şi ei siliţi să se solidarizeze cu guvernul. Cât timp au existat în Europa cele două monarhii absolutiste, conflictul nu putea fi *de nimeni* împiedicat. *Istoria universală a întrebuinţat războiul mondial ca un mijloc pentru înlăturarea feudalismului rusesc şi german.* Din acest punct de vedere, cartea lui Romain Rolland, „*Au dessus de la mêlée*" era, *politiceşte*, un *non sens*... Fiindcă dacă gestul *ar fi avut* un sens, socialiştii francezi şi germani, de sigur mai luminaţi şi mai autorizaţi apărători ai intereselor mulţimii, l-ar fi aprobat! Iată de ce, în timpul războiului, şi câţiva ani după aceea, Romain Rolland a fost complect ignorat. Astăzi însă, când *însăşi evoluţia socială lucrează pentru împăcarea popoarelor*, acţiunea lui Romain Rolland este îmbrăţişată de socialişti, de democraţi, de însăşi marea burghezie, în Franţa, în Anglia, în Germania, în America, etc.

Interesul cel mai mare, economic şi politic, îl are Anglia... *Ideologiile capătă sens, îndată ce interese brutale le înhamă la carul lor!*... Mă întreb dacă atitudinea lui Romain Rolland, deşi înnobilată prin generozitatea culturii franceze, nu decurge din aceleaşi interese, ca şi aceia a ţărănimii itailene (Giolitti), române (Stere), bulgare, germane, ruse, etc. Răsboiul a izvorît din concurenţă industrială şi din ideologii politice burgheze. Faţă de amândouă, ţărănimea s'a arătat, fireşte, nepăsătoare: ori asimpatizat cu Germania, ori a fost pacifistă (în Germania centrul catolic: Erzeberger, Wirth. etc.) Şi. lucru curios. acelaş Romain Rolland, aşa de rece faţă de ideologiile şi interesele burgheze, aşa de aspru pentru corupţia burgheziei franceze. dar şi a *socialismului* francez, arată o vie simpatie regimului bolşevic rusesc, care reprezintă interese ţărăneşti... Să fie politicianii bolşevici mai morali decât socialiştii?... E o groaznică erezie sociologică, să judeci valoarea politică a unui regim sau a unui partid, după moralitatea privată a indivizilor cari-l compun!..

Originea. probabil, rurală a lui Romain Rolland explică şi bogăţia neorganizată a materialului poetic din *Jean Cristophe* (extrardinara memorie a firilor rurale, ca şi a celor germanice) şi *sentimentalismul*, aproape necunoscut în literatura franceză. Multe trăsături îl aseamănă pe Romain Rolland cu cei doi tipici reprezentanţi ai micii burghezii rurale franceze: Victor Hugo şi Georges Sand: bogăţie slab organizată, sentiment, echilibru, optimism, bunătate, iubire de trecut, etc.... Georges Sand este copilul unui prinţ german şi al unei ţărance. Jean Christophe este fiul unui intelectual şi al unei servitoare. Aceeaşi ereditate ca la Annette... Am vorbit altă dată de sângele germanic al lui Victor Hugo şi Georges Sand. Criticul şi biograful german Schwaig afirmă despre Romain Rolland că are în ascendenţa lui sânge germanic (*figura* este de neamţ curat). *Colas Brengnon* aminteşte mult poporanismul românesc: limba bogată, pitorească şi exhuberantă a poporului, dragostea pasionată de viaţă, iubirea de trecut 2) puterea sentimentelor elementare, etc. Sadoveanu este şi el fiul unui intelectual şi al unei ţărănci şi, cum am arătat altă dată, o natură germanică. Clasele tinere au afinităţi cu rasele tinere...

Uriaşa superioritate intelectuală şi morală a lui Romain Roland arată distanţa care ne desparte de cultura franceză, distanţă, care, natural, creşte, cu cât ne coborâm în straturi mai populare... Insuşi gestul pe care l-a făcut marele scriitor francez în timpul răsboiului, ca şi atitudinea de azi a revistei *Europe*, ca şi curagiul opoziţiei în Cameră, n'ar fi fost cu putinţă — în aceleaşi împrejurări — în altă ţară decât în generoasa, cerebrala şi însetata de libertate Franţă...

H. SANIELEVICI

1) In treacăt fie zis, articolul meu *Clasicismul de fier* n'a fost nici măcar discutat, necum preţuit cum merită... Nimeni n'a încercat până acum să introducă o clasificaţie ştiinţifică în Istoria şcolilor literare ale literaturii universsale... Am dovedit acolo alternarea regulată, în fiecare fază a evoluţiei sociale, a clasicismului, romantismului şi realismului. Sîntem încă în faza... *interesului, şi a sentimentului corespunzător*, în discuţiile intelectuale... Când eşti supărat pe autor, ceia-ce scrie el nu există... Va veni însă în curând, şi faza cugetării limpezi şi a iubirii sincere de adevăr. Democratizarea societăţii româneşti va mătura şi pe mandarinul şarlatan, cu barbara lui erudiţie falşă a compilaţiei indigeste, disperate şi grave... Şi ţăranul român după ce s'a hrănit sute de ani cu mămăligă, a trect la pâine — mai concentrată şi mai hrănitoare...

2) Vezi, în „*Cercetări critice şi filosofice*", *Epopea este o creaţiune a rasei germanice şi Romantism liric şi romantism epic.*

Revelaţia morţii

Un gânditor rus: LEON ŞESTOV[1])

I

Cel mai frumos omagiu adus lui Pascal, acum la tri-centenarul lui, e o carte care nu se ocupă de Pascal—ci de Dostoiewsky şi de Tolstoi. Nimic, de trei sute de ani încoace de când gândirea lui Pascal s'a întrerupt, n'a continuat-o mai bine decât gândirea lui Şestov, în afară poate numai de câteva poeme ale lui Baudelaire. Mai întâi, însuşi punctul de vedere: Şestov nu ne vorbeşte de arta lui Dostoiewsky, de arta lui Tolstoi; şi Pascal ar fi râs citind articole despre dânsul cu titlul: „Estetica lui Pascal", „Pascal poetul"... Ceiace e ciudat şi în acelaş timp semnificativ e că, citind pe Pascal, pe Şestov, nu îndrăzneşti să-ţi spui: ce frumos e! ce desăvârşit! Ai impresia că ai părea ridicul. Autorul nu-ţi cere decât adeziunea; el ocoleşte judecata ta estetică; o ia în derâdere. E tot o carte, tot un obraz după dânsa; dar omul nu ţine, la flacăra lămpii, noaptea, să gândească frumos; frumos nu se poate gândi decât în cărţi şi aici, omul rămas singur cu dânsul, gândeşte fals, absurd, urât, paradoxal; el caută adevărul... nu, altceva decât adevărul... UN adevăr; pe sine. Il credeai grădinar; e un miner. Ţi s'ar părea o lipsă de tact, chiar dacă ai fi Vittelius, să numeşti *frumoasă*, vocea lui Iadkanan din fundul fântânii lui Irod.

Pascal trebuie citit, şi Şestov asemenea, în afară de orice preocupare estetică. Pătrundem într'un alt ţinut al spiritului şi iată că ni se cere mai mult decât să ne lepădăm de grija pentru frumos: ni se cere să lepădăm orice fel de preocupare logică şi morală şi filosofică... „Există o regiune a spiritului omenesc pe care niciodată n'au vizitat-o voluntarii; nu pătrunzi decât fără voia ta. E regiunea tragediei. Acel care a intrat într'însa începe să simtă, să gândească, să dorească cu totul altfel decât înainte. Tot ce e scump celor mai mulţi dintre oameni, tot ceiace-i interesează, îi este acum străin, indiferent... Adeseaori, desigur, dânsul are cunoştinţa stării de groază în care se află şi vrea să-şi renască trecutul lui, calmul. Dar vapoarele au ars, închise-s toate căile de întors, trebuie mers înainte, spre un viitor necunoscut şi teribil. Şi omul înaintează fără să se întrebe, ceia ce-l aşteaptă. Visurile, acum irealizabile, ale tinereţii lui, îi par false, mincinoase, imposibile. Nemilos, plin de ură, el îşi rupe din inimă, credinţa lui, dragostea lui. El încearcă să împărtăşească pe oameni cu nouile lui nădejdi, dar toţi îl privesc cu spaimă, cu stupefacţie. Pe obrazul lui mâncat de nelinişte ei descoperă semnele smintelii, ca să poată avea dreptul să se lepede de dânsul. Ei îşi chiamă în ajutor, întregul lor idealism şi toate acele teorii ale cunoaşterii, cari le-au dăruit aşa de îndelungă vreme putinţa de-a trăi liniştiţi, în mijlocul ororilor misterioase cari îi împrejmuiau... Şi cu o iritare în care lunecă puţin tulbur, ei ridică vechea întrebare: dar cine sunt toţi aceşti Dostoiewsky, toţi aceşti Nietzsche, să ne vorbească ca şi cum ar avea dreptul s'o facă? Ce ne învaţă ei?

Iată un fragment din tabloul nouei regiuni a spiritului, în care vom pătrunde. Să ştim bine că, la întrebarea noastră: „Ce ne învaţă ei?" Şestov răspunde: „nu ne învaţă nimic!" Suntem la studiul lui Şestov: *Filozofia tragediei* şi acum, după citaţia de mai sus, vom pricepe şi definiţia ei, pusă ca o întrebare şi nu ca un răspuns: „Filozofia tragediei nu-i oare filozofia disperării, a nebuniei, a morţii?"

Istoria filozofiei capătă şi ea, prin definiţia aceasta un sens nou „omenesc, mult mai omenesc". Afară de manualele cu generalizări în care ni se vorbeşte de filozofie ca de-o scară, ca de un progres, la care fiecare deceniu, fiecare veac adaugă, ca să mărească astfel patrimoniul de înţelepciune. Ni se vorbeşte în istoria filozofiei de gândirea filozofilor, niciodată chiar de filozofi; ni se vorbeşte de ceiace au profesat public, nu de ceiace au gândit obscur, în odaia lor, singuri; ni se vorbeşte numai de sănătatea lor (şi cum această sănătate s'a tradus în operă) şi niciodată de boala, de maniile, de infirmităţile lor. Care istorie a filozofiei ne va vorbi cu atenţie şi râvnă, de „demonul" lui Socrat, de „prăpastia" lui Pascal, de „nebunia" lui Nietzsche? Unde se află adevăratul Pascal, adevărata gândire a lui Socrat, unica esenţă a lui Nietzsche —, în sănătatea lor pe care o au în comun, şi în comun cu toţi oamenii, sau tocmai în boala, în mania, în nebunia lor? Nimeni nu-i mai departe şi mai osebit de „omul în general" decât Socrat (Nietzsche a semnalat cel dintâi — cu ce profunzime! — ideia aceasta!) şi totuşi nimeni n'a erijat mai bine în esenţă imuabilă, în imperativ categoric, în postulat tocmai această figură şi această logică a „omului în general", decât Socrat. Problema omului dublu din Socrat nu interesează aici: istoria filozofiei avea dreptul să decidă care din cei doi Socraţi era cel adevărat, cel revelat de dialogurile lui Platon, sau cel revelat de ceilalţi discipoli paria ai lui Socrat, de cinici? Istoria filozofiei l-a ales pe Socrat, cel din dialoguri pentrucă, înainte de a hotărî care Socrat e cel adevărat, hotărîse care era criteriul filozofiei: şi criteriul acesta era „omul în general", omul ca mijlocie a tuturor oamenilor, omul care gândeşte, simte şi doreşte ca toţi, omul normal şi sănătos, omul istoric. Pentru „omul" acesta „general", n'a existat „istoriceşte" decât un singur Socrat; numai pe acesta l-a văzut fiindcă nu avea ochi decât pentru acesta; gândirea, actele, dialogul lui Socrat, interesau, într'o măsură imensă pe „omul în general"; îi erau necesare şi utile: era chiar raţiunea „omului în general" care câştiga graţie dialecţiei lui Socrat, una din cele mai superioare forme pe cari le-a cunoscut umanitatea. Aristot se află întreg în opera lui: e „omul în general" deplin. Adevăratul — sau mai clar: esenţa cea nouă, cea personală, cea diferită din Socrat, se află oare în dialectica lui, aşa cum am moştenit-o? Figura lui Socrat e una din cele mai enigmatice din câte ne păstrează istoria: fiecare discipol a înţeles, a târît cu dânsul, şi ne-a înfăţişat, numai o parte dintr'însa: ce Socrat practic ne dă Xenofon, ce Socrat pur şi ideal ne dă Platon şi ce sinistru ne pare Socrat văzut din butoiul lui Diogen şi prin găurile mantalei lui Antistene!

Din toate aceste revelaţii a figurei lui Socrat, umanitatea a acceptat-o pe cea mai simplă, mai logică, mai *utilă:* figura „omului în general". Era utilă gândirea lui Socrat; utilă morala lui, utilă atitudinea lui în faţa morţii: de aceia istoria filozofiei le-a păstrat, de aceia le-a păstrat istoria. Dar Socrat, el, nu era util: demonul, mania, tortura, neliniştea *adevăratului* Socrat, nu foloseau nimănuia; de aceia istoria care nu păstrează decât ceiace-i caracteristic, adică util pentru cât mai mulţi, nu ne-a păstrat figura lui Socrat; şi cum Socrat însuşi nu era util, nu ni l-a păstrat nici pe dânsul. „Dacă Socrat ar fi fost necesar — spune Şestov —, ar fi existat o lege care să-l conserve. Nu există oare o lege a conservării materiei, lege care veghiază ca nici un ateu să nu reintre în neant?".

B. FUNDOIANU

1) Au apărut până acum în traducere franţuzească, din opera lui Şestov numai:

— Leon Chéstov: Les revélations de la mort (Dostoiewsky-Tolstoi) prefaţă şi traducere de Boris de Schloezer, Librairie Plon 1923.

— Descartes et Spinoze, Mercure de France No. 600, tomul CLXIV.

Nu ştiu de unde am pornit...

Nu ştiu de unde am pornit, nici când;
Eu sunt pribeag şi — aşa mă ştiu: cântând..

De vreau să ştiu ce doruri m'au născut,
Doar visul meu îl aflu la 'nceput;
Iar când îmi dibui rostul meu în vreme,
Un glas din vechi începe să mă cheme
Şi 'n glasul ce în mine s'a născut
Ascult porunca unui vechi trecut,
Trecutul orb, ce nu l-am cunoscut
Ci-l port adânc în mine de demult
Şi de îndemnul căruia ascult...

Nu ştiu de unde am pornit, nici când;
Eu sunt pribeag şi-aşa mă ştiu: cântând...

Iar cântecul de-mi este al tuturor
Când îl desprind din sufletu-mi, mă dor
Adânce răni, ce s'au deschis cândva
In visurile vreunui tăcut
Şi visător străbun necunoscut
Şi n'au putut atuncea sângerà...
Nu ştiu de unde am pornit, dar ştiu
Că glasul meu e cântecul târziu,
In care se deşteaptă azi acei
Care-au visat fără-a se şti de ei,
Care-au trăit cu visul ne'mplinit
Şi au murit cu sufletul — un mit...

Nu ştin de unde am pornit, nici când;
Eu sunt pribeag şi-aşa mă ştiu: cântând...

Aşa mă ştiu: Dorind ceiace nu e,
Cercetător de ceruri cu-alte stele
Spre care-avântul visului meu sue: —
Inchis în lumea cântecelor mele...

Dar când dorit de-adâncurile vieţii
Incerc să sfarm cătuşa strâmtei clipe
Imprăştiind noianurile ceţii, —
Ca îngerul din biblicele rânduri,
Invins de sufleteştile-mi risipe, —
Mi-acopăr zarea palidelor gânduri
Cu propriile visului aripe...

Mircea Gheorghiu.

Altă istorioară cu Cocorocu

de Claudiu Ilarion

Cocorocu precum ştim cu toţii, e un pui de zână mic, mic ca un degetar.

Are sufletul frumos şi bun şi inima curată şi mică ca o furnică.

Ziua adoarme, printre petalele unei crisanteme ori într'un lan cu grâu, aşa la întâmplare, unde-o prinde somnul.

Noaptea, toată noaptea rătăceşte.

E mereu îndrăgostită, e mereu veselă şi fericită, şi veşnic e pe drumuri.

Ii place gângăniile de prin ierburi; când poate prinde un greere, ori un gândăcel ca să stee la taifas, nu mai poate de bucurie.

Adoră melcii, se îmbată sub parfumul florilor, de susurul apelor, se cutremură sub luminile licuricilor, şi zburdă nemai pomenit când se întâlneşte cu o şopârlă care fuge speriată, prin iarbă, printre pietre.

*

In înserarea aceia liniştită, copacii se clătinau sub adierea molcomă a zefirilor, şi firul de iarbă se legăna molatec.

Cerul era alb-albastru, pătat pe ici pe colo de norişori transparenţi. Luna plină, era ca un măr de ceară. Cocorocu se întorcea în grădiniţa păunilor. Se opri obosită de drum, în apropiere de o fântână ca o ceşcuţă de cafea.

Privea prin împrejurimi cu privirea vioaie.

Zările albastre, clipitul stelelor şi freamătul ierbii, o înveseleau.

Găsi jos lângă piciouşele ei, un gândac lungueţ roşietic, care se îmbrăţişa cu un pui de şopârlă cu trupul verzui şi mlădios.

— „Numai de nu ne-ar prinde mama, — vorbì gândăcelul sfios".

— „O! copilule, nu-ţi fie teamă. Te voi apăra eu, — îl încuraja şopârla.

— „Da, nu mi-e aşa teamă. Dar mama îmi spunea să mă feresc de tine".

— „Eu doar nu-ţi pot face nici un rău, — linişti şopârla pe gândăcel".

Şopârlei îi sclipeau ochii. Gândăcelul se făcu ghem, neînţelegând de ce are presimţiri rele şi de ce l-a cuprins aşa dintr'odată o teamă neînţeleasă. Voi să fugă. Ceva ciudat parcă-l ţinea locului.

Cocorocu prevăzu primejdia. Goni şopârla care se strecură printre ierburi, departe.

Gândăcelul scăpase de o moarte sigură. Şi asta datorită lui Cocorocu.

*

Noaptea era liniştită, senină şi plină de un farmec nespus.

Copacii se legănau. O stea căzuse în apă. Jos lângă picioarele lui Cocorocu, gândăcelul plângea de bucurie. Nu ştia cum să-i mulţumească.

Cocorocu, plecă mai departe, pe alte poteci, cu ochii în depărtări, cu sufletul mulţumit că a săvârşit o faptă bună.

Lexice, Vocabulare, Glosare

Argot-ul militar

Câteva cuvinte (foarte puţine) din argot-ul milităresc se găseau în micul vocabular din închisoare al lui N. T. Orăşanu, reprodus şi nu mult complectat de Gheorghe Baronzi în „limba cărăitorilor".

Un adevărat, un *serios* început de argot şi limbagiu cazon apare, odată cu „Cazarma română" a lui Anton Bacalbaşa în „Moftul Român" (1893), continuă în şarjele, schiţele şi novelele lui din viaţa militară, în volumul „Moş Teacă" şi în „Bătaia din armată" (cuvântare ţinută la Dacia, în ziua de 9 Ianuarie 1894), în revista şi calendarul lui Moş Teacă (1897—1899).

E pitoresc argot-ul acesta? N'aş putea-o spune. N'am fost în stare să-l gust pe de-a'ntregul. Mi-a pricinuit din când în când o adevărată suferinţă. Faţă de lucrurile de cari se leagă o idee de cruzime, nu-mi pot păstra cu desăvârşire obiectivitatea. N'am, se vede, temperamentul unui om-de-ştiinţă. Imi amintesc că, la Paris, nu izbuteam să râd cu pofta cu care râdeau ceilalţi trecători de următorul afiş-reclamă:

In faţa unui cazan, şi a unor tingiri în clocote, un european, prins de antropofagii, se roagă: „Dacă voiţi să aveţi o friptură „excelentă, gătiţi-mă numai cu faimosul unt-de-lemn... cutare"... (urma numele fabricantului, strada, numărul, depozitele).

Tot astfel, — dacă mai puteam prinde partea de poezie cazonă şi de umor care, e în expresiile *flancu-stâng* (inima); *amor platonic* (a fi de planton); *leat cu Dumnezeu* (superiorul); *don maior-pesmet* (intendenţa); *urechea la pământ, burta la muzică, ochii înapoi, şi talpa la rege* (parada); — nu mă puteam însă amuza la cetirea expresiilor argotice şi termenilor consacraţi cari urmează:

Jumulirea. „Să vie bărbierul să-i jumulească" (să-i tundă).

Cazac: „Te fac cazac" (pun, adică, să te tundă până la piele).

Sugerea burţii: scoaterea pieptului înainte (se obţine prin o sumă de pumni în pântecul recrutului).

Ploton de pedeapsă. (Aci nu mai rezum, ci dau cuvântul lui Tony Bacalbaşa): „...pedepsitul ia muniţia, cu puşcă cu tot şi un „butuc în spinare. Toate astea se urcă la vreo treizeci şi cinci „de oca.

„Incărcat cu greutatea asta, omul e silit să dea fuga uneori „un ceas întreg pe căldurile lui Iulie. In vremea asta, căprarul „stă într'un colţ, şi-i comandă până unde să alerge şi când să se „întoarcă".

Iată ce nu pot spune dacă graiul acesta sau cel metaforico-grotesc din admirabilele schiţe ale maiorului Brăescu („aruncă potcoavele dela bocanci", „să-ţi sară zăpada în ochi", „dorm cu voi în stradă"...) poate fi numit hazliu când e'n aşa de-aproape legătură cu truda şi suferinţa umană.

Să nădăjduim că termenii şi împerecherile de cuvinte din culegerea d-lui S. Brăhariu — odată ce nu le vedem noi desprinse din anume fapte reprobabile sau stârnitoare de indignare sau repugnante, sau pricinuitoare de milă — vor avea, pe lângă interesul lexic, şi norocul de-a fi mai „comice" decât celelalte, ale celor doi maeştri ai prozei satirice şi realiste ostăşeşti: Tony Bacalbaşa şi Gheorghe Brăescu.

Barbu Lăzăreanu.

Din argot-ul militarilor

Colivari: jandarmi urbani (de obiceiu sunt detaşaţi la înmormântări).
Găinari: jandarmi rurali.
Pifani: infanterişti.
Pifă: infanterie.
Răţoi: marinari (merg legănat şi umblă pe apă).
Aţă: administraţie (din prescurtarea „ad-ţie").
Aţist: ofiţer sau subofiţer de administraţie.
Pesmetar: idem.
Aţilerie: administraţie (din *aţă* plus artilerie).
Măgarul regimentului: grad inferior dela Ministerul de Războiu (M. R.)
Bejé: Batalionul de jandarmi urbani.
Şase cărămidă: reg. 6 Mihaiu Viteazul (cazarma lui a fost zidită de soldaţi, cu cărămizi făcute tot de ei).
A înflorit dovleacul: s'au făcut înaintările la gradul de caporal (galoanele sunt de aceeaşi culoare cu floarea de dovleac).
Cheia raniţei: un ghiont. (Recruţilor — imediat după echipare — li se atrage atenţia că au uitat să ceară cheia raniţei, şi sunt trimeşi înapoi la magaziner s'o ceară).
Boboc: recrut.
Leat: soldat din acelaş contingent.
Nevastă: armă.
Frigare: baioneta franceză (e lungă şi subţire).
Ţaţa Lina: lopata Linemann.
S'au făcut varză: s'au amestecat formaţiile.
Agent de alergătură: agent de legătură.
Tabacheră sau *tabachera regimentului:* soldat mic de stat; unităţile dela coadă, care sunt formate din oameni mici.
Puiul cazanului: soldat mic.
A-şi cere voie dela felinar: a pleca fără voie.
Cel mai mare în regiment: bucătarul.
Tatăl companiei: plutonierul major.
Mamut: prost.
A simula: a tremura. (Medicul spune adesea de câte un soldat că „simulează", când e bolnav şi tremură. De aceea ei cred că „a simula" înseamnă a tremura).

S. BRAHARIU.

Din argot-ul şcoalelor militare

Ţambur: reangajat.
Trupet: soldat de trupă.
Hipologie: cutie de conserve (se pretindea într'o vreme că în ele e carne de cal).
Incurcătură: legătură.
Dalai-Lama: bucătarul.
A se învârti: a căpăta o scutire.

S. B.

Glosarul analogic al ebrietăţii

Seria II-a

de Jean Cristescu-Ninetta

1) Sugaciu.
2) Ii trage cu biberonul.
3) E crup. — E tun.
4) Pe două cărări.
5) S'a spriţuit.
6) S'a argăsit.
7) Stă de vorbă cu cârciumarul.
8) Face probă la un pelin.
9) A mâncat castraveţi acri şi i s'au sterpezit dinţii (se zice despre cineva care a băut şi-i vine acreala pe gât).
10) E cam mălăeţ (despre cineva care nu prea duce la băutură).
11) Ii dă gâţă cârciumarului (îi face curte, să-i dea cârciumarul pe datorie).
12) Il ia cu leşin pela lingurea şi are nevoe de-o Angelică (îi e, adică, stomahul gol şi ar bea o mastică).
13) E sătrănit.
14) E mahmur.
15) E inglidisit.
16) E cum îi stă omului mai bine.
17) E cam după masă.
18) Pilangiu.
19) Suge ca un şarpe.
20) Bea de svântă.
21) Unde vede puţin, închide ochii.
22) Umblă cu cădelniţa (despre un beţiv care ia cârciumele la rând).
23) Copiii beau cu ceaşca, babele cu cana, turcii cu filigeaua, românul cu cinzeaca, neamţul cu halba, iar popii cu vadra.
24) Trăeşte ca broasca în lac (adică numai cu udătura).
25) Nu-i place udătura, ca la câine untura.
26) Işi face vacul numai la cumetrie.
27) Să-i ajungă bojocii ca paharul de sticlă cui n'o sufla în fundul paharului!
28) Suge ţoi.
29) Bea numai cu ocaua rasă.
30) Câte un păhăruţ, câte un păhăruţ până a căzut în puţ.
31) Are maţe de mucava.
32) Bea ca un căpcăun.
33) Se rade la bărbier şi se spală la cârciumar.
34) Când bea apă sughite.
35) Damblagiu.
36) S'a aghezmuit ţârcovnicul.
37) S'a afumat paracliserul.
38) S'a botezat cazanul.
39) Cusurugiu (un om care mereu are de luat *un cusùr*, adică un rest dela cârciumar).
40) Işi face pântecile balercă.

Jean Cristescu-Ninetta

Cultura scriitorului

S'a crezut, în epoca romantică, în ideia că scriitorului îi ajunge numai talentul ca să fie mare, iar cultura ar fi accesorie. Greşala aceasta a romanticilor constitue, din punct de vedere formal, defectul de căpetenie al operei lor.

Cei cari nu sunt iniţiaţi susţin că e deajuns dispoziţia naturală, adică oarecare talent pentru ca artistul să fie complect. Această concepţie e dăunătoare artei, care este şi inspiraţie şi muncă intelectuală.

Pentru a scrie trebue să cunoaştem arta scrisului, care este o taină, o înaltă preocupare.

Talentul se naşte odată cu artistul, şi dacă împrejurările îi sunt favorabile, se desăvârşeşte prin cultură şi atunci răsbate obstacole şi se manifestă în opere de artă. *Pascal* la 12 ani ştia elementele aritmetice ale lui *Euclid*, tot asemenea se ştie de precocitatea în muzică a lui *Mozart*. Talentul este soclul monumentului, iar cultura monumentul.

Cultura este, pentru creaţiunea artistică, ceiace sunt carnea, muşchii, fibrele şi nervii pentru corp. Dacă considerăm astfel arta, ajungem la concluzii cu totul deosebite de acelea ale romanticilor.

Arta este vocaţiune, iscusinţă şi creaţiune. Adevăratul artist are viziunea creatorului şi puterea de construcţie de ansamblu a arhitectului, are perfecţiunea metodică şi armonică a muzicantului şi are siguranţa şi precizia de mânuire a frazei cugetătorului.

Adevăratul artist este mereu în căutarea de noui elemente psihologice şi de noui materiale formale. El e veşnic în studiu şi totdeauna preocupat. Niciodată mulţumit de ceeace ce realizează, el caută să găsească formule din ce în ce mai precise şi mai pregnante şi, de multe ori, distruge ce a realizat cu multă trudă.

Artistul caută nu numai formule, ci se complace într'un paralelism veşnic cu antemergătorii săi. *Goethe* spune undeva că, citind pe *Homer* şi comparând scrierile sale cu ale uriaşului poet grec, a fost atât de entusiasmat încât simţea nevoia să arunce în foc tot ce-a scris.

Cultura scriitorului trebuie să fie de două feluri. Intâi cultura sufletească, adică studiul sufletului său şi al altora. In acest studiu trebuesc cuprinse toate observaţiunile ce face asupra vieţii, asupra oamenilor şi asupra propriilor sale sentimente. Acest studiu trebue să-l facă scriitorul sau artistul neîncetat. Opera lui trebue să-l preocupe timp îndelungat. In al doilea rând, vine cultura ce ţi-o dau cărţile, adică citirea operilor de seamă ale spiritului omenesc.

Dobândirile spirituale ale scriitorului nu trebue să fie unilaterale ca ale unui specialist, ci universale şi să aibă la bază o solidă cultură clasică. In ce priveşte cultura clasică s'ar potrivi comparaţia că pentru a cunoaşte bine cursul unui fluviu trebue să încercăm a explora întâi isvoarele lui.

Clasicitatea greco-romană este curată ca un isvor, e limpede şi străvezie. De-aceia simţim infinită plăcere sufletească când cunoaştem această cultură. Nu înseamnă, însă, că acele curente cari sunt noui nu sunt interesante ori sânt mai puţin interesante pentru artist.

Arta reîmprospătează lucrurile cari se repetă, ea redă sub alte forme acelaş esenţă sufletească comună şi veşnică. Artistul, dotat cu darul curiozităţii de a şti totul şi a se convinge de tot, trebue să trăiască intens viaţa şi să se jertfească pentru convingerile şi dorinţele sale artistice.

Este o corelaţie indisolubilă între cultură şi talent, nu e vorba de o dilemă sau de o alternativă, ci de o viziune clară, şi de o contopire între talent şi cultură, cari rămân unite în vederea realizării unui ideal de artă.

Artistul are menirea să creeze şi să înfiripeze opera de artă, în vederea atingerii acelui ideal, care este ţinta filozofiei cugetătorului ateniann *Platon*.

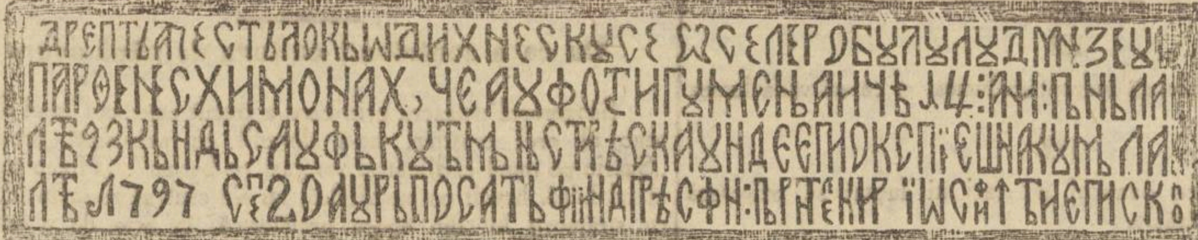
Printre materialele de construcţie ale operei de artă este şi cultura autorului, cultura sufletească şi cultra formală a stilului. Se poate spune, fără exagerare că artist fără cultură nu poate să existe, ori, dacă există, un asemenea artist este incomplect.

De-aceia talentul şi cultura se desăvârşesc amândouă; un om de cultură dar fără talent, este un coeficient formal fără nici o importanţă, pe când talent fără cultură este un bloc de piatră inform şi ca atare nu-i interesant. Cultura nu este numai o podoabă, ci e mai mult materialul creator. Talentul este sângele, iar cultura formaţiunea trupească.

G. T. Niculescu-Varone

DIN CUPRINSUL NUMERELOR VIITOARE:

Gh. Cardaş: Contribuţii la istoria „Junimii". Manuscrise inedite.
I. I. Nedelescu: Costache Negruzzi şi Hrisoverghi.
B. Fundoianu: Un gânditor rus.
Ion Călugăru: Tifosul roşu.
Barbu Lăzăreanu: Dicţionarul d-lui Dr. Urechiă.
Jeanna Grandea: In hoc signo.
G. Silviu: Un dublu plagiat.
Const. V. Rosetti: Fapte uitate.

Cincizeci de ani dela moartea lui Alessandro Manzoni

de ZAHARIA CRIŢEANU

Literatura italiană ce străluceşte prin operele marilor scriitori Dante, Petrarca, Bocaccio, Oristo, Tasso, Leopardi Manzoni, d'Annunzio, nu ne poate lăsa indeferenţi. Aportul ei ne va lărgi orizontul cunoştinţelor. Ne simţim apoi datori cu un gest de prietate faţă de generaţia eroică italiană dela începutul secolului al XIX deoarece printre măreţele figuri ale lui Manzoni, Silvio Pellico, Mazini, Cavour, vedem şi cele ale marilor noştri luptători pentru aceeaş cauză C. A. Rosetti, I. Brătianu, E. Rădulescu, Kogălniceanu, Alecsandri etc.

In vara anului 1921 s'a serbat de către întreaga lume cultă al şaselea centenar al lui Dante Alighieri. La 22 Mai 1923 s'au împlinit cincizeci de ani dela moartea romancierului italian Alessandro Manzoni, un alt astru luminos pe înstelatul cer al literaturii italiene.

Alessandro Manzoni s'a născut la Milano în 1785, de origină nobilă. In familie era o veche tradiţie culturală. Mama lui fusese fiica lui Cesare Beccaria, un vestit autor de cărţi cu conţinut social. Ca băiat de 10 ani Manzoni se duce cu mama sa la Paris, unde se împrieteneşte cu tineri francezi, Claude Fauriel, Mirabeau, Cabanis, cari, în scurt timp aveau să ajungă celebri; Manzoni ca adolescent adoptează doctrinele filozofiei libere şi senzistice ce erau pe atunci la modă în Franţa, fiind consacrată de revoluţie.

Debutează în literatură, în etate de 15 ani, cu „Il triomfo della liberta". Un poem mic în versuri îmbibat de spirit democratic. Urmează apoi un alt poem „In morte di Carlo Imbonati", care-i făcuse oarecare renume în lumea literară italiană. La Paris se însoară cu Henritte Blondel, protestantă de confesiune. In privinţa religioasă, Manzoni ca tânăr a fost un aderent al ideilor lui Voltaire. Subt influenţa cercurilor catolice din Paris, soţia lui trece la catolicism. Ii urmează apoi şi el, părăsind Voltairianismul şi îmbrăţişind cu toată căldura credinţa catolică. Acesteia i-a rămas foarte credincios pentru tot restul vieţii sale. Intors la Milano pe 1810 desvoltă o mare activitate, literară, scriind adevărate opere în versuri şi proză, cari îndată îl fac cunoscut în Europa întreagă. Timpul dintre 1820—1878 este epoca renaşterei *politice* italiene şi corespunde pe deplin cu renaşterea noastră politică. Aceleaşi lupte şi aceleaşi sfinte aspiraţiuni îi însufleţesc de o potrivă pe Români ca şi pe Italieni. Austria căuta mai ales în Italia, unde există o puternică şi conştientă intelectualitate să suprime ori şi ce mişcare naţională..

Indeplinită unitatea Italiei, Manzoni fu ales membru în senat având un rol important la proclamarea Regatului (1861) şi la destinarea Romei papale ca viitoare capitală a Italiei. In etate de 80 de ani se ocupa numai cu scrieri sociale făcând studii asupra revoluţiei franceze şi celei italiene din 1859. Aproape de 90 de ani moare la Milano oraşul lui natal la 22 Mai 1873, deplâns de întreaga lume cultă din Europa.

Dacă voim să ne dăm seama de contribuţia, ce-a adus-o Manzoni prin scrierile sale, mai întâi literaturii care a avut fericirea de a-l avea în întregime şi apoi literaturii universale, este de ajuns să amintim de opera lui principală „I promessi sposi", „Logodnicii", Opera aceasta îl aşează pe Manzoni cu toată demnitatea nu numai între cei mai mari scriitori ai Italiei ci şi ai Europei întregi.

„I promessi sposi" este un roman istoric compus între anii 1821—1823. Genul literar „Romanul" istoric este pentru Italia o floare exotică de provenienţă engleză. Cu toate acestea „Logodnicii" lui Manzoni este socotit un roman original sublim mai ales prin naturaleţa şi simplitatea povestirilor. Il face fermecător de frumos poate şi sonoritatea limbei italiene populare, limba nu mult meşteşugită din „Toscana". D-l Iorga în „Istoria literaturilor romanice" spune următoarele despre acest roman: „I promessi sposi" lui Manzoni fiind cel dintâiu roman adevărat modern a rămas neîntrecut până astăzi, în orice literatură 1).

Romanul acesta este cea mai populară carte în Italia, şi e citită de ori şi care ştie a citi. E tradusă în toate limbile europene şi în limba română.

Acţiunea romanului se petrece în Lombardia pe la începutul sec. XVII. „Motivul" este dragostea a doi tineri dela ţară din Lombardia, Renzo şi Lucia. Un boierinaş răutăcios (signoroto) şi aventurier, Don Rodrigo caută să răpiască Luciei floarea tinereţii şi să zădărnicească apoi fericirea acestor tineri îndrăgostiţi. Iubirea, motivul romanului, îl încadrează Manzoni atât de frumos în ramele tuturor condiţiunilor politice, economice şi sociale, ce toate emanau atunci dela nişte guvernanţi spanioli răi ce stăpâneau Lombardia. Intreg romanul este un adevărat film, care pe lângă desfăşurarea subiectului cuprinde o redare fidelă a locurilor pitoreşti unde se petrece acţiunea, dându-ne coloritul istoric dela 1625. Ne prezintă societatea profund coruptă, anarhia feudală, anarhia populară şi un guvern arbitrar, din cari condiţiuni trebue să se ivească bandiţi, foamete, ciumă şi multe alte nenorociri, ce sunt descrise în roman. Reprezintanţii diferitelor clase sociale, îi descrie aşa cum sunt, îi învăluie în întuneric şi răutate.

Pe preoţi îi pune într'o aureolă de lumină strălucind de toate virtuţile. Lucia, logodnica lui Renzo, copilă sărmană şi sfioasă, scapă de ghiarele lui Don Rodrigo, mulţumită numai preoţilor. Deşi la umbra catolicismului se ascundea multă răutate, totuşi Manzoni s'a complăcut a se face singurul apărător al preoţilor în literatura italiană, Lucrul acesta se explică prin faptul că, după convertirea dela voltairianism, devenise un înfocat catolic.

Un aer religios îmbibat cu fum de tămâie se ridică din poeziile sale lirice în care cântă „La rezurrezione" (învierea) „il natale" (Crăciunul) „Le pentecoste" (Duminica mare). Aşa şi în poeziile patriotice sentimentul iubirei de patrie îşi află toată căldura de care a fost însufleţit Manzoni. La 1821 conspiră cu mulţi patrioţi piemontezi pentru a se răscula contra subjugării austriace şi scrie ode patriotice căutând să evoce vitejia antică italiană. Tremura Italia în tot cuprinsul ei din creasta Alpilor până în Sicilia de zguduirile revoluţiei şi dorului de libertate.

Acelaş dor de libertate îl vedem simbolizat şi la noi în mişcarea lui Tudor Vladimirescu. Este o solidaritate a destinului, a două ţări înrudite prin sânge, dureri şi aspiraţiuni: Sub presiunea momentului revoluţionar, Manzoni scrie o odă patriotică îndreptată contra stăpânitorilor austriaci. Era foarte vehementă şi de aceea o ţinuse ascunsă 30 de ani, neputând-o publica decât în Iunie 1848, când acest an mărinimos îşi împărţia darurile lui, tuturor popoarelor, şi le dădea şi Italiei subjugate. Poezia cuprinde tot sentimentul patriotic al lui Manzoni şi al contemporanilor săi.

Când la 5 Mai se stinse pe stâncile singuratice din insula St. Elena împăratul Napoleon, acea măreaţă figură, — care a zguduit Europa cutreierând-o în mod victorios şi căzând apoi dela înălţimi sublime, — sentimentul de admiraţie şi milă faţă de împăratul Franţei îi smulge lui Manzoni poezia „Cinque Maggio". „Cinque Maggio" aceasstă odă închinată morţii lui Napoleon este socotită drept cea mai frumoasă poezie lirică din întreg secolul al XIX, tradusă în toate limbile europene şi în limba română de N. Ţincu.

Manzoni, a fost copleşit de geniul lui Napoleon. Se simţa mândru ştiindu-se cetăţean al marelui împărat francez. Când duşmanii se ridicară pentru răsturnarea lui Napoleon, Manzoni mărturiseşte cu bucurie că n'a luat parte la mişcările contra lui şi spune:

Pe tronu-i în splendoare
Eu l-am văzut. Deplină
Păstrai atunci tăcere
Când soarta schimbătoare
L'a răsturnat, ca'n urma
Din nou să-l aridice
Ş'apoi să cadă iarăşi
In zgomotul de glasuri
Ce atuncia răsunară
Al vocii mele sunet
Eu n'am amestecat 2)

Răpit de admiraţiune faţă de geniul lui Napoleon scrie următoarele versuri, în care vedem prinsă o rază din zbuciumatul suflet al marelui împărat:

„Din Alpi la Piramide
Din Rin la Mazanare
Din Scilla la Tanai
Dela ocean la mare
A minţii lui scânteie
Ca fulger a sclipit".

Apoi cum pe malurile stâncoase din St. Elena marele exilat nu se putea lipsi de viziunea gloriei lui de odinioară căci el îşi

... ca'n vis oştirea
... 'uri rânduită
Şi auzia comanda
Sunând însufleţită
Zăria prin fum soldaţii
Jurând ascultători". 3).

Precum la noi în ţară pe la începutul sec. al XIX, mişcarea literară stătea în strânsă legătură cu cea politică, aşa a fost şi în Italia. Căci pe altarul sacru al literaturii se încălzeau cele mai scumpe idealuri politice ale Italienilor.

Pe timpul lui Manzoni erau două curente mari şi puternice ce au împărţit scriitorii Italieni în două tabere, ce se combăteau foarte vehement. Erau clasicismul şi romantismul. Clasicismul curent vechiu tradiţional, curent literar, ce exprima „frumosul" în poezie înfipse prea adânc rădăcinile în pământul Italiei ca să poată face cu uşurinţă loc altui curent nou, romantismului bunăoară ce se prezinta impulsiv nebăgând în seamă lucrurile vechi. Romantismul pentru Italia ca şi pentru România este o plantă exotică, unde înfloreşte abia după ce ajunsese la mare desvoltare în ţara de origină, Germania. Aici se naşte ca o reacţiune faţă de influenţa literaturii clasice franceze cu Corneille şi Voltaire, alimentat fiind şi de individualismul sentimental al lui Rousseau.

Clasicismul cerea „frumosul" în literatură şi artele plastice. Scriitorii clasici îşi căutau izvoarele de inspiraţie în arta antică greacă şi romană.

Romantismul şi-a ales „bunul" ca ideal în artă. Motivele de inspiraţie şi le aflau în zbuciumatul timp al evului mediu bogat în legende creştine şi aventurile vitejeşti, ce se ticluiau în jurul vieţii cavalerilor mai mult decât în mitologia clasică. In Franţa romantismul s'a putut desvolta uşor avându-se nevoie de o reîntărire a credinţei creştine de o reacţiune faţă de ideile antireligioase răspândite de revoluţia franceză. In Italia romantismul nu apare de la sine ca un fenomen intern spontan, ci este direct implantat de iluştri romantici străini ca Byron, Stael, Schlegel, cari mânaţi de dorul de a vedea altă lume, de a simţi alte senzaţii cutreierau Italia. Cea dintâiu manifestaţie romantică se arată în poeziile lui Manzoni în „Imnuri sacre" apoi la Silvio Pellico, Giovanni Berchet, Giovanni Prati şi alţii. In literatura română apare sub influenţă franceză. Cei dintâiu romantici Vasile Cârlova, G. Alexandrescu, Bolintineanu, Alecsandri, şi în urmă Eminescu influenţat de lit. germană. Depe peisagiul convenţional al poeziei dispare Parnasul şi Helicona — locul favorit al muzelor. Şi într'o bogată exuberanţă apar castele părăsite, ruini fantastice, păduri seculare, stânci fioroase, lacuri adânci cu luciri de lună, precum vedem la Eimnescu în „O rămâi". Poeţii romantici nu mai stau la taifas cu muzele pline de graţii, le-au lăsat pe seama celor clasici.

Ei nu se înfioară de întunericul ce-i înconjoară, prin care mişună fantasme fel de fel de spirite şi strigoi. Din tronul lor de fildeş au fost izgoniţi zeii şi eroii antici ai lumei clasice făcând loc figurilor legendare de magi, barzi şi cavaleri. Aceleaşi fenomene se manifestă adânc şi fidel în lumea sufletească şi firea poeţilor romantici. O sentimentalitate, un individualism exagerat copleşesc scriitorii în locul luminoasei şi echilibraţiei seninătăţi a lumei antice clasice. Toate aceste le vedem atât de bine oglindite, şi în viaţa şi opera lui Eminescu.

La Italieni însă manifestările romanticilor şi clasicilor nu s'au restrâns la cadrele literaturii şi artelor plastice. Ele au pătruns şi în viaţa politică având un rol foarte important şi hotărîtor. Lupta literară între clasici şi romantici s'a deslănţuit cu mai multă vehemenţă pe câmpul politic decât pe cel literar. Scriitorii romantici între care cei mai însemnaţi Silvio-Pellico.

Alexandro Manzoni, Giovanni Berchet, Giuseppe Borsieri şi alţii întemeiază la 1818 „Il conţiliatore" revistă literară cu un dedesubt politic foarte pronunţat. Toţi erau scriitori însufleţiţi de ideia naţională şi propagandişti înfocaţi ai unităţii Italiei. In calea năzuinţelor lor naţionale s'au lovit de grupul scriitorilor clasici, ca duşmani literari şi politici, reprezintaţi prin revista „La biblioteca italiana" condusă de poeţii Vicenzo Monti şi Pietro Giordani.

Naţionalismului cald, desordonat şi entuziast al Romanticilor, care nu doreau alta decât o Italie liberă de sub jugul austriac, clasicii la rândul lor îi opuneau un oportunism inexplicabil de resignat. A fost natural ca guvernul austriac să sprijinească din răsputeri gruparea din jurul revistei.

„Biblioteca italiana".

Intenţiunea romanticilor a fost de a desvolta conştiinţa naţională, dorul de libertate de a aţâţa tinerimea italiană contra dominaţiunei străine. Deaceea toată literatura (Poezie, romane, drame) din timpul acela n'a fost decât un instrument politic. La 1821 când în urma activităţilor romanticilor, carbonarilor italieni, izbucneşte revoluţia, contra stăpânirii austriace „Il conciliatore" fu suspendat. Cei mai mulţi dintre revoluţionari au fost arestaţi şi deportaţi la Spielberg, între care se aflară Pietro Maroncelli, Silvio Pellico, Giovanni Arrivabene şi alţi carbonari italieni. Silvio Pellico ajunge celebru în întreaga lume prin cartea lui: „Le mie prigioni" în care descrie martiriul său şi al celorlalţi nobili italieni.

Oricât de însemnate ar fi fost faptele militare îndeplinite de Austriaci pe câmpurile de bătaie n'au fost în stare să prevaleze puterea morală şi simpatia de care se bucură Italia subjugată, înaintea lumei întregi. La toate aceste lupte a luat parte şi Manzoni, dar într'un mod mai rezervat şi cu mult tact aşa că n'a fost arestat. In timpul când patrioţii italieni îşi făceau martiriul în temniţele ucigătoare dela Spielberg, împreună cu toţi ucigaşii şi tot felul de hoţi, Manzoni se pune în fruntea nobililor italieni rămaşi în patrie şi cere cu toată energia amnestierea celor condamnaţi şi graţie autorităţei sale, Manzoni îi scapă pe mulţi dela ştreang, la care au fost destinaţi.

Indeplinită unitatea Italiei 1870 a fost realizat şi visul romanticilor. Sbuciumările lor nu mai aveau rost, Ei au trebuit să facă loc altor curente literare, şi politice. Manzoni dela 1870 înainte, după ce Roma, smulsă din mâna papilor ajunsese capitala regatului italian, trăia din trecutul său glorios, din veneraţiunea de care se bucura.

x

ZAHARIA CRIŢEANU

1) N. Iorga „Istoria literaturilor romanice". Bucureşti 1920 pag. 291.
2) Rostica, M. Dragomirescu şi Adamescu pag. 85.

ERRATUM

„Adeverul literar şi artistic" n'are rubrica îndreptării greşelilor de tipar. Dacă ar avea-o, ea ar ocupa un loc respectabil. D-l Const. Graur a relevat acest lucru în răspunsul pe care l'a dat unor dojeni pornite mai de mult din partea „Junimii literare" din Cernăuţi.

Or, ceeace în vocabularul tipografilor francezi poartă numirile de: *bourdon, colombier, coquille, doublon, pâte* (sau *tomber en pâte*), *soleil, transposition*,— şi care implică: strămutări bizare, deplasări subite, retroversiuni, non-sensuri, sinchize, cuvinte şi litere vagabonde, spaţii cari se deschid ca nişte abisuri,— tot turnul Babel şi tot cataclismul acesta cu înghiţiri monstre şi dispariţii dezolante, *când* şi *cum* s'ar putea repara?

Cum s'ar putea repara decât scoţând într'o nouă ediţie, un întreg număr, atât de greu încercat, număr care va apărea — iremediabil— cu noui întreruptiuni, cu noui eclipse, cu dislocări şi inconsecvenţe, cu transpuneri şi bricabracuri!.

Cei cari discută, însă, chestiunile de gramatică şi filologie au (din când în când) favoarea de a putea să releveze câteva, (numai câteva!) din nenorocirile cu cari culegătorul a venit să li sporească propriile lor *lapsus*-uri din numerele precedente.

Sunt astăzi unul din aceşti protejaţi ai destinului, şi mă grăbesc a restabili două-trei propoziţiuni şi fraze mai grav lovite în articolul prin care, în numărul trecut al revistei, deschideam seria replicelor mele unei recenzii a d-lui Botez dela „Viaţa Românească".

Iată-le, reconstituite, acele propoziţiuni:

„Eşti nevoit să sfărâmi barierele graiului, să reabilitezi vorbe proscrise, suspecte, clandestine ori chiar diforme; să le inviţi, să le rogi ca să „daigneze" ELE a face o alianţă morganatică cu termeni din cea mai înaltă dinastie şi nobleţă".

„Greşelilor acestora nu le îngădui, însă, să-mi obstrueze drumul şi să-mi tăinuiască marile însuşiri artistice ale unui scriitor — cum baba şi slutele ei din poveste ascundeau pe frumoasa Cenuşoică".

„Or, amândouă formele subjonctivului prezent al verbului A PLOUA *— cari slujesc şi la constituirea celei de-a doua forme a viitorului întâi — sunt* DEOPOTRIVA *de îndreptăţite".*

Cititorii vor reinstala frazele acestea în locurile respective.

B. L.

Din „O mie şi una de gândiri“

121

Nu dăm sfaturi ca să îndreptăm lumea, ci ca să vadă lumea că sântem înţelepţi.

122

Poartă-te aşa ca oamenii cu cari ai lucrat să privească bucuros o nouă tovărăşie.

123

Unii se laudă cu virtutea femeilor ca şi cum această norocoasă întâmplare ar constitui un merit al lor, personal.

124

Ca să arăţi cu succes greşelile cuiva, pune-le în sarcina altuia.

125

In mijlocul nostru, cineva poate avea o credinţă, un ideal, o naivitate, dar e imprudent s'o mărturisească: îl pândeşte ridicolul...

126

Un om cu care eşti delicat mai mult decât de trei ori, sfârşeşte prin a-şi bate joc de tine.

127

Intr'o lume de ipocriţi, cinismul este o virtute.

128

Pentru omul sărac, gloria e o simplă iritare.

129

Inteligenţa este avocatul tembelismului nostru, căruia îi găseşti cele mai ingenioase şi mai înălţătoare justificări.

130

Nu ne place decât noutatea adusă de noi. A altora e aberaţiune sau impertinenţă.

131

Tristeţea noastră vine din desechilibrul făpturii noastre: de câteva zeci de mii de ani, trupul ni s'a istovit din cale-afară iar spiritul ni s'a desvoltat uimitor.

Corpul nostru nu e capabil să realizeze aspiraţiile sufletului.

Şi iată pentru ce, în fiecare din noi e un învins.

132

Ridicolul nostru nu vine din faptul că ne credem personalităţi excepţionale — în definitiv, oricine are dreptul să-şi închipue că e un geniu — dar din credinţă că şi ceilalţi ne socotesc aşa.

133

Nu e nimic mai dureros decât s'ajungi să faci prin raţiune lucrurile urâte pe cari alţii le fac din instinct.

134

In artă sunt toate relative. Scriitori cari în ţara lor pot să pară banali, devin foarte interesanţi trecând hotarul.

135

Nu ne mulţumim cu admiraţia celorlalţi. Am vrea să ne şi invidieze.

136

Latinii n'au nici un fel de educaţie. A englezilor e făcută din secole din bun trai. A nemţilor, — cu bâta!

137

Regretăm tinereţea. Totuş, care din noi ar mai vrea să trăiască aceiaşi tinereţe?

138

Recunoşti, din scrisul cuiva, dacă lucrează la colţul unei mese de cafenea, într'o odăiţa întunecoasă, cu hârtii şi cărţi deavalma, prăfuite, într'o bibliotecă spaţioasă, plină de lumină, la o masă acoperită cu sticlă şi bine orânduită.

Stilul e biroul.

139

Ca să-şi scuze absenţa oricărei sforţări, unii îşi zic „conservatori". Ca şi cum, a păstra ceva, nu însemnează, totuşi, a face sforţări.

140

Ne încântă când apare un talent nou, dar tot atât ne'ncântă şi când speranţele nu se realizează.

141

Numai cine ştie mai vrea să înveţe.

142

Scepticismul este cea mai distinsă formă a lenei.

143

Plăcere! un viţiu pe care-l stăpânim. Viţiu: o plăcere care ne domină.

144

Maestru: măr păstrat, care se acreşte.

145

Morala: fabrică de prejudecăţi.

146

Şi fluviile cele mai furtunoase au câte un colţ tăinuit, umbrit de sălcii, în care apele lor sânt liniştite şi pot să oglindească o clipă, seninul cerului.

147

Nu e nici un merit să cucereşti o femeie. Meritul cel mare e să ştii cum să te porţi cu ea, după ce-ai cucerit-o.

Ca să fim canalii, e lucru cel mai uşor de pe pământ.

148

Omul sărac nu e tânăr niciodată.

149

Canaliile au câteodată, naivităţi de înger.

150

„Sărbători fericite"! Sânt unii oameni pe cari nu-i poţi felicita decât la sărbători: alte merite n'au!..

VICTOR EFTIMIU

DIN SUMARUL NUMERELOR VIITOARE:

Victor Eftimiu: Aforisme.
D. V. Barnovschi: Legenda: P. P. Carp.
Alice Gabrielescu: Un om suspect.
Paul I. Papadopol: Istoricul epigramei şi al fabulei româneşti.
N. Dunăreanu: Pe malul Nistrului.
N. Pora: Precursorii artei noastre.

Umanizarea omului

Cu ce a contribuit cultura de până acum

Sângerosul masacru prin care a trecut omenirea în al XX-lea veac al erei creştine, ne-a dovedit cu prisosinţă proverbul: „Sgârie pe omul civilizat şi vei găsi pe barbar". „Homo sapiens" al lui Liné, hrănit cu metafizică, nu s'a sfiit să se ia la întrecere cu strămoşii lui din epoca preistorică, în arta de a ucide şi distruge. Ura cotropi întreg pământul, ca apoi în ea să se scalde şi conştienţii şi inconştienţii. Omul negându-şi menirea paşnică şi sociabilă, trebui să se facă duşmanul de moarte al propriei sale specii. Crima colectivă, a războirii, a existat de secole; în perioada primitivităţii, omul prăda împins de foame; mai târziu era lupta pentru menţinerea îngrădirilor sociale, pentru conducătorii imboldiţi de ambiţiuni de cuceriri şi pentru o mulţime de ideologii bolnavi, iscodite de lacheii celor ce stăpânesc mulţimea popoarelor.

Că războiul e o luptă sălbatică ce degradează sufleteşte pe om şi-l scoboară sub instinctele fiarelor sălbatece, aceasta e de necontestat. Susţinătorii teoriei războinice ei înşişi recunosc aceasta; dar ce anume îi opreşte de a se declară duşmanii unei crime atât de monstruoase ca războiul? Dacă a existat în decursul veacurilor vre-o epocă în care războiul să fi fost necesar, astăzi el nu mai poate fi conceput ca necesar, de ori câte teorii ar veni să-l proptească. Lucru trist, e faptul că instinctul războinic şi al urii, se găseşte înţelenit tot atât de puternic în sufletul unui savant sau artist, cât şi în sufletul omului simplu din mulţime. Dovada clară ne-o dă attitudinea intelectualilor în războiul trecut. Entuziasmul crimei a spulberat „omul spiritual" din Gerhard Hauptman şi cei 90 intelectuali; apoi din Henri Bergson, Charles Richet, etc. Dacă aceşti cugetători nu au luat parte activă pe câmpiile de măcel, spre a-şi măcelări semenul, ei se străduiau să arate crima colectivă ca un lucru firesc, atunci când idealurile abstracte o cereau.

In definitiv, desumanizarea omului prin războae, este sprijinită atât de deţinătorii culturii, cât şi de masa ignorantă a mulţimei. In cazul acesta se naşte o întrebare: Cu ce a contribuit cultura de până acum la umanizarea omului? Progresul exterior obţinut de aceasta dealungul veacurilor este în adevăr uimitor, dar încât priveşte starea lăuntrică, spirituală el a mers într'un continuu regres. Cauzele sunt multiple şi pentru a fi cunoscute trebuesc cercetate primele influenţe ale culturii asupra omului, făcând în acelaş timp şi o diferenţă între civilizaţie şi cultură. Pe când cea dintâi — civilizaţia, — s'a produs odată cu nevoile materiale şi exterioare ale omului şi a fost sprijinită de conducătorii popoarelor cari, trăgeau însemnate foloase de pe urma progresiunei sale; cea de-a doua — cultura, — a fost ocupaţia de predilecţie a unei restrânse caste de conducători, care o ţineau în secret, ca tainele ei să nu fie pătrunse de mulţimea stăpânită. Dacă omul din epoca civilizaţiei egiptene, ajunsese să clădească palate strălucitoare pentru regi şi temple pentru idoli, el ignora însă cu totul rostul acestor palate şi acestor temple. Cu cât civilizaţia înainta mai repede spre strălucire, iar omul se modela exterioriceşte, cu atât făclia culturii era mai înăbuşită pentru sufletul lui, condamnat să rămână veşnic în întuneric. Pe când progresul civilizaţiei încânta pe conducătorii popoarelor, căci acesta le făurea o viaţă strălucitoare, — progresul cultural îi stânjenea şi căutau ca el să nu pătrundă cu nici un chip, prin zidurile chinezeşti ce-l închideau. In felul acesta deţinătorii culturii o deteră în paza teocraţiei, care avu grija să o monopolizeze pentru secole întregi şi din mâna căreia a fost smulsă cu foarte mare greutate, abia în secolul al XIX-lea.

In timpul acesta clericii, nu numai că stăpâniră în mod absolut toate isvoarele culturii, dar o acomodară intereselor lor de castă stăpânitoare. Cultura necesară civilizaţiei exterioare avu mai multă libertate, de oarece ea era menită să dea viaţă mai târziu uriaşei desvoltări maşiniste, care să împingă civilizaţia cu paşi şi mai repezi, şi să robească braţele mulţimei muncitoare.

Cultură spirituală..., nici vorbă!... Nici nu a existat vreodată şi nu există nici în timpurile de faţă. Ea ar fi avut menirea de a umaniza pe om, care în felul acesta, nu ar fi servit dealungul veacurilor ca simplă carne de tun şi de aceea, desvoltarea lui spirituală, a fost lăsată pe seama religiilor. La început, morala religiilor păru că este menită să revoluţioneze starea lăuntrică a indivizilor ce se cufundaseră în materialismul civilizaţiei exterioare, dar paznicii ignoranţei poporului, nu o lăsară să-şi îndeplinească în realitate principiile ce o călăuzeau.

„Morala evanghelică, prin contradicţia dintre principiile ei „constitutive, dintre principiul resemnării şi principiul de iubire al „vieţii, n'a putut subordona toate clasele sociale sub aceeaş lege „morală. Devenind morală de stat, ea s'a aliat cu cei tari şi a sancţionat injustiţia socială. Principiul „resemnării" a făcut din ea „un instrument puternic de stăpânire a conştiinţelor, şi prin a„ceasta de garantare a privilegiilor câştigate de clasele stăpâ„nitoare. Adaptându-se ordinei sociale stabilite, *adevăratul spirit „al învăţăturilor evanghelice s'a falşificat.* In loc de a rămâne „un ferment de progres al vieţii omeneşti, a devenit un instrument „de conservare al nedreptăţilor sociale. In loc să predice ega„litatea tuturor, îndreptăţirea tuturor la bunurile vieţii, ea a tre„buit să predice umilinţa şi supunerea faţă cu cei tari, acor„dându-le o simplă mângâere, speranţa de a scăpa de viaţă şi „a merita, prin suferinţă, bunurile vieţei eterne" (1). Ceva mai mult, morala religiilor menită să umanizeze sufletele indivizilor, pusă în slujba statului silnic, nu-şi îndeplini această menire. Dacă cultura civilizaţiei exterioare a propăşit până în zilele noastre, cultura spirituală a individului stăvilită de secole, ni-l arată pe omul de astăzi tot atât de inuman ca în epoca antică. Cele câteva spirite libere, ca: Tolstoi, Kant, Goethe, Herder, Voltaire, Marx, Rolland, etc., ce s'au putut ridica deasupra barbariei ce ne stăpâneşte, ne dovedesc că spiritul omului a fost pacific cândva şi numai civilizaţia materialistă şi silnicia conducătorilor, a făcut să stărue în el instinctele sanguinare. Opera de cultură spirituală a acestor *oameni* formează un monument al umanităţii, pe lângă care noi „pigmei sângeroşi" ne învârtim neînţelegători. Dacă perceptele morale ale fondatorilor de religii ca: Budha, Moise, Cristos şi Mahomed au fost schimonosite, pentru a se putea clădi pe ele temeliile statelor silnice, era de prevăzut ca teoriile filozofice ale urmaşilor lor, să nu ajungă a fi propovăduite şi aplicate în mod liber. Căci cine ar putea garanta dacă statul de astăzi, sprijinit de proptelele teoriilor mincinoase ale forţei, şi de întunericul ignoranţei nu s'ar prăbuşi, când mulţimea ar avea aceeaş morală religioasă preconizată de Tolstoi, când pacea eternă a lui Kant ar stăpâni-o, când supraomul lui Nietzsche ar vieţui, când părerile lui Goethe, Herder, Voltaire şi Rolland ar călăuzi-o şi când egalitatea lui Marx ar distruge antagonismul materialist ce ne subjugă.

Cultura civilizaţiei mercantile, de exteriorizare a omului, ce ne străluceşte în faţă, nu este adevărata cultură spirituală ce trebue omului. Cu aceasta, el continuă să rămână tot atât de barbar cum a fost. Umanizarea omului nu poate fi făcută decât de adevărata cultură a spiritului, ce cuprinde atâtea adevăruri, cari sunt însă ascunse sau alterate.

IOAN MEHEDINŢEANU

1) C. Dumitrescu-Iaşi — „Cele două morale", pag. 14.

Oamenii revoluţiei dela 1848

Fraţii Goleşti
Ştefan—Nicolae—Alexandru—Radu

DIN CRONICI

Paisie Psaltul spune:

...Tu, Doamne, nu m'ai înţeles, pe semne,
când sufletu-mi păcălui, iubind —
ci, Tu, prea sus şi prea curat fiind
lăsaşi ca duhul Morţii să mă 'ndemne

să umblu după ispitiri de trup...
Acum că-s doar cu tine în chilie
e 'n mine, Doamne, atâta vijelie
şi zumzet surd, par' c'ar roi un stup...

Rădic spre tine ochii trişti, şi par'că 'n
icoană, tot mai mult de desluşesc:
piroane ruginii te ţintuiesc —
şi sub priviri ai umbre moi de cearcăn...

N'aşi fi cârtit, — umil şi bun ca Iov —
dar taina mea, e taina Ta, Iisuse!
veniră 'n gându-mi scorpiile aduse
de Necuratul, — când peste ceaslov

înfrigurat, înnumăram mătănii...
mă iscodiră doruri, lăcomii,
şi slute arătări viclene, mii,
alunecând în clinchet lin de sănii..,

Duc, Doamne peste şaptezeci de ierni
şi vieaţa mea de-o clipă mai atârnă!
In loc de cer — din fumurie bârnă
tavanul, — nu-ţi îngăduie să cerni,

lumină în chilia asta scundă...
Din candelă mâhniri s'au răspândit —
şi 'n noaptea care 'n suflet mi-a mijit
nu-i nimenia de Tine să m'ascundă...

Şi totuşi, cată, Doamne, până 'n fund
în inima-mi, — şi vezi ce limpezime:
Tu să 'nţelegi ce n'o să ştie nime
— şi vezi mărgăritarele pe prund..,

De mult, — îmi pipăi rănile 'nvechite
de ani, şi tremur păcătos şi slab! —
s'au adunat în mine ca 'ntr'un jghiab
dureri şi frământări nepotolite...

E vremea să le spun; să nu mă cerţi
deşi vor fi păcate fără seamăn:
ascultă-mă, 'nţelege-mă şi ia-mă 'n
dumnezeeasca-ţi pază, de mă ierţi...

Iubesc în Tine, Doamne o femee!
Netrebnic sunt, şi păcătos, c'o spun! —
dar Tu — oricum, ai fi ştiut., Eşti bun
şi dragostea, ştii bine, Doamne ce e!...

Un nume prost, de om, avea şi ea, —
dar l-a sfinţit în ochii mei: Ruxandra...
în păru-i mătăsos zâmbia micsandra
şi dulci cuvinte gura ei şoptia...

Acum, — trecură serbezi ani în goană
decând mi-ascund durerea în deşert —
Tu spune-mi, Doamne, săte-aud: „te iert",
că eu, o văd pe dânsa în icoană...

Striveşte-mă, dar nu îngădui
să turbur curăţirea ta şi 'naltul...
un hoit lepros e Paisie Psaltul —
un veac trecù şi nu-l tămădui...

Tot ce-am clădit s'a prăbuşit, — şi nu se
aude, decât râs de oameni răi...
cad două lacrimi mari din ochii Tăi!
Ruxandra plânge — sau plângi tu, Iisuse?

GEORGE SILVIU

Praznicul

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

La Dumnezeu încolo, că pipernicit a mai fost şi bietu Ghiţă, unchi-tu; dăşirat, lingav şi dosnic; aducea cu maimuţa. Ba într'o vreme cât era ziulica de mare, nu mai erea chip să-l tragi nici cu cleştele, dă după sobă. Ce clocea el între burlane, ştie-l Dumnezeu! Maică-mea, citănii peste citănii. Capu i se usca şi parcă mai păros. D'atunci, ce să vezi, şi vorba, parcă nu erea ea vorbă dă temei ca a oamenilor cu rost; dase într'un fel dă mormăială. L'a întors şi dă la armată. Avea aşa ca o boleşniţă înpeliţată şi ascunsă. Ci nu-i făcuse babele din Uliţa Săracă? Ba *„dă iele"*, ba *„dă spurcăciune"*, ba *„dă năjit"!* Nimic, nici o întremare. Comedia mergea înainte. Ajunsese tot o scălâmbăială; nu-l mai ţinea picioarele. O lua d'abuşile, cu mormăiala în gură, tăvălit pă duşumele. Să te cruceşti. Lumea, se minună, motăia din cap, şuşuiau ce şuşuiau pă la urechi şi rămânea mârc. Ghiţă, nu mai erea om şi basta. Jiganie în toată regula; să dai să fugi. Noi, înpietriţi d'aşa parascovenie! Stai să vezi! Altă comedie, din lac în puţ. Arătarea nu erea dăstul; mormăiala lui Ghiţă, d'ase dela o vreme într'un fel de schincet câinesc! Ce mai ocol ce mai dosit, Ghiţă lătra în toată regula; câine în carne şi oase, cum te văd şi cum mă vezi. Şi păru pă el, tot ca la câine. Păros, păros, dă atâtea laţe!! In neam, nici pomeneală d'aşa comedie dă boală. Toţi cu toţii otuzbiri, plini şi albi, caş. Ghiţă mai cu moţ, d'andoasele. Ce dăduse peste el, nici popa nu se dumirea. Maică-mea, înlemnită locului. Ghiţă lătra în legi. Casa în picioare. Păru se lungea dă zor pă el, boşorogeala îl lipise cu pământu. Tot biata coana Mariţa Căruţăşoaia a fost să-i dea dă hac! A venit — Dumnezeu s'o odihnească — cu un doftor dă cai să vază şi el nagoda. Doftoru a dăscusut pă baba dacă nu care-cum-va, băiatu, să fi dormit cu vre-un câine, la joacă; baba a întrebat pă maică-mea şi maică-mea, pă Ghiţă. Ghiţă, lătra cum latră câinele — ce mai du-te vino, câine în toată regula, om nu mai erea el, la loc! Ce o mai fi dăscălit doftoru pă babă, ştie ăl dă sus. Ştiu că i-a dat o răţetă şi o... *unsoare*. Mai târzior s'a aflat că erea dă... *jeg*. Jegos erea el dă mic Ghiţă, da, d'aci şi până să latrii, ce iznoavă o mai fi fost şi asta pă capu bietii mum-mii? S'a dus doftoru, s'a dus Căruţăşoaia, a rămas maică-mea cu răţeta şi cu unsoarea. Fuga la... *„Pelicanu"*, spiţăria, cu ea. Un perdaf straşniic. Ghiţă, parcă, parcă spre înpiciorogare. Altu şi mai cu... perdaf. Ce să vezi? Cădea păru după Ghiţă, ăl câinesc — laţele; începuse minunea să s'arate! Erea în spre Drăghaica. Alt perdaf şi mai împeliţat; Ghiţă nu mai lătra! Incă unu dă dăruială şi boala s'a fituit; Ghiţă, om la loc ca toţi oamenii, ducă-se pă pustiu dă jeg! Dă bucurie, a doua-zi, ghiveci mitocănesc, în ghiveci dă olan — Căruţăşoaia... de, cu eresurile ei — înpărţit cald, pă loc.

Ş'aşa cu bietu unchi-tu Ghiţă; unde dai şi unde crapă, auzi, jabă în neam! Pasă-mi-te, umbla vr'o molimă câinească, în vremea aia!.."

* * *

Nostalgia Filaretului umbros, străjuit de vagonetele „PAGLIACILOR" nomazi, cari ne astupau vizuinele cu panoramele lor scălâmbăiate, mi-a îndreptat într'o vreme, cărările pribegiei şi uitarea de sine a vacanţei, spre uliţa unchiului Ghiţă, care îşi trăia declinul chiolhanurilor, în schimnicia unor glugi de gutui şi printre poamele cărora, se ivea ca într'un zîmbet precaut de măsele stricate, şindrila cuşmeliei lui joasă, păstrând rînduiala şi aerisirea din 'năuntru cu o stranie discreţie de umilinţă şi refugiu. Trepte şubrede, adâncite în dâmbul porţii duceau anevoios spre prispa înbrobodită cu ciorchini sălbateci. In incăperea ei răcoroasă şi tainică, aşezată într'o bogăţia verdelui şi velur-ul puilor de lăstuni, având ceva din sfiiciunea unui metoc, cişmeaua, cu apa ei tăioasă, înălţa psalmii ruinei. Mirosul straniu de prescură slujită, de admosferă de altar îngust, venit din pământul păreţilor, aducea în văgăuna scundă, misticismul prosternării şi respectul umilinţei ei sacre. Petunii visătoare, amestecând parfumul lor de ananas cu smirna ciorchinilor, înălţau spre icoane, ofranda cădelniţei. Bigot şi beţivan, ateu şi milostiv, unchiul Ghiţă, tolănit pe prispa lui vestită, în beatitudinea acestui patriarhat aiezmuit de seva împărăţiei poamelor, — prispa pe care s'au rostogolit copăile nepoţilor din strănepoţi, — în cămaşă ţărănească, tuns la piele de frica jegului câinesc, cu bătăturile răschirate la soare, îşi sorbea sedus, luleaua bătrâneţelor, scuipând des, scărpinând-se grabnic în creştet şi sculând din vreme în vreme din somn, cărbunele din tutun pentru a-i întreţine încă, reveria tinereţilor, ivite printre sorbiturile de lulea. Din acest subit spleen care înghesuia promiscuitatea trecutului spre ursuzlâcul bătrâneţilor, se desprindea forfăiala mătuşei Nastasia, tovarăşa omului câine, schimbând feligenele golite şi tăciunii adormiţi în lulea. Umbletul ei potolit, aducea spre ceardac, toată poezia din fund, aşternându-o printre smochinii zemoşi, şi adunându-o apoi la întors, cu aceiaşi paşi cântăriţi, spre frunzişurile mânăstireşti. Un mierloi cu ciocul de baga, se înfoia în fracul de atlas al penelor, chemând găzasul şi pitindu-se în ciur. Un măr domnesc, semăna zîmbete de ametistă, în şindrila coşcovită. Dintr'un ciaslov, pe o firidă, eşeau eroglifele „CELOR NOUĂ FERICIRI". In păretele răsăritului, fulgera mocnit, nimbul Arhanghelului Gavril, mâncat de urechelniţă. Din spre fund, iar se apropia scoverga mătuşei Nastasia, aducând feligene pline şi tăciuni proaspeţi. Luleaua unchiului Ghiţă, învrăjbită, înălţa spre frunze, fumul mulţumirei.

Şi într'un târziu, jarul s'a ridicat în sus, aprinzând gutuii. Cămaşa ţărănească a şerpuit printre răzoare, ducându-şi pata albă, pe umerii intraţi în bălării.

— „Nastasia, ghiveciu!"

Şi la umbra de oţel a porumbelor, s'au întâlnit pahare şi s'au schimbat urări, pentru *„praznicul"* Drăghaicii.

— „Nastasie moşule, vorba e, ghiveciu e în ghiveci dă olan?
— „Dă olan Ghiţă!..
— „Atunci, sus cu Drăghaica!...

Şi paharele şi urările se înălţau în ţăcănituri grabnice, d'asupra corcofelii de zarzavat, coaptă în olan. prea-mărind întâmplarea cu Drăghaica, răţeta doftorului... *dă cai*, şi unsoarea *„Pelicanului"*.

SARMANUL KLOPŞTOCK

Bibliografie

Au apărut.

CARTE NOUA DE CULEGERI DE PLANURI, COMPOZIŢII, DIZERTAŢII ŞI ANALIZE LITERARE, de *G. Nica*, profesor. Vol. I, Iaşi, editura autorului (str. Kogălniceanu No. 16), 1923. 80 pagini in octavo. Cartea cuprinde şi analize etimologice şi sintactice necesare tuturor elevelor şi elevilor din clasele primare, secundare şi profsionale.

SFATURI PENTRU INGRIJIREA COPILULUI MIC, SĂNĂTOS ŞI BOLNAV, de *Dr. I. Ettinger*. Ediţia a şasea. Bucureşti, Socec, 1923, 180 pagini.

REVISTA DE OBSTETRICA, GINECOLOGIE ŞI PUERICULTURA, anul III No. 5—6 din Mai 1923. Publicaţia aceasta e redactată de un comitet compus din d-nii prof. Dr. N. Gheorghiu, Dr. N. Zaharescu-Karaman; Dr. D. Săulescu, Dr. L. Nissim.

Dorinţa

(După Achil Parascu).
de Alexandru Macedonsky

Aş vrea să pot deschide al tată meu mormânt,
Cu unghiile mele să sap acel pământ,
Din noaptea fără ziuă coşciugul să-i'l scot,
Şi mut de 'nfiorare să văd cu ce cruzime
Schimbatu-l'a ţărâna şi recea 'ntunecime,
Iar corpul său în braţe strângându-i'l, — să pot
S'alătur de acela din care mă născui
Şi capul meu de capu'i şi pieptul meu de-al lui.

Aş vrea să fiu o pânză să pot să'l învălesc,
O perină pe care cu drag să-l odihnesc,
Al anilor săi tineri frumos şi dulce vis
Ca'n somnul Veciniciei să'l fac să mai zâmbească
Sau binecuvântarea din buza părintească,
In care se coprinde un cer întredeschis,
Sau facerea de bine ce 'n juru'i răspândea
Sau ruga suferinţei pe care o 'ndulcea.

Aş vrea să fiu chiar cerul cu soarele cel cald
Şi'n mine să port raiul ca 'n raza mea să'l scald,
Un nor pentru a'i duce molatic şi uşor,
In păru'i de zăpadă o stea licăritoare,
Pe buzele lui vineţi carminul dintr'o floare,
Un înger, ori şi unde spre-a'i fi însoţitor,
Şi 'n sufletu'i, ce poate suspină dureros,
Zâmbirea mângăioasă a maicii lui Christos.

Să fiu până şi crucea ce'i este la mormânt,
Să fiu până şi roua ce pică pe pământ,
Salcâm, răchită, plută subt mine să'l umbresc
Să fiu orice în fine ca singur să nu fie,
O pasăre, o şoaptă, un sunet de armonie,
O floare, — înprejuru'i parfum să răspândesc,
Mormântul ce năuntru îl ţine adâncit
Şi până şi coşciugul crăpat şi mucezit.

Alexandru Macedonsky.

CHESTIUNI FEMININE

Selma Lagerlof

De câteva zile i-am văzut fotografia marei romanciere suedeze: Selma Lagerlof. Primise o reprezentanţă în Parlamentul ţărei sale, prilej cu care marea ei operă, era din nou amintită şi încoronată.

La Nord, femeia este altfel privită decât aiurea. Oamenii aceia concentraţi şi cu sufletul închis, de exotism şi tăcere, au ajuns cei dintâi să înţeleagă rostul femeei.

In Suedia, în timpul Evului Mediu, femeile au dus răsboaie, ca nişte adevărate valchirii pământeşti.

Deşi „stăpâne în căminul lor", şi cu mâna liberă asupra întregului avut, ele erau egale cu bărbiţii lor.

Mai târziu şi chiar până la începutul secolului al XIX, oamenii îşi încredinţau întreaga administraţie a moşiilor şi averilor, pe mâna femeei.

Selma Lagerlof, a creiat tipul acestei femei în una din eroinele sale de roman, acea straşnică femee din Wermland, stăpâna atâtor uzini, obicinuită să ordone şi să i-se supună. „Cu mâinile negre, cu pipa în gură, cu cisme în picioare" apare în adevăr, din descrierea autoarei, ca o minunată întrupare a forţei şi a voinţei.

Am cetit de curând un roman al Selmei Lagerlof: *Iérusalem en Dalécarlie* şi *Iérusalem en terre Sainte.* In prima parte a romanului, viaţa suedeză, prinsă din cadrul rustic, ne arată perfect fizionomia şi sufletul acestor femei.

E uşor de înţeles, din toată lupta surdă care se petrece în sufletul ei, că involuntar e chemată la destine mari şi definitive în orânduirea vieţei.

Pătrunsă de ideia lui Dumnezeu, plină de acel misticism tainic, al tuturor nordicilor, cu nuanţe multe dar admirabil disimulate de ascunzişurile minunate ale sufletului ei, femeia suedeză va fi poate cea dintâiu în Europa, complet stăpână pe situaţia ei.

Prin 1845, situaţia ei, era mult inferioară faţă de a femeei franceze, fiind cu deosebire privată de cursurile instrucţiunei publice.

O voce apărătoare s'a ridicat atunci împotriva acestei nedreptăţi, şi vocea era a unui bărbat Ellenn Key, scoate din umbră amintiri, pe acest Almqvist, care luptă din răsputeri, să reabiliteze femeia.

Almqvist, era contemporan cu Verlaine şi este acela care înaintea lui Maeterlinck, a întronat puterea instinctului.

Nevoia emancipării femeeşti, deşi nu o simţea massa femeilor burgheze, ea a fost vecinic susţinută de intelectualele Suediei.

Frederika Bremer, în lucrarea ei *Hertha,* apărută în 1856, cere în numele umanităţii, ceeace se cuvine femeei. Nu'şi agravează greutăţile cu pretenţii prea mari, ci se mulţumeşte numai cu „dreptul instrucţiunei, al muncei şi al libertăţii".

Apoi, cu misticismul cunoscut lor, cere „Dreptate femeei, în numele lui Christ, mort deopotrivă pentru frate şi soră".

Lucrarea sub forma aceasta blajină, a putut obţine pe lângă succesul ei şi sancţiunea unui decret, prin cace femeia va fi majoră la douăzeci şi cinci de ani.

După această dată, prin 1862, femeile au mai obţinut şi votul municipal.

Prin urmare oricât de rară şi izolată ar fi lupta femeeilor pentru dobândirea drepturilor, se vede perfect, ce poate face voinţa uneia singure dintrele ele, când îşi pune la contribuţie puterea ei de elocvenţă intelectuală.

ROZINA

DIN CUPRINSUL NUMERELOR VIITOARE:

H. Sanielevici: Poezia chineză.
Paul I. Papadopol: Caragiale.
Barbu Lăzăreanu: Traducătorii lui Shakespeare.
G. Poboran: Din istoria ţiganilor.
Eugen Relgis: Corbul.
George Silviu: Nietzsche şi femeia.

Cărţi şi Reviste

Alex. Lascarov-Moldovanu: Hotare şi singurătăţi

In epoca aceasta, atât de tragică pentru scrisul românesc, când împrejurări sălbatece stau împotriva creaţiunii,— salutăm cu emoţiune munca fără istov a unui scriitor pe cât de distins, e atât de modest: e vorba de colaboratorul nostru, d. Alex. Lascarov-Moldovanu, care — dintr'un ungher liniştit — ne trimite deodată trei volume, unul original şi două traduceri: *Hotare şi singurătăţi*, schiţe şi nuvele; dimpreună cu tâlmăcirile *Scrisori din moara mea*, de Alphonse Daudet, şi *Dominique*, de Eugène Fromentin. (Toate trei ed. *„Cultura Naţională"*).

Sub titlul acesta — simplu, evocator şi pitoresc — *Hotare şi singurătăţi* (200 pag. 35 lei) d. Al. Lascarov-Moldovanu adună un mănunchiu de schiţe şi nuvele, care până acum zăboveau în colecţiile revistelor noastre. Cu o senină înţelegere a vieţii — şi chiar a celor mai brutale frământări zilnice, — cu o înclinare duioasă către marile tragedii, care se petrec în lumea celor mici şi umiliţi, d. Lascarov-Moldovanu încheagă, în pagini migălos cizelate, dureri trăite. Căci ceeace trebuie să subliniem în scrisul d-sale este, mai întâiu, realismul. Dar nu un realism brutal, ci unul chibzuit, echilibrat sau, mai de grabă, o zugrăvire, în care simţi emoţiunea zugravului. D. Lascarov nu se stăpâneşte — şi bine face — de-a privi cu un ochiu blând pe un erou şi de-a arunca o ochire glumeaţă asupra altuia. De-aceea, scrisul d-sale — simţit, adânc simţit mai întâiu de d-sa — înduioşează, captivează, stăpâneşte pe lector. Prin sensibilitatea scriitorului, subiectele simple, eroii comuni devin emoţionanţi. Şi te trezeşti urmărind cu palpitări desfăşurarea unor fapte, care altminteri nu au nimic extraordinar, fiindcă sunt desprinse din viaţa de iecare zi. In felul acesta, schiţe ca — de pildă — *Copil de suflet* — (p. 72) sunt pagini de bună şi sănătoasă literatură.

D. Lascarov urmează, în proză, tradiţia înaltă a marilor noştri prozatori. D-sa are tot ce-i trebuie, ca să poată trece dela aceste fragmente de viaţă aţât de adevărate, atât de puternice — viaţa însăşi: la roman.

Scrisori din moara mea — minunata serie de impresii de câmp, — scrise când cu duioşe, când cu humor, dar totdeauna cu o poezie deosebită, de Alphonse Daudet — au legănat copilăria fiecăruia din noi. Tâlmăcirea d-lui Lascarov- Moldovanu 1(60 pag. 45 lei) e meritorie, prin aceea că a izbutit să redea tot pitorescul textului francez.

Această minunată carte era, fără tăgadă, vrednică de o pioasă tâlmăcire în româneşte, căci *Scrisorile din moara mea* trebuiesc citite de oricine, în vârsta adolescenţii, pentru veselia iscretă care trăeşte în unele pagini, pentru duioşia măsurată, care este închisă în unele povestiri, într'un cuvânt pentru că este una din acele cărţi rare, care contribuie ca să formeze sufletul.

Dominique, povestirea duioasă a lui Eugèn Fromentin, uitată de cei ce au citit-o vreodată, necunoscută de cei mai mulţi — apare pentru prima dată în româneşte, graţie d-lui Al. Lascarov-Moldovanu, care i-a asigurat o traducere vrednică de toate laudele. (250 pag. 50 lei). Intr'o epocă de romantism exagerat, de melodramatism declamatoriu, Fromentin a scris un roman de analiză, care, cu un slab şi înduioşetor colorit romantic ici şi colo, este o apariţie rară în literatura de-acum aproape un veac. Cartea lui Fromentin—ca şi *Adolf* al lui Benjamin Contant — sunt începuturile literaturii psihologice, primii paşi ai omanului de analiză în Franţa, înainte de-a răzbate acolo influenţa romanului rus.

Apariţia acestei cărţi de delicată despicare a tainelor sufleteşti înseamnă îmbogăţirea literaturii noastre cu încă o operă de valoare.

RADU D. ROSETTI: *„Spicuiri"* şi *„Dincolo de hotare"*.

Colaboratorul nostru, d. Radu D. Rosetti, publică (ed. „Cultura Naţională") două volume: *Spicuiri* şi *Dincolo de hotare.*

Spicuiri — o antologie, ca să zicem aşa, din opera d-lui Rosetti. Un volum de pagini alese. Se cuprind aci, acele pagini, care sunt socotite de autorul lor drept cele mai bune din tot ce-a scris d-sa.

Câteva poezii, câteva epigrame, câteva schiţe şi nuvele, câteva amintiri şi câteva fragmente din notele de drum — iată uprinsul acestei cărţi. Am recitit cu emoţune versuri mai vechi, ca de pildă sonetul *Biruitorii*, în care oastea prezintă arma entru cinseta celor mai buni, a celor morţi pentru patrie:

C'aşa s'alege în a lumii piaţă:
Eroii cu salutul... după moarte
Şi norocoşii cu triumfu 'n viaţă.

Am recitit epigrama, care este azi citată în toate cărţile de şcoală — şi cu drept cuvânt:

Unui podgorean
De când şi-a cumpărat o vie,
Ne ia de sus cumătrul Ghiţă;
De nimeni nu mai vrea să ştie;
Ci c'a ajuns boier de viţă...

Am recitit şi schiţele duioase şi paginile de note de drum, unele pitoreşti, altele vesele, — scrise cu acelaş dar de-a interesa totdauna pe cititor.

Volumul „Spicuiri" ne-a amintit vremuri de demult, când citiam cărţile d-lui Radu D. Rosetti pe sub pupitre, în lungile ore de latină şi matematică...

Dincolo de hotare sunt ediţia a doua a notelor de călătorie la Londra. Pasionat călător, d. Radu Rosetti a împărtăşit totdeauna cititorilor săi — şi sunt numeroşi! — impresiile culese din aceste călătorii. Volumul este instructiv, fără să fie belferesc: d. Rosetti te plimbă prin muzee şi prin fabrici, prin squaruri şi prin hoteluri, îţi spune, te învaţă pe nesimţite, — ici făcând o glumă, dincolo povestind o anecdotă. Arta notelor sale de drum este tocmai acest talent de *causeur.*

Retipărirea acestui volum, de mult epuizat, era în deosebi necesară.

PETRONIUS: *Satyricon*

D. I. M. Marinescu, profesorul universitar dela Iaşi, un vechiu şi apreciat colaborator al *Semănătorului* de odinioară, — ne dă pentru prima oară în româneşte traducerea în întregime a celebrului roman de moravuri romane, din epoca de decadenţă: *Satyriconul* lui Petronius.

Această icoană crudă a unei vremi de desfătare trupească— este mai mult decât oricând binevenită. In sensualismul epocei şi Nero, în turpitudinea acelei lumi, în desfăşurarea cinică a viţiilor, — am găsit ceva — par'că — din nevroza post-belică, ce bântuie astăzi pretutindeni.

Petronius, arbitrul eleganţei la Roma, — icoana lui Oscar Wilde în antichitate, a trăit din plin desfrâul acestei lumi. Şi ând a scris *Satyriconul*, l-a scris cu cruzime, cu sălbătăcie, spunând lucrurile cu adevăratul lor nume.

S'a zis: carte de scandal! Nu. Ci carte de adevăruri. Carte de scandal — da — *La Garçonne* a lui Victor Margueritte, unde adevărul e învăuit în zeci de văluri, unde se arată, în special, pornografia. *Satyriconul* este numai o carte de moravuri. Petronius a scris tot ce a văzut şi ce a trăit el însuşi. E un pamfelt viguros contra unei epoci, ca şi opera lui Zola sau Mirbeau.

De pildă:

Peste ce-ai dat, îl întreb? El, sfârşit, grăi: Pe când rătăeam prin tot oraşul şi nu găseam unde-mi era locuinţa, veni la mine un particular şi, foarte delicat, îmi făgădui să-mi arate rumul. Prin cotituri şi apoi prin uliţi întunecoase, mă aduse până în acest loc şi, oferindu-mi bani, mă rugă să mă prostituez lui. O curtezană şi luase chiria pentru cameră, el şi puse mâna pe mine. De n'aş fi fost mai puternic ca el, aş fi păţit-o (pag. 13).

Aşa, crud, simplu, fără să accentueze nimic, dar fără să eli mine nimic din ceeace este perfect adevărat, Petronius face tabloul epocei de decadenţă din vremea sângerosului Nero, vorbind şi despre banchetele, unde sclavii goi serveau mâncări cumpe pe tăvi de argint şi despre prosituirea femeilor şi despre tot ce era caracteristic acelei epoci din istoria Romei.

Traducerea strălucită.

LA VIE (15 Iulie) se ocupă prin condeiul lui *Marius-Ary Leblond* de personalitatea literară al lui *Alphonse de Chateaubriand.* Acesta n'a scris mai mult de două volume, fiecare în interval de doisprezece ani; pentru cel dintâi a câştigat premiul Goncourt, pentru al doilea a binemeritat dela Academia franceză, marele premiu al romanului.

Chateaubriand este mai întâi poet. Are în sertarele mesei sale de cărturar versuri de o frumuseţe clasică, de un avânt stingherit, şi singuratic, parfumate cu sublima admiraţie a naturii. In 1908 intenţionase să le publice în *Revue de Paris*, dar — modest — le-a păstrat pentru sine.

Mai mult decât poet, Chateaubriand este pssicholog, şi colorist; senzaţiile lui numeroase se contractă în emoţii şi expresiuni artistice. Aceassta e marca de căpetenie a primului volum. „Monsieur des Lourdines", aceeaş e marca noului volum „La Brière" cu acţiune desfăşurată pe coastele Atlanticului, unde, ca adolescent, avea să-şi exercite spiritul de observaţiune şi de adâncă pătrundere sufletească a oamenilor, a animalelor, — mai apoi a naturii întregi.

„Individualist capricios — spune Leblond — *Chateaubriand a gustat mai mult decât oricare altul literatura rusească, şi, cum se întâmplă cu cei mai mulţi dintre Celţi, el e mai mult slav decât breton".*

In formă Chateaubriand e aşa de limpede şi de simplu, încât — fără — voia lui, poate fiind chiar contra acestui lucru — apare tradiţionalist.

Aceasta pentrucă Chateaubriand e un romancier cu rădăcini adânci în Bretague, dar cu privire largă spre întreg orizontul Franţei.

*

REVUE INTERNATIONALE DE L'ENSEIGNEMENT (15 Mai—15 Iunie) Deschidem revista la pag. 179 şi dăm de articolul lui *F. Lannes*, intitulat „Note sur Molière phoneticien", Curios! Il Ştiam pe *Molière* dramaturg, comedian, într'un cuvânt „om de teatru", dar nu fonetician! Pentrucă de multe ori însă în lecturile noastre nu ne oprim la ceeace pare mai deosebit — ci la tot ce e mai comun şi deci mai aproape de noi — nu am luat în seamă scena VI din actul II din „Bourgeois gentilhomme" în care profesorul de filozofie pune principiul că, pentru a învăţa ortografia, *„trebue să începem după ordinea lucrurilor, în cazul de faţă printr'o exactă cunoaştere a naturii literilor şi prin diferitele maniere de a le pronunţa pe toate".*

Molière împrumutase aceste noţiuni din cartea „Discours physique de la parole" (1688) a unui oarecare M. de Cordenoy, discipol al lui Descartes. Bine-înţeles că lecţia de fonetică descriptivă pe care o face Molière în scena citată mai sus, reprezintă doar spiritul timpului — explicări luate din dicţionarul lui *Littré* sau altele care nu ating decât numai bunul simţ, iar nu o condiţie căpătată în mod ştiinţific. De pildă, cât de vagă e definiţia lui Molière: La voix *A* se forme en ourvant la buche", etc. etc..

Mai fericit a fost Molière cu descripţia fonetică a lui *r;* şi iată cum un imitator de al său descrie în versuri — frumos sunătoare — efectul acustic al vibrantei *r*:

„L'r en roulant approche, et, tournant à souhait,
Reproduit le bruit sourd du rapide sonet;
Elle rend, d'un seul trait, le cours l'une riviere,
La course d'un torrent, le fracas du tonnerre."

Dacă lecţia lui Molière nu e conform nouilor reguli de filologie modernă, constitue totuşi o lectură instructivă şi amuzantă.

*

LES NOUVELLES LITERAIRES (14 Iulie) La rubrica „lettres francais" dăm iarăşi peste condeiul bine ascuţit al criticului *Benjamin Cremieux.* E o dare de seamă asupra noului studiu al lui *André Gide* care tratează despre *Dostoiewski.* Desprindem un pasaj lămuritor în privinţa metodei critice, pe care *Gide* a înţeles s'o practice à propos de un uriaş ca *Dostoiewski*:

„Arta criticului Gide — spune Cremieux — *a căutat cu precizie să găsească — cu o intuiţie, al cărui exemplu nu l'am mai întâlnit în critica franceză — rapoartele adânci dintre viaţa şi operile lui Destoiewski. Este imposibil de a schematiza numai în câteva linii această imensă răbdare, care, plecând dela constatarea intensei vitalităţi a lui Dostoiewski, dela dispreţul rusesc în faţa obligaţiunilor sociale şi a interesului pasionat pentru o viaţă intimă, dela evanghelismul lui Dostoiewski să ajungă să-i găsească definiţia rolului de umilitate şi de umilire; „umilitate, renunţare la orgoliu, umilire care aduce însă reîntărirea orgoliului" — sau să-i găsească rolul demoniac al inteligenţei, existenţa constantă la eroii lui Dostoiewski a unor sentimente contradictorii ,dragoste şi ură pentru o aceeaş persoană, să definească această renunţare la sine, întovărăşită de acea senzaţie de veşnic care formează culmea cea mai înaltă pe care o poate atinge omul. El arată drama dostoiewskiană pe dea'ntregul dominată de rapoartele omului cu Dumnezu: dacă neagă pe Dumnezeu, omul poate să lucreze în voe, nu mai e nici o morală, nici o înfrânare; dacă cinsteşte pe Dumnezeu (şi Dostoiewski îl cinsteşte) cum îl poate înlătura? Şi oare în desnădăjduirea absolută, după ce omul a comis cele mai negre fapte, atunici cân se simte părăsit de toţi şi chiar de el însuşi, oare, în cazul acesta, abdicând la orgoliu, omul nu se alipeşte, nu se înalţă către bunătatea divină? Astfel, Dostoiewski încarnează sufletul rus, explică pe un Rasputin, explică în parte bolşevismul".*

*

GANDIREA (5 şi 20 Iunie) d-lui *Cezar Petrescu* aduce pe lângă poeziile d-lor *Blaga, Nichifor Crainic* şi *Adrian Maniu* şi pe lângă un slab sfârşit al nuvelei „Cariera lui Vidran" pe care d. *Cezar Petrescu* pare că a scris-o în pre ziua tipăririi fiecărui număr, — o bogată parte de omagiu pentru alegerea d-lui *Mihail Sadoveanu* ca membru al Academiei Române.

Documentate paginile d. *Pamfil Şeicaru* în care Sadoveanu e arătat ca un *„înţelegător al naturii"* care are *„mult din sensibilitatea lui Grigorescu sau Luchian şi din darul lor de a fixa acea vibraiţe a sufletului îmbrăiţşător al atâtor frumuseţi care nu vorbesc tuturor oamenilor"*, frumoase amintirile d. *Demostene Botez*, care găseşte că *„Academia a făcut numai un pleonasm consacrându-l"* pline de prietenie rândurile dd. *Vintilă Rusu Şirianu* şi *Ion Marin Sadoveanu*, oarecum îndreptăţite şi cu bună concluzie cele ale d. *G. M. Ivanov.*

Rămân însă versurile de o veselie sănătoasă — aşa cum e opera marelui sărbătorit — versuri în care d. *Topârceanu* şi-a găsit puterea de invenţiune a rimei, a expresiei şi de adâncă înţelegere a acestui colos pe care-l formează opera prietenului său. Dee-mi voe direcţia să fur o jumătate de coloană pentru a împărtăşi cititorilor noştri eleganţa versului d-lui Topârceanu!

Cocostârcul albastru

Răsună cobza şi vioara,
Fac gospodinele pomeni...
Ce chef la noi în Viişoara,
Ce praznic mare în Rădăşeni!

Chiar Hanul Boului învie!
Iar, jos la crâşma lui Moş Precu,
E-atâta svon şi veselie
De parcă azi se lasă secu!

La Vodă Tomşa vin răzeşii
Să afle astăzi crezământ.
Şoimaru bea cu megieşii,
Isbind căciulele 'n pământ,

Pe când duduia Margareta,
Rămasă singură 'n iatac
Să-şi facă 'n grabă toaleta,
S'a 'mpuns la deget cu un ac...

Vuesc pe Bistriţa nahlapii
Şi cântă volbura la Toance.
Plutaşii dârzi, în sforul apei
Infig prăjina ca o lance.

Spre-o lume care-a „fost odată"
Duc vestea undele 'n răspăr...
Stă zina lacului mirată,
C'un nufăr galben prins în păr.

Pe grindul unui lac sihastru,
Din depărtări şi din trecut,
Un mândru Cocostârc albastru,
Misterios a apărut.

El vine cu mişcări atente
Inaintează fără glas,
Făcând uşoare complimente
Din cap, la fiecare pas...

Şi'n urmă zice către zînă,
Oprindu-se într'un picior,
— Din Academia Română
Eu singur sunt nemuritor.

Restul numărului bogat în cronici de tot felul. Cronica măruntă mult îngrijită. Se dă mai multă atenţie producţiunilor noastre literare.

GEORGE BAICULESCU

Din istoricul epigramei româneşti

Gh. Sion (1)
(1821—1892)

GLUMĂ

Poetului Gr. Alexandrescu, fost arhivist al Statului.

Iată un poet ce tace
Şi nici versuri nu mai face!
Şoarecii dela arhivă
I-au ros pana cea activă,
Şi-altă pană nu găseşte
Ca să scrie de trăeşte.

AL TĂU NUME (2)

Al tău nume care sună
La urechia orişicui —
Astăzi n'are faimă
In părerea nimănui

Dacă toţi îţi se închină să nu crezi că te iubesc
După fapte te măsoară şi din suflet te urăsc.
Şi în orişicare inimi temple nu vei înnălţă
Dacă nu te-i îndreptă.
Monumente se înnalţă pentru ceice preţuesc
Virtuţi, patrie şi nume, iar comorile urăsc.

LUI ALECU. :.

Dela om cu sentimente de-aş primi o defăimare
M'aş roşi întotdeauna ca de orice ruşinare.
Dar când ştiu că din Soroca nobil duh nu poate eşi
Orice-a zice — Alecul nostru tot pe sine va huli.
. . . . (3).

Este un proverb bătrân
„Nici din talpă cerc de bute
„Nici mojicul om de frunte".
Alecachi! măi vecine!
Acest vers e pentru tine
Simte-l dacă eşti român.

UNUI INGÂMFAT

Până eri ai fost în coadă
Slujeai fanfaronadă
Cu ciubuc şi cu levreă,
Lingiai talgere din masă;
Ca o slugă credincioasă
Lumea toată te priviă.

Astăzi plin de'nfumurare?
Ai uitat ce ai fost eri?
Socoteşti că eşti om mare
Dacă te-ai făcut boer?

C'ai ajuns în aşă treaptă nu e lucru de'nsemnat
Dar..... s'avem în ţară un ca tine e păcat.
. . . . (4).

Pe cei buni îi osebesc,
Dar pe tine te hulesc.

ASTĂZI..; MÂNE...

Dacă astăzi eşti în slujbă crezi că lumea e a ta?
Mâine eşi şi-apoi de poimâni ştiu că te vei îndreptă.
De-ai vedeà pe un alt ca tine care ţine locul tău
Imitânnd a' tale fapte, crezând bun ce este rău
Ce vei zice tu de dânsul când cu ochii ai să vezi
Atât Satiraţi în faptă cât şi toate ce lucrezi?

Ai să critici, o ştiu bine,
Cum te critic eu pe tine.

LUI A. CANTEMIR

Cu condeiul tău de ghimpe
Şi cu rima ta dibace
De-ai veni, o! Cantemire,
In Moldova pe la noi;
Să te vârî în tribunale
Eu aş zice că ai face
Intr'o zi şeapte volume.

adunate de Paul I. Papadopol

1) Epigramele (5) — publicate în vol. „Ceasuri de mulţămire" Iaşi 1884. Le reproducem pe toate — ca document. Incepem, însă, cu „gluma" care i-a atras, din partea lui Gr. Alexandrescu, cunoscuta satiră: „Răsbunarea şoarecilor sau moartea lui Sion".
2) Toate epigramele au, în loc de titluri, numere romane.
3) In volum 4 rînduri de puncte.
4) In volum 2 rânduri.

Paturi de Fer —
Paturi de Bronz —
Telefon 25/63
Paturi de Copii
găsiţi la vechea
fabrică de Mobile
GUTMAN MARCUS
Str. Sf. Apostoli 72
Colţ prin Cal. Rahovei

ÎNSEMNĂRI

Universitatea Populară din Vălenii-de-Munte

PRELEGEREA I

a d-lui MARIN ŞTEFĂNESCU, Prof. Universitar

Din filozofia poeţilor români: GR. ALEXANDRESCU

Filozofia unui neam cuprinde în ea destinul însuşi al acesteia Un popor ia cunoştinţă de soarta sa, şi şi-o îndeplineşte cât mai desăvârşit, dacă devine conştient de natura filozofiei sale şi se desvoltă conform ei. Ceeace însemnează că trebuia sau trebue neapărat să ne cunoaştem filozofia.

Această cunoştinţă a fost exprimată de marii noştri cugetători dar nu a fost încă sintetizată şi răspândită în popor. Poporul o cultivă instinctiv, iar din pătura mai luminată nu o posedau decât cei mai luminaţi, încât întocmai acei cari fac trecerea între cei neînvăţaţi şi cei prea învăţaţi, erau în neştiinţa ei.

Şi, aşa fiind, nu puteam fi judecaţi după filozofia noastră, ci după feluritele prejudicii superficiale. In loc să ni se pună în lumină însuşirile mai de seamă ale sufletului nostru, se stăruia asupra lipsurilor spre a pricinui desnădejdea noastră.

Trebue deci ca, prin cunoaşterea filozofiei noastre, să ne vedem fiinţa. Oare adâncul sufletului nostru este el o micime sau o măreţie? Trebue să ne cunoaştem şi să pornim la lucru.

Vom fi avut noi şi nevrednici cari ne-au vânturat mincinoase cunoştinţe despre noi înşine; dar am avut şi apostolii noştri cari au grăit adevărul după ce mai întâi şi-au dat osteneala să priceapă temeinic, felul sufletului românesc. Şi aceştia, nu aceia alcătuesc răboajele de preţuire ale neamului nostru, dealungul veacurilor.

Aşa a fost poporul însuşi. Aşa au fost o mare parte din cei mai de seamă gânditori ai noştri, îndrăgostiţi de cultura românească.

Şi astfel s'a făcut că poezia şi filozofia lor, răsărite din sufletul românesc, să fie odoarele nepreţuite ale acestui suflet.

Trebue să studiem de aproape pe aceşti cugetători, să studiem doctrina lor, căci este filozofia noastră.

Tâlcuind noţiunea de filozofie, vedem că ea este studiul ideilor cari stau la baza acestei lumi.

Ea este sinteza sau armonia tuturor cunoştinţelor noastre.

Ceeace se chiamă cunoştinţă este de mai multe feluri, sau se împarte în mai multe speţe, ca arta, ştiinţa şi religia; iar filozofia rezultă din sinteza sau armonia celorlalte. Cunoştinţa aceasta sau ştiinţa, nu poate fi o filozofie, întrucât ea ne dă cunoaşterea precisă a lumii; pe când filozofia ne dă concepţia despre lume. Prin urmare, cel care are o concepţie despre lume, are o filozofie.

Filozof este acela care, călăuzit de o cunoaştere precisă a lumii, şi-a format o concepţie desăvârşită despre ea. Filozofia este asemenea acestei cunoaşteri putând fi deci artistică, ştiinţifică şi religioasă. Intrucât ne vom ocupa despre filozofia artistică, trebue să vedem ce este ea. Pentru a o cunoaşte însă este necesar să cercetăm cauzele cari i-au dat naştere şi pe interpretul dintre noi şi acele cauze care este artistul.

Omul, înzestrat de natură cu un spirit intuiţionist, care nu are amintiri exacte, ci adânci, care nu are raţionalism şi logică, acesta este artistul. Ştiinţa care sistematizează cunoştinţele, având raţionament, logică, nu poate deslega exact prorblemele ce i se pun. Artistul nu are un sistem de cugetare, n'are o logică, nu explică, dar dă o deslegare problemelor ce i se pun.

Poetul este un artist. Poezia este cea mai înaltă filozofie

Fiecare poet îşi are folozofia sa, pe care o găsim în opera fiecăruia.

Cercetând pe Gr. Alexandrescu, prin opera sa poetică, vom vedea în ce constă filozofia sa. Ceeace-l caracterizează pe acest poet este mai ales faptul că prinde ideile filozofice şi le redă dela sine, neforţat. Ca toţi artiştii el crede, dar nu esplică.

In cele câteva poezii cari se vor analiza mai des pentru evidenţarea filozofiei sale, se va vedea cari sunt ideile călăuzitoare ale omului, în viaţă.

Noi suntem făcuţi pe pământ să realizăm binele. Contra noastră, în fuga pentru realizarea acestui bine, stă însuşi lumea, care este o ispită şi care ne pune tot felul de piedici pentru a nu putea ajunge la realizarea lui.

Ca să putem înfrânge piedicile ce ni se pun, trebue să suferim; iar ca să putem suferi, trebue să avem gândul bun pentru ca Providenţa văzând gândul nostru bun, să ne ajute la realizarea lui. Viaţa este o problemă care trebue deslegată. Poezia „Prieteşugul" ne înfăţişează această problemă pusă, urmând ca mai târziu să se deslege complect. Această poezie este o antiteză între durere şi nădejde. Viaţa este o otravă peste care Providenţa toarnă nectarul său ca să poată fi dusă, aşa plină de durere cum este. Această poezie constată durerea care există în viaţă, pune problema vieţei lăsând-o nedeslegată. In poezia „Rugăciunea" se face un pas spre deslegarea problemei. Aci se vede că există o putere creatoare, un Dumnezeu care a creeat lumea, pe care însă nu-l ştie nimeni, dar cu toţii îl simţim. Omul, simţind puterea lui Dumnezeu, îi cere tărie să nu se mlădie la cea dintâi durere, şi să cadă; dar să nu-l ridice nici sus, să-l facă trufaş, el cere umilinţă în mărire, iar pentru tot ce vine dela alţii asupra sa, să dea răsbunare numai Dumnezeu.

In poezia „Candela" se cuprind cele mai mari străluciri de adevăr. Când omul se află în nefericire sau în durere, singura mângâere o are în Dumnezeu şi atunci omul merge la candelă în faţa icoanei cerând sprijinul, ajutorul lui.

Prin urmare, se poate constată că alături de ştiinţă există o profundă credinţă. Căci, ce însemnătate are prezenţa omului în biserică, pentru ca să trăiască câteva momente numai pentru el?

In apropierea aceasta a omului de Dumnezeu (şi care reese din poezia amintită), vedem că concepţia poetului corespunde adevăratei filozofii, pe care trebue s'o cultivăm. In poezia „Ucigaşul fără voie" se desprinde încă un mare adevăr filozofic, care este acela, că dacă omul se trudeşte ca să facă ceva în lume şi sufere, singura mulţumire este mângâerea sa.

Societatea poate pătrunde în manifestările exterioare ale gândului; dar în integrul lui, nu. In orice acţiune determinată, ia parte fapta şi cugetul. Rezultatul oricărei acţiuni poate fi rău, chiar dacă cugetul este curat şi viceversa.

Căci sunt destui nedrepţi în belşug, şi drepţi osândiţi.

Noi ne luăm după fapte, iar Dumnezeu după cuget. In „epistola către Voltaire" se constată că adevărata filozofie, nu poate există fără a afirmă credinţa creştinească. Există un destin şi o libertate.

Intre ele este o înţelegere şi în această înţelegere, stă filozofia.

După Gr. Alexandrescu filozofia constă în afirmarea credinţei creştineşti, în toată tradiţionala ei desvoltare, căci sufletul omenesc nu poate trăi fără un sprijn. Sinteza, formula filozofică, este aceea pe care pătrunzând-o ne dă concepţia propriei noastre existenţe, ne înarmează ca să luptăm cu soarta, ne apropie de Divinitate. Cine înţelege acest mare secret al vieţii, pururea conştient de prezenţa sa pe acest pământ, trăeşte viaţa de martir, nădăjduind în fericirea eternă a Neînţelesului.

Iată dar cine este filozoful Gr. Alexandrescu, pe care propria-i operă ni-l arată.

In prelegerea următoare, vom cercetă pe filozoful specialist, care este marele nostru poet, Eminescu.

Rezumată de I. N. C.

O scrisoare din Muntele Athos, a lui Th. Rosetti

către fratele său Dim. Rosetti

publicată de **Gh. Cardaş**

Intors acasă după o călătorie de aproape o lună de zile, cel întâiu gând al meu este la voi iubiţilor şi sper că aceste rânduri vă vor găsi pe amândoi voioşi şi sănătoşi.

Noi, dela Constantinopole, am plecat în Vinerea patimilor seara cu drumul de fier, şi am ajuns a doua zi seara la Salonic unde nepotul Alecu şi cu Catrina ne aşteptau la gară. Am tras în gazdă la iei, la Consulat, şi am stat până Joi seara în Salonic, să ne odihnim de osteneala vizitării Constantinopolului, şi mai ales a drumului de 24 ore până la Salonic, făcut în condiţiuni nu tocmai plăcute, cu un bumme-zug turcesc. In acest timp, am vizitat câteva dijamii, singurul lucru de văzut în Salonic; ne-am plimbat pe cheiu şi am târguit diverse vechituri turceşti. Vineri seara lăsând pe Profira la Alecu să ne aştepte în tovărăşie cu Catrina, m'am îmbarcat cu Alecu şi un pastor protestant Neamţ (un cunoscut al lui Alecu) pe un vapor rusesc foarte bun, dar care avea inconvenientul de a transporta pe lângă excelentele noastre, şi câte-va sute de oi şi am plecat la 10 ore noaptea spre muntele Athos.

Pentru ca să poţi mai bine urma itinerariul nostru pe acest munte feeric, pe care Grecii l'au botezat „grădina Maicii Domnului", îţi anexez pe lângă aceste rânduri o schiţă, indicând itinerariul pe mare şi pe uscat. Peninsula muntelui Athos am copiat'o destul de exact, în conturile generale, după harta statului major austriac; celelalte două limbi de pământ le-am indicat numai în mod aproximativ, neprezentând vre-un interes.

Muntele Athos propriu zis e o piramidă abruptă de marmoră, ridicându-se din mare drept în sus până la o înălţime de 1900 de metri (Hogion oros), şi situată în capătul peninsulei, în spre continnet el se continuă prin o creastă de munte, cu coastele abrupte şi tăiate de văi şi văgăuni care se scoboară înntr'o parte şi în alta până la mare. Clima despre golful Hagion Oros (spre Apus) e mult mai repede decât partea opusă, unde văile sunt puţin mai trăgănate şi această faţă a sfântului munte pare, văzută de pe mare, mai cu totul inaccesibilă. Stânci mărețe de calvar, cu totul sau mai cu totul desbrăcate de vegetaţiune, poartă numai ici colea câte o mănăstire sau o sihăstrie, cele dintâi aducând cu cetăţile baronilor feodali, atât prin situaţiunea lor pe stânci abrupte cât şi prin modul lor de construcţiune care le face să samene mai mult cu cetăţi răsboinice, decât cu locaşe dumnezeeşti.

Pe partea despre răsărit a muntelui, păduri întinse de brazi şi castani împodobesc văile şi văgăunele, şi o mulţime de izvoare vii răspândesc răcoreală şi viaţă. Stâncile chiar care sunt desbrăcate pe păduri (distruse în multe locuri prin foc şi incuria oamenilor), sunt în părţile mai joase acoperite de o vegetaţiune luxuriantă de arbuşti de tot felul, care la mijlocul lui April erau în floare. Nimic nu poate da o ideie despre varietatea şi bogăţia acestei vegetaţiuni, şi despre farmecul colorilor variate care încântă ochiul, faţă cu verdeaţa pădurilor şi albastrul închis al mărei pe care o vezi mai de pretutindenea. Iar în depărtare se ridică din valuri contururile insulelor Thaso, Mitilene, Imbro şi Samotrake care formează cu munţii lor albăstriţi prin depărtare, ca un colier de juvaeruri preţioase.

Liniştea cea mai adâncă domneşte pretutindeni; nicăiri nu să aude alt glas decât acel al mii de păsări (multe privighetori între altele), sau din când în când talancele unei turme de capre sau berbeci, sau din depărtare sunetul grav al clopotelor vreunei monastiri. E în adevăr un loc unic, ca făcut într'adins pentru meditaţiune şi repaos.

In spre uscat la punctul însemnat pe alăturata schiţă cu lit. *R*, muntele se pierde în câmpie şi aci se văd încă urmele canalului săpat de Xerxes regele Persiei, pentru a trece cu flota sa, fără a înconjura capul muntelui Athos, întotdeauna rău văzut, din cauza furtunilor, ce'l bântue adese ori.

Alecu telegrafiase cu câteva zile înainte, la mânăstirea noastră (Schitul Prodrom) să ne trimeaţă barca mânăstirei la Dafne, punct unde se opreşte vaporul. Graţie acestei precauţiuni, am fost primiţi la sosirea noastră de 4 călugări zdraveni dela mânăstire care venise să ne ieie. După o scurtă şedere la Dafne, îmbarcându-ne în luntrea mânăstirei, am pornit pe mare dealungul coastei, sfinţii părinţi trăgând voiniceşte din vâsle iar noi privind încântaţi panorama feerică ce se desfăşura încet sub ochii noştri. Astfel văzurăm de pe mare mânăstirea Simopetru situată ca un cuib de vulturi pe o stâncă abruptă şi în aparenţă neaccesibilă şi mânăstirea Xeropotamo, situată pe malul mărei dar tot zidită în formă de castel. . . . .

Joi la 7 oare, furăm poftiţi la S-ta Liturghie care se sluji pe mare, cu cântece frumoase şi cu nesfârşite „gospodi Pomilu", din care unul mi se păru a se raporta şi la noi păcătoşii. La sfârşitul liturghiei, noi asistarăm la împărtăşirea a vre-o 50 de schivnici, veniţi din munte, care se împărtăşesc de 2 ori pe săptămână, şi a căror figuri sălbatice şi dobitoceşti formau contrastul cel mai nostim cu figura subţire şi fină, şi cu manierile aristocratice ale ciceronelui nostru. Mizeria în care trăesc aceşti schivnici, hrana proastă ce le-o dă mânăstirea, (pâine neagră şi grea ca plumbul, usturoi şi ceapă crudă şi oţet de pus în apă de trei ori pe săptămână, iar în celelalte zile câte odată peşte şi puţin vin, sau o legumă fiartă în apă), mă umplură de mirare şi întrebai pe Kneazul nostru, cum se pot decide oamenii de bună voie la o aşa viaţă. El îmi explică lucrul prin lipsa grozavă ce o sufăr, ţăranii în Rusia, prin grija de a scăpa de recrutare, şi prin clima dulce dela muntele Athos, poate şi prin evlavie, adăogi el cu un surâs cam ironic.

După liturghie, văzurăm toată mânăstirea în amănunţime; ea seamănă cu o cazarmă sau cu un falanster comunard, fiecare exercitând o meserie oarecare. După ce mai vizitarăm un diacon bătrân care se ocupa cu oarecare talent cu pictura, şi mult cu grădinăria, şi care ne oferi o ceaşcă de ceaiu în frumoasa lui grădiniţă şi un buchet de trandafiri foarte frumoşi, ne luarăm ziua bună dela acest călugăr, singurul om din mânăstire care mi-a făcut impresia de a fi fericit şi dela ceilalţi sfinţi părinţi care la plecare ne mai dăruiră, mai multe lucruri, lucrate în mânăstire, şi ne duserăm cu barca mânăstirei la Dafne, unde seara la nouă oare, ne suirăm pe vaporul turcesc care a doua zi ne depuse la Salonic. La plecare părintele Cyprian, puse să sune clopotul cel mare al mânăstirei, adus cu multă greutate dela Moscova (doi oameni îi pot deabia pune în mişcare limba). In privirea acestui clopot se zice că Turcii miraţi de mărimea lui, întrebau că ce nevoe au Ruşii de un clopot aşa de mare:: fiindcă Dumnezeul nostru e cam surd, ar fi răspuns aceştia.

Al tău frate iubitor

Th. Rosetti.

Notă. Dim. Rosetti, către care se adresează această scrisoare, publicată în anul 1899 în „Arhiva" din Iaşi, era fratele mai mare a lui Teodor Rosetti. Se născuse în Iaşi la 6 Oct. 1830 şi după îndemnul fratelui său, naşul „Junimei", la 1865 intră şi el în cercul acestei societăţi literare.

G. C.

Corespondenţa redacţiei

Pe domnul care, din Galaţi şi sub iniţialele *V. B.*, ni-a trimis — pentru „Adevărul literar" — pagini despre începuturile artistice şi bătrâneţea Fanii Tardini, îl rugăm să ne comunice adresa d-sale.

Aceeaşi rugăminte o facem d-lui care semnează *A. H.* şi care, din „carnetele lui de voiagiu" desprinde pentru noi, înregistrări asupra argot-ului.

A. L.

Sanatoriul „CENTRAL"

Medico-chirurgical

Calea Călăraşi No: 16 (în plin centru al Capitalei)

Operaţiuni chirurgicale — Boli de ochi, naşteri. Boli interne, genito-urinare, venero-sifilice şi boli nervoase neturbulente.

Tratament anti-sifilitic — Pe cale venoasă, intramuscular şi electric nedureros, cu mecol (Ionizare) Roscosi,

Laboratorul Central de Analize medicale — Analize complecte de urină, sânge, spută, suc gas... ...pie şi orice produse patologice. *Reacţ. Wasserman şi Sachs Georgi pentru diagnosticul sifilisului.* Examene bacteorologice şi anatomopatologice. *Autovaccinuri şi stockvaccinuri,* antigonogogic, stafilococic, polimicrobian, gripal, etc.

Instalaţiuni speciale — Pentru ionizare, radiografie, radioscopie, radioterapie, diatermie, electroterapie, masaj vibrător, hidroterapie.

Bucătărie dietetică pentru diabet şi boli renale

Pacienţii pot să se trateze cu orice medic internist sau chirurg

In secţiunile speciale se îngrijesc bolnavi atât intern, cât şi extern, de către medici specialişti: radiologi, sifilis şi boli nervoase.

Orele de tratament 9—11 şi 3—6 p. m.

Revista modelor

PENTRU LA MARE

Vai, ce scumpe sunt costumele de mare, confecţionate! Am văzut — şi cele mai multe erau aşa — din jersey de lână negru, subliniate cu şirete colorate. O impresie obişnuită şi foarte veche, era tot ce putea inspira şi totuşi preţurile inabordabile, între 700 şi 1000 de lei unul.

E mult mai frumos costumul lucrat acasă.

Il poţi face din jersey de lână, de mătase, de bumbac; din taffetas, din creton sau crêpe de chine.

Formele pot varia la infinit; totul depinde de gustul şi fantezia fiecăruia din noi.

Ceeace pot spune, e că nu mi-a plăcut niciodată, oricât de impecabil ar fi corpul femeei, costumul băeţesc, adică compus dintr'un simplu combinaison. Apa, lipeşte oricum prea mult haina de trup, şi dacă mai e şi forma un simplu tricou, găsesc că exibiţia e mult prea indecentă. Fusta este dar neîndoios utilă, costumului de baie.

Frumuseţea e mai aleasă, când nu putem decât s'o ghicim, a o expune fără scrupul, este a nu mai avea nici o taină pentru nimeni şi noi ştim că această taină nemărturisită face farmecul celor mai multe creaturi.

Ascundeţi taina voastră, sub fuste uşor încreţite la talie, sub draperii scurte şi elegante ca nişte palatine, sub pantaloni bufanţi şi tunici corecte şi vă asigur, că frumuseţea voastră, va rămâne un vecinic punct de întrebare, pentru mulţii cercetători de lucruri rare.

Aer, lumină şi decenţă, iată programul zilelor de vară!

In vreme ce odinioară, mulţi se mulţumeau cu „pâine şi peşte", astăzi doritoare de mai multă poezie şi viaţă, noi vrem „aer şi lumină" iar pentru cea de a treia o vom gândi-o numai, ca nu cumva răuvoitorii să-şi închipuie, că împrumutăm un articol, pe care nu l'am avut.

DIANA

SERIA III ANUL IV — No. 142

3 Lei Exemplarul în țară
6 Lei Ex. în străinătate

Duminică 12 August 1923

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897 / CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

O sută de ani dela naşterea lui G. Tăutu

Literatura lui George Tăutu

Activitatea literară a lui **George Tăutu** s'a desfăşurat aproape timp de trei-zeci de ani, cu foarte rari întreruperi. Incepând de pe la 1845 Tăutu a scris pentru toată lumea: versuri, satire, epistole, teatru. Dacă am căuta să precizăm caracteristica totală a poeziei lui **Tăutu** ne vom gândi imediat că a fost contimporan cu un Costache **Aricescu**, cu care se înrudeşte de aproape, cu un **Mureşanu** şi mai ales cu **Bolintineanu** şi atunci vom atribui activității lui un singur, dar mare şi cam pompos adjectiv: **romantic.** E adevărat: romantismul de nuanță franceză a stăruit a influența gândirea românească până la 1880. Dar dacă romantismul primelor începuturi a putut să dea viață unor poezii din **Cârlova, Gr.** Alexandrescu şi **Ion Eliade-Rădulescu, George Tăutu** venise tocmai în epoca în care romantismul încă îşi păstra cu furie moda, dar căzuse din înalta meditație a unui Alexandrescu la expresia şi atitudinea uşoară a lui Bolintineanu, din şcoala căruia parcă face parte în primul rând George **Tăutu.** Era în vremea aceasta un romantism prea vulgar. Un exemplu dintr'o poezie a lui Tăutu, şi exemplele în felul acesta sunt multe, ne va arăta această frivolă, uşoară şi chiar ridicolă inspirație:

Să cântăm dar ne'ncetat
Tare-i bine însurat
I! ha! bine-i însurat!...

E tot un romantism şi acesta, e tot o manifestare sufletească. Dar un romantism care a alunecat spre ridicol.

Aceeaş marcă o poartă şi încercările teatrale ale lui **George Tăutu.** Nimic deosebit: versuri uşurele, săltărețe, pe care le scrii stând la masă sau mergând pe drum, expresiuni vulgare, situațiuni false şi ridicole, acțiune încurcată, personagii fără suflet, fără temperament.

Poetul a fost dintre acei cari la 1848 şi-au înstrunat lira şi-au alergat în ajutorul patriei. Nici poezia aceasta n'a dat un accent însemnat, nu ajunge nici pe Andrei Mureşanu.

Ceeace ne face să-i închinăm aceste câteva rânduri pentru împlinirea celor 100 ani dela moartea lui, este faptul că Tăutu are o altă însemnătate decât cea pur literară. E unul dintre cei mulți cari vin în ajutorul istoriei literare. Şi viitorul cercetător riguros al literaturii noastre va şti să precizeze atmosfera dela 1848 şi imediat următoare şi după versurile unui George Tăutu, din care menținem—barim ca un document—o singură bucată, un sonet, mai îngrijit ca formă, mai stilizat, mai clar ca gândire şi expresie:

PE MARGINEA MORMANTULUI

Aici a fost să fie hotarul vieții mele!...
Adio! mă duc din lumea în care am răbdat
Nenorociri, necazuri cumplite, chinuri grele,
Şi'n care în durere am plâns neîncetat!

Mă duc pe brațul morții, la sfânta nemurire
Acolo, unde cerul etern e fără nori
Şi unde fericirea nu e o nălucă,
Un vis ce-aici s'alungă în van de muritori!

Cu toate-aceste însă, o voce-n taină-mi zice,
De ai, sărmane, chipuri, rămâi încă aice,
Răbdând cele răbdate, mai bine mulțămit.

Şi inima-mi sdrobită de-amara suferință,
Acestui îndemn nu ştiu de ce îi dă credință...
De ce să-i fie oare pământul mai iubit?...

E în acest sonet ceva din elegança sonetelor lui Asachi. Cel puțin atât să dăm poetului nostru.

GEORGE BAICULESCU

Giorgiu Tăutu

Născut la 17 Iulie 1823 în Botoşani în Moldova, se trage din vechea familie Tĕutu, al cărui străbun fu trimis la 1513 de către Domnul Moldovei, Bogdan, fiul lui Ştefan cel Mare, la sultanul turcesc, ca sol, ca să încheie întâiul tratat între Turci şi Românii Moldavi. Şi-a făcut studiile numai în şcoalele primare (normale) din locul naşterii; după aceea, repauzând tatăl său, părăsi studiile şi se ocupă cu economia câmpului, pe o parte de moşie, ce îi mai rămăsese (cum se plânge însuşi într'o epistolă) nerăpită de către cei mari şi puternici ai țării. După ce i se vându şi astă părticică de moşie îndemnat de maică-sa necurmat, intră ca scriitor la ministerul de dreptate, unde servi patru ani, de zile. Repauzând şi maică-sa, se retrase în viața privată, ocupându-se cu economia câmpeană.

El avu din fire aplecare spre poezie, în urmarea astei aplicări fu întărit mai ales prin sfatul poetului Dumitru Gusti şi Iacob Mureşanul. Impregiurările vieții îi hotărâră şi fără voia lui fielul poeziei, adică satira, care îi dădu un fel de mângâere pentru nedreptățile suferite.

(Pumnul-Lepturariu rumânesc, IV, 1865, II, p. 205)

Somnoroase păsărele

Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele —
Noapte bună!

Doar izvoarele suspină,
Pe când codrul negru tace,
Dorm şi florile'n grădină —
Dormi în pace.

Trece lebăda pe ape
Intre trestii să se culce —
Fie'ți îngerii aproape,
Somnul dulce!

Peste-a nopții feerie
Se ridică mândra lună,
Totu-i vis şi armonie
Noapte bună!

MIHAIL EMINESCU.

Adaos. Data morții lui Tăutu nu se poate preciza. In tot cazul se poate bănui spre 1884—85. Locul morții îl dă **C. Diaconovich** în Târgu-Frumos. (Enciclopedia română, III. 1904 p. 1068 col. II). O biografie mai completă, dar diferentă întrucâtva de cea a lui Pumnul, se află în „Familia, I. 1865 p. 141-142". Tot în „Familia" se află câteva notiți cu portretul poetului (XV, 1879 p. 365 şi XXXI, 1895 p. 49).

George Tăutu a scris la ziarele: Steaua Dunării, Reforma, Nichipercea, Familia, etc... iar scrierile lui în ordinea cronologică sunt:

1) *Peozii diverse*, Iaşi 1862.
2) *Un ajutor la timp*, dramă într'un act în versuri, Iaşi, „Buciumul", 1863.
3) *Brânduşe române*, poezii, Iaşi 1868.
4) *Secret pentru sexul frumos*, poezii 1869.
5) *Muza şi casieria*, Iaşi 1870.
6) *Poezii, epistole*, Iaşi 1871.
7) *Odagiul şi rândaşul grădinei primăriei*, cântecele comice, Iaşi 1872.
8) *Fabule, glume şi anecdote*, Iaşi 1873.
9) *Odagiul socru*, canțonet, Iaşi 1873.
10) *Tronc lude Mascarescu sau Ministru Tirtiflichi*, canțonet, Iaşi 1875.
11) *Văduva Carpaților*, tragedie, Iaşi 1879.
12) *Rarişa sau Cerdacul lui Ferenț*, poemă istorică, Ed. 2-a, Iaşi, Goldner, 1879.

G. B.

Țara mea
— Fragment —

Țara mea are câmpii mănoase,
Dealuri înalte cu mândre flori,
Isvoare limpezi şi răcoroase,
Un cer albastru prea rar cu nori.
Intre munți falnici, plini de-avuție,
Streinii află azil în ea,
Şi alăptează cu bucurie;
Ah! eu sunt mândru de țara mea!

. . . .

Țara mea are neveste brune,
Neveste blonde, cu ochii vii,
Cu sânuri, cu inime bune,
Cu cosiți negre şi aurii.
Are copile ca nişte zâne,
Ce-orice durere, cumplită, grea,
Cu-alor privire pot să aline;
Ah! Eu sunt mândru de țara mea.

. . . .

George Tăutu

In jurul unor traduceri din Shakespeare

D-l I. Botez şi metrica doctorului A. Stern

de Barbu Lăzăreanu

Părăsind, pentru moment, terenul scoaterii-la-iveală a greşelilor de etimologie şi sintaxă, vroi să răspund ritmicianului (sau rhythmologului) care se găseşte în d. Botez, criticul doctorului Stern.

Pentru a interesa pe cât mai mulți la această convorbire despre ritm, socot necesară o mică escursie (prin locuri arhicunoscute câtor-va, adânc-necunoscute restului muritorilor) în domeniul prosodiei şi al metricei.

Versul e constituit din picioare. Picioarele, la rândul lor, sunt constituite din silabe în cari **àtonele** (neaccentuatele) alternează cu **tonicele** (accentuatele), la distanțe determinate. Când în picioarele disilabe, prima silabă **nu-i** intonată, iar a doua **este, avem un vers iambic.**

In oricare din versurile poeziei „Luceafărul",—bunăoară în strofa:

Şi pas cu pas în urma ei
Alunecă'n odae
Țesând cu recile-i scântei
O mreajă de văpae, —

silabele fără soț **n'au,** iar cele cu soț **au accent.** Picioarele merg în scară suitoare; versurile din „Luceafărul" sunt, aşa dar, iambice.

Un vers compus din 5 picioare (poate să fie şi de 5 picioare şi o silabă), se numeşte **pentametru.**

Pentametrul iambic e, prin urmare, un vers compus din cinci picioare disilabice, a căror fieştecare silabă cu soț e accentuată.

* * *

Shakespeare întrebuințează versul alb şi anume pentametrul iambic, proza (o proză, în bună parte, ritmică) şi versul rimat, în aceeaş piesă, **à tour de rôle.** Precăderea o are însă pentametrul iambic.

Dintre traducătorii în româneşte ai lui Shakespeare, în afară de doctorul Stern 1), nici unul nu s'a ținut de formele originalului. Nu vorbesc de căpitanul St. Stoika a cărui traducere, de prin 1843, a lui „Iulie Cesar" e o dibuire; nici de Toma Alexandru Bagdat care, în tipografia lui Iosef Copainig, scosese în anul revoluției celei mari „Romeo cu Julietta şi Otello compuse de Viliam Giulom Şecspir, traduse slobod"; nici de St. Bâjescu al cărui Macbeth, „dramă în quinqui acte", e luat din „franțodeşte"; nici de D. P. Ekonomu care, în imprimeria lui Ferdinand Om, tipărise „Hamlet principele Danimarcei". —sub domnia lui Ştirbei. Tuspatru n'au cunoscut originalul englezesc şi nici vre-o tălmăcire metrică germană; iar unii dintr'ânşii au fost aşa de influențați de versiunea franceză încât scenele, în traducerea lor, nu se petrec ci „se passă", iar „sujetul" şi nu subiectul e „tras" din cutare autor.

Doctorul Stern a urmărit, însă. — în privința formei, — originalul, pas cu pas. I se cuvinea, deci, măcar o mențiune onorabilă, dacă nu una entuziastă, din partea recenzentului.

Or, felului de mânuire de către doctorul Stern a pentametrului iambic, d. Botez îi găseşte neajunsuri. Dau din recenzia „Vieții Româneşti" un extras mai întins, pentru a nu ştirbi din meticulozitatea criticei d-lui Botez:

„Voiu începe cu neajunsurile versurilor albe ale d-lui Stern; aceasta însă nu înseamnă că cetitorii nu vor putea găsi în versurile citate şi alte erori decât cele formale de metrică.

„...D. Stern are predilecție să termine pentametrul iambic — care cere accent pe silaba ultimă — cu o proclitică, adică cu o particulă care n'are accent propriu, ci se reazămă în privința accentului pe cuvântul următor, cu care aici se începe versul ce urmează:

Regina. Primi-veți mulțumirile ce se
Cuvin recunoştinței unui Rege (H., p. 69).
Regele. Ca oarecum din întâmplare să
Găsească pe Ofelia aici (H., p. 96).

Hamlet. da o crudă şi afurisită
Lumină la omorul crâncen al
Stăpânului lor (H., p. 89).

Hamlet. ....e o zeitate care ne
Croeşte toate rosturile noastre,
Oricum noi le-am ciopli (H., p. 185).

Ostaşul. ....Mark, al Scoției Rege
Taman atunci când dreptul, înarmat
Cu vijelie, îi silise pe
Aşti sprinteni Kerni să fugă (M., p. 13).

1) Decurând-ivitul în literatura tălmăcirilor shakespeariene, d. Mihail Dragomirescu, se străduește să calce pe urma întipăririlor lăsate de d. Dr. Stern.

(Continuare în pagina II-a).

Malcolm. Acesta e ostaşul care ca
Viteaz soldat, luptă ca să mă scape (M., p. 12).

Sergent. Cu trăsnete 'ndoite, astfel că
Ei pe duşmani se năpustiră cu
De două ori îndoite lovituri (M., p. 14).

Banquo. Şi teamă mi-e că pentru asta ai
Jucat un joc mârşav (M., p. 54).

Macbeth. ... aceasta a
Făcut-o Banquo (M., p. 58).

Macduff. In fire, 'i tirania care a
Pricinuit golirea făr' de vreme
De tronuri fericite (M., p. 94).

Ross. Urechea ta să nu
Urască deapururi limba mea,
Ce-o va umplea cu cel mai groaznic sunet,
Ce-a auzit cândva (M., p. 100).

Macbeth. Amintitoare dulce! Haide dar,
O bună mistuire pofta să
Urmeze, sănătatea pe-amândouă (M., p. 67)".

Neajunsurile pe cari d. Botez le *descopere* metricei doctorului Stern, au fost de mult desbătute în aproape toate literaturile; iar sentinţa definitivă fu scoaterea lor din categoria neajunsurilor. Unii au mers mai departe şi le-au declarat drept spor de frumuseţe întrucât ele anticipează asupra versului imediat-următor, şi dau, astfel, o modestă confirmare adagiului latin *poeta-vates,* poetul e profet.

Acest aşà-zis neajuns poartă, în manualele de poetică, numele de *incălecare;* — în franţuzeşte: *enjambement* sau *rejet.*

Legislatorul Parnasului — din ale cărui sentinţe, multe au fost, în decursul veacurilor pe deplin infirmate — s'a rostit împotriva încălecării. Intre virtuţile pe cari le găseşte lui Malherbe, dânsul relevează şi faptul că la acest poet:

Les stances avec grâce appirent à tomber,
Et le vers sur le vers n'osa plus enjamber.

Iar traducătorul român al lui Boileau, înţelegând — şi îmbrăţişând — această animadversiune a maestrului său francez faţă de încălecare, traduce *enjambement* prin *impleticire*:

Şi stanţele cu graţii sosesc şi pică lin,
Impleticite versuri acuma nu mai vin 2).

Or, poeţii latini din secolul lui August şi — făcând un salt de veacuri — neoclasicii de după André Chénier şi romanticii francezi, şi marii versificatori dela Victor Hugo încoace, şi-au bătut cumplit joc (unii a *priori,* alţii a *posteriori)* de această hotărâre.

Eu am să citez numai acele sfârşituri de vers şi acele încălecări în cari domină sus-amintitele *proclitice* (adică prepoziţiile, conjuncţiunile, unele interjecţii, articolele, verbele ajutătoare, pronumele nedefinite şi cele determinative în funcţiune de articole, formele prescurtate ale pronumelor, adjectivele numerale, şi unele adverbe nu numai nedesine stătătoare, dar complect dependente de cuvântul următor).

Incep cu Paul Verlaine, poet prin excelenţă şi unul din cei mai necontestaţi:

Et je m'en vais
Au vent mauvais
Qui m'emporte
De çà, de là
Pareil à la
Feuille morte
(Chanson d'automne)

Ton visage de brune où les
Traces de robustes fatigues
Marquent clairement...
(Filles)

Jouant du luth et dansant et quasi
Tristes sous leurs déguisements fantasques
(Clair de lune)

Que je meure, mesdames, si
Je ne vous décroche une étoile
(Sur l'herbe)

Le négrillon parfois soulève
Plus haut qu'il ne faut, l'aigrefin,
Son fardeau somptueux, afin
De voir ce dont la nuit il rêve.
(Cortège)

Arlequin aussi,
Cet aigrefin si
Fantasque
Aux costumes fous,
Ses yeux luisant sous
Son masque
(Colombine)

* * *

Vin acum la poeţii români. O să desprind versuri şi strofe din literatura celor instalaţi, mai mult ori mai puţin definitiv, în rândul clasicilor.

Din romanţele şi elegiile lui St. O. Iosif:

Adie-i la fereşti şi spune-i
Stăpânei dulci şi'n veci iubite
Povestea'ntunecată-a unei
Sărmane inime sdrobite
(O, sboară iar...)

Deşi nu-l cunoşteam
L'am dus pân'la mormânt
Şi peste dânsul am
Svârlit şi eu pământ
(Inmormântare)

Din Ion Pilat:

Pe Moţii tăi zadarnic îi mai aştepţi! — şi nici
Un preot nu-ţi mai cântă, bătrân, din psaltichie...
(Biserica lui Horia)

Toţi Binecuvântaţii ce adormiră ca să
Se scoale din ţărână, în rai la ei acasă
Pe iarba luminată de pene de arhanghel
(Ghenadie Cozianul)

Din N. Davidescu:

Avânturile-adânci de-odinioară
Se'ntunecă pe nesimţite, ca
Un cântec vechi ce s'ar întuneca
Pe nişte strune ude de vioară.
(Bătrânul vagabond)

De prin nemai umblate celare, şi de prin
Intunecoase pivniţi cu butii fără vin
Şi fără cercuri strânse pe doage cu'ncordare
(Un cram se prăbuşeşte)

Prietene-ale ştiinţei şi voluptăţii, în
Tăcere şi'n oroarea tenebrelor se'nneacă:
Ereb le-ar lua poate drept cai ai morţii, dacă
Mândria le-ar da voie să'ngădue stăpân.
(Pisicele, după Charles Baudelaire)

Din „Aur sterp" de Al. A. Philippide:

Nu pot să-l cânt, dar cântă'n mine- acum
Aşa cum apa curge lung, şi cum
Clipeşte-o stea, ori şerpueşte-un drum 3).
(Lied)

Iacă prin urmare, versuri cari sfârşesc cu proclitice: *unei, am,* (verb auxiliar) *nici* (despărţit de *un* din *nici-un,* pe care Academia Română cere să-l scrii într'un cuvânt), *ca să* şi *ca, prin* şi *în,* ş. a. m. d.

Şi iată la Eminescu, în „Miron şi frumoasa fără corp" (unde rimele strălucesc de frumuseţe şi vecinică noutate: *vorbe-cociorbe, ciubucul-apucu'l ceată-garatăia, tă! muzici nu zici, pipăi-pripă'i-clipă'i, colibii-liribii)* una din cele mai autentice şi mai înspăimântătoare proclitice:

Nins luceşte câmpul, teiul,
Şi trosneşte cărăruşa,
Când se'ntorc şi văd bordeiul
Şi deschide Muşa uşa,
Când îşi pun copilu'n leagăn
C'un picior încet îl leagăn
La lumina din surcică
Şi o vorbă de-alta leagă'n 4)
Planuri mari pe gaza mică.

De astă dată prepoziţia *'n,* proclitică a vorbei începătoare din versul imediat-următor, devine enclitica cuvântului precedent *leagă.* Şi totuşi versul cu *această* prepoziţie sfârşeşte!

Şi, dacă în poeziile rimate, unde eşti „obligat să te opreşti în chip simţitor la sfârşitul fiecărui vers pentru a face să iasă la iveală rima", dacă 'n asemenea poezii încălecarea — cu proclitice şi cu enclitice, şi cu proclitice cari sunt enclitice totdeodată — *nu* este un neajuns: cu atât mai puţin s'ar putea socoti drept neajunsuri aceste încălecări în versuri albe, şi cu deosebire în poezia dramatică!

BARBU LAZAREANU

Post-scriptum. — Un prieten, un mare cunoscător al tuturor polemicilor şi cancanurilor literare dela noi, îmi spune că în chestiunea *„să plouă-să ploaie; să ouă-să oai"* n'am fost originat; că această asociaţie de idei şi de termeni a fost, acum un deceniu şi mai bine, prezentată de d. I. Gorun în „Universul", întru apărarea formei *să plouă;* şi că d. Ioan Nădejde, în susţinerea formei *să poaie,* ar fi adus puternice argumente filologice în „Voinţa Naţională".

Regret că, surghiunit între anii 1907—1913, n'am izbutit (dela revocarea decretului de exil) să mă pun în curent cu *toate* întâmplările petrecute în domeniul culturei româneşti de după răscoale până la campania din Bulgaria.

Mi-ar fi părut bine ca de partea doctorului Stern, în şirul de scriitori bisericeşti şi laici, să-l fi putut rândui şi pe d. Gorun care — dacă nu mă 'nşel — pe vremuri scrisese o cercetare critică împotriva doctorului Stern (tot pe tema traducerilor din Shakespeare).

Iar pentru d. Ion Botez m'ar fi bucurat să-i fi putut pune apărător din oficiu pe marele învăţat Ioan Nădejde.

Până ce, însă, în colecţiile vremii, voi da peste acea polemică, îi acord depe acum d-lui Botez o mică satisfacţie:

Am scris — în articolul precedent — că formei „o să plouă" d-sa îi opune, probabil, de „o să ploie". Or, în Moldova se zice „are să ploaie". A doua formă a viitorului întâi (sau viitorul II, cum îi zice d. Al. Philippide) se formează din prezentul indicativ al verbului auxiliar *a avea* şi subjonctivul prezent al verbului respectiv.

Cum am ajuns eu la forma *o să ploaie* (în loc de: *are să ploaie)?* E o reminiscenţă de ordin politic. In Botoşanii copilăriei mele asistam la certuri lingvistice între moldoveni şi munteni. Partizan al bunei-înţelegeri între oameni, mă hotărâsem de pe atunci să desăvârşesc pe terenul filologic unirea făcută sub Vodă Cuza. Credeam că „secarea Milcovului dintr'o sorbire" s'ar putea obţine prin topirea în *creuset*-ul aceloraşi fraze, a termenilor moldo-valahi Şi făuream fraze de felul acestora: „adă 'ncoa *doniţa* să beau *oleacă* de apă" sau: „Adu'ncoace *cofa* să beau *niţică* apă".

B. L.

2) Boileau, Arta poetică, traducţie de A. Naum, Iassy, tipografia Naţională 1875, pag. 11.

3) Compară cu încălecarea următoarei terţine din minunata „Pe stradă" a lui Ioan Păun:

Aici tot mândre curţi ţin şir — şi cum
Sclipeşte-un geam până departe'n drum
Şi noi acasă, bre, chiorâm de fum!

4) Vezi şi stanţa II, din Cântecul de leagăn al lui St. O. Iosif, dedicat Corinei:

Ingeri vin tiptil şi-alene
Să te mângâe pe gene.
Şi mi'ţi leagă'n
Dulce leagăn
Fraged trupuşor de criu,
Ca s'adormi frumos şi lin.

Poezia Chineză

de H. Sanielevici

Ce este un chinez? Este un om cu faţa galbenă, cu ochii oblici, cu păr de cal, crud, viclean şi murdar, care mănîncă şoareci, larve şi cuiburi de rîndunele, vorbeşte monosilabic şi scrie cu optzeci mii de litere, etc. etc. Să fi avînd el şi poezie?.. Da... *un fel...* un rudiment — are doar şi muzică: instrumente bizare, cu cari face, — pentru urechea noastră, — un sgomot infernal...

Cam aceste asociaţii de idei se grupează în gândirea noastră conştientă, ori măcar sub-conştientă, în jurul noţiunii chineze.

Cît de mare-i deci surprinderea de a constata, — cetind cartea lui Otto Hauser, „Poezia chineză" — în producţiunile rimate ale omului cu coadă, delicateţă, rafinament, subtilitate, discreţiune, — însfârşit toate acele însuşiri pe cari ne-am obicinuit să le numim aristocratice, fiindcă burgheji ca Heine, Shelley, Alfred *de* (sic) Musset şi alţii le-au ridicat la cea mai înaltă potenţă.

Şi, mai întâi, va interesa desigur pe cetitor să afle, cum sună limba şi versul chinez:

Nai ţe se huang
Vai ţe Kin huang
Kan ţiin şi yin
Ţin yü tiao ţiang,
Yen yi yü ţe
Vai huo pu vang

Pe româneşte:

Cine acasă caută numai tabietul
Şi afară se desfată cu vânătoarea,
Clădeşte castele şi împodobeşte pereţi,
Iubeşte băutura şi sunetul coardelor,
Cine cultivă numai aceste plăceri
Trebue să sufere urmările neplăcute

Versurile sînt de acum trei mii de ani: din secolul al 12-lea înainte de era noastră; ele se găsesc în *Şu-King.* — „Cântecele celor cinci principi", cîntece de dojană pentru împăratul Tai-Kang, — şi formează, cum vedem, un *ghazel,* astfel cum îl cunoaştem din Platen şi Rückert, iar la noi, din Coşbuc. In poezia chineză ghazelul joacă un rol predominant. Se bănueşte că corăbierii arabi din timpurile pre-mahomedane fiind foarte iubitori de poezie şi vizitând China, în care tocmai pe atunci literatura ajunsese la cea mai mare înflorire, au cunoscut forma ghazelului şi au adus-o acasă. Cuvîntul ghazel nu are înţeles în limba arabă şi este probabil o prefacere a cuvîntului chinez *Ko-se* (poezie), cu silaba derivativă *rl.* De altfel, cu cît ajung savanţii să adâncească mai mult literaturile vechiului orient, cu atît reese mai limpede, că un mare curent cultural leagă Apusul de Răsărit, fecundând cînd o ţară, cînd alta.

Cu numărul cel mare de vocale şi licide, versurile pe cari le-am citat sună frumos la ureche. Ele nu se recitează, ci se declamă pe jumătate cântând. In poezia chineză ritmul e format de cuvinte, ca părţi ale propoziţiunii, nu de succesiunea silabelor, limba fiind monosilabică (totuşi, foarte multe cuvinte, compuse din alte două, au câte două silabe). Efectul melodic e mult căutat şi forma versului ne întâmpină perfectă din cele mai vechi timpuri; abia dacă în cursul veacurilor se observă un oarecare progres. Pregnanţa expresiei, conciziunea şantă a versului, simplicitatea şi claritatea gândirii, amintesc cele mai rafinate producţiuni ale poeziei franceze. Iată, de pildă:

NOAPTE DE PRIMAVARA, de Vang-Vgan-Şi

Fîclia de afumat s'a prefăcut în cenuşe, tăcut e ceasornicul de apă
Un vânt răcoros se ridică încetişor, înfiorată se'ntinde pajiştea.
Nu pot dormi, vraja primăverii îmi umple sufletul,
In lumina lunii alunecă umbre de flori peste luminişuri.

Şi-King este o culegere de cîntece, căreia Confucius (551—479 î. Ch.) i-a dat redacţiunea definitivă şi care împreună cu alte patru culegeri (istorice şi filosofice) are pentru chineji însemnătatea unei biblii: ea poate fi considerată ca baza poeziei chineze. E interesant de observat, că în acelaşi timp cade culegerea poemelor omerice, începutul filosofiei greceşti, şi canonizarea scrierilor principale ale vechiului testament.

In *Şi-King* ne'ntâmpină viaţa din vechime, sub toate manifestările ei: vînători îndrâzneţi, cari doboară prăzi mari: plivitoare de neghină, cari muncesc cîntînd; greaua osteneală a plugarului şi veselele serbări cîmpeneşti, în cari bărbaţi şi femei se plimbă pe malul apei şi glumind îşi dăruesc crizanteme şi trandafiri; plângerile emigranţilor în timpuri grele; funcţionari calomniaţi şi retrogradaţi; soţii cari doresc întoarcerea soţilor etc. Iată, de pildă:

RUGAMINTEA UNEI FETE

Te rog, Ciung-ţe, ascultă-mă!
Nu trece în săluleţul nostru,
Nu mai frînge erburile noastre de imaş!
Cum aşi îndrăsni să te iubesc?
Mă tem de părinţii mei.
Tu, Ciung, poate că-mi stai în minte;
Totuşi, de vorbele celor doi părinţi
Trebue să mă tem.

Te rog, Ciung-ţe, ascultă-mă!
Nu mai trece peste împrejmuirea noastră,
Nu frînge plantele noastre de dud.
Cum aşi îndrăsni să te iubesc?
Mă tem de fraţii mei mai mari.
Tu, Ciung, poate că-mi stai în minte;
Totuşi, de vorbele fraţilor mei mai mari
Trebue să mă tem.

Te rog, Ciung-ţe, ascultă-mă!
Nu trece peste gardul grădinii noastre,
Nu frânge plantele de sandal pe cari le cultivăm!
Cum aşi îndrăsni să te iubesc?
Mă tem de vorbele oamenilor cari o văd.
Tu, Ciung, poate că-mi stai în minte;
Totuşi de vorbele multe ale oamenilor
Trebue să mă tem.

Forma variaţiunii, aşa de frecventă în Şi-King, arată că poezia era cîntată şi creată odată cu melodia ei. După cîte-va sute de ani, pline de turburări politice şi de preocupări filosofice, răsare deodată, într'o uimitoare perfecţiune, poetul politic Kiü-Jüan (332—295 î. Ch.), *Dante al Chinei,* contemporan cu tragicii greci şi cu profeţii evrei. Inrudit fiind cu casa domnitoare din Ţu, era consilierul regelui său, Hoai-Vang, însă calomniat de duşmani, căzut în disgraţie şi scrise poemul „In exil", în care povesteşte o călătorie alegorică pe pămînt şi în aer, în căutarea înţelepciunii şi a unui rege înţelept. La început se laudă cu virtuţile sale, care-l împodobesc ca nişte flori:

Eram bogat în nobleţe înnăscută,
Am îndoit-o prin cultivarea fiecărei puteri,
Crini îmi culegeam pe ţărm, narcise în vale,
Orchidee de toamnă îmi înşiram ca pietre pe centură.

Mă temeam că nu-mi voi ajunge ţinta, ca fluviul,
Şi mă 'ngrijam că anii îmi vor lua înnainte,
Magnolii îmi culegeam dimineaţa pe muntele Pi,
Şi seara aduceam din insule plante vecinic verzi

Zile şi luni se scurg şi nu pot sta pe loc,
Primăveri şi toamne se urmează în alternare continuă,
Flori fâlfâie în vânt, frunzele arborilor cad —
Ah, fiinţă scumpă, nu se coboară seara prea de vreme?
Inainte de a ajunge pe înălţimea anilor, părăseşte drumul rătăcirii!

Nu vrei să te converteşti la obiceiurile bune?
Incalecă fugarul, care te duce ca vântul
Şi vino pe cărarea mea, cărarea vechilor înţelepţi!

Dar toate îndemnurile, pe cari Kiü-Jüan le adresează regelui său, sub astfel de alegorii, rămîn zădarnice; şi calomniat, şi aproape să-şi iea viaţa, poetul se duce în pelerinaj la mormântul împăratului mitic Şun, pentru a găsi acolo iluminare şi inspiraţie; şi îngenunchiază plângând şi află că acţiunile sale au fost drepte. Şi deodată se simte ridicat la cer, şi într'o trăsură trasă de doi balauri, călătoreşte prin aer, rătăcind pretutindeni în căutarea regelui înţelept. Un zeu inferior, gelos de virtutea lui, îl opreşte de a intra în cer. Se duce în castelul zeului ceresc răsăritean, ca să se căsătorească acolo cu regina *Fu,* fiica împăratului mitic *Fu-Hi,* care, înnecată în fluviul *Lo,* devenise o zeiţă de fluviu — simbolul înţelepciunii ce nu-i de găsit nicăiri. Ii aduce ca dar, o centură de corali, dar n'o găseşte acasă. Zeul tunetului trebue să meargă s'o caute şi când a găsit'o, poetul o vede ca o mândră femee de curte şi pleacă din nou. Sfătuit de doi magicieni, să-şi caute din nou norocul în străinătate, se avântă iar la cer; dar la zei nu ajunge şi numai acordurile trecuutlui îi sună mereu la ureche.

Până la cetatea regelui ceresc mă ridicasem
Când privirile mele căzură din nou asupra patriei mele.
Conducătorul se tânguia: fugarilor li-e dor de casă —
Inima mea bătu puternic şi nu mai dorii să merg mai departe

Călătoria a luat sfârşit.
Ah, nu-i nimeni în această ţară care să mă priceapă!
De ce dar mă mai poartă dorul către această ţară?
Ah, nu-i nimeni care s'o sfătuiască cu credinţă
De aceia aleg drumul pe care a mers Peng Hien.

Şi pe calea asta merse într'adevăr. Mai căută încă, după sfârşitul tragic al lui Hoai-Vang, să capete înrâurire asupra noului rege, dar duşmanii săi reuşiră să-l exileze din nou. Cu părul încâlcit — aşa se povesteşte —, îngălbenit şi slăbit la faţă îl văzu într'o zi un pescar rătăcind pe malul mlăştinos al fluviului Mi-lo, îl recunoscu şi-l întrebă: „Stăpîne, nu eşti d-ta un mare demnitar dintr'unul din cele trei neamuri regale? Cum ai ajuns aici?" Kiü-Jüan răspunse: „Lumea s'a cufundat în murdărie, numai eu singur sînt curat; oamenii sînt toţi beţi, numai eu singur sînt treaz. Acesta-i motivul pentru care am fost exilat". Pescarul replică: „Inţeleptul nu se răsvrăteşte în contra împrejurărilor vremii, ci să adaptează lor. Dacă spui că toată lumea s'a cufundat în murdărie, de ce vrei să înnoţi în contra curentului şi să-l faci limpede?... Dacă toţi oamenii sînt beţi, de ce nu bei cu ei, ci doreşti o băutură mai uşoară?... De ce ţi-ai îndreptat mintea asupra unor juvaeruri prea preţioase, cari trebuiau să te ducă în exil?" La aceasta răspunse Kiü-Jüan: „Este aşa, că cine-şi ţine hainele curate, îşi scutură de praf şi pălăria, şi cine a luat o baie, nu va lăsa nimic murdar pe dânsul. Cum s'ar putea ca puritatea mea să rămâie nemurdărită de necurăţenia lumii? Mai bine vreau să mă arunc în valurile vecinice şi să găsesc mormântul în burta unui peşte. Cum m'aşi putea hotărâ vreodată, să expun ticăloşiilor lumii, albul meu neprihănit?".. Şi după ce plecă pescarul şi după ce mai revărsă într'o poezie dragostea lui pentru patrie, luă o piatră în braţe şi se aruncă în valurile fluviului Mi-lo, — cum făcuse şi Peng-Hien altădată, de durere de a fi pierdut încrederea prinţului său. Era în a cincia zi a lunei a cincea, şi în fiecare an se instituie în această zi pe fluvii serbarea bărcii cu balauri, cu gândul închipuit de a căuta cadavrul poetului înnecat...

Foarte mulţi din cei mai renumiţi poeţi ai Chinei au fost membri ai familiilor regale şi imperiale, ori măcar demnitari de frunte ai ţării.

Povestea lui Kiü-Jüan, de acum 22 de secole, m'a captivat, aşa că nu-mi mai rămâne spaţiu să vorbesc de poezia lirică propriu zisă a Chinei. O voi face într'un al doilea foileton.

H. SANIELEVICI

Fapte uitate

de Const. V. Rosetti

Trecutul! Ce nu ne învaţă el, ce linişte găsim într'însul, în frământarea celor ce au fost, oglinda celor ce vor fi. Câte fapte mărețe, pomenite doar din când în când, spre a fi iarăşi uitate, şi câte nu sunt ştiute....

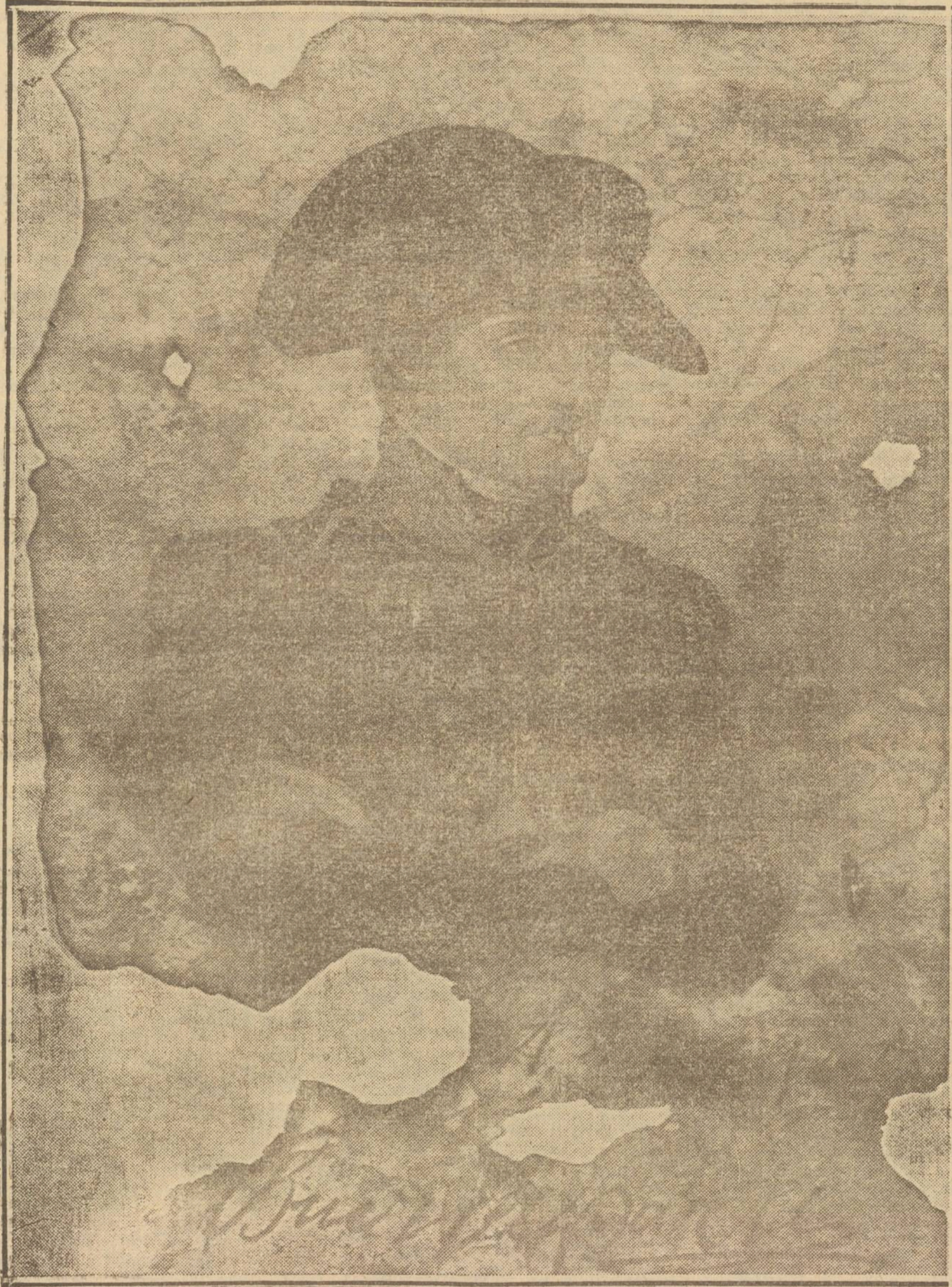
Prin vrafurile de hârtii, îngălbenite şi prăfuite de mersul vremii, câte nu sunt, câte nu se pot afla.

Intâmplător, am găsit o broşură, intitulată **„Histoire de la Revolution Grecque, par M. Alexandre Soutzo, temoin oculaire d'une grande partie des faits qu'il expose"**, cartea, e imprimată la Paris, la Firmin Didot în anul 1829.

Pe prima pagină, găsim următoarea dedicaţie:

Aux Mânes, de mon Frère, Démetrius Soutzo, l'un des quatre, Commandants du Bataillon Sacré Mort dans les plaines de Dragatsan. L'an 1821.

Cartea, care este o odă de laude aduse Eteriei Greceşti, pentru noi nu ar prezenta un mare interes, dacă nu ar fi descrisă şi moartea lui Tudor Vladimirescu, pe care, autorul îl face... „trădător"!

Generalul Bonaparte

— Estampă din timpul consulatului —

(cu un autograf al lui Napoleon)

Broşura, mai conţine şi o scrisoare a generalului Bonaparte, adresată unui comandant al maniaţilor. O voi reproduce:

„Intrucât revoluţia franceză, care a zguduit lumea, a redeşteptat şi pe greci; apariţia generalului Bonaparte în peninsula italiană le-a redat speranţele; tunul de la Marengo răsunând până la ruinele Spartei, au făcut pe şeful poporului liber din Tayget, să felicite pe liberatorul Italiei, solicitând pentru patria sa, puternica lui protecţiune. Cuceritorul, fără să le respingă cererea, concepe într'un moment generosul plan, de a sfărâma jugul Greciei: dar acest gând, zadarnic ambiţiunilor sale, se perde în haosul proiectelor sale; el visează cucerirea Asiei, cutropirea Indiilor, tronul Franţei... Voind totuşi cu ocazia expediţiunei sale în Egipt, să producă o diversiune forţelor ottomane, şi să dea întreprinderilor sale militare, ca puncte de sprijin, revolta grecilor, el trimete prin emisarii săi, în toate provinciile Greciei, promisiuni şi speranţe. Ceeace a şi făcut pe Riga să se consacre regenerării ţării sale, iar când fu trădat şi executat la Belgrad, să spue memorabilele cuvinte: **„Tremură, vanitos Sultan! Revoluţia e la porţile tale. Din sângele meu vărsat vor reinvia răzbunătorii ţării mele"**.

Iată şi scrisoarea, trimisă de Bonaparte:

Le général en chef de l'Italie au chef du peuple libre de Mania,

„Citoyen,

J'ai reçu de Trieste une lettre dans laquelle vous me témoignez le désir d'être utile à la république française, en accueillant ses bâtiments dans vos ports. Je me plais qui convient à un descendant des Spartiates. La république française ne sera point ingrate envers votre nation. Quant à moi, je recevrai volontiers quiconque viendra à croire que vous tiendrez votre parole avec cette fidelité me trouver de votre part et ne souhaite rien faute que de voir régner une bonne harmonie entre deux nations ègalement amies de la liberté. Je vous recommande les porteurs de cette lettre qui sont aussi des descendants des Spartiates; s'ils n'ont pas fait jusqu'ici de grandes choses, c'est qu'ils ne se sont point trouvés sur un grand theâtre.

Salut et fraternité!

Bonaparte"

Vom trece acum mai departe şi vom vedea, cum este descrisă prinderea şi executarea lui Tudor Vladimirescu:

„....Tudor Vladimirescu, atras de sfaturile Austriei se dă de partea mahometanilor şi nu se gândeşte decât a se distinge în faţa lor prin vre-o lovitură îndrăzneaţă. Urmat de două mii de Valahi şi de cinci sute de călăreţi albanezi, se duce la Câmpulung pentru a surprinde pe Nicolae Ipsilante şi a decima micul său corp de armată. Gheorghe Olimpiotul, trimis de A. Ipsilante, pentru a ataca pe acest trădător, îl ajunge pe la Goleşti, îl opreşte, şi într'un mod imperios, cu vocea tremurândă de furie îi strigă: **„Voivoade Vladimirescu, dă-te jos de pe cal, avem socoteli de răfuit împreună!"** Vladimirescu, surprins de apariţia neaşteptată şi de cuvântarea îndrăzneaţă a lui Gheorghe Olimpiotul, văzând dealminterea că soldaţii săi primesc cu prietenie pe acest căpitan ascultă ordinul şi îi întinse mâna. Acesta, o refuză, păstrează tăcere, cu un gest al mânei îl conduce la umbra unui copac stufos, acolo, un Albanez întinde un covor pe verdeaţă, poftind pe cei doi căpitani să ia loc şi se retrage. Atunci, Gheorghe Olimpiotul, luând cuvântul şi aruncând priviri înflăcărate pe fruntea palidă a şefului Valah: **„Om nedemn de a vedea lumina zilei, viaţa ta e în mâinile mele, n'am decât să fac un semn şi capul tău se va rostogoli la picioarele mele. Tu ai trădat prietenia, ai călcat jurămintele tale, ai renegat patria ta, te-ai lepădat de Dumnezeul tău. Ce erai tu, înainte ca mâna mea să binevoiască să te ridice? Răspunde, ce erai tu? Un militar obscur, un soldat fără sprijin, cerşând şi neputând găsi un serviciu, un vagabond fără avere, fără adăpost. Eu te-am primit, te-am admis în Eterie, te-am ajutat cu braţul meu, te-am sfătuit, eu te-am creat şi tu îndrăzneşti să înşeli pe acela, cărui îi datorezi totul!"** La auzul acestor cuvinte Vladimirescu, rămase împietrit, apoi se spovedi, cum că Austria, promiţându-i hospodariatul Valahiei, îl seduse pentru un moment, că regretul e în inima sa, că va vărsa ultima picătură de sânge pentru cauza grecească. Gheorghe Olimpiotul îl sărută şi îi zice: **„Vino, urmează-mă în tabăra lui Ipsilante, cere ertare, voi interveni pentru tine"**.

„Il însoţi până la chioşcul Goleştilor, dar interceptând încurând o scrisoare, prin care acest trădător făcea o dare de seamă precisă asupra intenţiunilor şi forţelor grecilor, îl arestă, îl desarmă, îl băgă în fiare şi îl trimete la Târgovişte. A. Ipsilante se grăbeşte de a-l trimite în faţa unui consiliu de răsboi şi a-l trece prin arme, dar soldaţii vinovatului căpitan se opun şi ameninţă cu dezertarea. Atuncea semnează ordinul său de moarte, dând în taină însărcinarea de execuţie grabnică, lui Gerasim Orfanos. Acesta, în timpul nopţii, duce pe căpitanul Valah, în mijlocul unei păduri, îl opreşte în faţa unei gropi, pe care un Sârb o mai săpa încă, la un semn, un Albanez, înarmat cu un pumnal apare şi zice lui Vladimirescu: **Roagă-te lui Dumnezeau"**. Nenorocitul spune în limba valahă, următoarele cuvinte: **„Omorâţi-mă mai de grabă cu un pistol"**, îşi acoperi faţa cu mâinile, cade străpuns de lovituri, iar trupul său, se rostogoleşte în şanţ care fu numai decât acoperit cu pietre şi buturugi".

Şi pentru că fusese vorba de Napoleon, voi adăoga şi ceva necunoscut de mulţi, asupra „Marelui Om".

Se ştie, că Napoleon nu era adorat numai de soldaţii săi; lucru curios este că chiar popoarele duşmane îl divinizau.

Voi da bună oară, un exemplu:

In anul 1806, luă naştere în Würtemberg, o sectă foarte curioasă. Se credea, că Napoleon ar fi mult-aşteptatul **Messia**, care învinge toate popoarele, iar când toate vor fi învinse, va veni judecata de apoi. Adepţii lui Messia, vor fi liberi de orice stăpânire şi nu vor trebui să recunoască decât pe Napoleon ca stăpân. Din acel moment „napoleoniştii" se declarară supuşi lui Napoleon, se rugară la el ca la un Christos, se desfăcură de autorităţi, refuzară birurile şi serviciul militar.

Ca distincţiune, bărbaţii purtau pălării sure sau şepci albe; femeile şi bărbaţii, cocarda tricoloră.

La început, se încercă cu blândeţe a-i face să renunţe la ideile lor, dar zadarnic, nici întemniţarea nu folosi nimic, de oarece se priveau ca martiri.

Atunci bărbaţii fură închişi într'o cetăţue iar femeile în puşcărie. Printre ei, erau oameni oneşti şi cu stare. Inchisoarea cea mai severă, foamea, bătaia, nu îi puteau îndupleca să renunţe la ideia lor. Fură duşi şi la biserică, dar se renunţă şi la aceasta în urma protestărilor ce le ridicau în timpul slujbei.

La urmă fură lăsaţi în libertate. Când Impăratul Napoleon veni în Stuttgart întovărăşit fiind de regele Frederic al Württembergului (1809) i se povesti şi despre „discipolii" săi. Impăratul, însă nu voi să-i vadă şi zise: **„Spânzuraţi-i"**.

Speranţele lor, în divinitatea lui Napoleon, scăzură **cu bătătlia de la Waterloo.**

Alt caz de admiraţiune către Napoleon e următorul: Intr'un parc al oraşului Stuttgart, fu deschis un han care, purta firma „La Impăratul Napoleon".

Mai târziu însă, autorităţile cerură schimbarea firmei, Hangiul puse însă următoarea: „La marele om". Deasupra firmei, era iniţiala „N". Mult timp nu s'a bănuit, că tot de Napoleon era vorba.

După moartea lui Napoleon în aceiaşi grădină a fost şi un monument, mai târziu dărâmat. Pe cele patru părţi avea următoarele inscripţiuni:

Au grand homme, L'Europe le déplore, L'Asie l'adore, L'Afrique le regrette.

Printre hârtiile ce le posed, am găsit şi stampa de mai sus cu autograful lui Napoleon. Este arsă de foc, aşa că puţin se mai poate ceti ce a fost scris. Mai toate hârtiile pe cari le am, au fost în parte distruse în urma unui incendiu ce a avut loc acum câteva decenii. Tot e bine că s'a păstrat şi atâta. Cu toate acestea nu pot să mă dumeresc ce a putut căuta autograful lui Napoleon, la noi şi dacă nu l'aşi fi găsit printre vechile hârtii, ci aiurea, m'aş fi îndoit de autenticitatea lui.

CONST. V. ROSETTI

Taina

(după Müller)

Mă plimb prin casă surâzând duios
Şi obrajii simt că-mi sunt fierbinţi...
Mă'ntreabă mama ce-i cu mine că's aşa voios
Şi tata 'n râs mă ia...
Te-apucă de le spune la părinţi
Că viu acuma de la Ea...

Sufletu-mi îi cântă numele 'n delir,
In inimă flori gingaşe presez...
Când am plecat, mi-a dat petala unui trandafir,
Fericindu-mă aşa de tare
Că-mi vine singur să mă 'mbrăţişez
Şi să-mi dau o sărutare...

De fericire inima'mi tresaltă ne'ncetat,
In lacrămi ochii mi s'au înmueat...
Mă'ntreabă tàta şi zâmbeşte: „Băete, eşti amorezat .."
Iar eu las ochii ruşinat în jos!
Pe frunte mama mă sărută 'ncet —
Şi lacrămile'mi picură sfios...

Al. Terziman

Din „O mie şi una de gândiri"

151

Avem politiciani şi n'avem oameni de stat, avem naţionalişti şi n'avem patrioţi, avem zeflemişti şi n'avem oameni de spirit, avem patimi şi n'avem pasiuni, avem ambiţii şi n'avem ideal!..

152

Vederea unui om copios decorat ne trezeşte un neliniştitor sentiment de invidie, care se manifestă printr'un surâs ironic, de despreţuitoare democraţie.

153

Cultură e mai mult ceeace trăim decât ceeace citim.

154

O zi trăită te învaţă mai mult decât o carte citită.

155

Experienţa vieţii ne dă, fără voia noastră, o cultură generală. Citind numai suntem împinşi, inconştient, către o singură specialitate ceeace ne compromite armonia spirituală.

156

Artistul adevărat evită tot atâta extravaganţa, cât locul comun.

157

Sunt prea puţine întrebările cari nu rănesc.

158

Când ţi-a intrat în cap că nu mai ai nimic de învăţat şi că poţi învăţa pe alţii, eşti un om sfârşit.

159

Zarafii erau numeroşi Isus era singur. Aceasta, însă, nu înseamnă că zarafii erau cei ce-aveau dreptate, când i-a scos Isus din templu, cu biciul.

160

Imitând pe Mallarmé, unii scriitori se cred mai originali decât cel ce imită pe Bolintineanu.

161

Cine vrea s'aducă la noi din lucrurile bune văzute aiurea, e privit cu surâsul de milă ce-ar întâmpina pe un pământean întors din Marte cu gândul de-a introduce pe planeta noastră canalurile de-acolo, perfect inutile nouă.

162

Cu vremea, se va ajunge la toate solidarităţile. A femeilor, însă, va fi cea din urmă. De ce s'or fi detestând atât?

163

Cea mai sigură dintre solidarităţi, e a beţivilor.

164

Fabula cu greerul şi furnica a fost făcută, probabil, de-o furnică.

165

In artă, un e nimic mai plictisitor decât reclama... altuia!

166

După ce apune soarele, rămâne destulă glorie şi felinarelor.

167

Din două rele, înţelepţii aleg pe cel mai mic. Alţii, mai înţelepţi n'aleg nici unul.

168

Scriitorii falşifică umanitatea.

169

Dacă-ţi merge bine eşti om mare.

170

Cred că parte din noi suntem rodul unui păcat al străbunei Eva cu acea făptură de foc numită Diavol.

Ar fi dezolant să ne tragem cu toţii din Adam, care era plămădit din noroi.

171

Nu ne mulţumim cu admiraţia celorlalţi. Am vrea să ne şi invidieze.

172

N'aş vrea să fi fost în pielea lui Columb, cu o zi înainte de-a se fi arătat pământul.

173

Scriitorule, să nu-ţi închipui că dacă nu dai nimica la iveală, eu am să cred că stai acasă şi „cizelezi"!

174

In tot ce scrii, potriveşte şi câte-o pagină confuză: aceasta va da greutate operei tale, fiind partea „profundă".

175

Adoptă în viaţă, atitudinea cam obosită o domnului distins, pe care nimic nu-l epatează.

176

Se pare că recunoştinţa e un sentiment subaltern, iar ingratitudinea una din formele libertăţii, ale progresului: numai părăsind pământul care te-a creat, te poate ridica în slavă.

177

Din viciile supuşilor săi, tiranul inteligent face complicii virtuţilor sale.

178

Facem toţi greşala de-a închipui că scopul existenţei noastre e fericirea. Oe acolo vine marea nemulţumire a vieţei.

179

Să nu prea regretăm „lumea bună" dinaintea războiului, căci, pe vremea aceea, „lumea proastă" eram noi"...

180

Scriitor tânăr: expoziţie de iluzii impertinente.
Scriitor bătrân: muzeu de amărăciuni.

VICTOR EFTIMIU

Pastel sufletesc

Aproapie capul tău blond,
Apropie-ţi capul de lampă,
Să văd cum îţi joacă pe faţă
Lumina ei ca pe-o estampă...

Apropie-ţi capul de lampă...
Şi-aşa să-mi vorbeşti din privire,
— Cu ochii senini şi 'ntristaţi —,
Mereu, tot mereu de iubire...

Şi-aşa, în tăcere să stăm...
Târziu, ca un ceas depărtat.
Sfioasele suflete 'n noi,
S'asculte 'mpreună cum bat...

Alexandru Bilciurescu

Din istoria ţiganilor

de C. POBORAN

Despre ţigani şi istoria lor au scris o mulţime de scriitori între cari:

1. M. Balaillard (Derniers travaux relatifs aux bohémiens, Paris 1872; 2. Pott, Die Zigeuner in Europa und Asien. Halle 1844—1845, două volume; 3. Pospatti, étude sur Tchingianes, Constantinople, 1870; 4. Miclosich, Über die Mundarten und die Vanderungen den Zigeuner Europas, Viena 1873; 5. Grellmann, Histoire de Bohémiens (tradus din nemţeşte pe franţuzeşte part. I cap. IV, Paris 1810; 6. J. A. Weilland, Origine des Bohémiens; 7: Cours de Gebelin „Les Bohémiens"; 8. M. Dentu „Les Romes" au „l'histoire vraie des vrais Bohémiens", publiée 1854; 9. Diefenbach: Über die Zigeuner; 10. Dem Dan paroch în Straja, jud. Rădăuţi, Bucovina: „Die Zigeuner in Bucovina". S'a mai publcat ceva despre ţigani în revista „Viaţa Nouă". M. Stătescu: „Origina Ţiganilor", Lew Wiener, G. S. Nicolaescu-Plopşor în „Revista Soc. Tinerimea Română" anul III (1922). Fiindcă am scris şi eu despre Ţigani în Revista „Salba", în 1909 şi 1910, lucrare pe care acolo n'am terminat-o, dau aici sfârşitul acestui studiu:

Despre origina ţiganilor în Europa sunt o sumă de păreri şi anume: Pe ei, dacă-i întreabă cineva, spun că sunt Egipteni. Unii scritori s'au şi încercat a-i deduce din Cirenaica, provincie ce ţinea de Egipt. Cei mai mulţi însă susţin că ţiganii au venit în Europa din Tracia. Unii cred că ei s'au stabilit în Europa de 9 secole şi mai întâi în Iliria, pe când ea făcea parte din imperiul bizantin, sub domnia împăratului Nichifor, între anii 802—811; alţii zic că ei s'au răspândit în Europa mai întâi din Frigia, unde erau forte numeroşi, pe la anul 820—829, sub domnia împăratului bizantin Mihail Balbul (pelticul).

Mai târziu, împăratul Bizantin Ioan Zemiska (969—976) le dete pământuri în împrejurimile oraşului Filipopoli, de cari se bucurară până la anul 1112. In timpul acesta, fură ţare persecutaţi de împăratul Alexe Comnen (1081—1118), sub numele de Bogomili, o sectă de oameni cari cereau milă dela Dumnezeu, Aceia, cari scăpară de acea furtună religioasă, căutară refugiul în munţii Balcani, unde se şi stabiliră şi de unde, înmulţindu-se, începură mai târziu a se împrăştia şi în celelalte ţări din Europa. Turcii, cum au fost ei în totdeauna, toleranţi, apatici şi indiferenţi faţă de obiceiurile religoase ale ţiganilor, pe cari ei nu i-au privit dela început, nici ca mahomedani, nici ca creştini, i-au suferit printre ei. Ba chiar şi-au şi recrutat dintr'nşii muzicanţi, gâzi, oracole, etc.

Iată cum istoriseşte d. Lew Weiner despre venirea ţiganlor în Europa: „La 1417 apar ţiganii pentru prima oară în Franţa şi Italia. Cu o sută de ani mai înainte ei au emigrat în Grecia, venind din Egipt. Din Greca au străbătut toată peninsula balcanică, mergând în România şi Ungaria. In toate timpurile ei apar ca fierari, lăcătuşi, geambaşi, — femeile ghicitoresc şi vrăjitoresc.

Pe la sfârşitul secolului XV, se pomenea de câtiva fierari şi meşteşugari, cari se uniseră, şi de o regină a potcovarilor.

O legendă care nu ţine cont de farmecul vieţii de aventurier şi de voluptăţile unei libertăţi absolute, mai spune că aceşti rătăcitori şi vagabonzi, cari au cutreerat toată lumea: Kaulis ai Persiei, Uxiens ai Armeniei, Messalieni a Traciei şi a Bulgariei, Bogosnili, Egipţiani, Zingaris ai Italiei, Gypsies ai Angliei, Bohémiens ai Franţei, Romes, Romanicheli, etc., sunt urmaşii unei împreunări inceste dintre un frate şi o soră şi deci condamnaţi a rătăci neîncetat, ca pedeapsă pentru crima comisă, dar dotaţi cu darul ghicirii, fără îndoială, fiindcă au atins ştiinţa perfectă, realizând hermafrodismul.

Iată ce ne spune despre ţigani un scriitor sub semnătura Almeida: „Firi visătoare şi mobile, nepăsători de ziua de mâine, ei rătăcesc din loc în loc, cutreerând de dimineaţă până seara mari întinderi de ţară, împinşi de un dor nestins de alte ţărmuri. Vezi un lung şir de căruţe cu tot felul de lucruri şi de-asupra lor câte un bătrân lungit pe spate şi cu faţa la soare; vezi măgari ducându-şi alene samarele, bătrâni cu plete lungi, femei cu bani atârnaţi prin păr şi pe piept, copii dându-se peste cap pe marginea şoselei, îanintea trăsurilor şi totul ţi se înfăţişează ca o dungă împestriţată, ce se mişcă domol pe şosea. Femeile şi fetele cântă, pe când vântul rece, cântă şi el a sărăcie prin cămăşile lor zdrenţuite de vreme. Bătrânele, cu câte un copil în traistă, cu altul după gât, ale cărui picioare bălăngănesc ca limbile de clopot pe pieptul lor desvelit şi ars de soare, merg pe lângă ţiganii, ce îşi târăsc urşii mormăind în lanţ. Din când în când vezi câte-o babă, încovoiată ca o coasă, ce pare că abia îşi mai târăşte zilele. Ei merg veseli de ziua de azi, fără griji şi fără ţintă pentru ziua de mâine.

„Sunt săraci, sunt sălbatici; dar sunt liberi să rătăcească, după cum inimile lor duiose, firea lor rătăcitoare, fierbinte şi neastâmpărată îi sfătueşte. Pe arşiţa de soare, pe ploaie şi pe ger, îi vezi astăzi călătorind înspre un loc, mâine înspre altul, etc.... poposind noaptea pe malurile râurilor, sau în mijlocul câmpiilor întinse, iar ziua mereu pe drum, mereu în mişcare....

„Iată că sălaşul s'a oprit sgomotos în mijlocul câmpiei. Căruţele sunt trase de pe şosea pe câmp şi în dosul lor ţiganii îş întind corturile lor jerpelite, prin ale căror găuri vântul şueră a pustiu. Unii fac focurile, deasupra cărora fierbe mâncare sgomotoasă în ceaunuri; aliţii priponesc caii, cari pasc cu poftă iarba uscată de pe marginea şanţurilor şoselei, pe când băieţii şi fetele, venind cu braţele încărcate cu găteje din marginea pădurii, cântă sgomotoase cântece ale căror note se pierd în linistea nopţii. Intr'o clipă îi vezi în cete ciopor pe lângă blide, în jurul focului, mâncând cu poftă şi mirosind lacomi aburii calzi ce ies din mănăliga turnată de curând din tuciu. Potolindu-şi foamea, bătrânii pufăe a lene din lulele, aşezaţi într'o rână pe lângă focuri, pe când cei tineri, aşezaţi roată în jurul câtorva ţigănuşi, ce trag din vioară, încep romneasa, pe ţigăneşte un fel de horă repede şi înfocată ca şi ei; sau joacă chiulambaua, brâuleţul şi alte jocuri de-ale lor, de usucă pământul.

„Intr'un târziu, somnul le cuprinde simţurile. Ostenit de drum, sălaşul adoarme liniştit, sub cerul rece şi scânteiat de stele, focurile se sting şi liniştea câmpiei e întreruptă numai din când în când de nechezatul uşor al cailor, ori de zbieretul întretăiat al măgarilor. Ce dulci le sunt nopţile, ce fericit şi liniştit li-e somnul, când răcoarea vine să le mai potolească o leacă firea lor înfierbântată, inimile lor neastâmpărate! Câte visuri fericite înfioară acele corpuri întinse pe pământul tare şi rece! Viaţă de iubire, de lene şi de călătorie — asta e viaţa lor. După două-trei zile şi nopţi, petrecute astfel, într'un loc, sălaşul, lenos o clipă, e tot în picioare, umplând câmpia cu un sgomot asurzitor, în care se distinge vocea tunătoare a vătafului. Intr'o clipă căruţele gata de plecare, încep să se mişte scârţâind, pe şosea şi iau din nou, cântând veseli, drumul călătoriei. Unde? Acolo unde firea lor neastâmpărată şi rătăcitoare îi va duce".

Tresari din somn... Ce hărmălae?
Ţigani cu şatra, ce mai vrei!
In car sub rogojina spartă,
Fumează, cântă, râd femei.

O droae de copii în sdrenţe
Fac roată şi se bat şi sar,
Dulăi bătrâni cu limba scoasă
Merg serioşi pe lângă car.

Aşa soseşte caravana,
Din praf abia o mai zăresc
Şi poposeşte o zi — două
Apoi în alt loc o întâlnesc.

ST. O. IOSIF

Nu este, într'adevăr, priveliştе mai deşanţată şi mai originală decât a unei cete de ţigani la drum. Vătaful lor, cu barba albă şi cu faţa neagră, merge pe un cal pag înainte, îmbrăcat cu o giubea roşie şi înconjurat de 3 sau 4 ţigani bătrâni ca şi dânsul, serioşi, purtând giubele albastre închise. Ei sunt conducătorii caravanei şi tot deodată sfatul ce judecă şi hotărăşte cauzele şi neînvoielile între ceilalţi ţigani. După dânşii, vin, în şir, mulţimea de care înalte, cu coviltire, pline de copii, de purcei, de foi, de sdrenţe, căci ţiganul nu poate fi fără sdrenţe. Ţiganul şi sdrenţele sunt făcuţi unul pentru altul. Cu cât este giubeaua mai ferfelită, cu atât este ţiganul mai fudul şi când îi trece părul prin căciulă, atunci i se pare că poartă coroană. Aşa e firea lui. Ii place să-l bată vântul şi să-l ardă soarele şi ca să-şi împlinească această plăcere, adeseori se desbracă până la brâu. Atunci să-l vezi cât e de vesel, să-l auzi cum cântă cât îl ţine gura, par'că toată lumea e a lui! La unele cete se văd bătrâni gârbovi, culcaţi în căruţe, pârlindu-se la soare. Pe lângă ei urmează pe jos toată familia: femei cu copii în braţe, fete cu cofe albe în cap, flăcăi trăgând urşii după ei, cai şi măgari cu desagi pe ei, în care într'o ureche se află ghemuit un copil, iar într'alta un purcel; vaci, mânji, câini, toţi buluc la un loc, toţi grăind, răcnind, râzând, nechezând, urlând şi umplând câmpiile de un sgomot sălbatec, ce te înfioară.

S'a observat că ţiganii au o iubire deosebită pentru cai pagi şi bălţaţi. Aceasta este iarăş un secret al gustului ţigănesc, care nu se poate explica. Pre cât sunt ţiganii vrednici de privit în călătoriile lor, pe atât sunt de curioase descălecărilor lor. Cum s'au aşezat aproape de ve-un oraş sau sat, îndată purced bărbaţii să vândă drânde, covăţi, lacăte, fuse, ş. a. Ţigăncile bătrâne se duc să spună de noroc, să dea cu bobii, cu ghiocul, cu ciurul, sau să caute în palma fetelor române, pe la case. Flăcăii merg de joacă ursul prin curţile boereşti şi numai nevestele rămân pe la corturi ca să gătească de mâncare, pe când copiii lor aleargă goi pe câmp, jucând şi cântând.

Iar când se întorc cu toţii acasă, atunci să auzi răcnete de copii, cari cer de mâncare, lătrături de câini alungaţi dela ceaunul cu mămăligă, nechezări de cai aduşi dela păscut, cântece de femei bătrâne şi fete mari, care se întorc de prin sat şi din lunci dela cules de fragi, sfede, certe, vaete, hohote, chiote, sunete de cobze, de scripci, de drânde: toate acestea laolaltă, ridicându-se în aer deodată cu fumul, ce iese de sub fiecare cort. Şi puţin mai în urmă, cum a apus soarele, cum s'au stins focurile, par'că nici n'au fost, nici nu mai sunt. O tăcere adâncă domneşte peste tot, oamenii şi vitele, toţi, se odihnesc, numai câinii se mai aud lătrând la lună.

Ţiganii merg fără 'ncetare
Nu ştiu nici ei când au pornit
Dar se tot duc necontenit
Impinşi de-o veşnică chemare.

Cu galbeni ochi pierduţi în zare,
De când se ştiu s'au pomenit,
Ţiganii merg fără 'ncetare;
Nu ştiu nici ei când au pornit.

Mereu ţigani cu mic, cu mare,
Au tot născut şi-au tot murit
Şi tot spre visul neîmplinit
Răpiţi de-aceiaşi aiurare,
Ţiganii merg fără 'ncetare.

Al. Macedonsky

Cutia cu „planetele"

Cântă flaştnetare,
la un colţ de stradă, pentru mic şi pentru mare...
Să-ţi roiască 'n jur copiii
ca să cumpere bilete,
să le salte banii 'n buzunar şi bucuria 'n plete...

Cântă flaşnetare
ca să faci din zi de lucru zi de sărbătoare
pentru fata tristă, fără de noroc.
Haide, cântă în cutia ta de soc
nădejdea ei
şi picură-i-o 'n suflet cu mireasma florilor de tei...

Cântă flaşnetare
pentru draci şi pentru vrăjitoare:
să se 'ncingă strâns soborul
să-ţi vrăjească papagalul
ca să-aleagă viitorul.
Haide cântă
că minunea dracilor e dintre toate cea mai sfântă.

Cântă flaşnetare
pentru prostul care moare...
In cutia ta să macini,
ca 'ntro râşniţă, durerea
şi să-i faci pomană
din mălai de stele căzătoare...

Cântă flaşnetare
melodie dulce pentru suflete amare
şi-apoi scoate-mi un bilet
să-mi zică de noroc.
Cântă-ţi suflete
surâsul vieţii tale viitoare,
în care ciocul unui papagal s'a 'nfipt în semn de
întrebare.

Petru Strihan

TIFOSUL ROSU

de Ion Călugăru

Acasă

Aducerile aminte se împleticesc în amănunte de prisos.

Nu ştiu precis cum s'a întâmplat: nu m'a durut nici odată mai mult decât capul. Imi puneam atunci la tâmple felii de cartofi, uneori felii de lămâie colbuite cu cafea râşnită şi mă legam deasupra cu o basma. Rareori mă prindea un uşor acces de epilepsie: dar era aşa plăcut, că-mi părea rău când mă treziau. Mărturisesc însă, că tânjiam de dorul unei boli mai crunte. Până să vie — fire pofticioasă — mâncam cu lăcomie, îmi dădeam silinţă la şcoală, eram vestit ca mediator bun. Viaţa trecea veselă, legănată şi monotonă: în fiştece dimineaţă ibricul de cicoare cu lapte şi pâne înghiţit în fugă, jindul după femei cu ardoarea celor 16 ani de feciorie, şcoala, meditaţia, plimbarea printre lazareturile ruseşti, poposite pe şesul moarei...

— Iarna 1917. — Lăcomia, mi-a secat brusc; picioarele au înlemnit, lingoarea curgea prin vine ca o bragă călduţă, capul ardea, trupul tremura cum tremură piftia: trăgeam la pat. Agerimea de ochi se împăinjenise, vioiciunea, îndemânarea mea în glume pieriseră. Pete roşii au apărut pe piept şi nu mai puteam umbla. M'am trântit în pat, pe deplin conştient că trece, dar starea sănătăţii mele se înrăutăţia. Recunoşteam după mama un fel de maladio-metru. Se învârtea prin ceaţa odăiţei îngrijorată, îşi frângea mâinele, se opria la divanul frăţânelui, la patul meu, la culcuşul surorei pe jos, ne freca trupurile trudite cu oţet şi usturoiu, ieşia din casă la megieşi să ceară ajutor; dar nimeni nu se încumeta să înfrunte molima. Nu mai pătrundea lumină în casă, ci, ca în vremurile de demult ardea opaiţul. Imi închipuiam că trebuie să fie în fiecare zi câte o pomenire de mort. Numai atunci se aprindea opaiţul, ca să-i fie mortului luminoasă groapa.

— Mamă, astăzi e pomenirea bunicului? A murit mi se pare în Adar...

— Nu vorbi de morţi căţeluşule! Bunicul a murit pe vară. Iarna nu mor oamenii pentrucă e ger... răspundea dânsa tăios, plângăreţ ca şi cum purta moartea pe umeri ca pe un vultur. Ii înţelegeam spaima şi grija. Aş putea spune că-mi era bine, dacă nu era vremea care nu mai trecea. Se oprise veşnicia în casă; în loc să treacă ceasurile pe lângă noi, fără să ne atingă treceau prin creere ca nişte harabale grele împotmolite'n mlăştini. Şi era aşa de strâmtă odăiţa, aşa de plină de hârburi vechi ca să poată cuprinde o veşnicie!...

Câte odată mă ustura coşul pieptului de iuţeala oţetului: încercam o durere nouă, ascuţită, pătrunzătoare prin toate fibrele cărnii. Uitam că nu pot sta culcat pe nici o parte, ca să se adeverească zicala ovreiască: „pe care parte îl pui pe bolnav, pe aceia'l doare". Trecea însă repede această durere pipăibilă, sau mai precis nu trecea, ci se prelungea ascunsă, subtilă în sânge şi creeri.

Nouri de fum sburătăciau atunci prin slava odăiţei, se loloveau de tavan, cădeau în plămâni ca o pâclă arzândă. Inţelegeam că s'a lăsat noaptea după şuerul vântoacei: păstrasem vag auzul de odinioară, deşi simţurile obişnuite mi se tociseră şi se deşteptaseră în schimb altele ascuţite, dureros de imateriale.

— „Riboin şel Oiloim!" bănuiam că se vaită mama, în vreme ce mă băga în cearşafuri ude. Scapă-mi-i de căldură precum l'ai scăpat pe strămoşul nostru Abraham din flăcările cuptorului de var! O duzină de ploduri am făcut întru slava ta şi mi-a mai rămas numai jumătate...

Noaptea roşie din casă, cleioasă, nu se mai sfârşia. Cât a durat?... Gemetele fratelui meu, trosnetele ciolanelor surorei, pâlpâitul opaiţului: atât mai desluşiam din amestecul zăpăcit al casei. Nu mi s'ar mai fi părut nimic nefiresc. Dacă patul, de pildă, mi-ar fi strigat: „Scoală, trândavule, de pe mine să mă culc eu pe pântecul tău" aş fi primit sudalma ca o poruncă şi m'aş fi executat. Scâncetele bolnavilor şi ale mamei mă exasperau însă şi deşteptau nebunia de mult ascunsă în mine.

— Tăceţi, tăceţi, că vă pedepseşte Dumnezeu cu plăgi şi afurisenii! le-aş fi ţipat, ca glasul să se auză în depărtări, dar vorba gâlgâia în gâtlej. Mama închipuindu-şi că mă sfârşesc, mă copleşia cu dragostea.

E adevărat: n'am iubit-o pe mama decât de departe: şi atunci cât o scăpărare de amnar „şi cum?..."

In noaptea ceia — poate să fi fost zi, nu sunt pe deplin dumirit — sora depe jos sborşită s'a deşteptat şi cu degetele răşchirate ca nişte picioare de paing s'a repezit la mine, holbând ochii, clănţănind de friguri bâlbâind:

— Tâlharule, tu mi-ai luat bărbatul şi i-ai dat să bea cerneală de gutui ca să se înnece, să rămân eu deapururi văduvă...

— Nu-l mai cunoşti, e fratele tău, Beriş, Beirişil cel cuminte... o ogoia mama. Puterile au părăsit-o, pesemne, că s'a prăvălit între sdrenţe, sub plapoma ferfeniţită din care lâna fugea cu nişte şoareci. Inima-mi bătea lin ca un ceasornic căzut în mâl. De se va sfârşi, cu atât mai bine! Sfârşească-se odată cu lumea înnebunită a măscăriciului ăstuia de Dumnezeu... In minte, începu să se urzească un vis: îl înmormântau pe Iehova cel cinstit, cu barba lungă. Patru jidovi duceau năsălia, dracii duceau cutia de creiţari pentru pomeni, Scaraoschi îl prohodia: „Fă, tu, Hasmodai, să-şi găsească bătrânul Iehova adevărata-i odihnă, sub aripele slavei tale, în şiragurile celor sfinţi şi cuvioşi, cari strălucesc ca azurul bolţii cereşti"...

In ebraica avea alt farmec.

Vinul nu s'a sfârşit şi s'a trezit fratele meu:

— Alungaţi ceasurile cari nu mai tac, alungaţi mâţele cari sgârâie să fie linişte, căci Şămolă vra să doarmă, să doarmă...

Un hohot gâtuit de plâns: nu ştiu plângeau pereţii, plângea mama, frat-meu, soră-mea: mă scufundasem în lumea în care viaţa e caldă, neştiută ca în pântecul mamei...

In spital

... Cine-va cu cioc roib şi ochelari peste ochii cu albăstrimi de fulger — care nu putea fi decât doftorul militar — se plecă asupra mea. Obrazul neted cu fruntea rotunjită, umezit de o amărăciune supra-firească mă privia ciudat. Buzele se mişcau mecanic; ghiciam compătimire în creţul curb care lega nasul de buza de jos. Mi-a privit pieptul şi a plecat în hohotele de plâns ale mamei. Pe urmă (nu cred prea târziu) au sosit doi aşa zişi cercetaşi—pe vremea ceia, adolescenţi, smulgători de bărbi jidoveşti, locţiitori de bărbaţi pentru văduve şi văduve vremelnice de război — şi cu mare larmă ne-au scos pe cei trei bolnavi din casă, ne-au băgat într'o droagă acoperită c'un ţuhal, au trântit un colnic de perne asupra noastră şi rădvanul vesel porni. Nu-mi dădeam seama: surâdeam mijind ochii, plutiam, plutiam... Undeva, departe, droaga s'a oprit. S'a aruncat desupră noastră un morman de carne, grasă, sângerândă, cu perii năcleiaţi. Cu instinctul ascuţitei mele ciudăţenii, care nu m'a părăsit o clipă, am purces să bâjbâi. Mi-am mânjit mâinele şi obrazul cu sânge închegat. Prin fumuriul sticlos al încăperii, am desluşit o pereche de mustăţi, crescute până în urechi, nişte ochi bulbucaţi, încremeniţi de groază şi faţa puhavă a proxenetului Leon, stăpân peste o ulcioară întreagă, unde se cuibărise cea mai coclită şi verde sărăcie. Il uciseseră muscalii ca să-l prade şi-l cărau la necropsia spitalului unde ne ducea şi pe noi.

Când am ajuns de s'a oprit droaga? Ce drumuri de vis tulbure am străbătut?...

In gerul năprasnic de Ianuar, după sdruncinele şi legănările diligenţii, rădvanului sau droagei noastre — nu ştiu cum s'o numesc mai bine — am fost târîţi în ghionturi, în barăci de scânduri, lungi întunecoase.

Oameni în halaturi cenuşii, glugă peste cap, cu obrazul mascat, ochelari de automobilist, papuci din aceiaşi pânză ca halatul şi cu mănuşi ascuţite ca pliscurile de şerpi, ne-au primit îmbrăţişându-ne, nu tocmai plăcut şi îmbrâncindu-ne pe băncile de jur împrejurul pereţilor de scânduri.

Credeam că n'o să mai supravieţuiesc umilirii. Creerul mi se limpezi şi gândurile au început să se succeadă cu repeziciunea căderilor de meteori. Incercai să vorbesc de câteva ori cu vr'unul din călăii de pâslă. Zadarnic!

M'am resemnat în colţul meu şi sgribulit aşteptam să se întâmple o grozăvie nouă. Am recunoscut într'unul din călăii de pâslă, un fost ţârcovnic pe vremuri de pace. Cunoşteam de mult milostenia slujbaşilor bisericeşti, deaceia nici nu m'am mai străduit să-l conjur, să mă ia sub ocrotirea-i. La ce folos!...

Am fost târât de braţ la mesuţa unuia, care m'a înscris în catastif: Beiriş a Dinei şi svârlit apoi cu un picior într'o încăpiere cu o bancă, o cadă de porcelan umplută de un lichid galben-verzui care nu trebuie să fi fost altceva decât ud omenesc. După ce am fost tuns chilug, am fost băgat în udul rece. In faţa mea au tuns şi o femeie. Poate să fi fost chiar soru-mea. M'au urcat pe scări; m'au băgat într'un pat de fier. Clânţăniam de friguri ca un schelet: până şi ochii se prefăcuseră în oase...

— Aduceţi o lumânare că moare copilul ca un păgân! am auzit un ţipăt ascuţit de călugăriţă când m'am deşteptat.

— Dă-l naibei, măicuţă! Pentru un drac de copil să ne necăjim atât! răspunse aspru un infirmier tâmpit şi crud.

Se auziau sughiţuri, urlete, plânsete, cântece în albimea salonului plin de paturi cu bolnavi.

Pe la prânz am fost scoşi prin uşa din faţă a spitalului. Doftorul cu ciocul roib mă întrebă binevoitor:

— Cum merge?

Nu i-am răspuns, ci mânios am mormăit (ceiace pentru dânsul însemna grav pe semne) dar gândeam că prea cinstita d-sale faţă are atâta bună voinţă la faţadă pentru bolnavi, iar la dos lasă pe călăii cei mai cruzi să-i chinuiască în scăldătoarea de ud, care îmbolnăveşte mai tare... Am fost încărcat în aceiaş droagă. Pe capră mâna căluţul răpciugos, un anume, Gheorghe, lutar în vremi de pace.

— Ce mai faci, Gheorghe? l-am întrebat scâncind, recunoscându-l vag.

— Ia, ce să fac? Duc şi eu pe alţii până mi-o veni şi mie rândul! Mă gândesc că cei cari stăpânesc câte un ţinut ca să nu facă rău norodului ar trebui claponiţi.

— Taci că te aude domnul inetrn! Pe urmă, cine ştie ce se mai întâmpă!...

— Eh! Doar 'te nu grăesc cu păcat. Impăraţii sunt oameni buni. Dorul meu cel mare e să-l strâng pe unul în braţe şi să-l pup şi să-i spun:

— Mărite Impărate, dece nu faci odată o dreptate!...

Au mai fost băgate în droagă vre-o duzină de femei chele, cu capetele lucii, schelete ţâcnite de boală. Droaga porni hurducându-se. Gheorghe lutarul povestea ceva neauzit. Treceam printr'un târg înzăpezit de pămătuf şi uliţele erau pline de oameni sănătoşi, cunoscuţi de mult într'un trecut îndepărtat şi deapururea pierdut...

Am fost scoborâţi la spitalul prefăcut din gimnaziul de odinioară. Aici, altă tunsoare, alt frecuş peste tot trupul cu gaz negru, păcuros. Am fost băgat în salonul muierilor. Sorumea mă privia năucă, ţipa, hodăgănind în limbi neînţelese. O ovreică roşie înnebuni în noapte. Mi s'a dat vin şi am fost strâns într'un cearceaf ud şi rece. Nu ştiu câte zile sau luni au durat delirurile. M'am trezit într'un salon bărbătesc. Un doctor franţuz mă îngrijia. O infirmieră mă întrebă:

— Vrei lapte A Dinei?

N'am primit de teamă să nu fiu otrăvit. Se întâmplă de multe ori ca bolnavii să fie otrăviţi din greşeală. Dar convalescenţa fu mai grea: în fiecare zori mă treziam cu noi vecini de pat; pe cei vechi nu-i mai vedeam niciodată.

Şi era surd, tihnit salonul în care odinioară învăţasem să fornăi pe nas cele câteva cuvinte franţuzeşti... Şi nu era nimeni bun...

Dar copilăria netrebnicului Beiriş a Dinei s'a isprăvit aici...
(Din copilăria unui netrebnic).

ION CALUGARU

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor:

In ţară:
Lei 150.— pe timp de un an
„ 75.— „ „ „ 6 luni
„ 40.— „ „ „ 3 „

In străinătate:
Lei 260.— pe timp de un an
„ 140.— „ „ „ 6 luni
„ 75.— „ „ „ 2 „

Muza venală

(Din Baudelaire)

O, Muza mea, amanta palatelor luxoase!
Avea-vei tu o vatră în frigul ernei, oare,
In cruda plictiseală a serilor geroase,
Să-ți dezmorțești la dânsa plăpândele picioare?

Re'nsufleți-vei, poate, înmărmuriții umeri
La razele de noapte ce-abia străbat prin storuri?
Și când în a ta pungă un ban nu poți să numeri,
Culege-vei tu aur pe a cerului decoruri?

O, pentru ca să-ți cumperi o pâne 'n orice seară,
Ca un copil din coruri cânta-vei iar și iară
Litanii, Te-Deumuri, în cari nici nu crezi;

Sau, biată saltimbancă flămândă, tu distrezi
Cu vraja ta, cu râsul muiat în plâns amar,
Distrezi: melancolia stomahului vulgar.

Const. Z. Buzdugan

Nălucire

Cu cât înaintezi pe drumul vieții —
Și nepătrunsa veciniciei mare
Din ce în ce mai deslușit ți-apare, —
Se stinge nălucirea tinereții,

Căci ceia ce vedeai lucind în zare
In fantasmagoria dimineții,
Erau numai ciulinii și scăeții
Ce licăriau pe drum din depărtare...

Dar deși moartea-ți râde-acum în față
Si-a ei imagină chinuitoare
In umbra sufletului se răsfață, —

De cum zâmbești iar un pic de soare,
Din nou sărmanul muritor s'agață
De umbra nălucirii 'nșelătoare.

DONAR MUNTEANU

Criptografia și trecutul nostru

Alt cript de la Argeș--Secta pitagoriciană și rolul nostru în Europa

Hotărît, Biserica Domnească din Curtea de Argeș a ajuns o adevărată surprindere. Și surprinderea nu este numai pentru cei neștiutori, dar cari se amestecă unde nu se pricep, ba și scriu încă, ci și pentru cei știutori. Pentru mine însumi ea a devenit o mirare mereu reînoită.

Am în fața mea un nou cript, de data aceasta atât de evident încât și cel mai neinițiat în treburile criptografiei nu poate nici să zică nici să scrie, că nu ne aflăm în fața unui cript. S'au strădăruit, nu e vorba multă, cei cari și-au ales drept meserie ocupațiunea lesnicioasă de arheologi în frumoasa Românie, dar n'au ajuns să-l deslege. Mărturisesc că li-ar fi fost și greu, căci nu cu ușurința și încrederea ce caracterizează lumea noastră intelectuală se putea descripta, asemenea cripte. Parcă a fost un făcut că tocmai la Argeș și tocmai în primul cript mai mult sau mai puțin cirilic, ce trebuia numai decât decriptat, să fie atâta complicație. N'am la îndemână altele murale, dar din manuscrisele criptate ale epocii, criptul acesta este un adevărat dedal. Cu o muncă și o răbdare de benedictin abia am ajuns la un rezultat favorabil. Nu mă mai întreb bineînțeles, de cauza acestor criptări adavărat draconice, exstența sectelor arătate de mine în articolul precedent o explică pe deplin.

Dar înainte de a trece la opearțiunea decriptărei acestui nou cript să lămurim o chestiune pentru a termina odată cu îndoiala aruncată asupra criptelor acestora. E necesară această interjecțiune pentrucă, discreditarea venită dela oameni cu situații oficiale chiar în România, lasă lumea într'o bănuială fără rost, chiar pentru cei ce au aruncat-o. Așa în *Buletinul Monumentelor Istorice*, numărul dinainte de război consacrat *Bisericei Domnești*, *Dimitrie Onciul*, pentru a proba d-lui Tafrali, bizantolog de meserie, că data, faimoasa dată, cetită în altar, era o fantezie și că criptele sunt o legendă în acea epocă, arată două asemenea specimene cu facsimilele lor alăturate.

Imi pare rău că m'am amestecat prea târziu în această chestiune și D. Onciul a murit înainte ca eu să fi decriptat cele ce am decriptat de puțin timp.

Așa Dimitrie Onciul arată un chip al lui Christ, tipar din sec. XV, pe bordura hainei cu inscripții criptate, dar *cari n'ar fi decât ornamente*. Se pot însă ceti cuvintele de la mijloc și dreapta gâtului.

Primul este ornamentat și dă fig. 1 *(h, ro, iot, sigma, tal* invers din care ese un *ipsilon)* adică *hristy*, iar al doilea, dacă răsturnăm literile împrejurul unui ax orizontal cu josul în sus, avem *(Epsilon, lambda, alfa de ornament, ipsil. sigma* și puncte) adică *elais*, probabil *eleison*. In Europa sec. XV asemenea inscripții de limbă grecească sunt la locul lor, ele se găsesc și în orient și mai de timpuriu chiar. Nu mă ocup de restul inscripției, ea n'are pentru noi nici o importanță.

Al doilea cript invocat este cel dela Ricardi din Florența de pe poalele hainelor celor trei Regi Magi din suita lui Paleolog. Or dela stânga la dreapta oricine poate vedea pe ultima haină *M, K* și *O R* pe trei falduri, adică prescurtarea lui Melchior. Că restul este necitibl, nu e de mirare, cunoscătorii au văzut multe inscripții prost reproduse de zugravi neștiutori. Cred totuși că aici nu e cazul și că cu oarecari bătaie de cap s'ar da de rostul întregei inscripții, din care pe poala precedentă se poate ușor desluși un I. X. (inițialele lui Hristos).

Iar acum să trecem la criptul cel nou dela Argeș.

El se află scris pe haina unui sfânt dintr'un tablou dela intrare (fig. 2). Am spus că este de o complicație extraordinară. In adevăr afară de cifre, toate sistemele întrebuințate în Evul Mediu au fost puse la contribuție în acest cript. Și nu e de mirare, căci în el se găsesc numele câtorva români din acea epocă, cari au jucat un rol preponderant în Biserica ortodoxă. Iată sistemele. Amestec de caractere (latin, grec, cirilic și ebraic). Puncte pentru vocale (a = un punct; e = două puncte). Consoanele următoare pentru vocale (aici *k* singur pentru *i*). *I* mai e însemnat și cu o liniuță. Amestec de cuvinte străine (aici avem o adevărată limbă francă mediteraneană). Răsturnări de silabe sau interschimbări de litere (aici cele mai principale sunt așezate chiar între ghilimele). Răsturnarea ordinei în frază (aici, această răsturnare dă loc la ceeace am spus: o adevărată limbă francă).

Citirea dă.

In jurul gâtului *Ugorska Ilke (Elki). Elki* este prescurtarea dela eclesia, dacă nu chiar un derivat evomedial pentru biserică. Insemnarea la rândul ei este: Biserica Ungro-Vlahiei (românească). Acesta este titlul.

Ceva mai jos pe cele două părți ale hainei urmează:

Dreapta: K (a) O R. (a) (sigma orizontal) N cu două puncte (e): *Ka or. Asen* sau *Karo. Asen.* Cu rotacismul. *Kalo Asen.* adică *Asan Caloianu.*

Sărind un rând (criptul este scris cu două culori: roș și negru), adică urmând culoarea neagră: G, O, R, (omega) K. O, V (un B slavon modern?!) și (omega) adică: *Grokovo (?)*. Probabil locul de origină a Asanilor din munții Emului. Această dată este prima în această direcție.

Pe cele două linii roșii dintre aceste două negre se citește: (omega), K, (un Kapa de formă necunoscută) A, (un punct), (lambda) E, (două puncte). M, K (i), E, (două puncte). O și V (iarăși B slavon modern?!) I, M, K (i), A (un punct), (Omega) și M. In tot: *Okale mie O vimi a om.* Limba francă, forma veche a dialectului balkanic românesc, neștiința zugravului, sau proastă criptare (?!) e evident că înseamnă în limba noastră: *ochii mei văzură un om* (probabil pe primul răsvrătit român Caloian). Este iarăși probabil o aluzie la sfântul pe haina căruia e scris criptul. Acesta primește un prunc în fața unui templu. Probabil *Simion* cel drept, iar vorbele lui sunt transgresate. In orice caz ne aflăm după inscripțiile românești din altar în fața celui de al doilea monument a limbei noastre dialectale din evul mediu. Aceasta este toată probabilitatea.

Ultima linie a acestei părți ne dă dela dreapta la stânga (omega), U (de formă ornamentală), O, și *trei puncte.* In cifre face 400 plus 800 plus 70 și trei. Adică *dată: 1273.* Că diferă de 12 ani de cea din altar nu e de mirare, căci s'a văzut din renovare, că biserica a fost zidită și zugrăvită la intervale destul de lungi, probabil din cauza luptelor și a invaziei Tatarilor.

Pe partea stângă a hainei cetim de sus în jos fără a sări rândurile: G, E, (lambda), P, (două puncte), M. K, (ghilemele), O, *Kiril;* adică *Gelpem ok Kiril* sau *KIRIL OK (OT) GELPEM* (Gelpi în limba Goților era râul *Jiii).* Intreg criptul întrebuințează *OK* pentru *ot.* Rândul următor dă: K, (o liniuță), R, O, M, (ghilimele), (un punct), R(o), (ormega), K (șt crilic), *(ni* grecesc), *O* și o *liniuță,* adică (transpunând pe *O* de la urmă în locul limitei de după *K);* Ko, ROMA(N) *N* este *ni* dinaintea lui *St.* Apoi R (ro), (omega), Șt. In tot *Ko Roman Rokș* sau *KOKȘ OT ROMAN.* Cine au fost acești Kiril și Rokș, aceste *Jii* și *Roman?* Probabil Epicsopia și Episcopii ceiace s'ar controla prin existența *Bucovătului* și a *Episcopiei din Roman,* cunoscute în Istorie ca cele mai vechi din țară.

In orice caz ar fi o confirmare

Cele două rânduri ce urmează sună: K, (ě cirilic), :(ghilmele), (lambda), (o liniuță) (ro), U (latin), *b* (mic latin), (omega cu ghilimele deasupra), (lambda), (o liniuță), R (latin), (o liniuță), *O*, I, O. Citind pe dos între ghilimele: *Burilă, K* cu un *o* dela urmă dă *ok;* iar restul răsturnând fiecare silabă *Ilirio.* In tot: Ko Burilă Ilirio sau *Burilă ot Ilirio.* Cine este acest Burilă? Este el urmașul însuși Fraților Asani și care ar fi fost din Iliria, (ceia ce nu se știa)? Or este vre-un episcop al Românilor din acea țară, ceeace ar proba importanța elementului în acel loc și epocă.

Dedesupt: (lambda), U (latin în formă de V), K (ornamnetat), (două puncte), OK, (Sigma orizontal), (Ita), B (Cirilic), I, O, (lambda), K. Adică *Luke ok Sibi olk* sau *Luka ot Sibi* (loc sau okn). Cine o fi iarăși? Probabil episocpul românesc de atunci, ceeace este iarăși surprinzător. (Ar putea fi *Lukiol* în loc de Luca adăugând partea finală cu *K* egal *i).*

Cele două rânduri ce urmează ne dau: *O Kiril,* (ghilimele), O, R, N, b (latin), (ghilimele). Răsturnând între ghilimele și luând *K* de două ori: OK Kiril Brno sau *Kiril ot Brno.*

Iar dedesupt: (Iod ebraic), (două puncte), *OK,* (ghilimele), *V* (latin), (punct), *K* (două puncte), *R, Z, (S* cirliic), v (latin sau *vau* grecesc), (ghilimele). *K* și *O.* In tot *le ok Kazerskvi,* cu răsturnările necesare. Dacă Kazerskvi înseamnă *Kazari* atunci ne aflăm în fața lui *Ciril,* tovarășul lui *Metodiu,* care a predicat și în *Moravia* la *Brun* și la *Kazari,* pe *Caspica.* In acest caz ar fi de indus, că el era ori român, ori că elementul românesc era foarte numeros în acea epocă în Moravia ba chiar și în jurul Caspcei (resturile ar fi cele de pe țărmul Mării Negre) Pentru Moravia este cel mai probabil, deci la biserica ortodoxă românească de acolo se referă criptul. Să fi fost aparte sau luată ca ortodoxă simplă din care făceau parte și Românii? Probabil această hipoteză este cea adevărată. Dar atunci e probabil că și Burilă de mai sus este împăratul românesc dela Târnova, care o fi fost șef religios în Iliria sau îl citează pentru ce-a făcut pentru biserica românilor în acea epocă.

Ultimele două rânduri cu cele două litere din coadă dau: *Elki Sotir* (litere grecești afară de *s* care este *c* cirilic) urmat de *Ke Ongario* cu puncte și cu un gama format din *k* cu linie dedesubt) urmate de *Bane* cu puncte și *B* cirilic. Adică răsturnând: *Sotir Ekli ke Ongario Bane,* Ekli ca sus la dreapta însemnând: Biserică: (Sotir Banul sau șeful bisericei din Ungaria). Desigur totul în limba aceia francă, de care am vorbit. Dacă Sotir nu înseamnă salvator și nu se adresează lui *Ciril,* care ar fi *salvat* biserica ortodoxă din Ungaria (Pe atunci parte din Ungaria, cea mai mare aparținea Regatului Moraviei, iar Ciril a fost pârât de Germani și Unguri la Roma pentru propaganda slavă), atunci ne aflăm în fața unui mare șef al bisericei ortodoxe din Ungro-Vlahia. Cine o fi acest Sotir? Iarăși o noutate. S'ar mai putea ca fraza să însemne *Salvatorul Bisericei și Ban al Ungariei* și pare că acesta ar fi sensul adevărat. Atunci am avea de-a face cu un șef politic și religios probabil român din Moravia. Și acest lucru ar fi extrem de curios, dacă nu se referă tot la Kirilă din liniele precedente.

Toate aceste curiozități permit a se conchide că criptul este de o extremă curiozitate și deci de o importanță deosebită. El conține probabil nume de șefi ai românilor din sec. IV până la XII. necunoscuți până azi. Confirmări ulterioare le vor proba și vor preciza conturile. Probabil criptele din Balkani nedescifrate odată cu controlul criptografiei balkanice ne vor lămuri și câteva puncte de la Argeș

El mai ne dă și rudimente de dialect sau limbă românească balkanică necunoscută nouă până azi.

El ne confirmă o dată și citirea mea din altar cu numele domnilor, arătând și neștiutorilor că criptografia este o știință dacă nu de o extremă rigoare, dar desigur de indicațiuni foarte prețioase.

El ne dă mai ales și precis indicațiuni de existența și importanța românilor în acea epocă Muntenia, Ardeal, Moldova, Moravia, Iliria și *Balkani,* ceeace se știa și se confirmă. Acest lucru este acum cert și ni-l dă criptografia.

El este deci un document în plus pentru unele părți și cel mai important pentru altele.

* * *

Inainte de a termina și tot în domeniul criptografiei legată de Istoria noastră, trebue să mai adaog ceva.

Am controlat în legătură cu sectele din Evul Mediu semnăturile domnilor noștri după copiele dela Casa Școalelor, luate din Bisericile zidite de ei. N'am găsit decât două lucruri precise. Semnătura lui *Mircea* și a fiului său cu *trei puncte* la urmă *(Paraclisul Cozia).* Iar la *Arnota* cea a lui *Matei Basarab* cu *patru puncte* la urmă. Concluza ar fi: *că Mircea era templier,* ceeace e o revelație, căci se credea că a fost doar cruciat, iar *Matei a fost pitagorician* (numărul patru fiind mai în onoare la această sectă decât chiar opt, el înlocuind pe trei dela cealaltă sectă în importanța simbolică).

Cu această ocazie se încerc a arăta și importanța *sectei petagoriciene* în *politica europeană,* ea avându-și sediul la noi și punându-ne mult timp pe planul întâi.

Se știe că Goții au fost în Dacia *Arieni,* iar că *Arius* este din *Egipt.* Secta lui n'ar fi decât urmarea primei propagande creștine dela *Memfis.* Lupta Arienilor cu Creștinii, care a szdruncinat Imperiul Roman și Byzantin din primul mileneu, are ca prime elemente pe Goți și apoi pe Ostrogoți și Visigoți. Cum acești Barbari erau puțini (8000) au cucerit Spania, de sigur că armatele de sute de mii de oameni erau formate în mare parte de *Valahi.* Acești valahi i-au atras la secta lor și au mers cu *Theodoric* de au cucerit Imperiul de Apus ca să revie mereu și asupra celui de Orient, pe care să-l distrugă prin diferitele invazii și amestecuri în chestiile religioase ca acea a iconoclastilor și altele. Și e de remarcat că nicăieri un popor n'a fost mai dârz arian ca Goții din Dacia.

In acest fel, s'ar putea explica o perioadă întreagă tulbure a Istoriei lumei în acea epocă, cu rolul preponderant jucat de Românii pitagoricieni ai lui Zamolxis.

EM. GRIGORAȘ

Un dublu plagiat

Un fapt deosebit de grav, peste care trec unii cu prea mare ușurință e plagiatul. Luarea unei opere „cu cugetul de a ți-o însuși pe nedrept" cum ar spune penalistul, constituie o îndrăzneață sfidare adusă muncii. Lipsa unui control serios, — și, prin urmare, inexistența fricei de răspundere, — ispitește pe mulți necugetați, obișnuiți să introducă în artă, ca și în știință, metodul, mâna în buzunarul străin.

E vorba de o carte apărută în 1916, la tipografia N. Peiu din Bârlad: „Sociologia Războiului" — „teză de licență" la Școala de științe de Stat din București, a unui domn Niculae Gh. Munteanu. Cu un motto de... d-l A. C. Cuza, — în care se proslăvește munca (!) — și într'un format de peste 70 de pagini, lucrarea se prezintă cât se poate de bine. Insă—în loc să cuprindă opera personală a tânărului candidat la licență, — conține o a doua ediție, adaosă a cărții d-lui prof. D. Gusti, — cu acelaș titlu, — apărută cu un an mai înainte.

Plagiatorii sunt, adesea, oameni foarte inteligenți — și d-l Munteanu se numără printre aceștia: nici nu s'a mai obosit să schimbe ceva. A dat la tipar volumul d-lui D. Gusti, așa cum apăruse — tăind doar câteva note cari i se păreau, de sigur, de prisos, și mult prea obositoare pentru comisia examinatoare a lucrării, și i-a adăogat o **Partea I-a,** care tratează despre **Regulele Războiului** din punctul de vedere al dreptului internațional.

Să-l instalăm pe două coloane? Mărturisim că d. N. G. Munteanu ne pune în mare încurcătură: ar fi nevoie să transcriem întreg volumul, cuvânt cu cuvânt, literă cu literă...

Dar să încercăm în treacăt:

D-l D. GUSTI	D-l N. GH. MUNTEANU
„Je ne propose rien, je n'impose rien. Jexpose". (Motto)	Eu în *lucrarea mea (?)* nu propun, nu impun, ci expun *părerile mele asupra aceiace cred despre sociologia războiului.* (Introducere)

Și mai departe, în **Introduceri:**

Un studiu asupra războiului ca fenomen social, nu are în vremea noastră numai un interes pur academic, *el este oportun, legitim și necesar, pentru că războiul este astăzi cea mai reală realitate care frământă toate mințile și înfioară toate inimile contemporanilor care a pus stăpânire completă pe întreaga noastră viață sufletească și ne interesează pe toți de aproape, fie ca indivizi, fie ca stat, fie ca neam!* (Primele 11 rânduri)	*Un studiu asupra războiului ca fenomen social, nu are în vremea noastră numai un interes pur* științific, *el este oportun, legitim și necesar, pentru că războiul este astăzi cea mai reală realitate care frământă toate mințile și înfioară toate inimile contimporanilor care a pus stăpânire completă pe întreaga noastră viață sufletească și ne interesează pe toți de aproape, fie ca indivizi, fie ca stat, fie ca neam* (Pagina 5 ultimele 2 rânduri, până la pag. 6, rândul 8).

D-l N. Gh. Munteanu a schimbat un cuvânt: a scris „științific" în loc de „academic", — probabil fiindcă i s'a părut nemodest din partea ununi membru al... Academiei!

La sfârșitul **Introducerii** în loc de:

...este în acelaș timp o aplicare a rezultatelor la care am ajuns în lucrările amintite.—

pentru că d-l N. Munteanu n'are nici o lucrare, scrie:

..care frământă aproape mințile tuturor întrebându-se care va fi rezultatul final al beligeranților! (??)

de unde deducem calitățile de stil ale d-lui N. Gh. Muntenu.

In capitolul „Curentul Pacifist și Războiul", inversează ordinea... tipografică, —: dela pag. 16 rândul 20 până la Cap. III, pag. 17, conținutul e ca dela pag. 22, r. 3 până la r. 22. Iar dela pag. 10, r. 18 până la pag. 16 § 2, e tocmai ca dela pag. 22, r. 25 până la pag. 26 Cap. III. La pagina 44 sare 9 rânduri în cari se vorbia de *Iluzia Mare,* opera lui Norman Angell și spune apoi:

Acest Proudhon (!) numește războiul o mare iluzie!",

ca să justifice restul capitolului plagiat pe de a 'ntregul! De aci încolo e și mai ușor! Restul admis întocmai de d-l N. Gh. Munteanu, apare în aceiași ordine până la sfârșit.

D-l N. Gh. Munteanu, socotind incomplectă lucrarea d-lui D. Gusti, i-a adăogat „Partea I-a" care e și ea de... împrumut! Intr'adevăr, am identificat textul primelor 21 de pagini din „teza de licență" a harnicului candidat cu ...o parte a cărții d-lui prof. George Meitani, dela facultatea juridică din Capitală; e vorba de „Câteva noțiuni elementare asupra războiului și neutralității", apărută în 1913, deci cu trei ani înaintea lucrării (?) de licență... Plagiatorul a procedat, probabil la fel: a trimis direct la tipografie paginile din volum...

Ceeace rămâne de neînțeles e faptul că o comisie de profesori, în frunte cu d-l H. Fundățeanu, care e de specialitatea Sociologiei — n'au cunoscut cartea d-lui Gusti; și era doar, singura de știință, în acest gen, — **cu acelaș titlu, apărută în cursul aceluiaș an! (1915).**

Constatăm fapte. Ele sunt, poate, o dovadă a superficialității care domnește azi în atâtea domenii de activitate. Plagiatul nu trebuie să rămână nesancționat. Se cuvine să urmeze o imediată pedepsire a autorului delictului ca o pildă, pentru toți cei ce s'ar mai lăsa ispitiți de lucrul altuia.

GEORGE SILVIU

CHITARA

Mulţi bărbieri erau în mahalaua bisericii Sfântul Nicolae Dulgheri, dar nici unul nu era aşa vestit ca Lascăr Dobriţoiu. Pe vremuri, avusese „salon" în centrul oraşului; dar valurile şi necazurile l-au silit pe Domnul Lascăr să se mute mai în marginea oraşului şi să se întindă „atât cât îl ajunge pătura".

A mai vândut, a mai dăruit din lucruri, dar şi-a oprit ce avea mai bun: patru oglinzi mari cu rame poleite, patru scaune vopsite cu roş, foarfeci, maşini de tuns, şervete cu monogramă, „asortimente" pentru ras, borcanul cu lipitori, şi pe toate le-a orânduit în noul „salon".

Treburile mergeau bine, căci văzuse lumea că Domnul Lascăr dibaciu în arta frizeriei, că dă din prisos cu pomadă şi eau-de-cologne, şi ai ales că ştie să aranjeze bine părul. Apoi, nu ştiu cum, dar purta pieptănul aşa fel ,că părea o mângâiere de-ţi făcea părul unde-unde; iar foarfecele ţăcănia atât de regulat, că păreau tictacurile unui ceasornic.

Când veneau mai mulţi clienţi şi nu-i putea servi pe dată, atunci Domnul Lascăr spunea câte o ispravă, sau cine ştie ce scornea — şi, cu felul lui de a istorisi, îi pironia pe toţi locului — „distrându-i".

Când nu avea „clienţi", eh, atunci Damnul Lascăr nu şedea în cârciumă, ca alţi bărbieri, — ci cânta la chitară.

Ea oprea lumea în faţa „salonului" ca să asculte cântece bătrâneşti, romanţe, valsuri şi marşuri, cari sunau atât de frumos.

De câte ori nu-şi opriseră clienţii ochii asupra chitării agăţată într'un colţ cu o panglică lată, roşie, pe care Domnul Lascăr şi-o petrecea după umăr, ori de câte ori cânta.

Când a cântat prima dată aci unde se mutase, lumea a fost uimită; căci seara şi în zilele de sărbătoare, de prin case şi curţi învecinate, se auzeau numai armonici, aristoane şi gramofoane cu cântece populare, iar nu strună de chitară.

— „Mahalagii n'au mai văzut până acum chitară"—spunea Lascăr nevestei sale. — „Am să-i zăpăcesc în cântece..."

Şi, adevărat, gata-gata zăpăcise pe „mahalagii". Bărbaţii veneau în „salon", priveau nedumeriţi chitara, dar le era teamă să întrebe ceva pe Domnul Lascăr. In timp ce el petrecea pieptănul prin păr, le spunea: — „Poftiţi de cântaţi, dacă doriţi". Ştia că această invitaţie ruşina pe toţi.

Intr'o zi veni în salon un licean înalt şi deşirat. Aşezându-se pe scaun, în faţa oglinzii, spuse:

— „Imi razi mustaţa şi îmi potriveşti părul..."

Liceanul, mare ştrengar şi fanfaron trebuie să fi fost, văzând chitara, contină limbut:

— „Ah, Domnule, zilele trecute te-am auzit cântând la chitară... Cânţi minunat... pare că ar fi David când îşi cânta psalmii..."

Domnul Lascăr se întunecă. Ingândurat privi spre chitară, se uită apoi la foarfece şi se încruntă... Bietul, căuta să-şi amintească despre care David ar putea fi vorba... Işi aduse aminte că, „în oraş", avusese un lucrător numit David, şi că acesta cânta şi el bine la chitară... Dar psalmii? psalmii, nu-şi putea aminti nimic.

— „De ce nu daţi meditaţii?... Nu cunoaşteţi notele?" întrebă liceanul.

— „Nu dau. De vremea când am învăţat eu chitara, nu erau încă note".

— „E un instrument vechiu şi foarte nobil... are şi un trecut istoric... Pentru spanioli, chitara e un instrument naţional, aşa cum e la noi cimpoiul sau cavalul... O, chitara e un instrument romantic..."

Aceste cuvinte măguliră mult pe Domunl Lascăr. După ce plecă liceanul, începu să cânte mulţumit.

— „Foarte bine, zicea tânărul... Frumos... Minunat instrument... Iată un puiu de mahalagiu mai deştept. Bine că-mi trecu şi mie pragul un om mai cu scaun la minte....

*

Treburile mergeau strună. Işi făcuse Domnul Lascăr muşterii mulţi şi cinstiţi, dar îşi pornise împotrivă pe toţi ceilalţi bărbieri, cari îl vorbeau de rău cu îndârjire.

Un duşman blând îi era numai Cucoana Profira, proprietăreasa. Dar nu ştiţi pricina duşmăniei?

Băiatul Cucoanei Profira — Iordan — de când Domnul Lascăr deschisese „salon" — nu mai învăţa carte, nu mai dădea cu zilele pe la şcoală, şi acum, când îl căutai, era în „salon": juca cărţi cu bărbierul, pe un colţ de masă, sau încerca la chitară.

—— „Bravo, Iordan... Bravooo, ai început s'o rupi... Bravooo..

Ce mulţumit era băiatul şi ce mulţumit era şi bărbierul. Pe amândoi îi stăpânea aceeaşi neţărmurită bucurie. Dacă Domnul Lascăr ar fi fost un „maestru", — atunci ar fi spus solemn:

— „Domnule, dumneata ai talent... Invaţă... Dumneata ai talent. Dar nu i-a spus aşa, ci îi repeta zilnic: — „Bravo, băiete... Ai început s'o rupi...

Cum a auzit Iordan laudele din gura jupânului Lascăr, şi-a pus în gând să înveţe cu sârguinţă chitara. De atunci a fost nelipsit din „salon", de dimineaţă până seara cânta. Făcuse bătături la buricele degetelor. Dar degeaba. Iordan cânta mereu. Numai rareori se oprea şi atunci juca un „tablinet" cu jupânul.

Când erau clienţi mulţi în salon, Iordan ajuta pe Domnul Lascăr. Ba, într'o zi, a luat maşina şi a tuns „numărul unu" pe băieţaşul dascălului. In ziua aceea a fost o nouă victorie pentru Iordan.

— „Bravo, Iordane, tu eşti mâna mea dreaptă... Stricatul cela de fiu-meu joacă rişca pe maidane şi mie nu-mi dă mână de ajutor... Umblă pe străzi, se duce la scăldat, şi în salon nu stă... Mare stricat are să iasă din fiu-meu, din Bucurel... Are să fie un om fără căpătâiu... Un golan, un înfundă beciurile...

De atunci Iordan tunde cu maşina pe toţi copiii cari vin la tuns. E chiar nerăbdător să vie vre-un copilaş, să-l ridice pe scaun, să-i atârne de gât şerveţelul murdar şi cârpit, şi apoi să-i zică încet: — „Te rog ţine capul aplecat... aşa... Iar la urmă: — „Să vă fie de bine..."

Fiecare ţăcănitură de maşină strecoară în sufletul lui Iordan un fior de mulţumire, şi, cu dragostea şi felul cum priveşte căderea şuviţelor de păr tăiate, se vede că el simte fiorul, pe care îl dă fiecărui bărbier, meseria, arta de a tunde, a rade şi a friza...

Int'o zi, Iordan a încercat să imite la chitară, ţăcănitul foarfecelor. Şi a izbutit.

Acum, când îl cauţi, îl găseşti în salon: tunde sau cântă la chitară. E foarte mulţumit. Mulţumit e şi Domnul Lascăr, dar tare amărâtă e Cucoana Profira — mama lui Iordan. In câte rânduri, cum venea în casă la masă, nu l-a luat deoparte şi, cu glas părintesc, nu l-a dojenit:

— „Bine Iordane, mamă, de ce nu te mai duci la şcoală? De ce stai cu bărbierul? Tu nu ai găsit alt prieten? Tocmai un bărbier găsit-ai?... Ce vrei să ajungi ca el? tot bărbier? De ce nu înveţi carte, ca să ajungi şi tu ceva, om mare, nu bărbier?... Vezi, dragul mamii, tată-tău a fost şef de tren şi el ar fi vrut să înveţi carte... Iar tu tragi a bărbier, şi apoi toată ziua stai cu cutia cea în mână şi întinzi de sârme, că ai făcut bătături la degete... Nu auzi ce sgomot face? Pare că e un clopot de biserică, dogit: bim-bam-bum, bim-bam-bum. Par'că cobeşti de moartea mea...

Iordan asculta tăcând. Şedea puţin în casă, şi apoi pleca.

Unde se duce aşa zorit?... In „salon".

Ce face? Tunde cu maşina sau cântă la chitară...

*

Era toiul căldurilor. O arşiţă de se topeau oasele trupului şi cădeau moarte pasările din sbor.

In salonul lui Lascăr Dobriţoiu, era numai Iordan — singur. Şedea întins pe două scaune apropiate unul de altul şi cânta din chitară, ca să omoare vremea. Din când în când, ridica ochii spre colivia atârnată de tavan, unde se sbătea un canar îmbătrânit.

Jupânul se dusese în odaie ca să pună puţin capul pe pernă, să se odihnească „închizând ochii", cum spunea el. Când a plecat la culcare, i-a zis lui Iordan:

— „De vine vre-un băietaş, îl tunzi tu, iar de va veni cineva la ras sau aranjat părul, invită-l să treacă pe aici, mai târziu.

Rămas singur, Iordan se mira cum cânta de frumos, ar fi cântat mai cu străşnicie, mai cu foc, dar îi era teamă că deşteaptă pe jupân. Privea chitara şi se întreba de ce cânta aşa de frumos. Era uimit ca în faţa unei minuni.

Deodată tresări...

Ca din pământ se ivi în pragul uşii Bucurel. Ce înălţime de băiat, ars de soare şi sdrenţos!...

Bucurel se uită cercetător, şi văzând că în salon nu e decât Iordan, intră.

— „Unde-i tata"

— „Doarme.

— „ Ce aţi mai făcut pe aici?

— „Nimic, dar tu?

— „Am venit să văd ce e pe aici şi acum mă duc cu gloata la moară, să mă scald. Tu nu vii? Apa e călduţă şi bună de scăldat... Când ne întoarcem, trecem pe la Sârbi, la bostănării, şi furăm pepeni... Hai şi tu, Iordane. Nu vezi ce cald e? Acum numai la gârlă e bine... Hai măi, nu fi prost... Ia cu tine şi chitara ca să ne cânţi... Tache vine cu armonica... Hai, măi, cu noi...

Iordan n'a aşteptat să fie mult rugat. Se duse în odaia alăturată şi spuse nevestei Domnului Lascăr:

— „Cucoană, ia Dumneata seama în prăvălie, că eu mă duc puţin, şi vin îndată...

In grabă, Iordan a luat pe furiş chitara şi a plecat cu Bucurel la scăldat.

*

Ce zarvă e pe mal. Ce înnot în apă. Ce salturi de pe mal în apă şi ce aruncături din pomi în apă...

Şi toate acestea cine le face? Cine le-ar fi putut face?

Bucurel Dobriţoiu, băiatul bărbierului, căci nu zadarnic pierduse veri întregi pe malul gârlelor. De mult a învăţat să înnoate şi să facă „figuri". E mândru când spune: — „Mă, eu aş trece Dunărea înnotând... Fac prinsoare... Când voi fi la marină, din vârful catargului am să mă arunc în valuri şi am să plutesc..."

Bucurel învăţase pe mulţi băieţi să înnoate. Acum vrea să-l înveţe şi pe Iordan, căci nu ştie: stă despuiat pe mal şi cântă la chitară; iar când intră în apă îi e teamă, ţipă şi stă înmuiat numai până la brâu. Băieţii râd de el şi strigă: — „Dar prost eşti, măăă... Uite aşa măăă... Dă şi tu din mâni şi din picioare... Dar Iordan stă pe mal şi încearcă unde-i apa mică... Ii e greu... Oboseşte... I-a intrat apă în gură, în urechi, băieţii râd şi strigă: — „Nu aşa măăă... Eşti prost...."

In acest timp unul de pe mal luă chitara şi îi dădu drumul în apă. Chitara pluteşte puţin, clătinată de val. Panglica s'a udat, s'a decolorat şi lasă o dâră pe luciul apei. Chitara se clătina. Unde uşoare o ating. Coardele par că tremură şi vibrarea or încreţeşte faţa apei. Chitara pluteşte la vale. Băeţii râd... ac mare haz....

— „Iordane, vezi ce pluteşte pe apă... Mă, te bate jupân Lascăr... Mă, te omoară... strigă unul din gloata de pe mal.

Iordan a văzut-o ducându-se la vale.

Vai...

Şi atunci, uitând că nu poate înnota, — dar de teamă să nu piardă ce-i era mai scump şi drag — înaintează spre mijlocul apei, dând din mâni, căutând să prindă chitara.

Apa e mare: i-a ajuns la gât, la cap... A trecut. Iordan nu se mai vede. Ceata sgomotoasă a tăcut; unii mai zâmbesc. Bucurel înnoată după chitară. A prins-o. E plină de apă. O aduce la mal.

Dar Iordan unde e?

Ceata strigă în cor: Iordaneee... Iordaneee... El nu se vede nicăeri. Băieţii se aruncă în apă, înnotând voiniceşte. Valurile e fac mari. Se îndreaptă cu toţii spre locul unde a dispărut ordan, strigă şi privesc în toate părţile.

Caută, aşteaptă, — dar nu-l mai găsesc.

*

Ce jale a fost în mahala, când Bucurel, cu chitara în mână, urmat de ceată, s'a întors acasă şi, dela poarta curţii, a strigat nepăsător:

— „Cucoană Profiro, s'a înnecat Iordan..."

Cum a ţipat biata femeie! Cum au ieşit, speriaţi, vecinii de prin casă... Domnul Lascăr a rămas ca trăznit, auzind vestea. Atunci a întrebat:

— „Dar chitara mea unde e?

— „E aici, tăticule — a răspuns Bucurel.

Când a văzut-o bărbierul a mulţumit băieţilor că „au salvat-o". A privit-o şi a agăţat-o din nou în cuiu, întrebând:

— „Cum s'a întâmplat?

Băieţii povestiră, în timp ce Cucoana Profira jelea în curte. Femeile nu-i puteau şterge lacrămile, şi nu găseau vorbe ca să-i aline durerea.

*

După ce l-au îngropat, Cucoana Profira, îndurerată, a venit în „salon" şi a spus bărbierului:

— „Domnule, să te muţi în grabă... Nu-ţi cer chirie nici un an. Să fie de pomană răposatului... Numai să te muţi curând, ca să nu te ajungă blestemul meu.

Bărbierul a tăcut şi, după două zile, a închiriat alt salon.

Era îndurerat adânc şi Domnul Lascăr: o săptămână, în semn de regret şi doliu, n'a mai pus mâna pe chitară, ci numai o privea.

Coardele chitării au ruginit; şurupurile nu se mai întorc, doagele s'au deslipit şi nu mai sună. Părea că sufletul care fusese în ea, se topise în apă.

Chiar şi mai târziu avea credinţa că sunetul nu mai era aşa de dulce, aşa de limpede ca în trecut, ci rece şi stins...

*

E Smâbătă. Domnul Lascăr se mută în noul salon. Camionul e încărcat, iar în urma lui, merge „dânsul", ducând într'o mână chitara, iar în cealaltă colivia în care se sbate canarul.

La colţul străzii se întâlneşte cu Cucoana Profira. Se întoarce cu coliva dela cimitir. A făcut parastas de nouă zile pentru odihna răposatului.

Biata femeie. Cum a văzut pe bărbier ducându-şi chitara, îl şi blestemă:

— „Din pricina cutiei tale mi-a murit băiatul mare şi falnic cât muntele... Nu te-ar mai răbda cerul, Lascăre... Unde te-i nuta să tunzi şi să cânţi, atunci când va veni răposatul din mormânt.

Blestemul îl cutremură pe Lascăr. Ingrozit, scăpă din mână colivia şi chitara, ce se sparse de pietrele colţuroase ale străzii.

C. RADUŢ

Un gânditor rus: Leon Şestov

II

> Si les historiens et les théoriciens de la connaissance avaient été instruits par Dostoyewský ils auraient remplacé la principe de la raison suffisante par celui de l'absolue déraison.
>
> **Leon Chestov**

Existenţa unui Socrat, a unui Pacsal, a unui Dostoyewsky, tocmai în măsura în care nu sunt luaţi în seamă de istorie, tulbură profund ordinea legilor naturale. Hegel susţinea că „fiecare filozofie fiindcă este expresia unei trepte particulare a evoluţiei, aparţine timpului în care s'a născut şi e legată de limita lui... individul aparţine spiritului universal unic, care-i propria lui fiinţă şi propria lui esenţă". Dar Şestov râde de această teorie a mediului, care profesează lipsa absolută de libertate a gânditorului şi care socoate ca esenţă a filozofiei, ceiace e mai superficial, mai contingent, mai comun din noi, adică tocmai ceeace e legat de limita vremei din care purcede. Şestov pomeneşte cu dreptate că Pascal e contemporan cu Descartes. Aşa dar, spiritul vremei poate porunci două lucruri aşa de diferite ca raţiunea lui Descartes şi misticismul lui Pascal? Descartes crede că adevărul se află în orice ideie **clară** şi **distinctă**; Pascal ocoleşte lumina ca să bâjbâie 'n întuneric adevărul, socotit ca veşnic obscur. Să fie atunci ideia lui Hegel absurdă? Să nu participe oare toţi oamenii din aceiaş esenţă metafizică? „Eul e infailibil — spune Bergson — în constatările lui imediate". Şestov aplaudă ideia asta dar îl găseşti pe Spinoza afirmând în **Cogitata Metaphysica** că voinţa e liberă şi în **Ethica** lui, că nu e. In consecinţă în acelaş om, esenţa metafizică nu-i aceiaş, în cursul aceleiaşi vieţi. Spinoza era liber, în vremea când scria Cogitata metaphysica; era sluga vremei, a „spiritului universal unic" în ora când gândea Ethica. Este deci Spinoza liber, chiar atunci când suţine că nu este? „Nu se poate spune că omul nu-i liber; (scrie Şestov) dar omul se teme mai presus de orice, de libertate; de-aceia el caută cunoaşterea; deaceia el aspiră după o autoritate incontestabilă, infailibilă, o autoritate la picioarele căreia să ne putem prosterna cu toţii". Spinoza care nu crede că voinţa e liberă, e deci tot atât de liber cât Pascal care crede în absoluta libertate. Dar Spinoza, ca şi Socrat, ca şi Descartes, a rămas în cătuşele „spiritului vremii", din care au îndrăznit să iasă victorioşi Pascal, Nietzsche, Dostoiewsky. Şi tocmai de aceia Socrat, Descartes, Spinoza au consacrate operei lor, câteva rafturi mari, din istoria filozofiei: ei sunt trepte în scara evoluţiei; sunt în limita vremei lor, un progres; deaceia Pascal, Nietzsche, Dostoyewsky sunt abia pomeniţi, cu nelinişte şi timiditate, în istoria aceleiaş filozofii, sunt în afară de „spiritul vremii", nu sunt o treaptă, un progres, un câştig al raţiunei. Ei nu fac decât să-şi afirme libera lor esenţă metafizică, tortura, spaima, neliniştea, suferinţa lor; ei nu fac altceva decât să se afirme oameni. Dar cui foloseşte suferinţa lui Pascal, tortura lui Nietzsche, spaima lui Dostoyewsky, neliniştea lui Tolstoi ? Metoda lui Descartes, a lui Spinoza, a lui Socrat, foloseşte însă; din metoda lor au ieşit **legile**; din ele a ieşit **ştiinţa.** Din punctul acesta de vedere, al utilului, legea presiunei lichidelor e ceva mult mai important din Pascal — decât tortura, conversiunea, „Gândirile" lui. Pascal — omul e un lucru secundar, fără valoare istorică ursit peirii totale; şi tot ce nu participă la crearea unui şurub, la invenţia unei legi utile pentru urmaşi, tot — toată suferinţa lui şi toată frumuseţea lui — cade în coşul : Pascal-omul.

Istoria filozofiei îmi face impresia lui Harap-Alb din povestea lui Creangă, care se fereşte, după porunca împăratului, de spâni şi care-i întâlneşte mereu, unde drumul e mai încâlcit, pădurea mai fără cărare şi muntele mai râpos. Harap-Alb, se fereşte de spâni, ca istoria filozofiei de Platin, de Pascal, de Nietzsche şi asta merge cătă vreme şoseaua pietruită şi largă, duce prin câmpul „legilor naturale" spre fântânile „experienţii"; dar îndată ce şoseaua a slăbit cărare şi cărarea isprăveşte în prăpastie, Harap-Alb se deznădăjdueşte şi-l primeşte pe spân ca ghid; imediat ce spânul se stabileşte însă şi câştigă prietenia, vai de pielea ta Harap-Alb — vai, tortura, suferinţa şi anii de slugărie până să poţi scăpa teafăr la pieptul năzdrăvanei împărătese.

Ce prăpastie se află oare între „omul în general" şi „omul subteran" (cum îl numeşte Dostoyewsky) între Descartes şi Pascal de-o pildă? Unul se pleacă în genunchi şi adoră raţiunea, ca pe singurul zeu rămas după prăbuşirea lui Dumnezeu; celălalt urăşte raţiunea şi toată panoplia ei: logica, matematica, filozofia, şi-i deneagă tocmai virtutea şi capacitatea de-a găsi adevărul — deci de a-l găsi, sau a-l răsturna pe Dumnezeu.

Oamenii cred în raţiune—adică în ceiace e comun tuturor — în ceiace certifică simţul comun; oamenii nu vor să fei liberi, vor certitudinea, repaosul şi siguranţa că dincolo de raţiune nu e nimic. 2×2=4 le serveşte de steag şi „limita cunoaşterei" le serveşte de zid. Ah, ce bucurie şi ce dans în faţa zidului acesta înălţat cu cântecul lirei raţiunei şi-a experienţei. Nu mai putem vedea dincolo, e-adevărat; dar nici nimeni de dincolo de zid nu mai poate privi încoace; autonomia omului a început, sub auspiciile raţiunei. Ca raţiunea să poată fi slobodă, trebuia pusă deoparte, cu degete de catifea, făptura lui Iehova Şi Descartes a înlăturat-o, în clipa când a hotărât că Dumnezeu **nu poate înşela** pe oameni; deci raţiunea omului e independentă de voinţa lui Dumnezeu; auto-cefală, ea poate judeca cauzele ultime: îl poate judeca pe Dumnezeu. Pascal a înţeles cât de subtil era argumentul lui Descartes şi de-aceia, cu toată furia se izbeşte de dânsa, ca un talaz: „Nu pricepem nimic din operile lui Dumnezeu, dacă nu luăm ca principiu că a voit să-i orbească pe unii şi pe ceilalţi să-i lumineze". Aţi înţeles: dacă Dumnezeu **are voie** să orbească pe unii şi să-i lumineze pe ceilalţi, atunci raţiunea nu mai e liberă: cine-mi poate spune dacă nu e Descartes cel orb şi Pascal cel „luminat"? Dar dacă raţiunea însăşi e instrumentul de orbire al lui Dumnezeu ?

Impotriva raţiunei duc lupta oameni subterani şi li-s indiferente armele, indiferent berbecul cu care bat în zidul pe care ştiu că n'or să-l spargă. Şestov întrebuinţează armele unei logici foarte subtile, în timp ce Dostoyewsky loveşte în zid cu pumnii sau îşi bate joc de el scoţându-i limba. Şestov aminteşte că, înainte de-aş croi lumea, Descartes pusese ca premiză **de omnia dubitandum**. Din această formulă Descartes a scos pe cealaltă **dubito ergo cogito** şi, într'o zi, întreg universul a fost emoţionat de marea veste (care crea filozofia modernă) că Descartes există.

S'a îndoit oare Descartes de toate? se întreabă Şestov. Şi descoperă că Descartes nu s'a îndoit de un singur lucru, mic şi fără însemnătate, dar fără de care n'ar fi putut afla nimic, nici măcar că există. Şi anume: premiza lui Descartes spunea că adevărul se află în orice ideie **clară** şi **distinctă.** Cu ce dovedea lucrul acesta Descartes? Dacă **s'ar fi îndoit de tot** — după principiul **de omnia dubitandum** — ar fi găsit că-i tot aşa de natural ca adevărul să se afle într'o ideie obscură şi haotică. Adică tocmai ceiace Pascal, Dostoyewsky şi Şestov, găsesc că e probabil.

De la premiza aceasta începe lupta lui Şestov (sprijinit de Dostoiewsky, de Tolstoi, de Pascal), pe care Şestov o va numi atribuind-o lui Dostoiewsky: **lupta împotriva evidenţelor.** Am mai auzit atâtea bravade împotriva raţiunei în acest secol, am întâlnit furia lui Nietzsche, ironia lui Poincaré, lirismul calm al lui Bergson, decalogul lui Jammes, încât face să auzim şi glasul lui Şestov: „Ştiinţa pretinde la certitudinea, universalitatea şi necesitatea afirmaţiilor ei. In asta stă forţa, semnificaţia istorică şi marei ei seducţiune. Se înşeală profund acei savanţi cari îşi imaginează „că nu fac decât să adune şi să descrie fapte". Faptele în ele înşi-le nu sunt de nici-un folos ştiinţei, chiar ştiinţelor de felul zoologiei, botanicei, istoriei, geografiei. Ştiinţa are nevoie de teorie, adică de ceiace transformă miraculos ceiace a fost odată, ceiace ochilor obişnuiţi apare contingent — în necesar. A denega dreptul acesta suveran ştiinţei, înseamnă s'o răstorni din piedestal, s'o faci neputincioasă. Descrierea cea mai simplă, a faptului cel mai comun, presupune deja prerogativa supremă, prerogativa judecăţei din urmă. Ştiinţa nu constată, judecă. Ea nu reflectă adevărul, ci îl crează după propiile ei legi, autonome, pe care tot ea le-a creat. In altfel spus, ştiinţa nu-i decât viaţa, în faţa tribunalului raţiunei".

Nu toate argumentele lui Şestov sunt aşa de riguroase şi logice, ca acestea, de pildă când se miră că „raţiunea a putut proclama această lege revoltătoare fără să ţie seama de ceiace e sfânt pentru oameni; vom întâlni dealtfel foarte adeseori argumente ca: **suferinţa, capriciul, pofta,** cari se împotrivesc legilor pe cari le edictează raţiunea. Dostoiewsky, de-o pildă o să ne spuie că „două ori două patru e o simplă neruşinare. Două ori două patru, ni se uită drept în faţă cu obrăznicie; cu pumnii în şolduri ni se aşează în cale şi ne scuipă în obraz. Admit că două ori două patru e un lucru excelent, dar dacă trebuie să lăudăm totul, atunci o să vă spun că de două ori două cinci, e şi el un lucru fermecător".

B. FUNDOIANU

Moartea doinei?

Nişte versuri cu reminiscenţe din Alexandri, trimise nouă de-o învăţătoare, aveau titlul de mai sus, şi începeau astfel:

Doina, doina cântec dulce.
S'a dus oare să se culce?

Tema aceasta: adormirea şi moartea doinei a preocupat pe câţiva din poeţii post-eminescieni.

Acum 22 de ani, într'o revistă a lui Constantinescu-Stau (cred că-i zicea „Curierul literar"), Constantin Bour cânta *doina doinei* cu înţelesul de moarte a doinei:

Când Ielele 'l cuprind în mreji
Şi-l zdruncină 'n vâltoare,
Bătrânul codru plânge-arar
O doină care moare.

Şi munţii dacă clocotesc
In vijelii nebune,
Ei plâng că'n poala lor n'aud
O doină să răsune.

Ţăranul dacă 'n crâşme stă
Cu minţile băute,
E că n'aude doina lui
Grăită din lăute.

Eu doina de mai cânt acum,
De moartea'i mi-e cântarea:
Cânt doina doinei,— un odor
Ce l'a 'ndrăgit uitarea.

Un plugar din ţinutul Bacăului, N. Moţeiu, care a adunat în două caete o serie de cântece şi pasteluri — pe jumătate rustice, pe jumătate târgoveţe — tratează aceeaş temă: moartea

Iată câteva strofe desprinse din acea poezie a d-lui N. Moţei:

doinei, într'un lung poem care 'ncepe cu surâsuri şi se 'nchee elegiac.

...Eram copil pe cât se vede
Şi stam la sfaturi cu bătrânii;
Dar nu mi-ar fi venit a crede,
Să fie-aşa, cum sunt stăpânii.

Sub ferăstrăul vechiu, la focul
Ce-l aprindea Moş Ghiorghi Roşul,
Când printre stele-mi cătam locul
Pe-o coardă, 'n pod cânta cucoşul,

Şi tremura bătrânul munte,
De glas de bucium ce răsună:
Când „Foalele" purtau pe frunte,
Un foc frumos aprins de lună.

...Şi clocoteau de chiot munţii.
Era atâta veselie!...
Purtau bătrânii, şi căruntii,
Cununi de flori la pălărie.

Treceau pe urmă alte cete,
Mergeau cu drag s'adune iarba:
Femei, copii, frumoase fete...
Râdea lui „Moşulică" barba.

Copii sburdalnici spre-a se 'ntrece,
Pân' la isvor se dau deadura.
Eu alergam cu apă rece,
Pentru cosaşi să-şi ude gura.

Când cu sfială furişându-mi
Privirea pe la fiecare
Şi auzeam, cu drag spuindu-mi
„Să crească ţărănuşul mare!"

...De ce acum când trec pe vale
Nu văd nimic să 'nveselească?
De ce e oare numai jale?
Ori unde-i doina românească?

Mă întreb, şi mai nu pot pricep
De ce e doina asta moartă,
Ori nu cumva acum începe,
Un greu, mai greu, să bată 'n p...

Ba, da. Se fură-acum belşugul.
Un jug uşor purtau plăvanii,
Şi nu ştiau ce-i vicleşugul...
Un jug mai greu îl duc sărmanii.

Un jug mai greu-acum apasă;
Iar lunca o cuprinde jalea
Pustiul vremilor se lasă,
Şi plânge nu mai râde valea!

Fabulele lui Caragiale şi fabulistica românească

de Paul I. Papadopol

I. Fabula românească! iată încă o specie literară de dată recentă.

Intrată pe căi atât de diferite — *poporană, sârbească, rusească, germană*, şi mai ales *franceză* — ea a progresat repede, s'a manifestat înmulţit, a căpătat toate formele, toate nuanţele, toate posibilităţile literare şi poetice, a ajuns la nivelul fabulei europene, s'a impus statornic şi definitiv.

La început — cu *Asachi, Stamate, Sârbu* şi *Sion* — s'a înfăţişat ca *traducere stângace;* a evoluat — cu *Al. Donici* şi *Gr. Alexandrescu* — spre *prelucrare, localizare, imitaţiune;* s'a stabilizat, înfine, culminând în *traducerea de salon* a nemuritorului *A. Mirea* şi în înfăptuirile minunate şi de sine stătătoare ale scrisului contemporan.

Retorică — la început — ea a trecut dela *proza retorică* a lui *Lazăr* şi *Tichindeal*, la *versul retoric* al lui *Eliade* şi *Asachi*, pentruca să sfârşiască în acela *retoric-poetic* al lui *Ranetti; prozaică*, în *Isopii*, ea primeşte o rudimentară versificaţie la unii traducători, şi la unii moldoveni—basarabeni, spre a tipiza în *Nichitachi* şi *C. V. Carp;* în curând poetizată, ea păşeşte dela lirismul apologului, la nota epică a lui *Pan* şi chiar la cealaltă, *dramatică*, a celui mai strălucit reprezentant literar de până la *Alexandri*. Fiind uneori crudă, de-o cruzime sălbatecă, ea capătă forma ironiei uşoare, ba încă pe aceea a comicului pur, umoristic, anecdotic.

II. Cu aceste caractere — în continuă şi plină evoluţiune progresivă — şi cu multe altele pe care ţinta acestui articol nu le necesitează, fabula românească şi-a determinat şi definitivat, în literatura universală, un loc precis şi preţios, constituind, în acelaş timp, la noi, şi prin mulţimea materialului, dar şi prin puţinii ei reprezentanţi autorizaţi, o forţă dintre cele mai caracteristice şi mai distinse.

Ea realizează, în analiză, generală, o încrengătură literară, şi completă, şi folositoare, şi tipică, pentrucă în ea s'au fixat, minunat, ca într'o stratificaţie seculară, momentele evolutive, popasurile şi progresiunile scrisului românesc, la început — dibuitor, mai pe urmă — aşezat, în fine — artistic.

*

III. In cele de mai jos voiu încerca, prin ajutorul unui caz hotărâtor, să adaog o nouă confirmare acestui adevăr, e vorba despre „fabulele lui Caragiale".

Iniţiaţilor în tainele sfioasei noastre literaturi nu trebue să le lipsească două modeste opiniuni critice:

1. Că operele literare, şi deci: scriitorii, trebuesc studiaţi şi grupaţi după curentele cărora, în mod instinctiv, şi-au subjugat inspiraţiunea;

2. Că, prin urmare, nu pot fi comparaţi între ei decât reprezentanţii aceleiaşi şcoale, aceluiaş curent.

Pe baza acestor adevăruri se poate ajunge la următoarea preventivă judecată critică:

Literatura noastră prezintă deasemeni directive subiective sau obiective care vor deosebi pe *Alexandrescu* de *Alexandri*, pe amândoi de Eminescu, pe toţi trei de *Coşbuc*, pe aceştia de *Vlahuţă, Cerna, Anghel* etc. Astfel fiind lucrurile, pe deoparte, nu ne vom mira, că, şi această literatură, prezintă mai multe culminaţiuni, iar pe de alta, nu ne vom îngădui alăturări decât în sânul fiecărui despărţământ.

IV. In fruntea unuia dintre aceste curente stă—fără îndoială—şi numele nemuritorului *Caragiale*, al aceluia despre care, după cum cetitorii îşi amintesc, *d. Eug. Lovinescu* zicea că e lipsit de originalitate, imoral, a-poetic, mahalagiu etc. Trecând deocamdată, peste toate aceste consideraţiuni care, prin gravitatea voluminoasă a persoanei ce le-a emis, constitue fondul altor preocupări, să reconstituim *„cazul Caragiale"* aşa cum ni-l fixasem mai sus.

In literatura românească *I. L. Caragiale* reprezintă, în deosebi, două laturi antipodice:

1. laturea severă—prin unele nuvele şi *„Năpasta"*;

2. laturea comică—prin restul operei sale.

Din acest punct de vedere *Caragiale* se smulge din mijlocul înnaintaşilor săi cu cari nu are absolut nici-o legătură: deşi autor de comedii, nu ne aminteşte pe *Alexandri*; deşi scriitor de amintiri, nu ne îndreaptă cu mintea spre *Creangă;* deşi satiric, nu are nici-o legătură cu *Eminescu;* deşi comic şi moralizator nu ne aminteşte de loc de aceia pe cari, într'o uşoară caracterizare, am fi dispuşi să-i socotim drept legitimii săi antecesori — *A. Pann, C. Bălăcescu, Al. Donici* —; deşi fabulist, nu ne îndrumează nici măcar spre *Gr. Alexandrescu.*

V. Neavând niciun fel de raport sufletesc cu vreunul dintre aceştia — cu atât mai puţin cu aceia pe cari, înadins, nu i-am citat — Caragiale reprezintă, fără înnaintaşi şi, până astăzi, fără urmaşi, un curent nou şi preţios, un curent pe care, dacă nu l-a creiat pedea'ntregul, desigur l-a canalizat, l-a îndrumat, l-a contopit, curentul satirei celei mai bogate, celei mai voioase, celei mai înălţătoare şi, tocmai din această cauză, moralizatoare.

In afară de tipicele sale opere — genialitatea carageallleană se vede şi în această stabilizare nouă pe care acelaş a dat-o unor fragmente de vechi directive inspiratorii (alese, contopite şi îmbogăţite) şi care face din el şi un succesor demn, dar şi un innovator interesant. Căci opera acestui mare scriitor, departe de a avea legături intime şi complete cu vreuna sau alta dintre operile de mai sus, este o minunată sinteză continuatorie, sub o formă mult mai nouă, mult mai interesantă şi mult mai poetică, a tuturora, este oglindirea unei întregi literaturi, prin tot ce a avut ea mai distins şi mai artistic, într'o minte fermecătoare, este unificarea neaşteptată a disparatului, este potenţarea şi intensificarea poeticului.

Pornită din văgăunele nepătrunse ale atâtor începuturi — întocmai ca isvoarele şi păraele de munte— satira lui Caragiale este filonul viguros şi vijelios care croindu-şi, cu energie, albie, îşi reneagă înnaintaşii şi-şi eclipsează urmaşii.

VI. La fel se prezintă lucrurile cu alegoria satirică, cu fabula lui Caragiale.

Caragiale-fabulist! Pentru unii o inexistenţă; pentru alţii o alăturare arbitrară; pentru noi un adevăr permanent, în strânsă legătură cu caracterizarea de mai sus.

Fabula lui *Caragiale* reprezintă, în totul, satira aceluiaş, două, prezintă, prin urmare, cu exactitate, aceleaşi caractere, aceleaşi calităţi permanente.

*

1. Cel dintâiu dintre acestea este caracterul precis *poetic-dramatic* care alătură fabula lui *Caragiale* de cele mai însemnate ale literaturii universale, iar din literatura noastră, îndeosebi de *Gr. Alexandrescu* şi *Al. Donici*. Că de acest caracter se resimte întreagă opera a marelui poet—dovezi îndestulătoare sânt:

a) *sintetismul;*

b) *dialogul viu;* şi

c) *absenţa* aproape completă a *elementului epic şi explicativ*

Exact aceleaşi trăsături ne duc la dramatismul acestei fabule.

2) La oricare dintre ele ne vom referi, ne va impresiona, în al doilea loc, scurtimea care reduce, aceste piese întregi şi pătrunse de adevăruri eterne, la simple inspiraţiuni de natură epigramatică.

Pentru o mai bună dovedire a acestui adevăr, comparaţi cele două versiuni ale aceleiaşi teme fabulistice: „cearta dintre plug şi tun", *versiunea Ranetti*, având ca titlu numele celor 2 combatanţi, şi *versiunea „Duel"* a lui *Caragiale*, cea dintâi —obositor de retorică, deslânată şi debordând de un sentimentalism eftin, a II-a—clasic-poetică, model de concentrare, cu un sentiment nou, preţios, uman.

Cât de departe sântem, aici, de discursurile interminabile ale celor doi rivali prin gura cărora vorbeşte numai autorul lor şi ce inviorător ne impresionează eliminirea pe care a dat-o *Caragiale* acelui inutil sfârşit de operetă melodramatică — intervenţia ţăranului! Nu numai că ne găsim în faţa altei opere, dar avem rara ocaziune să contemplăm, de astădată, o *fabulă cu adevărat artistică, sintetică, dramatică, omenească, universală, (versiunea Ranetti* era patriotică, deci: cu obiect mărginit), *cu o morală* nu numai *diferită*, dar *superioară* — însfârşit:: *o creaţiune fabulistică.* Şi toate acestea — numai în 8 versuri, faţă de cele 2 pagini ale celuilalt scriitor.

Descoperim — prin urmare — în fabulele lui Caragiale statornicul contrast dintre conţinut şi compoziţie — dovada cea mai palpabilă a sintetismului acestui scriitor la care acţiuni de roman sunt reduse în nuvelă şi care-l privează şi de înnaintaşi dar şi de urmaşi.

3. La aproape aceleaşi încheieri ajungem cercetând şi celelalte note dramatice ale aceleiaşi opere.

Reproduc, la întâmplare, câte-va *replici:*

„Mişelule'n genunche!".
(*„Duel"*).

sau din fabula *„Temelia"*:

. . . . „Nu mai pot"
„Proptele iute! merg de râpă! mă surp cu totă-vă cu tot!".

Din *„Talmud"*:

. . . . . „Hei!" ştiu....,
Dar tu — tu eşti tinichigiu,
Şi eu — eu sânt giuvaergiu"...

şi...... câte-or mai fi — toate sânt atât de vii, de scurte, de naturale, de adequate, de semnificative, de immedieate şi de isbitoare încât par adevărate *scântieri dramatice*, fragmente versificate din dialogurile-schiţe sau din comediile aceluiaş.

Dar puţinele *monoloage* pe care au aceleaşi opere le conţin! Niciodată din cale afară de lungi, lipsite de vorbe umflate sau prisoselnice, precise, adequate şi la locul lor, ele fac din *Caragiale* fruntaşul neajuns al dramatismului formal, al technicei dramatice rang pe care-l deţine, până acum, şi ca fond.

La toate aceste vine să se adapteze — minunat — *completa absenţă a elementului epic — explicativ* şi *înlocuirea lui* — aşa cum e de aşteptat — *prin acţiune precisă şi concisă.* Iată un fragment:

Trece un prăpăd pe lume.....
Dinspre larg de ocean.
Cu ce neagră turbă vine, vine
vajnic uragan!
E o spaimă'n toată firea...
Păsări albe fug, s'ascund;
Pinii seculari se 'ndoae:
peşti, jivinii merg la fund.
Urlă ape biciuite, dau
nebune către mal;
Calcă unul peste altul şi
se 'nghite val pe val.
(Mic şi mare).

care ne dovedeşte cu prisos lucrul acesta făcând, din fabula lui *Caragiale* cea mai vie, cea mai plină de mişcare şi împreună cu caracterele pe care i le-am găsit mai sus — cea mai dramatică a literaturii româneşti, aceia care corespunde, cuvânt cu cuvânt, cu definiţiunea pe care *la Fontaine* o dă fabulei ideale:

Une ample commédie a mille actes divers
Dont la scène est l'univers.

La aceasta mai contribue şi alte caracteristice; astfel:

5. In primul loc: *absenţa,* în compoziţia fabulei lui *Caragiale*, a *oricării introduuceri.*

Cum şi era, de altfel, de aşteptat, fabulistul nostru, în goana aceea care-l caracterizează de a-şi îmbrăca ideea şi sentimentul în cele mai potrivite cuvinte, n'are nici vreme, nici motive care să-i dea dreptul la introduceri ca acelea ale lui *Gr. Alexandrescu* de exemplu. El îşi începe — cele 7 fabule — sau intrând deadreptul în acţiune, ca în ultimul citat, sau printr'o explicaţiune preţioasă, ca în „Boul şi viţelul", unde ni se spune despre cel dintâiu că:

In zilele noastre de soart'ajutat..
Invaţă la şcoală cartea de cetire
Şi ajunse boul un bou învăţat.

sau intrând, deodată în dialog, ca în acelaş *„Talmud"* care începe prin mustrarea pe care *Ştrul* i-o face lui Şmul.

6. Cât de bine se potriveşte, cu toate aceste caractere, *morala* fabulelor lui *Caragiale* care este, pe deoparte, *scurtă* redusă 2—3 versuri, ca în: a) *„Duel"*:

Doamne, fereşte
Pe mojicul prost de boer nebun!

b) *„Bietul Ion"*:

De necazul satului.
Rupse furca patului.
Ades visând prea vesel, al deşteptare tristă...
„Să nu te rezemi Doamne, decât pe ce rezistă!"

d) *„Talmud"*:

Una-i Ştrul
Şi alta Şmul,

e) în fine în *„Mângâere"*:

Spre mângâere-adeseori
Ne trebuesc.. instigatori.

pedealta— absentă cu totul, ca în celelalte două. Cât de departe suntem din acest punct de vedere — şi de unele fabule ale lui *Gr. Alexandrescu* dar şi de cele mai multe ale marelui *La Fontaine!* O apropiere interesantă s'ar putea stabili între cele 2 versiuni ale fabulei *„Boul şi viţelul"* — având, amândouă, învăţătura morală subînţeleasă, lucru care se poate evidenţia din reproducerea finalurilor:

— Boerule, zise, aşteaptă afară
Ruda dumitale al doamnei vaci fiu...
— Cine? a mea rudă? mergi de-l dă pe scară;
N'am astfel de rude, nici nu vreau să-l ştiu...

pedeoparte; iar pedealta:

A rămas viţelul ca un gură-cască,
Fericit că'n fine sacra speţa lui
O avea de-acuma din belşug să pască
Şi-o purta mai lesne greul jugului.

7. La o nouă caracterizare a fabulei lui *Caragiale* — vom ajunge, după ce vom privi, mai de aproape, cele 5 reproduceri penultime. Una singură — acela din *„Temeliea"* — se va deosebi de celelalte, prin caracterul ei sever, analitic, moralist, alăturându-se, prin acest caracter, împreună cu aceia din care am făcut ultimile reproduceri, de acelea ale lui *Gr. Alexandrescu.* E poate şi cea mai puţin specifică pentru talentul lui *Caragiale.*

Toate celelalte — comice, sintetice, îmbrăcate într'o formă uşor-umoristică, poporană, de-o morală grea sau numai aparentă, par mai degrabă nişte încheeri glumeţe, puţin usturătoare sau profund sfătuitoare, nişte proverbe pline de cea mai veridică înţelepciune, uneori de-o veselie pură, alteori de-un amar mascat, cu uc cuvânt: nişte *formule*—eternele formule ale lui *Caragiale spirituale şi distinse, aplicate,* printr'un capriciu, sau, poate numai printr'un joc tainic al minţii constructiv artistice, *ca nişte peceţii nemuritoare la câte un fapt din viaţa de toate zilele* înzestrat, de sufletul distins şi bogat, al lui Caragiale, în elemente ale eternităţii artistice.

8. Acelaş *caracter aparent-umoristic* pe care l-am găsit în aceste încheeri interesante şi impresionante se răsfrânge asupra tuturor compunerilor fabulistice care ne-au rămas dela *Caragiale*, astfel încât ele par mai ales pentru cetitorul superficial sau numai grăbit, mai degrabă nişte anecdote generice—alegorice.

Fără să ne putem asocia acestei eftine opiniuni şi fără să trecem cu vederea trăsătura pe care le-am găsit-o mai sus, ne permitem să creiăm, pentru fabulele care ne interesează, aici, o subdiviziune nouă, aceiea a *fabulei uşoare, glumeţe, anecdotice*, adecă având exact aceiaş caracteristică pe care o are şi restul operei satirice a aceluiaş poet.

Câte adevăruri crude însă, de-o cruditate anarhică, nu ascund, mai totdeauna, aceste suflete defectuoase, care ştiu „să facă frumos", pricinuindu-ne cea mai deplină distracţie, dar care, în ultimă analiză, nu sunt decât copii credincioase ale păcatelor şi lipsurilor noastre congenitale.

Tipică — în acest sens este fabula *„Mângâere"* pe care ne permitem s'o reproducem întreagă:

O babă chioară — aşează tingirea cu păsat.
Pe-o pirostrie şchioapă... Hiertura'n foc a dat...
Şi scuipă bieata babă, şi blestemă, se'nchină:
„Spurcatul... Necuratu..." (El singur e de vină').

Morală

Spre mângâere- adeseori,
Ne trebuesc... instigatori.

şi care conţine, numai în 6 versuri, toată filosofiea revoluţiunii agrare dela 1907, revoluţie ale căreia cauze au fost analizate de acelaş scriitor în cunoscuta-i operă ideologică.

10. Ca *obiect*, fabulele lui *Caragiale* prezintă acelaş interes.

Cercetarea lor, din acest punct de vedere, ne dau dreptul să le împărţim în trei categorii:

a) una aceea a fabulei *pur sociale*, reprezentată prin fabula *„Duel"*;

b) alta a fabulei *social - literare*, reprezentată prin *„Talmud"*;

c) în fine aceea în care se relevă mai bine talentul lui Caragiale de a ridica, dându-le pecetia genialităţii, opere di importanţă trecătoare şi cu puţină legătură cu arta, aceea a *fabulei politice*, reprezentată prin celelalte cinci opere.

Intr'adevăr dacă ne gândim la *fabula politică românească* până la *Caragiale* cum şi la aceea din timpul marelui umorist nu ne va surprinde constatarea că, din punct de vedere artistic, această fabulă erá inexistentă şi că, prin urmare, toate producţiunile care ni s'au caracterizat cu acest nume nu sunt, în realitate decât nişte producţiuni caduce, fără nici o legătură cu adevărata artă poetică sau numai cu marea literatură. Aceasta, din cauză că, în toate, elementul efemer-politic era prea accentuat, prea la suprafaţă, astfel încât, prezenţa lui, împiedica progresul artistic.

De toate aceste defecte *Caragiale* a ştiut să se ferească, alegând numai elementele permanente şi universale şi umbrind, cu ajutorul calităţilor pe care i le-am văzut, tot ce le putea face neinteresante şi nepoetice.

Cu toate aceste caractere şi anume: dramatism, conciziune, comic, uşor (umoristic), dialog viu şi semnificativ, absenţa completă a povestirii şi înlocuirea ei prin acţiune strânsă, scurtimea şi coloratura specială a concluziunii, simplificarea planului prin eliminarea introducerii şi, uneori, chiar a încheerii, omenesc, universal, intensificarea şi poetizarea elementului politic, lângă care trebue să se adaoge: o formă uşoară, simplă, aleasă, naturală, adequată, nouă şi cu sănătoase reminiscenţe de origină poporană fabula lui Caragiale este dovada cea mai deplină a spiritului său: stăruitor şi totuşi grăbit, glumeţ şi totuşi sever, distrat şi totuşi preocupat de problemele cele mai grave, imaginativ şi totuşi în strânsă legătură cu realitatea, generalizator, dramatic. Astfel fiind, ea sintetizează, într'o unitate perfectă, întreaga operă satirică-schiţe şi nuvele umoristice, comedii a aceluiaş.

In complexul fabulei româneşti, ea nu ne îngădue s'o alipim niciunui curent, dar, împreunând într'un tot admirabil toate calităţile pe care această speţă le-a manifestat, la noi, prin reprezentanţii ei cei mai autorizaţi, ea îşi creiază un loc deosebit pe care-l şi umple, numai cu 7 poezioare alegorice.

Cu ea ne găsim, prin urmare într'un despărţământ nou, acela al fabulei poetic-dramatic-anecdotic-politice în care nu vom întâlni nici pe Esop, nici pe Phedru, nici pe Antioh Cantemir, nici pe Krylof, nici pe Lessing, nici pe Florian, nici pe La Fontaine, nici pe Donici, nici pe Gr. Alexandrescu, pentrucă el este acela care-l creiază, dând o nouă posibilitate de manifestare spiritului poetic universal. De aceea fabulele lui Caragiale sunt mari, iar cunoaşterea lor aprofundată (1) trebue să fie o obligaţiune a fiecărui intelectual.

ŞCOALA PRIMARA „V. Alecsandri" Mirceşti

Pun însărcinarea soţiei mele dacă va dispune de mijloace să clădiască o şcoală încăpătoare şi să o îmbunătăţiască, încurajând desvoltarea învăţăturilor folositoare.

Testamentul lui V. Alecsandri

Paulina V. Alecsandri cu petiţiunea înregistrată sub No. 486 din 1896 la primăria comunei Mirceşti, adresează următoarele:

„Subsemnata Paulina V. Alecsandri pentru a îndeplini ultima voinţă a defunctului meu soţ Vasile Alecsandri cuprinse în testamentele dela 20—21 Septembrie 1886.

Declar prin aceasta că în amintirea lui dăruiesc comunei Mirceşti casa ce am clădit-o cu spesele mele pe piaţa de lângă curte cu tot locul ce este împrejurul acestei case, împrejmuit cu grilaj de lemn, pentru a servi de şcoală copiilor de ambele sexe din Mirceşti şi din cătunele Iugani şi Tetcani.

Şcoala aceasta va purta numele Marelui Poet naţional şi comuna nu o va putea nici înstrăina şi nici a-i schimba destinaţia.

Declar că mai dăruesc comunei tot pentru trebuinţa şcoalei 40 prăjini măsură veche sau 71 arii, 60 centiarii în mĕsură nouă, pământ arabil situat în faţa şcoalei, peste drum şi care se numeşte Grădina din sus; pe acest pământ doresc să se facă în fiecare an semănături de diferite specii şi copiii din şcoală să fie conduşi de învăţătorul lor, să se ocupe cu lucrarea şi cultivarea acestui pământ; şi în consideraţie că pe acest pământ ce-l dau ca dar comunei pentru şcoală sunt deja plantaţi pomi de aguzi, doresc ca aceşti pomi să nu fie distruşi şi a se utiliza şcoala cu seminţe de vermi de mătasă şi a se deprinde copiii din şcoală cu cultura lor.

Cu această ocazie declar că mai dau ca dar şcoalei 10 stupi albine din prisaca mia care vor fi aşezaţi în grădina mai sus pomenită şi doresc ca învăţătorul împreună cu copiii din şcoală să se ocupe cu stupăritul, căutând înmulţirea lor şi a se forma o prisacă bună pentru folosul acestei şcoale.

Toate cheltuelile privitoare la acest dar, fie de timbru sau altele, mă vor privi pe mine.

La primirea şcoalei de cei în drept se va face un inventar în regulă de starea ei precum şi de toate obiectele şi mobilele cu care o înzestrez şi care un exemplar legalizat se va da în primirea subsemnatei".

PAULINA V. ALECSANDRI

In conformitate cu art. 42 din legea comunală, consiliul comunal în şedinţa dela 3 Iulie 1896 primeşte donaţia făcută de Paulina V. Alecsandri şi dispune intervenirea de a se publica în „Monitorul Oficial", astfel că ministerul de interne cu No. 12208 din 1896, face cunoscut comunei Mirceşti că prin înaltul decret No. 2466 din 1896, comuna este autorizată să primească donaţia.

Şcoala s'a inaugurat la 22 August 1896 (exact după şase ani dela moartea poetului) iar piatra fundamentală de marmură albă, poartă următoarea inscripţie :

„Această şcoală este fondată de mine în amintirea iubitului meu soţ „V. Alecsandri", inaugurată în ziua de 22 „August 1896, donată comunei Mirceşti de Paulina V. „Alecsandri".

Inventariul se găseşte înregistrat la primăria comunei Mirceşti sub No. 1983 din 13 Octombrie 1896, formând obiectul procesului-verbal No. 55.

Pentru clădirea acestei şcoale Paulina V. Alexandri, îşi vinde toate bijuteriile bancherului Garfunkel din Iaşi, oprindu-şi numai simplele verigi de cununie.

Această şcoală făcută cu atâtea sacrificii de văduva poetului V. Alecsandri, astăzi este obiectul unui proces de revendicare intentat comunei Mirceşti de către d-na Margareta N. Catargi, una din cele două moştenitoare ale poetului.

C. LUNGULESCU

1). Se găsesc publicate:
I. în revista „Convorbiri critice".
An. I. (pseudonim: un mare anonim).
II. „Boul şi viţelul" în „Calendarul Socec" 1907.
III. „Mângâere" în Viitorul Social. Seria I.
IV. Cu note şi explicări în volumul „Versuri" de I. L. Caragiale culese şi adnotate de d. B. Lăzăreanu.

Cărţi şi reviste

JOURNAL DE PSYCHOLOGIE (No. 5—1923) umple paisprezece din paginile sale cu studiul lui *Ch. Lalo*, intitulat „estetica germană timporană" Articolul e constituit din documentate dări de seamă asupra unor noui volume de critică germană, din care se poate vedea bogata desfăşurare a esteticei germane, plină de simpatie mistică, a acelei estetice care explică pe cea de astăzi, şi pe amândouă în legătură cu aceea a expresionismului en vogue. Un prim studiu estetic, cel mai amplu şi mai cu greutate, e acel al lui *E. Utitz* „Grundlegung der allgemeinen Kunswissenschaft", adică în limba noastră, „Bazele ştiinţei generale a artei" Stuttgart 1920. Se desfăşură aci principiile de artă puse de către *Fiedler, Spitzer* şi *Dessoir*, iar leit-motivul doctrinei stă în tema disproporţiunii dintre artă şi estetică.

Vechea filosofie a artei spuneà că tot ceeace este artistic, este şi estetic şi viceversa. *Utitz* îi opune principiul lui *Tiedler:* „arta este uşurinţa de a prinde şi simţi lumea externă prin intuiţie"; sau pe cel al lui *Spitzer:* „nu numai arta e singurul productor al esteticii"; sau în fine pe cel al lui *Dessoir:* „arta urmăreşte scopuri finale mult mai complexe decât frumuseţea pură, care nu este, printre multe altele, decât un obiect".

Utitz discută toate aceste principii în legătură cu vechea teorie a frumosului şi crede alături de *Schultz* şi *Ruskin* că natura întreagă e frumoasă şi în stare de a deştepta în noi plăcerea sau bucuria estetică. Căci funcţia estetică a artei nu e decât un accesoriu secundar al funcţiunilor anestetice. Astfel ştiinţa artei n'are ca obiect esenţial pe artist sau psichologia creaţiunii sau inspiraţiunii sale, ci arta însăşi. Prin arta lui cunoaştem mai bine pe artist, cum prin războiul pe care-l duce, cunoaştem pe soldat. Utitz speră că prin metoda sa va risipi numeroasele confuzii cauzate de asimilarea geniului cu nevroza, după recentele paradoxe ale şcoalei lui *Freud.*

Pentru a preciza poziţiunea ştiinţei sale generale de artă în legătură cu alte doctrine, Utitz aprobă pe *Taine*, de a fi studiat rasele şi naţionalităţile — dar îl critică prin faptul că a exclus valorile căci — spune el: *„opera de artă e, în esenţialul ei, o purtătoare de valori". Lalo* îşi exprimă mai departe regretul că dacă Utitz ar fi ţinut seamă de unele studii de estetică, scrise de francezi cu privire a arta germană, ar fi putut găsi poate unele concluzii mai impunătoare.

Continuând, Lalo vorbeşte despre cartea „Einführung in die moderne Kunst" a lui *Fritz Bürger* pe care o găseşte „cu gusturi ultramodernă, dar cam eclectică" şi rămâne să discute articol cu articol din „Zeitschrift fur Aesthetik und Allgemeine Kunstwissenschaft" revista trimestrială a lui *Max Dessoir* din Stuttgart. Dintre toate articolele — vre-o nouăsprezece — stăruim a arăta — după *Lalo* — cuprinsul unui prim articol, semnat de *A. Goldschmidt* „La symbolique des sons". Muzica pură exclude în principiu simbolismul, adică reprezentarea sensibilă a unei noţiuni supra-sensibile sau abstracte. *„Astfel muzica descriptivă traduce depărtarea în spaţiu prin depărtarea sunetelor în înălţime. Există astfel o caracteristică mai subtilă, fără analogii atât de materiale".*

De relevat apoi un studiu scris de *A. Loisy* despre „Stilul ritmat al noului testament".

*

LES NOUVELLES LITTERAIRES (21 Iulie) publică următoarele la rubrica „Echos et informations".

De curând s'a ţinut în localul „Mercure de France" reuniunea generală a societăţii Mallarmé, al cărei obiect este de a grupa pe toţi aceia cari păstrează amintirea pioasă a maestrului şi a amicului incomparabil şi a tuturor acelora cari, necunoscând personal pe Mallarmé, au totuşi cultul memoriei sale.

Ea cuprinde: 1) un număr limitat de membri fondatori, vechi amici personali ai maestrului, sau scriitori cari l'au cunoscut, cari au frecventat casa lui sau cari au fost relevaţi prin sfaturile lui; şi 2) toţi membrii aderenţi cari vor fi plăcuţi comitetului.

Cotizaţia anuală este de zece franci.

Primul comitet este compus din dr. Boniot, ginerele lui Mallarmé, Eduard Dujardin, secretar general, André Fontainas, Ferdinand Herold, Paul Valéry şi Francis Vielé-Griffin, casier; el va fi completat prin adăogarea a doi membri aderenţi, cari vor fi, desigur, Jean Royère şi Albert Thibandet. Societatea nu va avea preşedinte.

Facem o remarcă: s'a pomenit la noi aşa ceva?

Ca un singur exemplu: cât n'ar face la noi o societate Eminescu! poetul care încă nu e studiat. Intr'un atare cerc s'ar discutà şi poate s'ar ajunge la ceva. Dar până atunci...

*

CUGETUL ROMANESC (Iunie-Iulie). Dai la o parte coperta şi întâlneşti articolul d. *N. Iorga* despre „Thomas Carlyle", conferinţă ţinută astă iarnă la societatea „Poesis". Documentele literare ale d-lui Cardaş se anunţă din ce în ce mai interesante. Scrisorile lui Duiliu Zamfirescu către d. Iacob Negruzzi sunt un preţios informator pentru o parte din istoria noastră literară şi în special pentru istoria *Junimei* la care d. Cardaş lucrează.

Proza din acest număr e reprezentată prin schiţa „Ucigaşul care nu ucide" a d-lui *Ion Călugăru* şi „De la noi de pe Bârzavă" a d-lui *M. Gaşpar*, acesta din urmă înrudit de aproape cu *Mihail Sadoveanu* sau *Sandu-Aldea;* d. *Emanoil Bucuţa* termină studiul său „Românii dintre Vidin şi Timoc".

Versuri semnează d. *V. Voiculescu, T. Arghezi, Eugen Titeanu;* un „gol" de d. *Bacovia*, două imposibilităţi semnate *I. Vinea*, şi o „Răspântie" de d. *Vladimir Streinu* în care rigiditatea inspiraţiei e acoperită de eleganţa versurilor:

„Tristeţea care'ncepe să ne prindă
A fost în noi demult, — şi-a trebuit;
Ca scorbura ce-aşteaptă-ascunsă 'n ghindă
Bolnavul trunchiu nerăsărit".

Graţioasă cronica d. *Vintilă Rusu-Şirianu* despre „Povestea omului" a lui *Demostene Botez*, foarte interesantă cronica socială a d-lui *Mihăileanu* „Egalizarea sexelor prin educarea împreună a sexelor".

Numărul are 120 pagini şi costă 28 lei.

*

ISVORAŞUL (Mai-Iunie revista de muzică, artă populară şi folklor, condusă cu atâta pricepere de *D-na Olimpia şi Gh. Dumitrescu-Bistriţa*, continuă să apară cu aceeaş îngriijre şi cu aceeaş sănătoasă directivă pe care o cunosc din Iunie 1919. Nu voiu mai stărui să arăt rolul însemnat al unei asemenea reviste în viaţa noastră naţională; nu voiu vorbi de bunele culegeri populare, de meritoasele studii de folklor, etc..., ci ţin să atrag luarea aminte a celor puternici că pentru această revistă nu s'a făcut nimic până acum. Şi cred că directorul ei a bătut la toate porţile, a cerut pomană din banii ţării, bani care se vântură pe nimicuri prin fel de fel de mâini soioase, a cerut pentru gazeta lui bună, interesantă, instructivă. Nu i s'a dat; şi oricât ar cere tot nu i se va da. Pentrucă la noi e preţuită munca lăudătoare şi cu adulaţie, pe când munca unui cinstit învăţător care din leafa lui susţine o atare publicaţie, e trecută sub cea mai neagră tăcere, i se opune un *veto* categoric.

Revista anunţă în curând un congres al folkloriştilor români. Ce va face statul pentru ei? Avem un minister al instrucţiei, avem unul al artelor. Ce înlesniri au să le aducă? Desigur că domnii miniştri şi cu anexele lor sunt plecaţi în concediu... electoral, sau în turneuri pentru vizitarea în judeţe... *numai* a unor şcoale ce se clădesc, deşi sunt altele care se dărâmă zi cu zi, săptămână cu săptămână. Pe acelea nu trebue să le vadă d. ministru al instrucţiunii din ţara analfabeţilor de atâta şi atâta la sută!..

G. B.

ÎNSEMNĂRI

Universitatea populară din Vălenii-de-Munte

PRELEGEREA
D-lui MARIN ŞTEFĂNESCU, prof. universitar

Din filozofia poeţilor români: M. Eminescu

In prelegerea precedentă, cercetând opera poetică, în parte, a lui Gr. Alexandrescu, poetul intuţionist, am văzut în ce constă filozofia sa.

Mihail Eminescu, ne apare, însă, ca filozof specialist, ştiut fiind că din îndemnul lui T. Maiorescu, el a urmat filozofia la Viena, pentru a obţine doctoratul, în vederea ocupărei unei catedre la Universitatea din Iaşi. Din cauze diferite, între cari putem spune, lipsa de mijloace băneşti şi mai ales neastâmpărata sa fire de poet, s'a întors în ţară fără să-şi fi dat doctoratul.

Să vedem care este filozofia lui Eminescu? S'a zis că Eminescu este poetul pesimismului, că prin urmare filozofia sa este pesimismul şi că în această doctrină, el si inspiră din Schopenhauer, după cum arta lui are părţi comune cu aceea a lui Lenau.

Din poeziile lui, se desprinde mult adevăr şi o puternică notă de tristeţe cu privire la viaţa noastră. In deosebi, filozofia orientală, cum' e cea indiană, pentru care Schopenhauer avea o aşa de mare admiraţie trebuie să-l fi înrâurit pe Eminescu.

Un exemplu îl găsim în poezia sa intitulată „Scrisoarea I", în care versurile, „la început, pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă, pe când totul era lipsă de viaţă şi voinţă". se află întocmai în Rig-Veda, imnul 15. Mai putem adăoga isvoare streine care au influenţat pe Eminescu, pe Platon şi mai cu seamă pe Kant.

Când vorbim însă, de Eminescu, nu trebue să uităm înrâurirea culturii româneşti asupra sufletului său. Eminescu a fost unul din cele mai entuziaste suflete de Român. El are ceva din platonismul şi kantismul lui Maiorescu. El este mai ales un reprezentant al folozofiei române tradiţionale, care exprimă raportul între ideal şi realitate şi după care lumea aceasta sensibilă pe care o trăim, aici pe pământ, este o nimicnicie, o viaţă trecătoare, faţă de lumea ideală, adevărată, eternă, care este însuşi sensul sau scopul său. Atunci când vorbim de Eminescu, trebue să ştim că a fost un cercetător al filozofiei vechi româneşti: a posedat manuscrise din această filozofie, ca de exemplu: din „Varlaam şi Ioasaf".

Filozofia lui Eminescu nu este numai un simplu pesimism, ci este mai ales idealismul din flozofia clasică românească.

Să considerăm deci, în cele ce urmează, câteva poezii ale lui Eminescu, pentru a vedea că într'adevăr noi nu suntem în prezenţa unui pesimism ci în faţa idealismului caracteristic filozofiei româneşti.

Fie poezia „Epigonii". Aici Eminescu arată că bătrânii noştri se conduceau după partea cea mare, eternă, a lumei.

Noi avem în vedere partea cea mică, sensibilă, trecătoare.

„Voi", — zice Eminescu, adresându-se poeţilor români din trecut,— „voi, pierduţi în gânduri sfinte, convorbeaţi cu idealul".

Voi aveaţi un Dumnezeu şi o patrie „şi deaceea spusa voastră era sfântă şi frumoasă". Voi creaţi o altă lume, pe astă lume plină de noroi; dar noi, Epigonii, noi suntem mici de zile, mari de patimi".

Dumnezeul nostru e o umbră şi patria noastră e o frază, Noi privim reci la lumea asta, vă numim vizionari, pentru noi o convenţie e totul; ce e azi, mâine e minciună, moartea succede viaţa şi viaţa succede moartea. Alt sens nu are lumea, n'are alt scop, altă soartă.

Iată adevăratul Eminescu, văzut în întreaga sa fiinţă. El este sceptic şi pesimist în ceeace priveşte lumea aceasta pământească, sensibilă, dar el este un entusiast idealist pentru ceeace alcătueşte *sensul* acestei lumi.

Deaceea când cetim o poezie de Eminescu, trebue să nu ţinem seamă numai de nota sa pesimistă, ci încă şi mai ales de sufletul său idealist.

O dovadă admirabilă ne-o dă, după cum am văzut, poezia „Epigonii". Această mărturie o găsim şi în „Glossă" unde ni se spune că totul este trecător, şi că, prin urmare, noi trebue să rămânem reci la toate ispitele, după ce ni se înfăţişează binele şi răul în succedarea faptelor, rămânând ca noi să cugetăm asupra lor,

Această natură o au şi celelalte poezii. Fie poezia „Luceafărul". Este o poezie adânc filozofică prin aceea minunată împletire a idealului cu realitatea.

O frumoasă fată de împărat, din lumea această sensibilă, se îndrăgosteşte de luceafăr sau ideal, şi îi îmbie să coboare pe pământ. Luceafărul, mai întâi se împotriveşte ispitei, stăruind ca să se înalţe fata la el, iar nu el să vie la ea.

Dar până întru sfârşit, el se mlădie înaintea ispitei, şi porneşte ca să roage pe Dumnezeu, să-i dea viaţa pământească, muritoare.

Insă în timpul când se afla în faţa lui Dumnezeu, fata se îndrăgosteşte de un fecior pământean al curţii.

Atunci Dumnezeu îi zice Luceafărului: Nefericitule, tu nu ştii ce ceri. Ia priveşte pe pământ şi vezi ce este.

Şi Luceafărul privi, şi văzu că frumoasa pe deoparte, îşi desmerda pe îndrăgostitul ei pământesc, iar pe de altă parte încă îl îmbia pe Luceafărul ideal ca să se coboare la ea. Şi astfel se regăseşte pe el însuşi şi exclamă, adresându-se către fată: „Ce-ţi pasă ţie chip de lut, dac'oi fi eu sau altul? Trăind în cercul vostru strâmt, norocul vă petrece; ci eu în lumea mea, mă simt nemuritor şi rece". Iată deci filozofia lui Eminescu: o icoană a vieţii noastre, care este vecinică frământare de a armoniza realitatea cu idealul.

In poezia „*Mortua est*", una din cele mai pesimiste poezii ale lui Eminescu,— ne face cunoscut cugetările pe cari le are la moartea unei femei. Frumoasa moartă, a fost, în timpul cât a trăit, un vis care şi-a înmuiat „aripa în amar". Dar, pentrucă a fost un ideal, un vis, ea a devenit prin moarte un suflet candid care şi-a lăsat trupul pe pământ, iar ea însăşi s'a înălţat la ceruri. Incât moartea, pentru cel care a trecut prin realitate iubind idealul, nu este decât trecerea idealului din lumea sensibilă în propria sa lume ideală.

In acest caz moartea este un bine, o mare de stele, un secol cu sorii înfloriţi, pe când viaţa cea schimbătoare, dacă o considerăm numai în ea însuşi, fără ideal, este „o baltă de vise rebele, un basm pustiu şi urât". Acesta este adevărul. Dar biata fiinţă omenească, este supusă şi gândului rău în clipele ei de durere. Şi atunci „gândirile rele sugrum cele bune". Atunci „capul pustiu, cu furtune", se întreabă: „Au e sens în lume? Tu chip zâmbitor trăit-ai anume ca astfel să mori? De e sens într'asta, e întors şi ateu,— pe palida-ţi frunte nu-i scris Dumnezeu".

Acesta este gândul cel rău, şi fiind „rău", el nu este negreşit adevărul. Adevărul este cel exprimat mai sus. Ştim că acei cari ţin să vadă în Eminescu numai un pesimist iar nu mai ales un idealist, se referă mai cu seamă la aceste ultime versuri.

Insă noi trebue să vedem lucrurile în tot rostul lor.

Iată-l pe Eminescu într'o altă poezie, „Inger şi Demon", unde se vede destul de lămurit că intenţia sa este isbânda părţii îngereşti din lume asupra realităţii contigente sau demonice.

In adâncul unei nopţi, copila unui rege se roagă tainic în biserică. Ea pare a fi un înger. In acelaş timp, îndrăgostitul ei, un fiu necăjit al poporului, face planuri de revoltă împotriva a ceeace se chiamă ordine. El voeşte să răstoarne totul la pământ.

Şi patrie şi Dumnezeu. Căci cei mari, zice el, se slujesc de aceste idei pentru ca să jefuească pe cei mici. Nu este nici o dreptate. Şi el este aşa de puternic în revolta lui, că pare a fi un demon căruia nimic nu poate să-i reziste. Dar într'o zi el cade bolnav.

Şi, în suprema lui durere, el vede cât de nedrept a fost ridicându-se împotriva rostului lumii. La patul său de suferinţă, apare un înger care îl mângâe, şi îl mângâe aşa de sfânt, încât prin nimic el nu ar putea să răsplătească această fericire. *Este ea.* Şi atunci, ultimile sale cuvinte sunt acestea: Am voit viaţa întreagă să pot răscula poporul cu gândirile-mi rebele, contra cerului deschis. Dar cerul n'a voit să condamne pe demon, şi mi-a trimis un înger să mă împace.

Iată deci ce este filozofia lui Eminescu. Ea este în cea mai mare parte o icoană a idealismului din filosofia românească. Ea conţine credinţa despre micimea acestei lumi pământeşti şi despre măreţia lumei ideale, şi credinţa în destinul hotărât de Dumnezeu, şi dragostea de patrie, ca o introducere la dragostea de omenire în general; şi ea le sintetizează pe toate acestea, întru isbânda a ceea ce este divin pe această lume.

Rezumată de **I. N. C.**

Contribuţii la istoricul societăţii „Junimii" dela Iaşi

Corespondenţa lui S. G. Vârgolici cu Iacob C. Negruzzi publicată de Gh. Cardaş.

Berlin 5 Ianuariu 1871.
Kransenstrasse 72 III Treppen.

V

Iubite amice,

Am primit cu câte-va zile înainte de plecarea mea din Würzbung epistola ta, la care am lăsat să-ţi răspund dela Berlin. Dacă nu am făcut'o mai degrabă, cauza e că încă nu eram bine regulat, odaea nefiindu-mi încă gata. Acum însă mă aflu în locuinţa mea, tot într'o casă cu d. Xenopol, şi mă grăbesc a lua condeiul în mână, cu toate că nu am ceva important de spus. La Berlin am sosit de Sâmbătă 31 Decembrie. Frigul însă, care e mare aice m'a împedecat până acum... es mai des din casă spre a-mi putea face o idee cât de mică de capitala Prusiei. Ceeace m'a minunat mult e obiceiul dinspre ziua anului nou, pe care-l cunoşti. Am văzut eu multe moravuri, mai mult sau mai puţin absurde, dar acesta mi s'a părut cu totul nedemn de un popor, care pretinde a stá în capul civilizaţiunii moderne.

Hotărârea ta de a părăsi cu totul politica şi desgustul ce ţi-au produs meschinăriile oamenilor noştri de stat, nu pot decât să fie în interesul literilor noastre. Oricât de mare bine ai putea să faci, ţării pe acest tărâm, tot mai mare va fi binele ce vei face literaturei noastre, care deja, îmi place să o constatez, te numără între neobosiţii săi campioni. Asigurarea ce-ţi dăduse d. Carp că paralele mi se trimisese, s'a realizat înainte de primirea scrisorei tale. Banii sosise la un bancher din Ostenda, şi după măsurile luate de mine, mi s'au trimis la Berlin, unde-i am şi primit deja.

Schimbarea ministeriului nu mi-a prea făcut bună impresiune, mai ales tocmai acuma când presa străină se ocupă mult de vuetele ce circulează asupra unei note ce Carol ar fi adresat Puterilor garante.

Nu cunosc întrucât aceste vuete sunt fundate. Tu vei şti negreşit mai mult în privirea asta, ca unul ce ai trăit într'o atmosferă, unde puteai să afli mai lesne adevărul. După aceea schimbarea Ministeriului îmi desplace şi dintr'un alt punt de vedere cu totul personal şi egoist. Cât era D. Carp la Culte şi Instrucţiune, eram sigur că cererile mele nu se rătăceau prin archive. Tu ştii că cerusem un suplement de 100#. Zilele aceste voiu scrie la Ministeriu în privirea asta. Dar în situaţiunea actuală a lucrurilor, nu sper că voiu avea curând un răspuns favorabil. Ş'apoi nici nu ştiu cine va fi la instrucţiune. Acest suplement îmi e indispensabil. atât pentru cumpărarea de cărţi, cât şi pentru micul ajutor ce sunt nevoit să trimit familiei mele.

Soarta cărţilor mele, lăsate la Paris, mă îngrijeşte foarte mult.

Perderea lor ar fi pentru mine nereparabilă, cel puţin pentru mult timp.

Primeşte felicitările mele amicale de sărbători şi de anul nou, bine vroind a le comunica şi d-lui Maiorescu, d-lui Culianu, ec....

Aştept răspunsul tău, după cum mi-ai promis.

Al tău amic,
S. G. VARGOLICI

P. S. Te rog fă să se înscrie şi numele meu la operele complete a lui Alexandri.

VI

Iaşi, 8 Ianuarie 1887.

Iubite amice,

Imi împlinesc făgăduinţa trimiţându-ţi prin Melik, manuscriptul lui *Don Chişot* sau *Don Chihote* (?).

Pe lângă capitulele de care-ţi vorbeam, am mai tradus încă unul, prin urmare numărul foilor ce-ţi trimit acum se urcă la mai mult de 100. Cred că vei avea material pentru anul întreg, căci desigur îmi închipuesc că ai să-l dai cetitorilor în dose măsurate, spre a nu le produce indigestiune, şi apoi (Doamne fereşte!) moarte.

In alăturare îţi trimit o hârtioară în care am tradus în versuri româneşti, versuri spaniole din manuscriptul dela tine. Mi s'a părut mai nimerit să reproduc versurile prin versuri. Vei observa dar când vei retipări cap. II, sau când vei tipări cele următoare.

Te rog de asemine să te uiţi în manuscript, pela sfârşitul capului al XI, unde se află o bucată de versuri intitulată *Antonio*, şi pe care nu-mi aduc aminte dacă am pus'o, sau nu, în versuri româneşti. Dacă nu, atunci trebue să o traduc. Bine ar fi să mi se trimită mie întâia probă de tipar ca să o corez eu, spre a nu se strecura prea multe greşeli, sau fă tu cea întâi, spre a mai introduce pe ici pe colo câte vr'o schimbare, în ceeace priveşte stilul, şi apoi mie să-mi trimiţi a doua probă.

Te asigur că voi fi foarte exact în înapoierea lor la timp.

Vorbit'ai cu Socec despre tragerea în volum, după *Convorbiri?*

N'am primit încă numărul pe Ianuarie, prin urmare nu ştiu cum e făcut anunciul.

Şi acum, vorba Românului, fie într'un ceas bun!..

Fráţeşti sărutări dela al tău vechiu amic,

S. G. VARGOLICI

!!! LUMEA S'A CONVINS !!!
DE FRUMUSEŢILE MODELOR PARISIENE
ŞI DE ACEEA SALONUL DE MODE
ŞI FORME DE DAME E ZILNIC
ÂGLOMERAT LA
„PICA"
FABRICA FRANCO-ROMÂNĂ DE PĂLĂRII
STR. CAROL 70, (INTRAREA PRIN STRADA CĂLDĂRARI)
VIS-A-VIS DE BISERICA CREŢULESCU
UNDE FIECARE CLIENTĂ PRIMEŞTE CADOU
O CASCHETĂ DE BAE
ÎN VALOARE DE LEI 150.

Paturi de Fer —
Paturi de Bronz —
Telefon 25/63
Paturi de Copii
găsiţi la vechea
Fabrica de Mobile
GUTMAN MARCUS
Str. Sfţi-Apostoli. 72
Colţ prin Cal. Rahovei

CHESTIUNI FEMININE

Epoca sufragetelor

Incă din 1905, opinia publică şi cercurile interesate au cunoscut, au aplaudat şi mai ales au ridiculizat, apariţia feministelor militante din Anglia, cunoscute sub numele de „Sufragete".

Atunci s'au manifestat două din ele, într'o reuniune publică, întrerupând violent pe oratori, în urma cărei îndrăsneli, au fost arestate şi închise.

De atunci chestiunea feministă în Anglia devine tot mai acută şi capii guvernelor, caută s'o înăbuşească, sub forma celei mai perfide simpatii.

Toţi, până la lord Asquith, au înconjurat feminismul de atenţiuni anumite fără să aibă curajul să facă ceva concret pentru realizarea chestiunei în sine.

Christabel şi Silvia Paukhurst, împreună cu Ana Kenney, sunt cele dintâi sufragete, care au luptat pentru fondarea *Ligei drepturilor femeeşti.*

Crescute într'o atmosferă de feminism larg, obicinuite cu problema revendicărilor acestea, Christabel şi Ana, încă de la vârsta de zece ani, scriau articole de propagandă feministă.

Frumoase, cu atitudini nobile, cu o educaţiune aleasă şi închinată cauzei lor, cele două surori Paukhurst, se dedică acestei opere de renaştere socială, făcând un adevărat apostolat mistic.

Ce vor sufragetele engleze şi cum duc lupta pentru înfăptuirea idealului lor, vom vedea imediat.

Sătule de politica timpurilor trecute care a acordat mai întotdeauna câte ceva, în mod provizoriu, ca mai apoi să ia totul îndărăt. Sufragetele n'au cerut nici locuri în comitetele şcolare, nici voturi la comună, nici alte mici detalii, cu care se minte în genere femeia, ele au cerut un singur lucru:

Sufragiul politic. Aşa s'au văzut pe străzile Londrei cortegii impunătoare, şi sgomotoase, cu pancarte şi zmeuri, pe care sta scris îndrăsneţ: *Votes for Women* (Voturi pentru femei).

Adunate vecinic la olaltă, mereu manifestând şi susţinându-şi teza cu o rară amploare, ele nu s'au sfiit să-şi sprijinească atitudinea pe o formulă culinară: „Trebue să întorci mereu friptura până se frige", cu alte cuvinte, să insişti mereu pe lângă guverne până vor da satisfacţiuni suficiente.

Nu ştiu, dacă Lloyd George sau Asquith, s'au convins de celebra metaforă culinară, în vreme ce se distrau văzând miile de femei, purtându-şi steagul verde şi violet, pe străzile Londrei, cerând în ritmul muzicei : *Votes for Women.*

Atitudinea sufragetelor, a trecut însă dincolo de cadrul unor manifestări politice, căci în nenumărate rânduri, ele s'au dedat la acte ostile şi la violenţe necivilizate sau la sacrificii de o rară îndrăsneală umană.

Miss Davidson, la Epsom, s'a asvârlit sub calul regelui, lăsându-se sdrobită, ca un exemplu de martiriu, în cauza tuturor femeilor nedreptăţite.

Deşi *Labour party* (partidul muncii) şi partidul irlandez, au arătat bună voinţă Uniunei Societăţilor sufragiste nu se poate spune totuşi, că mişcarea lor au realizat progrese mari pentru propăşirea idealului feminist, adică pentru sufragiul politic.

In schimb, o mare parte din femeile engleze au dreptul să participe la alegerile consiliilor municipale, la *county concil* şi *borongh concil* iar Miss Anderson a fost aleasă în 1909, primăreasă în Aldeburgh. E totuşi un pas înainte.

ROZINA

Revista modelor

SILUETE ELEGANTE

Rochia de seară sau de după amiazi, trebue neapărat să urmărească un ideal : silueta.

Increţită sau strânsă în jurul corpului cu volane sau dreaptă, esenţialul este să arate graţia trupului şi frumuseţea liniei.

Mi se va riposta poate, cum ar putea o fustă largă sau cu volane, să desemneze mişcarea şoldurilor? Ar fi drept să ne îndoim dacă n'am vedea ce subtile observaţiuni fac creatorii modei, în vederea siluetei. Când rochia e largă în jos, linia e urmărită în sus. Când se purta malacovul, umerii erau totdeauna goi şi gâtul cu frumuseţea lui, avea darul să echilibreze suprafaţa îndantelată a fustei.

Rochile strimte din potrivă, arătând căderea şoldurilor şi desenul picioarelor, acopere mâinele cu mâneci largi şi lungi şi de multe ori cu guler.

Va fi grotesc, ca o roche cu panieuri să aibă o mânecă lungă. Iată cum linia în jocurile ei precizează, chiar cu discreţie, fineţea siluetei femeeşti.

Dantela şi mătasea, după cum catifeaua şi jeurile, se asociază ca să realizeze, aceste modele, simple dar fermecătoare.

Dantela de lână, aşezată pe fond de mătase după cum crepul în volane, dau un aer de tablou vechiu modelului alăturat. Să nu uitaţi că unor asemenea toalete, frumuseţea femeei trebue să fie clasică, altfel nu face acea armonie, între chip şi haină, cum ne-a obicinuit vechile estampe.

DIANA

SERIA III ANUL IV — No. 143

3 Lei Exemplarul în țară
6 Lei Ex. în străinătate

Duminică 19 August 1923

Adevĕrul Literar și Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897 CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

CĂLIN

— Ilustrație de MINA BYCK WEPPER —

Iar de sus pân' în podele un painjen, prins de vrajă,
A țesut subțire pânză, străvezie ca o mreajă,
Tremurând ea licărește și se pare a se rumpe,
Incărcată de o bură, de un colb de pietre scumpe,
După pânza de painjen doarme fata de 'mpărat:
Inecată de lumină e întinsă în crivat;

Al ei chip se zugrăvește plin și alb: cu ochiu-l măsuri
Prin ușoara 'nvinețire a subțirilor mătăsuri:
Ici și colo a ei haină s'a desprins din sponci ș'arată
Trupul alb în goliciunea-i, curăția ei de fată,
Resfiratul păr de aur peste perini se'mprăștie,
Tâmpla bate liniștită ca o umbră viorie...

Brațul ei atârnă leneș peste marginea de pat,
De a vârstii ei căldură fragii sânului se coc,
A ei gură-i descleștată de-a suflării sale foc
Ea zâmbind își mișcă dulce a ei buze mici, subțiri,
Iar pe patu-i și la capu-i presurați-s trandafiri.

Iar voinicul se apropie și cu mâna sa el rumpe
Pânza cea acoperită de un colb de pietre scumpe;

Ale frumuseții haruri goale, ce simțirile-i adapă,
Incăperile gândirii mai nu pot să le încapă,
El în brațe prinde fata, peste fața-i se înclină,
Pune gura lui fierbinte pe-a ei buze ce suspină,
Și inelul scump îl scoate de pe degetul cel mic
Ș'apoi pleacă iar în lume, năsdrăvanul cel voinic.

MIHAIL EMINESCU

Curba Lalescu

— SCHIȚĂ —

de Gh. Brăescu

— „Bem un șpriț?"
— „Nu, că mă grăbesc".
— „Stai că e sărbătoare".
— „Ce sărbătoare?"
— „Sfânta plată!"
— „Aaa !... Ați luat leafa. Bem dacă e așa, dar numai unu că n'am vreme".
— „Două, nici nu-ți dă mâna, nu vezi: opt lei o pâine! Am trei copii, eu, nevasta, plus servitoarea. Fă socoteală... Băete, dă două vermuturi și niște țigări".
— „Nu bem șpriț ?"
— „Ce șpriț?... Mai pune mă, dă-te dracului..."
— „Nu mai pun că mă bate jupânu".
— „Adu sticla 'ncoa".
— „Nu se poate dom'le".
— „Dă sticla, nu fi nerod".
— „Cum o să dau sticla?!... „Când om da noi sticla la toți mușterii!..."
— „O plătesc mă prostule"
— „Luați una întreagă!"
— „Cât costă o sticlă?"
— „Fugi, monșer..."
— „Las de curiozitate... Câte paraie?".
— „Intrebați pe jupânu".
— „Câte parale sticla asta dom'le?"
— „Vermuthu?... Două sute cincizeci de lei"
— „Cât?"
— „Două sute cincizeci".
— „Glumești?"
— „E scump?... Două sute treizeci ma costă. Iau un pol la sticlă... Adică ia statu, că pentru el muncim. Noi nu câștigăm nimic".
— „Cam așa e".
— „Decât negustor în ziua de azi... O destupăm?"
— „E bun?"
— „Torino".
— „Veritabil?"
— „Marcă italiană"..
— „Ce zici Costică?"
— „Fugi monșer!..."
— „Asta'i! Ce-am avut și ce-am pierdut!... Destup'o dom'le!.... Spală paharele... Două sute cincizeci de lei!... Pfiu, pfiu, pfiu!... Rele zile am ajuns!... Dă și un sifon mare".
— „Nu luați loc la masă? Avem niște plachie de crap..."
— „Bună?"
— „Pă cinste".
— „Ce zici Costică?"
— „Fugi monșer".
— „Aci, la repezeală..."
— „M'așteaptă nevasta..."
— „Par'că pe mine nu m'așteaptă... Dă-ne două porții mai barosane... Rămânem aci, până te duci, până ajungi... Ne dai și câte o bucat' de șvaițăr...
— „Românesc?"
— „Aș!"
— „Tocmai știu că d-voastră nu obișnuiți".
— „Si două marghilomane"
— „Se face".
— „Cu rom veritabil".
— „Jamaica. Altu nici nu ținem".
— „Două sute cincizeci de lei!... Mama ei de curbă!... Ce să-ți ajungă leafa dom'le!... Auzi... două sute cincizeci de lei!... Mergem la dame?"
— „Fugi monșer!"
— „Birjar!"

GH. BRAESCU

Ahasverus

Cu părul care-și lasă în mod nenatural
Să-i năpădească fața ca ghimpii-ntr-o grădină,
Prin ce fatalitate acest curat cristal
Stă afundat de-apururi în cea mai neagră tină?..

El e o paradoxă? Sau un dibaci actor?
Tot ceia ce-i pe dânsul e batjocoritor!
Nu e urât și trebui să pară că-i hidos,
E-atât de sus și trebui să pară cât mai jos...

O dați-i libertatea și cinstea și iubirea,
Ca fluturul din larvă își va preface firea;
Lăsați-l ca pe-o floare să înflorească-n pace
Și veți vedea că fructu-i e dulce când se coace...

Mulțimea e bizară, căci e ca un copil
Și-și râde de acela ce tată-i fu pe Nil.
Nu v-amintiți de-atuncia când nu aveați nici anul,
El v-a ținut pe brațe spre-a vă sfinți Iordanul?

In van nu-i faceți vină de Omul de pe cruce,
Căci Omul când se naște și astăzi vai! și-o duce
Și poate-i mai teribil calvarul lui de-acum,
Căci biciu-i sub mânușă și spinii au parfum!

Lăsați-l să vă-nvețe, lăsați-l să v-arate
Tot ce-a adus de secoli în vinele-i umflate;
El e bătrân, lăsați-l ca să-și aducă aminte...
Sub fruntea lui o lume eși-va din morminte!

Și poate, leșul urii căzut ca un balaur
Va re-nvia într-însul și taina Vrâstei de-Aur.

Al. Vițianu

Poezia Chineză

de H. Sanielevici

II

Impăratul *Şi-hoang-ti* (259-210 i. Ch.). aproape contemporan cu Alexandru cel Mare, s'a urcat la 13 ani pe tronul micului stat *Tin*, şi până la 221 ajunse să cucerească întreaga ţară chineză — cât este azi, fără Manciuria, luându-şi titlul de împărat. In dorinţa de a începe o eră nouă, porunci ca operile poetice şi cronicile tuturor celorlalte state, afară de *Tin*, să fie distruse. Dintre scriitorii care-i călcau poruncile, execută atâtea sute, încât pe locul unde fură înmormântaţi, creşteau pepenii până şi iarna !... *El* a ridicat zidul cel mare în contra hunilor. Despre mormântul său se povestesc minuni; lucrătorii care-l săpaseră cunoşteau locul, fură zidiţi de vii.

Şi-hoang-ti şi urmaşii săi protejă mult literile; iar sub dinastia *Han*, care domni de la 206 i. Ch. până la 220 d. Ch., literatura, istoria, filosofia, luară un avânt şi mai mare.

Unul din cei mai cunoscuţi poeţi ai vremii este *Mai-seng* (mort la 140 i. Ch.).

Femeia părăsită

De ce oare luminează atât de clar alba lună?
Străluceşte perdeaua patului meu.

De durere şi năcaz nu mai pot dormi,
Luându-mi în grabă hainele, umblu aiurită

La despărţire mi-a spus să fiu veselă.
Abia când s'o întoarce, mi se curmă suferinţa

In chinul meu, ies singuratecă la poartă;
Cui pot spune cât îmi e de grea inima?

Plină de durere mă strecor iar în odaie,
Lacrimile îmi picură pe haină...

Voi toţi cari a-ţi suferit chinurile dragostei, spuneţi, nu cuprinde aceste versuri toate frământările voastre ?

In timpul dinastiei Han apar pentru întâia oară poete. *Pan-ţi-yü* damă de onoare la curtea împăratului *Cengtis (32—6* i. Ch.), a compus poesia *Evantaliul*, tradusă în toate limbile europene :

O, evantaliu de mătase, atât de delicat şi luminos!
Bruma şi zăpada nu-s mai albe.

Comandant drăgălaş, pentru prieten ca dar
Rotund ca luna albă pe cortul ceresc!

Acasă şi afară să fii cu el,
De-o avea nevoie de tine, adie-i dulce răcoreală

Totuşi, când recea toamnă va veni în ţară,
Şi vântul aspru va stinge văpaia verii.

Atunci desigur cu nepăsare te va arunca în scrin
Trist simbol al iubirii stinse.

Dacă aş fi citit această poezie în limba germană în care e frumos tradusă — ori, şi mai bine, în limba franceză, fără să ştiu că-i din chinezeşte, aş fi luat-o drept un fel de madrigal din secolul al 18-lea. Cui să-i dea în minte, că-i de pe vremea lui Cristos !... Minunată statornicie a legilor istorice !... Acelaş fel de viaţă produce aceiaşi psihologie de clasă, care se traduce în aceleaşi manifestări poetice...

In a doua jumătate a erei Han, 25—220 d. Ch.) evenimentul cel mai însemnat îl reprezintă propagarea în China a budismului, care devine o mare putere culturală, îmbrăţişat fiind de masele populare, pe când intelectualii rămân credincioşi raţionalismului confucianist ori taoismului fantastic. Budismul şi creştinismul sunt mişcări religioase contimporane, analoage în spiritul lor, cari pornesc — unul spre Apus şi călălalt spre Răsărit — din acelaş isvor : prin judaism şi parsism, *până la Zoroastru* se pot urmări originile creştinismului; şi tot din Zoroastru purcede şi budismul.

După dinastia *Han* urmară alte câte-va de scurtă durată, cari încurajară cu mult zel poesia. *Ţao-cii* (192—233 d. Ch.), fratele primului împărat din dinastia *Vai*, a fost unul din cei atât de mulţi *enfants-prodiges* în poesie ai Chinei : la 10 ani scria versuri desăvârşite. Impăratul *Siao-Yen* (461—549), primul din dinastia *Liang*, a scris şi el poesii. Fiul şi urmaşul său, împăratul *Kün-ven-ti*, e considerat ca unul din cei mai buni poeţi ai timpului. Era ambiţia împăraţilor să favoriseze literatura. *Yang-ti* (589—618 d. Ch.), care *omoră pe tatăl său şi pe fratele său mai mare, ca să ajungă pe tron;* care, risipitor, trândav, dispuse ca arborii parcului său să fie îmbrăcaţi în timpul ernii cu frunze de mătase şi care dormea pe puf de păsărele cântătoare — *era un fin preţuitor al poesiei şi ocupă o sută de savanţi cu editarea clasicilor.*

Cât de bizar ne impresionează acest amestec paradoxal de instincte criminale de rafinamente estetice !... Nu mai înţelegem nimic !... Astfel de suflete ne par enigme indescifrabile... Şi totuşi, nimic mai comun şi nimic mai simplu. Ni se desvălue aici, *într'o exageraţie monstruoasă*, o trăsătură fundamentală a sufletului de stăpân sub regimul despotic. Viaţa uşoară şi îmbelşugată, senină şi tihnită, lipsită de griji şi de activitate încordată — cum n'o are nici pe departe miliardarul american, în vremea noastră de progres şi complicaţie, de democraţie şi socialism — îi rafinează stăpânului nervii şi oarecari straturi superficiale ale sufletului; *în acelaş timp însă*, servilitatea, linguşirea, *neputinţa* celor stăpâniţi, îi hrăneşte, din frageda copilărie, egoismul şi brutalitatea. Pe brutalitatea forţei militare e doară întemeiat întreg regimul despotic. Faptul că 'n acest regim — care, *în fond*, nu cunoaşte legi şi instituţii, ci numai favoruri şi persoane — fiecare om este la discreţia neîngrăditului bun plac al superiorului, desvoltă, *în acelaş timp*, linguşirea, afabilitatea, manierismul, rafinamentul estetic, cavalerismul galant şi —brutalitatea cea mai neînfrânată. *Yang-ti* ne aduce aminte de Nerone, de Cesar Borgia, de Elisabeta a Angliei, etc. Amestecului de brutalitate şi rafinare, *marchizul de Sades* i-a dat pentru vecie nobilul său nume.

In Apus, unde există încă o nobleţă autentică, sufletul lui Borgia şi al marchizului de Sades n'a murit încă : îl respirăm în Nietzsche, în Böklin, în Wagner, în Spengler, în anume moravuri de la curtea Kaizerului, în intrigile tenebroase şi scelerate ale afacerii Dreyfus, în obiceiul înrădăcinat de veacuri, de a utiliza elementele criminale din drojdia societăţii, pentru *putsch*-uri, lovituri, atentate, dezordini de stradă, odinioară şi pentru răzbunări personale, răpiri de femei, intrigi diplomatice, etc. — Vezi toate romanele istorice din vremea burbonilor, a Elisabetei, etc. Unde însă casta, ca atare, e redusă la neputinţă, elementele ei viabile se adaptează regimului democratic; şi se şi amestecă cu burghezia, care, dacă are şi ea cusururile ei, ca orice clasă, îi este însă infinit superioară.

După *Yang-ti* urmează dinastia *Tang* (608—907) a cărei eră e considerată în China ca reprezentând punctul culminant al desvoltării literare.

LI-TAI-PE este de mult cunoscut în Europa, unde a fost supranumit *Lord Byron al Chinei*. De copil făcea poesii. La 20 de ani era deja titrat, însă în loc să ocupe o slujbă, preferă să ducă o viaţă rătăcitoare, să bea şi să cânte. Poesiile lui îl făcură în curând foarte renumit, şi la 744, pe când se afla în capitala imperiului, *Ciang-ngan*, intră în graţia împăratului *Ning*. Fu numit membru al Academiei *Han-lin* şi deveni prietenul cel mai intim al monarhului. Acesta nu se supăra, când Li-tai-pe apărea beat înaintea lui, sprijinit pe doi funcţionari ai curţii; şi adesea îi servea ca secretar, punând pe hârtie versurile lui improvizate. Intrigi însă, stricară prietenia. Un eunuc sus pus se simţi ofensat şi denunţă pe *Lit-tai-pe* femeii favorite a împăratului, c'a persiflat-o într'o poesie.

Silit a concedia pe poet, *Ming-hoang* îi dărui un asortiment complect al hainelor sale împărăteşti. In aceste haine *Li-tai-pe* ar fi prezidat, zice-se, la chefuri, primind să i-se facă onoruri imperiale; dar după o noapte de chef ar fi fost adesea găsit în şanţ. In vremea asta s'au născut frumoasele sale plângeri de exilat, dar şi frumoasele lui poesii mistice. Căci după exilarea de la curte, *Li-tai-pe* devenise taoist şi se ducea adesea la sihaştri prieteni, în munţii singurateci, ca să întreţie convorbiri filosofice la un pahar de vin. Căderea lui *Ming-hoang* (756) îl amesteca într'o conspiraţie; fu osândit la moarte, apoi exilat, iar la 759 graţiat. După o legendă taoistă, *Li-tai-pe* s'a înecat cu prilejul unei plimbări cu barca, pe când, beat fiind, voia să apuce luna din valuri şi se plecase prea mult peste bord; delfini şi genii, însă, veniră şi-l duseră în munţii fericirii, la *Pung-lai*.

Descrieri de natură, poesii de răsboi, cântece de băutură, de un ciudat colorit pesimistic, delicate cântece despre femei, elegii din exil, toate într'o limbă aleasă, fin çizelată şi de o înaltă originalitate — iată opera lui Li-tai-pe, care mai trăeşte încă şi azi, în *tot* poporul său, nu numai în lumea savantă. Eu nu este un băutor obicinuit, ci un băutor filosofic, mistic.

In noaptea tăcută

In faţa patului meu, o luminoasă fâşie de lună,
Parc'ar fi podeaua acoperită de brumă.

Imi ridic capul, întors către alba lună
Il plec şi mă gândesc la ţara mea natală

Intr'o zi de primăvară la trezirea din beţie

Viaţa nu-i decât un mare vis.
La ce dar ne lăsăm în voia grijii?

Eu însu-mi sunt toată ziua beat,
Mă 'npleticesc până cad în faţa casei,

De mă deştept apoi şi privesc tăcerea,
Cântă o păsărică între ramuri înflorite.

Şi de vreau să întreb: amurgeşte ori se face ziuă?
Privighetoarea, legănată de zefir, mi-o spune.

Atunci mă cuprinde melancolia, mai că-mi vine să suspin;
Şi iar îmi torn paharul plin,

Şi cânt pân'apare luna clară,
Şi de-mi tace cântecul, s'a sfârşit şi năcazul meu.

Ce ziceţi de poesia asta ?... De ironia ei, de dulcea ei melancolie ?...

Este într'ânsa toată filosofia şcolii romantice germane!.. Şi *când?!*... In secolul al 8-lea după Christos!!.. Şi ce fineţe: „de mă deştept apoi şi *privesc tăcerea*"... Parcă simţi cum se trezeşte din somnul beţiei, cu nervii odihniţi şi 'mprospătaţi, ca verdeaţa după ploaie...

Aşa-i că v'a prostit omul cu coadă *Li-tai-pe*, care „are faţa galbenă, ochii strâmbi, şi mănâncă larve, şoareci şi cuiburi de rândunele ?"

Vânătoare călare

Grănicerul, priviţi-l!
In toată viaţa lui an cu an, nu iea o carte în mână.
Ştie doar să umble la vânătoare; atunci călăreşte el cu îndemânare.

Calul său în toamnă devine gras, îi prieşte iarba albă.
Umbra îi fuge în faţa copitei; cine se ţine mai mândru!

Biciul de aur loveşte zăpada, teaca zăngăne la mâner,
Pe jumătate beat strigă şoimului; astfel merge 'n goană.

Niciodată arcul lui nu se 'ncordează zădarnic către discul lunei,
Adesea doi cocori cad în acelaş timp cu săgeata la pământ.

Pe ţărmul mării cine-l vede, se dă 'ndată 'nlături,
Până şi'n pustia Gobi e cunoscut curajul lui, norocul lui în răsboi.

Cu totul altfel ca înţelepţii de aici trăeşte acest bărbat liber!
Cu părul alb încă, după perdea!... Şi asta la ce spuneţi-mi?!

Gânduri de primăvară ale femeii care a rămas singură

In depărtatul Ien abia 'nverzeşte pământul
In Ţin înfrunzeşte dudul.

Stăpânul meu, porneşte el iară către casă?
Ah, în vremea asta inima servitoarei sale se frânge

Vântul de primăvară intră prin perdeaua de muselin
Şi totuşi, de ce folos îmi este în suferinţa mea!

Cei opt călăreţi

Spre răsărit către Kin-şii, cum merg peste cele cinci
Şele de argint pe caii albi, zefir în jurul scărilor

Flori ning şi ei călăresc, cei opt ştrengari;
Ştii tu încotro? Spre cârciumă la cârciumăreasă...

Asta-i curat poporanistă...

H. SANIELEVICI

Puşcăriaşul

de Petöfi Sándor

„Eu pentru tine, sfântă libertate.
Luptai — şi-acum legat în lanţuri sânt
Ce sete mi-e de raza ta, lumină,
Căci orb ca un sobol zac sub pământ!

Când va mai bate ceasul fericirii
Şi ceasul mântuirii când va bate,
Să mai respir odată iarăşi liber
Sub razele-ţi de-asupra-mi revărsate?'

Aşa suspină robu 'n închisoare —
Cosciugu 'ncăpător al celor vii, —
Mai ştie Domnu-a câtea-oară plânge
De când stă 'n fundul negrei puşcării.

Ori, poate, numai de puţine zile
In lanţuri grele l-au încăluşat...
Dar mare artist e-a temniţei durere:
Din oră face un veac neterminat.

Nu zile nu! ci ani şi ani s'au scurs
De când cosciugului 'ncredinţat,
Lungi ani chinuitori pe fruntea lui
Intunecoase umbre şi-au brăzdat.

De mult şi-ar fi zdrobit cu lanţuri capul
De n'ar fi fost în noaptea 'ntunecată
Unicul lui tovarăş bun: speranţa,
Ca să-i oprească mâna ridicată...

Speranţa să mai fie-odată liber!
Chiar de şi-ar pierde viaţa jumătate
In temniţă, ceialaltă va petrece-o,
Sorbind cu sete dulcea libertate.

De-aceea aşteptă sărmanul rob
Şi capul de cătuşi nu şi-a zdrobit,
Şi ani greoi în lunga aşteptare
De-asupra lui mereu s'au troenit.

Dar după negrul şir de corbi, în fine,
Sosi şi-un porumbel în alb veşmânt,
Aducătorul blând al veştii scumpe
Că va ieşi sobolul din pământ.

Şi iată, uşa temniţei se crapă.
L-au deslegat... sau e-amăgit de vise...
Un ţipăt lung... şi cade pe vecie...
De bucurie inima-i plesnise....

Trad. de George A. Petre

Istorioare adevărate şi nevărosimile

Viaţă

In fiece toamnă copilul şedea la fereastră şi plângea. Uneori deşteptându-se dimineaţa, se surprindea, mare, înalt, sănătos, plin de nădejde, ca un stejar îmbrobonat de rouă, — şi atunci părea peste măsură de vesel.

Alerga şontâc-şontâc, prin odăiţa întunecoasă. Şi el, era un biet copil, cocoşat, epileptic, cu nasul sgâriat şi cu mâinile împuroiate. Avea şi nişte buze groase, uscate, verzi-palide.

Plângea mereu, mereu...

Toamna îi ciocănea în fereastră, şi el se speria grozav. Se refugea într'un ungher, şi muşcat de spaimă, cădea în genunchi şi se închina.

— „Doamne... toamna... Doamne..."

De afară, pe înserat, se strecura prin ferestruică fire de lumină zdrenţuită, albăstrie, bolnăvicioasă.

Şi alerga, împleticindu-se, de-alungul pereţilor.

Isprăvind rugăciunea, rămânea în genunchi ceasuri întregi, privind luminile cum se încolăcesc ca şerpii, pe tavan, pe podele, pe pereţi, printre scaune.

Se făcea noapte. Fără gânduri, fără iluzii, copilul adormea. Câte-odată, din somn, vise rele, îl zguduiau, şi îl asvârleau jos, din patul cu scânduri putrede.

Se svârcolea, îşi muşca limba, şi, din gură, i se prelingea, pe piept, pe mâini, pe bărbie, fâşii lungi, nespus de lungi.

Ţipa grozav.

Câinii începeau să urle înfiorător, cocoşii să cânte, şi pisicile să se bată pe acoperişuri, ori să rupă roadele copacilor, şi să le fărâme cu labele. Apoi, când se liniştea, părea trist, indiferent ca un cadavru, galben ca o lămâie, nemişcat ca o piatră. Viaţa trecea pe acolo aproape de el, fără să-l atingă, fără să-l vadă, să-l audă, fără să-l cunoască.

Şi copilul plângea la fereastră, după plecarea cocorilor, frunzelor, la venirea ciocârliilor la înflorirea busuiocului, caişilor, nalbelor.

Şi într'o toamnă, toamna când a trecut, nu l'a mai pomenit la fereastră.

Copilul se spânzurase.

Viaţa se oprise lângă fereastra lui, îi sărutase sufletul, îi ştersese ochii de lacrămi, îi curăţise mâinile de bube, il însănătoşise.

Noaptea copilul dormea somn uşor fără vise, fără svârcoliri, fără fiori.

Bucuriile mari omoară...

Viaţa pe care nu o cunoscuse până atunci, îl zdrobise.

Şi toamna mâhnită, mohorâtă, risipise în zări cenuşe, pe ape fâşii de ceaţă, în copaci, pe frunze, pe flori, rugină, mereu rugină.

Cerul îşi bătuse tobele, îşi deschise pivniţele, şi apele căzură vejelioase, uriaşe, fierbinţi.

Şi căsuţa cu copilul, cu viaţa care se adăpostise acolo, fură luate de şivoiul sălbatec al apei, şi duse departe, departe...

Horia Robeanu

Răsplata

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

— „Oloagă, oloagă da ştiu că şi-a petrecut în legi ! Nu-i vorbă, a fost şi o cadră dă femee Veruşina ! Şi acum, rău a mai osândit-o Dumnezeu, ca pă o gazdă dă hoţi — butuc, un butuc în pat. Unde îi sunt frumuseţile, unde îi e semeţia, unde îi e trecutu ? Murea tot Antimu după ea; grecoaică d'alea, cadână cu bandouri ca păcura, aduse în bucle, din creştet până în zulufii urechilor; în obraji, două mere domneşti; şi dinţii în gura ei, ca un pieptene ţigănesc, albi ca miezu dă nucă şi tari de spărgea cu ei, sâmburele de măslină. Biata Veruşina nici umbra n'a mai rămas din ea ! Bărbat-so, de... pomoşnic la Cucu lângă plaiurile Râmnicului — o purta ca pe o împărăteasă. Fecioru-su un beţivan, îndrugase câte-va clase dă gimnaz şi intrase în poliţie. Altă soartă pă ea. La urma urmelor ca s'o canonească Dumnezeu şi mai rău, i-a luat şi picioarele, amândouă. După asta i-a luat moşia foc. După foc, niţele semne dă dambla la gură. Belele d'ale neamului, sorocite să le tragă ea ! Asta e Veruşina d'atunci ? Lumea mai îndrugă că iubise şi că frumuseţile ei, spărsese multe case d'ale oamenilor; ba că mai mâncase din paralele argaţilor ba că trecea où prin inelul şervetului şi dacă nu se oprea, nu'l primea — plocoanele dă la ăi cu dijmă ! Păcate !! Ce mai alegi din ea acum ? Un biet trunchi dă om-pustiu, nemâncat şi neîngrijit, înpietrit în fundu patului ! Bătrâneţi caronite şi amare. Numai capu a rămas dă ia: frumuseţea tot frumuseţe — tablou ! Casele le-a vândut datornicii cu toba. Povarna, a ars şi ea; îi mai rămăsese un armăsar, Bubi, o mândreţe tot un astrahan, din cap până în coadă, adus dă scopiţi; 'l-a pierdut Veruş şi păsta în cărţi. Pensie nu, rude nu, picioare nu. Vindea biata Veruşina la sfeşnice de argint, pă capete, să-şi mai minţă foamea dă la o zi la alta ! S'a dus şi văpaia din juru ei, că într'o văpae înota, când se spilcuia în oglindă, între lumânări şi între sfeşnice, ca la ocolire. şi acum le dă pă nimic. Să vedem cât o să mai dea şi până când o să mai dea. Unde îi e semeţia ? In pământ. Mâncarea viermilor ! Asta a rămas din splendoarea Cucului şi din bandourile Veruşinei. O avea nu-o avea ceva pă masă, bandourile, bandouri: până nu 'şi le-o dichisi ea cu hârtie arsă, nu moare ? Cine ştie la ce o mai fi ţinând-o Dumnezeu pă pământ ? Ce-o mai fi gândind să-i mai ia ? Ce-o mai fi având de ispăşit Veruşina ? Săraca Irina grecoaica, că frumoasă şi simandicoasă mai trecea în mahalaua lui Ispas ! Parcă erea o medalie !"

*

O medalie cu chipuri şterse, pe care nu se mai poate citi nimic, un rest dintr'o semeţie îngenuchiată până la obidă, fantoma unei măriri, arsă de foc, ologită şi înmormântată în zdrenţele cataclismului dela Cucu, într'o sală din pepiniera de cocioabe a lui Domnu Bedreaos, hangiu şi cămătar în *„Sperie-Peşte"*, mută şi ponosită între... detronarea lui Alexandru Vodă-Cuza şi actul al patrulea din Briganzii lui Schiller — două umile mărturii ale splendoarei mistuită de foc, şi agăţate de Veruşina pe covorul de logodnă, un potog ursuz cu Bretane mai ursuze, la seceriş, altă mărturie a belşugului apus, altă ironie a înfrângerii de veci, un covor cu ondulări obosite, ascunzând egrasia păraginei, şi trăgând din noaptea bandourilor unse ale Veruşinei, amintirea lucrului de preţ, în încolăcirea cărora, mai scăpăra încă, cremenea unor priviri de suverană.

In reflexul acestei bizare monede tocită, care erea hotărâtă să ducă la perpetuitate, pe lucirile unor frumuseţi ştirbite, amuzamentul şi cinismul unei discrete pocăinţi, mi-am oprit de multe-ori privirea nedumerită, tânguind într'ascuns, mâna ei fără de picioare, mucezită între un covor care logodise într'aripare cu decăderea, un sipet cu odoarele năruite ale Cucului, şi un scrin de trandafir, veşnic cu uşcioarele de părete, ne mai având ce închide şi ce păstra, şi în policioarele căruia, torcea un cotoi din ţara lui Gauthier, se zaharisea un borcan cu beltea de gutui şi se fosilizau coltuce din jimblele cari refuzau să mai alunece ne unse cu bucate, pe gâtlejul mumiei răstignită, ca o sperietoare, în secerişul covorului. Atunci, o mână scursă, cu proeminenţe de ciocuri de pradă, mâna mumiei lui Bezàn, se înălţa obosită din velinţele răşinoase, îndreptându-se spre uşa din care trimeteam discret înmărmurirea şi căinţa mea.

— Treci maică pragul, nu te mănâncă nimeni maică, am fost şi eu om în lume, maică !

Şi lacrimi sticloase se rostogoleau din murele fanate ale ochilor, umezind medalia din gurguiul velinţelor şi înblânzind hoţii lui Schiller din cadra lor găunoasă. Şi fosta împărăteasă a Cucului, plimba discret cangea mâinii strepezită de scleroză şi pe degetele căreia şedeau încă săpate, urmele marchizelor topite în clocotul năruelii, pe sub căpătâile aşternuturilor prin care se furişau ciujdiţi, câlţii umpluturilor, rânjind prin damascul spart, ca nişte jigănii. Cangea se înălţa o vreme în aer, amintind din nou cu petele ei bizare, nestematele a-tot-puterniciei apusă, răschira degetele de vultur în noaptea tavanului şi din ascunzătoarea lor unsuroasă, pica într'un sgomot slinos, pachetul cărţilor de joc.

— Treci călifaru maichii, să te facă maica un tablionet pă boabe, că şi eu am fost om în vremea mea maică !

Şi lacrimi pline, iar spăla medalia trecutului, luminându-i cremenea din ochi, şi mărindu-i văpăile, în adumbrirea bandourilor de atlas. Şi pachetul cu fanţi palizi, cu popi caterisiţi şi cu regini *căzute*, trecea dintr'o cange într'alta, rostogolindu-se în mormăiala Doamnei Verus ca într'un svon de cobe, de molimă apropiată.

Bătut măr la cărţi, de Doamna Irina Veruş din mahalaua Ispasului, luceafărul plaiurilor Domnitorului Cuza, *boabele*, receau de pe dimia sipetului, în poala înlemnită a învingătoarii. Unghiile cangelor biruitoare, le sălta în svonul lin al numărătoarii, împrumutând sâmburilor de fasole, lucirile banilor de aur din visteria mistuită a Cucului.

Şi din tinda cocioabei de alături, unde mama încremenise povestea medaliei căzute, se apropia într'un oftat discret, oprobiul dumeririi târzii, hulind norocul Doamnei Veruş, la partida de „TABLIONET PA BOABE" :

— De,... Dumnezeu s'o izbăvească cum o şti el ; da mai e şi o vorbă : nici o faptă fără răsplată. Dă unde ştii ? O fi fost şi niscai-va bani dă *haram*, bani din munculiţa şi sudoarea altora: alt-fel de ce s'ar fi trudit atâta ?

SĂRMANUL KLOPŞTOCK

Bolintineanu pe patul morţii

de Liviu Marian

La 20 August stil vechiu 1922 s'au împlinit 50 ani dela moartea poetului Dimitrie Bolintineanu. Aniversarea aceasta tristă a trecut aproape neobservată de cetăţenii României mari, ai acelei Românii a cărei **„înălţare"** o prevedea poetul **„prin secoli"** şi al cărei **„viitor de aur"** îl proorocia în visările sale poetice.

Şi lucrul se explică: publicul cititor de azi nu mai deschide volumele „în cari doarme poezia de multe feluri şi proza încă mai felurită" a acestei „jalnice celebrităţi, care ni se pare atât de micşurată pe piedestalul ei de glorie falşă şi neinteligentă admiraţie". 1)

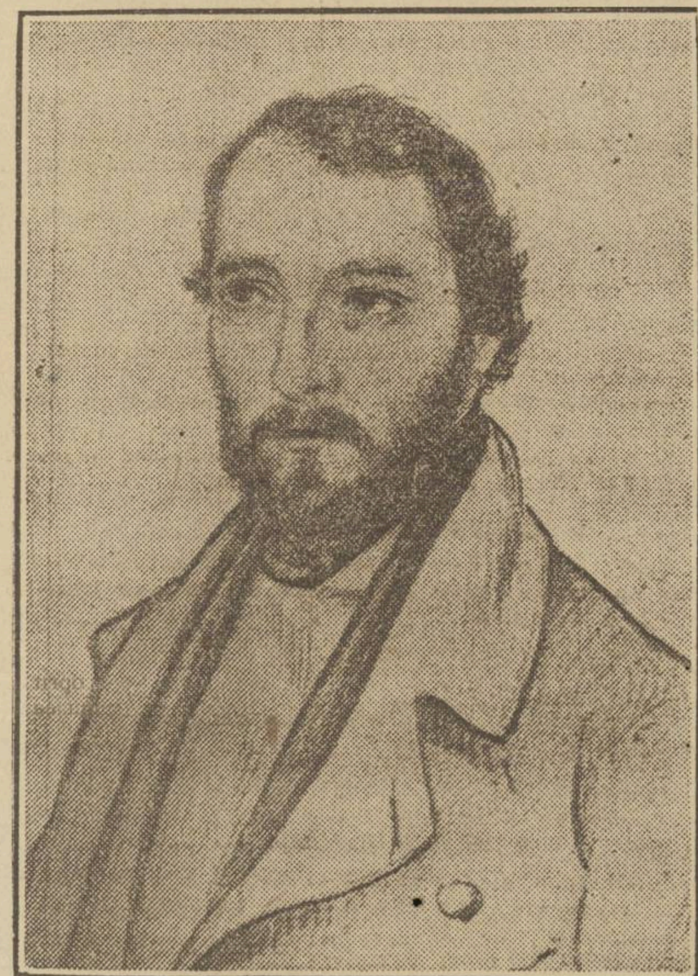
Şi este firesc să fie aşa când opera poetică a lui Bolintineanu, neavând calităţile trainice, cu cari să poată înfrunta vremea, a rămas ca fond „o copilărie eternă" iar ca formă „o eternă licenţă poetică", cum dovedeşte d. N. Iorga în studiul său, în care cercetează poezia lirică a poetului nostru „cu toată simpatica atenţie de care sunt vrednici totdeauna oamenii cu scopuri atât de bune".

Cu toate că în viaţă s'a bucurat de cinstea şi chiar admiraţia exagerată a contimporanilor săi, astăzi Bolintineanu este nesocotit, dispreţuit, luat chiar în bătaie de joc, în orice caz necitit.

Şi în vreme ce operele sale „se odihnesc îmbălsămate în lauda contimporanilor", cum aşa de nimerit observă d. Iorga, urmaşii nu le-au socotit vrednice de o cercetare mai serioasă. 2)

Ceeace este şi mai caracteristic pentru nepăsarea urmaşilor săi: operele sale nu s'au învrednicit de o ediţie completă. Numai o singură dată, la 1877, prietenul său, poetul G. Sion, i-a editat poeziile în două volume cari azi se află numai cu greu. Ediţia aceasta s'a tipărit şi de „Minerva" la 1904

Pentru noi, Bolintineanu este un cântăreţ patriot al trecutului nostru, trecut idealizat într'un mod exagerat şi în care eroii săi de carnaval sunt mai tari la vorbă decât la faptă. Distanţa între felul cum a înţeles şi cum a zugrăvit acest trecut un Eminescu şi un Bolintineanu este prea mare, încât cititorul să mai poată gusta pe acest din urmă. Şi a fost firesc, dacă un realist ca marele Carageale şi-a bătut joc de talentul de versificator al lui Bolintineanu, improvizând acel faimos „Paşa din Silistra" ca dovadă de uşurinţa cu care Bolintineanu îşi scria versurile sale.

Bolintineanu în exil

— Tablou de pictorul B. I. Iscovescu —

Bolintineanu a fost şi un cântăreţ al amorului romantic, pe care îl căuta în accente de un pesimism vag, la originea căruia zadarnic vom căuta să aflăm o cauză reală, o idee mai adâncă. Şi dacă vom adăoga la acest fond copilăresc forma îngrijită, plină de diminutive comice, ne vom da seama de ce cunoscătorii liricei lui Eminescu nu mai pot gusta această „cafea cu lapte".

Totuş, după cum am spus, Bolintineanu era foarte apreciat de contimporani, cari, în frunte cu marele Eliad, îndată după apariţia faimoasei sale elegii „O fată tânără pe patul morţii" (1843), i-a prevestit un viitor strălucit. Din nefericire, timpul a dovedit netemeinicia acestor speranţe şi aşteptări.

Dar cum Bolintineanu, cu nota patriotică din legendele sale istorice era simpatizat de contimporani, a fost firesc să trezească un dureros ecou ştirea că este pe patul de moarte.

La 1871, B P. Haşdeu, aflând despre suferinţele şi mizeria poetului, se crede dator a scoate acest puternic „ţipet de durere":

„Bolintineanu, poetul cel mai simpatic, exministrul cel mai naţional, inima cea mai nobilă, mai pură şi mai românească, zace într'o stare oribilă pe patul unei lungi agonii.

„Fi-va vreun adevărat român care să nu vină în ajutorul acestei ilustre suferinţe? 3)

„Biletele se pot găsi la redacţiunea Columnei lui Traian". (Columna lui Traian, No. 14 din 5 Aprilie 1871).

In acelaş ziar, la rubrica „Anunţuri", putem citi, în mai multe numere consecutive „ţipătului" amintit, următoarele:

„Loteria Bolintineanu. Puţine bilete au mai remas depuse la redacţiunea ziarelor: 1. Columna lui Traian, 2. Românul, 3. Pressa, 4. Trompeta Carpaţilor, deasemenea la librăria Danilopolu". (Ni. 18, 19, 21, 22). 4)

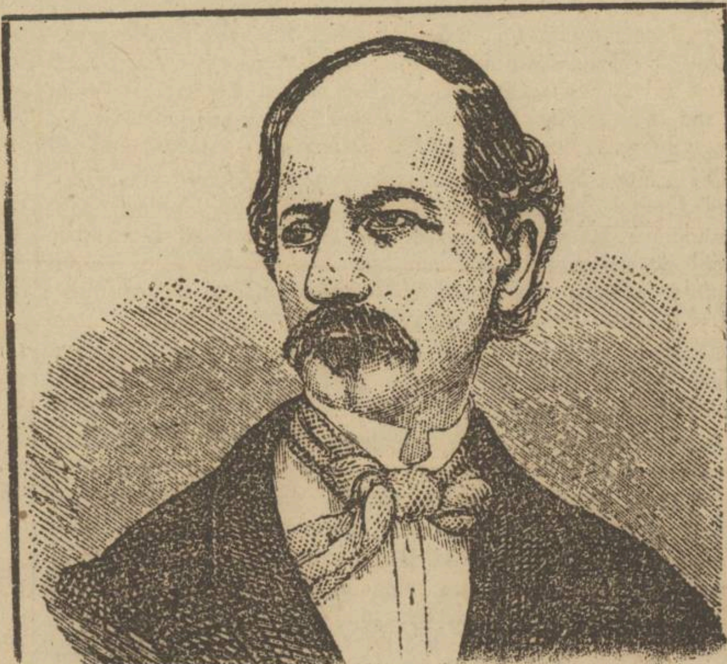
Nu cunoaştem rezultatul acestei loterii funebre... In schimb cunoaştem, spre ruşinea noastră, ce şi cât a suferit Bolintineanu pe patul său de boală, în curs de aproape doi ani de zile 5) şi nepăsarea parlamentului ţării, unde, pe vremuri, intrase şi dânsul ca ministru de culte şi instrucţiune (în cabinetul lui Mihail Cogălniceanu) şi ca ministru de externe (în cel al lui Ştefan Golescu).

Suferinţele sale în plină părăsire şi mizerie, revolta că toţi, chiar prietenii, l-au părăsit şi n'au ridicat glasul pentru dânsul, chipul său stins, veştejit, abătut, tremurând, braţul scrântit şi rece, — toate aceste amănunte triste, cari fac să lăcrimezi şi să simţi umilire şi ruşine pentru tine şi pentru societatea, care lasă să piară în asemenea hal un fruntaş al neamului, ni le descrie în accente duioase şi înduioşătoare un prieten contemporan al lui Bolintineanu, poetul şi ziaristul Gr. H. Grandea. 6)

Şi în timp ce patru ziare de seamă făceau apel la public să cumpere bilete pentru „Lotteria Bolintineanu", loterie făcută cu jertfa însuşi a poetului, ce se vedea nevoit să se despartă de bibliotecă şi mobilă, — în parlamentul ţării s'a ridicat demn şi duios un glas, cerând ajutor dela stat pentru „lebăda murindă" Era glasul unui confrate, care a luptat pentru libertate, drepturi şi umanitate, glasul lui Cesar Bolliac.

Dar... „In deşert s'a ridicat o voce în Camera României, ca să se voteze un ajutor muribundului poet.

„Această nepăsare a Românilor faţă de cel mai mare poet

Poetul Dimitrie Bolintineanu

al lor se caracterizează foarte clar prin dialogul ţinut în Camera României la 25 Iunie 1871 între Cesar Bolliac şi I. Brătianu:

„Cesar Bolliac: „Doriţe frate! Acest poet, Dumitru Bolintineanu, care ne-a mişcat inima cu cântecele sale, ar fi o crimă să-l lăsăm în mizerie!"

„I. Brătianu: „Ce să-i facem?" 7)

Poetul G. Sion, şi el unul din admiratorii şi prietenii lui Bolintineanu, dureros mişcat de chinurile grele ale lui Bolintineanu şi de sfârşitul umilitor ce-l ameninţa, s'a crezut dator să scrie o elegie în vederea apropiatei morţi a poetului, elegie pe care o „dedică tuturor ziarelor române" şi o trimite spre publicare lui Haşdeu. 8)

Iată cum explică Sion această inspiraţie a sa:

„Bolintineanu, în cei din urmă doi ani ai vieţii sale, ajunse într'o stare din cele mai dureroase: dureroasă nu pentru **sine,** dar pentru acei ce-l vedeau, pentru acei ce-l iubeau, pentru acei ce adorau talentul său. Insăşi familia amicului său intim, Al. Zanne, în a cărui casă şedea de mulţi ani, nu mai putu să-l ţină; căci în adevăr devenise o sarcină nesuferită, care avea necesitate de îngrijiri de spital. Rudele, amicii, interveniră spre a-l interna în ospiciul dela Pantelimon. Mă dusei într'o zi să-l văd. Impresiunea ce mi-a făcut vederea acelui om, care abia era încă un cadavru, viu, îmi inspiră următoarele strofe: **Adio la Bolintineanu".** 9)

In elegia sa, Sion arată cum „ştiinţa nu mai poate să-i dea vreun ajutor" acestui „lânged muritor", a cărui „lampă a vieţii" stă să se stingă. El subliniază iubirea de patrie, devotamentul pentru ţară şi cultul datoriei, cari au caracterizat pe muribundul poet. Declară că elegia românească este „creaţiunea" lui Bolintineanu. Se'ntreabă: cui lasă acesta „vulcanul cugetării" sale? Arată cum „musele-i prepară cununi nepieritoare" la intrarea lui în Panteon, acolo unde:

„Te-aşteaptă Văcăreştii, Cârlova, Momuleanu,
Negruţ, Sihleanu, Donici, Conachi, Beldiman.
Stamati, Hrizoverghi, Asachi, Mureşianu.
Pan, Depărăţianu, Aron şi Fabian!"

La citirea acestui pomelnic, gândul nostru fuge la „Epigonii" lui Eminescu;

Pe-un pat alb ca un linţoliu zace lebăda murindă
Zace palida virgină cu lungi gene, voce blândă,
Viaţa-i fu o primăvară, moartea-o părere de rău;
Iar poetul ei cel tânăr o privea cu îmbătare,
Şi din liră curgeau note şi din ochi lacrimi amare.

Şi „astfel Bolintineanu-'şi începu cântecul său".

Dela ospiciul Pantelimon, unde a închis de veci ochii Bolintineanu fu transportat în comuna Bolintinu-de-Vale, unde s'a născut la 1826, pentru a fi înmormântat.

Amintirile lui Bolintineanu păleşte tot mai mult. Dacă nu i s'ar păstra câteva pagini în cărţile de citire, de curs primar şi gimnaziu, 10) şi dacă nu i s'ar fi aşezat într'un colţ retras şi umbrit al grădinii Ateneului un bust, — aproape l-am fi uitat cu totul.

Şi totuş activitatea culturală, politică şi mai cu seamă publicistică a lui Bolintineanu, izvorîtă din intenţii curate şi călăuzită de un cald patriotism, nu merită uitare desăvârşită.

Făcând abstracţie de versurile sale lirice şi epice (între cari amintim poemul epic („Traianida"), mai amintim că Bolintineanu a compus 11 drame istorice, dintre cari cele mai multe în versuri; a scris povestiri, dintre cari câteva cu caracter de roman (Manuil, Elena) şi numeroase descrieri de călătorii (în peninsula balcanică, Asia minoră, Egipt); a făcut traduceri (după Erodot, Hugo-Mizerabilii) şi s'a încercat chiar în critica literară cu un studiu despre „Poezia română în trecut", publicat la 1868 în ziarul „Albina Pindului" al lui Gr. H. Grandea şi altul despre „Baladele populare" culese de Alexandri (tot acolo).

Bolintineanu n'a neglijat nici istoria, dându-ne o serie de portrete-studii, bine înţeles romantice, ale celor mai mari domnitori ai poporului român, începând cu Traian şi terminând cu Cuza-Vodă.

Dar nu numai literatura, cultura şi ştiinţa l-a preocupat pe Bolintineanu. El a făcut şi politică. Ştim că a fost în două rânduri ministru (de instrucţie şi de interne). Dar activitatea aceasta a sa a fost de scurtă durată. In legătură cu ea amintim iniţiativa ridicării statuei lui Mihai în faţa Universităţii din Bucureşti (care s'a realizat abia în 1874) şi înfiinţarea din partea statului român a primelor patru şcoale româneşti în Balcani (3 în Macedonia şi 1 în Bulgaria).

Politiceşte s'a manifestat Bolintineanu mai mult ca ziarist, fie publicând studii asupra politicii româneşti a principatelor (organizarea autonomă a acestora, lupta contra influenţei politice austriace şi turceşti, etc. unele din ele şi în franţuzeşte), fie redactând ziare ca: **Poporul suveran** (1848), **Dâmboviţa** (1858—65) şi **Evenimentele** (1866, cuprinzând satire politice în versuri). 11)

„Poporul suveran", care avea în fruntea st ca motto „Libertate, egalitate, fraternitate" şi apoi „Vox populi, vox dei, glasul poporului, glasul lui Dumnezeu", — a publicat în fruntea primului său număr acest program: 12)

„Ţinta acestui jurnal este a sprijini drepturile poporului român. Glasul său se va ridica cu energie în contra tiraniei, dar nu va rămânea mut nici împotriva poporului, când acesta va abuza de libertatea, de care se bucură; însă aceasta va fi, ca să-l lumineze şi să-l întoarcă dela orice urmare i-ar compromită libertatea şi ar aduce Patria la peire şi anarhie. Redacţia acestei foi va primi orice plângere dreaptă a cetăţenilor şi va face să răsune coloanele sale în favorul celor nedreptăţiţi. Va avea drept ţintă asemenea unirea provinciilor române şi tot ce va puteà duce România la fericire şi mărire".

La 1926, când se vor împlini 100 ani dela naşterea lui Bolintineanu, s'ar cuveni să avem o monografie, în care să se aprecieze după merit, dacă nu poetul, atunci cel puiţn bunul patriot, care nu merită să fie dispreţuit şi dat uitării.

LIVIU MARIAN

---

1) *N. Iorga:* Schiţe din literatura română, vol. II, pg. 4 (Iaşi, Şaraga).

2) Despre B. au mai scris: I) *Gheorghe Popescu:* D. B. viaţa şi operile sale (1876). II) *Aron Densuşianu*, în a sa Istoria limbei şi literaturei române (1885), III) *Anghel Demetrescu:* B. viaţa şi scrierile sale (1885), monografie încriminată.

Incolo nu se mai ocupă de el decât manualele de şcoală. Mai ştiinţific şi mai documentat *însă N. Iorga:* Istoria literaturii româneşti în veacul XIX, vol. III (1909).

3) E semnificativ că Hasdeu nu relevă atât talentul poetului cât patriotismul acestuia şi simpatiile de cari se bucura în public pe urma acestui patriotism!

4) *Românul* redactat de C. A. Rosetti, *Pressa* de C. Esarcu, *Trompeta* de Cesar Boliac.

5) *George Popescu*, op. cit. la pag. 10 scrie: „dela 1870... căzu într'o tristă stare de vegetaţiune, care dură până la 1872, August 20, stil vechiu, Duminică la 7 ore şi jumătate, când îşi dete măreţul suflet în mâinile creatorului său".

6) *Gr. H. Grandea:* „O vizită la Bolintineanu" în ziarul „Steaua Dunării", articol reprodus şi de „Columna lui Traian" (No. 18 de la 10 V 1871).

7) G. Popescu: op. cit. pag. 11-12. Ar trebui cercetate desbaterile Camerei din acea zi în „Monitorul Oficial", pentru a se vedea, dacă soarta tragică a lui Bolinineanu n'a trezit în incinta Camerei decât acest slab ecou.

8) A apărut în „Columna lui Traian", No. 16 dela 19 IV 1871 şi a fost retipărită în prefaţa poemelor lui Bolintineanu, editată de Sion 1877, vol. I, pg. 9-11)

9) Sion, prefaţa la poesii, pg. 9.

10) Se mai găsesc reproduse: Cea din urmă noapte a lui Mihai, Muma lui Ştefan-cel-Mare, Mircea cel Mare şi solii, Cupa lui Ştefan, Daniil Sihastru şi încă alte puţine legende istorice, cari stau să cedeze în faţa noilor poetizări reuşite ale trecutului. realizate de noua generaţie de poeţi.

11) Biografii lui Bolintineanu îi mai atribue acestuia pe nedrept redactarea ziarului *„Junimea română"* (la Paris, în 1851). Acesta a fost redactat de G. Creţeanu, Al. Odobescu, Al. Sihleanu şi alţii. Poate că a colaborat şi Bolintineanu, ceeace nu putem presupune, întrucât în acel timp el petrecea ca proscris în insula Samos, iar ziarul numit a avut o existenţă efemeră.

12) Citâm după Nerva Hodoş şi Al. Sadi Ianescu: „Publicaţiunile periodice româneşti", tom. I pg. 501 (Bucureşti, 1913).

SCRIITORI UNGURI ARDELENI

SPRE CASĂ

de Dominic Sipos

Către miezul nopţii ajunseră în marginea pădurii. Cu Alexandru să tot fi fost vre-o optzeci de oameni; ceilalţi optzeci — sub conducerea unui tânăr din nord — se strecurau, la câteva sute de paşi în urmă, printre tufişuri dese şi încâlcite de sălcii. Bocancii intrau adânc în câte-o groapă, flăcăii nici nu mai blestemau, se târau morţi de oboseală. Când Alexandru comandă oprirea şi cuvântul se scurse liniştit dealungul rândului, care unde se afla, se prăbuşi ca un sac gol.

Imprejur noaptea ofta, aspră. Câţi-va plopi bătrâni, bătrâni,— înaintate santinele ale pădurii — îşi clătinau crengile; frunzele mărunte, sbârlite, tremurător izbucnite în primăvară, şopteau încetişor, presimţind apropierea verii.

Alexandru se întinse jos, îşi rezemă spatele de trunchiul unui copac şi îşi adânci privirea în noaptea cenuşie. In copacul de alături câţi-va ridicau liniştiţi o mitralieră. Sus pe crengi erau doi feciori de pe Niraj, cei de jos mocoşiau, atunci unul din ei bombăni: „Grăbeşte odată, Vartolomei, nu te-ar bate Dumnezeu!".

„Uf, tare ne-a mai ajuns mânia celui de sus"— oftă băiatul, se scărpină în ceafă, îşi şterse fruntea cu dosul palmei, iar cu cealaltă mână întinse celor de sus o curea.

„Taci, Vartolomei" — zise Alexandru, întocmai aşa cum i-ar fi vorbit dacă s'ar fi aflat acasă, în arăturile Teiuşului şi o ciocârlie ar fi ciugulit printre brazde şi lui i-ar fi fost teamă să nu sperie păsărica.

„Am înţeles, să trăiţi" — şopti flăcăul şi se aşeză în cealaltă parte a copacului. Alexandru îi auzi scotocind prin raniţă după pâine, hârtia cu care învălise slănina fâşâi, briceagul cumpărat la târgul din Sângiorgiu ţăcăni. Şi Alexandru îl auzi apoi, mestecând cu fălcile lui puternice.

Ceilalţi şedeau împrejurul copacului, unii îşi rezemaseră capul de raniţă şi dormeau, ca nişte snopi; vre-o trei — patru vorbeau în şoaptă, tărăgănat, scoteau rar-rar câte-o vorbă, care parcă se oprea deasupra lor şi plutea acolo multă vreme, ca o greutate atârnată de-o funie nevăzută.

Sufletele se legănau între Harghita şi munţii Gurghiului, apoi se lăsau jos să odihnească o clipă lângă câte un copac cunoscut, pe ţărmul unui pârâu, ţărm bătătorit odinioară.

La câţi-va paşi de ei, retraşi în marginea unui tufiş, steteau tolăniţi fierarii din Pesta. Flăcăii cu mâna grea şi sufletul uşor de aţâţat din Ferencvàros, Erzsébetfalva, Csepel şi Soroksàr se amestecau cu lăcătuşi şi maşinişti greoi. Fumau cu capetele vârîte sub mantale, câţi-va vorbeau de fete, vorbele lor murdăreau întunericul; la o parte nişte muncitori povesteau încet, cu glasul adânc, a cărui tremurare se aprindea colorând în violet credinţa unei noi orânduiri a lumii, povesteau despre oameni şi ţări, despre pâine, dureri şi sânge, despre viitorul copiilor şi despre porţi ce se vor deschide, despre mâini curate şi suflete purificate.

Se vâră între ei un student medicinist, fanatic credincios al izbăvirii omului din mizerie, gata în orice clipă să'şi facă loc în drumul glonţului, sfâşiindu-şi cămaşa de pe pieptul tânăr. Un holtei din Erzsébetfalva, uscat şi gârbov îi grohăi în faţă o porcărie, tânărul nu rosti un cuvânt — fruntea îi ardea ca focul, în noapte — şi se sprijini cu mâna de umărul bătrânului maşinist.

Acesta sări, ridică braţul şi izbi în faţă pe cocoşat, apoi îşi sterse de pantaloni pumnul şi ascultă.

Peste oameni coborî liniştea. In depărtare urlau câinii, când şi când se strecura până aci câte un cucurigu îndepărtat, încetul cu încetul întunericul se destrăma pe nesimţite, parcă s'ar fi cernut prin el o făină măruntă.

Alexandru nici nu clipia. O furnicare amorţitoare îl străbătea din creştet până în tălpi, prin creer îi bâjbâia un sbârnâit, care îl încercuia, îl stăpânea ţintuindu-l de pământ. O clipă avu senzaţia că e singurul om părăsit pe o planetă, care se prăvăleşte tăcută în golul unei sfere de pânză smolită, ţintuită cu nasturi de stele. Din învelişul întunecat se desprinde un punct luminos. Alunecă spre el. In creerul lui explozia pocneşte într'o bubuitură, care cutremură o clipă tăria, pe cer se întinde o dungă luminoasă; nu se aude nici atâta sgomot, după prăbuşirea unei lumi, cât şoapta unui oftat.

Sâlha freamătă, întunericul foşneşte, două aripi moi fâlfâie, un chiţcânit picură. Buha a prins un şoricel. Liniştea hăuc.

Alexandru închide pleoapele, îşi pleacă fruntea deasupra inimei. Acolo, în lăuntru, se tot sbate ceva, ca o maşinărie într'o cuşcă ferecată...

Munţii se clatină, se întind, se închină unii în faţa altora până la pământ, se topesc, se desfac, între ei se crapă prăpăstii, din poalele lor ţâşnesc păraie; apa licureşte gălbue, se încreţeşte, clipoceşte, se isbeşte de maluri. Coastele se surpă, se înalţă, pădurile încalecă vârfurile, se opresc, se învălmăşesc.

Cetăţuia zânei Rapson încremeneşte pe cer, Piatra Corbului, ca un deget ridicat, arată stelele; dealurile sărate albesc printre pădurile verzi, întunecate; Târnava se arcuieşte ca pieptul unei fecioare sub văl greu de mătase, apa ei galbenă ici curge domoală lingând călcâiul cismei lui Alexandru, ici se pitulă după un dâmb. Un deal îi ese înainte şi îi împinge în faţă ţărmurii Nirajului împânaţi cu arini. Un râuleţ din apropiere sporovăieşte verzi şi uscate, omul nici nu înţelege limpede ce anume, dar simte, că poartă acest cântec în urechi de când s'a născut.

Din Murăş se revarsă lanuri de grâu aurii, vântul le undulează spicele, încât par de departe talazuri pe mare.

Pe culmea dela Aluniş din aceiaş brazdă se icuesc două moviliţe. Pe una stă înfiptă o cruce, şi scrie pe dânsa: „Aci odihneşte Iosif Szabo Kis, soldat din comitatul Csongràd. Mort pentru patrie, 6 Oct. 1916". Şi pe cealaltă este o crruce, şi scrie pe dânsa: „Aci odihneşte Dumitru Ionescu, soldat din Ploeşti. Mort pentru patrie, 6 Oct. 1916".

Şi dincoace de brazdă ară un om şi dincolo de brazdă ară un om. Când vântul aduce încoace sunetul clopotului de amiazi unul îşi face cruce, celalt se descopere. Unuia îi flutură pe cioarecii albi cămaşa lungă până la genunchi, celuilalt îi cade pe cioarecii suri zăbunul înflorit cu roşu. Boii se opresc şi ici şi colo, cei doi oameni se aşează lângă cele două morminte, mănâncă, privesc spre sat, şi unul şi celalt îşi vede coşul casei şi unul şi celalt priveşte fumul care se înalţă, amândoi îşi aprind pipele şi ară mai departe.

Pe drumul care duce la Târgul-Murăşului hodorogeşte o căruţă, şcolari grăbesc spre colegiul reformat, pe „Elba" se plimbă o fată. In cuşca ferecată s'a stricat maşinăria, o roată se învârte scârţâind nebuneşte.

Şi din nou munţii se prăbuşesc şi din nou se înalţă mai în spre slavă, printre ei, ici-colo, se târăsc pajişti; piscurile chiue.

Pe coline şi dealuri, prin şesuri, în văi şi păduri, pretutindeni sunt răspândiţi oameni. Cresc, cu braţele lor cuprind pădurile, picioarele lor sprijinesc munţii. Alexandru vede că oamenii sunt totul: oamenii sunt cetăţi pe culmi, oamenii sunt iazuri în văi, oamenii sunt zid la hotare. De peste o mie de ani popoarele lui Gog şi Magog se frământă între ele: dar oamenii sunt crescuţi de pământ, oamenii sunt zămisliţi din pământ, oamenii sunt mai tari decât stâncile, oamenii stăruiesc mai neclintiţi decât copacii.

Munţii se îmbie oamenilor ca nişte sâni uriaşi, râurile îi strâng la pieptul pământului ca nişte braţe moi.

Dealurile se năruie, pădurile sângeră, ţiglele bătrânului colegiu, se hârbuiesc în plesnituri stridente, pe culmea dela Aluniş cele două perechi de boi, cu plugurile răsturnate, se năpustesc pe coastă la vale, omul cu cioarecii suri şi omul cu cioarecii albi se prăbuşesc peste cele două morminte şi de sub ei curge un pârăiaş mic, roşu.

Alexandru se cutremură. Gâtul i-a amorţit trebue, să-şi sprijinească cu pumnul capul. Peste Dealul Craiului — spre Ciucea — se întinde pe cer o pată roşie, peste o clipă crângul întreg e însângerat. Ierburile se clatină, tufişurile se scutură de rouă. Paserile sar din creangă în creangă, ciripesc, fluieră. Peste cuprins plutesc fâşii de ceaţă, ca albe perdele dantelate la fereastra unei odăi de dormit.

Flăcăii se trezesc. Se întind, oasele tinere pârâie. Se apleacă deasupra izvorului, iau apă în pumni şi îşi spală noaptea de pe ochi.

Cam la vre-o cincizeci de paşi, dincolo de şanţ, se întinde o ridicătură. După ea se mişcă ceva. Din când în când se iveşte câte un chipiu, deasupra căruia se încolăcesc subţiri rotocoale de fum.

„Acolo sunt românii" — spune Alexandru flăcăilor. Vrea să dea porunci, priveşte mitraliera — şi vorba i-se opreşte în gât. Inchide ochii şi vede din nou dealurile mişcătoare pline de oameni.

Deodată aude de dincolo un strigăt: „Alexandre, Alexandre!"

Alexandru stă neclintit, ca un ţăruş înfipt, capul îi vâjie, flăcăii săcuieni aşteaptă, ca în ţintirimul din faţa bisericii.

Fierarul cel cărunt strânge convulsiv mâna medicinistului. Alţii ridică puştile.

După şanţ fâlfâie o batistă albă, în urma ei sare pe ridicătură un fecior înalt, brunet.

„Alexandre" — ţipă din nou chemarea.

„Aşteptaţi!" — zice Alexandru şi ese din tufiş.

„Alexandre! Vino acasă Alexandre!" — strigă romanul brunet

Alexandru priveşte, ochii îl dor, două lacrimi i-se preling pe faţă.

Răspunde încetişor: „Nu se poate, Ioane".

„Alexandre! Tatăl tău de o săptămână a început să are, cu tata împreună. Mamă-ta ţi-a întins rufele prin grădină.

Alexandru stă nemişcat, picioarele îi tremură, cu ochii înlăcrămaţi vede limpede arătura proaspătă, vede cum plutesc pe apa Târnavei în jos gâşte albe ca zăpada, vede cum vântul flutură cămăşile întinse pe gard — şi nu mai vede nimic, decât mâna bătrână sbârcită a mamei cum scutură jos de pe mâneca albă a cămăşii un gândăcel.

„Alexandre! Am vorbit în Târgu-Murăş cu Iudita! Alexandre! Vino acasă, Alexandre!"

Nu scotea un cuvânt. Dealurile alergau pe dinaintea lui, pâraiele îi îmbrăţişau picioarele, se prăvăleau dincolo de crânguri; simţea că trebuie să se întindă cu spatele pe munţii Ciucului, că trebue să-şi caţăre călcâiele pe Harghita, că trebuie să se încleşteze puternic în pământul acela.

In pământul, fără care pământul n'ar mai fi pentru el ce a fost până acum.

Se întoarse. Săcuii se apropiară de el.

„Eu mă duc!" — zise Alexandru şi porniră cu toţii. Un fierar trase după ei. Bietul Vartolomei se prăbuşi în iarba umedă. doi flăcăi îl prinseră şi îl duseră cu ei.

Medicinistul privi spre maşinistul cel cărunt.

„Nu trage" — zise acesta şi amândoi simţiră, că a sosit vestea din lumea aceea depărtată, depărtată, pe care sufletele acum abia o presimţesc.

„Unde mergeţi, Alexandre?" — strigă după săcui muncitorul cel bătrân.

Alexandru se opri, se îndreptă şi cuvântul izbucni din el ca o flacără:

„Acasă, frate!"

Spre seară patruzeci şi nouă de săcui se târau undeva, pe lângă Huedin, al cincizecilea sta culcat într'o căruţă. In urma lor o ceată de soldaţi români băteau praful drumului...

Era în anul Domnului o mie nouă sute nouăsprezece.

Trad. I. LUPU

Nietzsche şi „femeia"

de George Silviu

Am ajuns acum la una din cele mai delicate probleme în legătură cu marele gânditor: — de a şti ce atitudine avea Nietzsche faţă de femee. Intre multele acuzări ce i s'au adus a fost şi aceea că e un înverşunat „anti-femenist", — şi s'a citat de obiceiu fragmentul din Zarathustra în care e vorba de femei, — şi mai ales sfatul pe care „bătrâna femee" i-l dă lui Zarathustra: „NU UITA BICIUL, *când eşti cu femeile!...*

Din primul nostru articol s'a putut vedea limpede că atât înfăţişarea exterioară cât şi purtarea lui în societate nu lăsa „nimic de dorit" şi că, împotriva afirmaţiilor tendenţioase ale detractorilor, Nietzsche, în afara clipelor de frământare lăuntrică când spiritul lui chinuit şi turburat creea, — era de o corectă şi destul de plăcută atitudine faţă de oamenii cu cari venia în contact. Ne vom servi de această constatare, ca să răsturnăm părerile celor ce pretind că Nietzsche n'ar fi avut prieteni şi, mai ales, prietene.

In afară de Cosima Wagner — soţia marelui compozitor pentru care pare să fi avut o inexplicabilă şi ciudată înclinare, — întâlnim încă multe femei care s'au învârtit în cercurile frecventate de dânsul.

Malvida de Meysenburg, — o wagneriană prin excelenţă, cunoscută ca autoare a „Memoriilor unei idealiste", — i-a fost o bună şi credincioasă prietenă. „Fiică a unui fost ministru, — visurile-i socialiste şi umanitare o despărţiră curând de familia ei şi o aruncară în lume, — unde se alătură comuniştilor din Hamburg. Exilată la Londra, unde fu nevoită să-şi câştige existenţa dând lecţii, — nenorocirea nu i-a stricat buna-dispoziţie. Ea adoptase pe una din cele două fiice ale lui Herzen, pentru care păstra o mare admiraţie..." — scrie Sirieyx de Villers în lucrarea „La faillite du Surhomme et la psychologie de Nietzsche". Intr'adevăr, această idealistă i-a dovedit adevărata prietenie, în nenumărate rânduri, — şi a fost pentru Nietzsche o a doua soră înţelegătoare şi iubitoare.

O altă femee pentru care a avut un deosebit cult, a fost „seducătoarea şi inteligenta rusoaică" Lou Salomé. Am mai avut prilejul să vorbim de dânsa. Incercase la început să-şi facă un discipol din fata aceasta tânără şi de o inteligenţă sclipitoare, — şi nădăjduia s'o facă să devie „continuatoarea gândirii lui" 1). Dar — pasiunea ei pentru amicul comun Paul Rée, pe care-l acuză unii de duplicitate, — duse la o definitivă ruptură, — deşi nădăjduise Nietzsche s'o ia în căsătorie...

Nietzsche a suferit mult depe urma acestei întâmplări şi, într'o scrisoare către fostul prieten — care îi răpise femeia ce întrupase idealul lui o jumătate de an, — se lăuda că „ar avea mare chef să-i dea (lui Paul Rée) cu câteva gloanţe, o lecţie de morală, practică".

E prin urmare de netăgăduit că Nietzsche a ştiut să acorde femeilor frumoase... atenţia cuvenită şi că s'a înflăcărat adeseori. Dovadă mai bună nu putem găsi ca în citatul de mai jos, dintr'o scrisoare către d-na Ott din Paris, căreia îi făcuse cunoştinţa la Bayreuth: „...s'a făcut întuneric împrejuru-mi, când părăsirăţi Bayreuth-ul; — mi-era aşa, ca şi cum mi-ar fi luat cineva lumina. A trebuit să mă regăsesc abia târziu... De curând, văzui deodată ochii dumitale în întuneric. „De ce nu mă priveşte nimeni cu astfel de ochi!!" strigai cu totul amărât. „Vai! e oribil..." (Scrisori vol. II).

Cu toate acestea, vorbind despre părerile lui Nietzsche în privinţa femeilor, — *Rémy de Gourmont* îl caracterizează ca pe *„un grand philosophe, qui ignore et l'amour et les femmes"*, şi, deasemenia, scrie:

„Nietzsche exprimă aproape ideia că nu poţi iubi fiziceşte o femee pe care o stimezi intelectualiceşte. Asta e imoralitate desăvârşită, — imoralitate naivă a unui om ale cărui simţuri sunt mute, a cărui sensibilitate e pur cerebrală..." 2).

„Nietzsche avea puţină experienţă în dragoste. S'a spus chiar că el n'ar fi avut cu femeile decât relaţiuni de prietenie. Ca orice filozof bun a scris totuşi şi despre iubire şi despre femei. Intr'o zi, la Sorrento, îi încredinţă Malvidei de Meysenburg caetul manuscris ce conţinea aforismele despre femei apărute apoi în prima parte din *Omeneşti, prea omeneşti.* Malvida luă caetul, îl ceti, şi-l înapoiă lui Nietzsche cu un surîs. El îi ceru o explicare a surîsului. „Să nu le publici" îi răspunse d-ra de Meysenburg. Nietzsche păru jignit. El alătură caetul la restul manuscrisului şi trimise totul la editor. Sfatul Malvidei era bun" 3).

Fireşte că exagerează Remy de Gourmont când îşi închipuie că acest „mare filozof" nu cunoştea „nici iubirea nici femeile". Cu toate acestea, ca un fel de confirmare a acestei constatări am putea cita din *Zarathustra,* căruia femeia bătrână îi spune:

„Este extraordinar că Zarathustra, care CUNOASTE AŞA PUŢIN FEMEILE, *are totuşi dreptate când vorbeşte de ele. Aceasta să purceadă oare de acolo, că la femei nu e nimic cu neputinţă?"*

In ultima propoziţiune ar putea fi un fel de scuză a faptului că a vorbit despre femei fără să le cunoască îndeajuns.

De altfel *„Despre femei nu trebuie să grăeşti decât bărbaţilor"* 4).

Cititorii „Adeverului Literar" cunosc desigur o bună parte din aforismele scrise de Nietzsche cu privire la femei,—din traducerile publicate anul trecut... In *„Maxime şi entre-acte* — din „Dincolo de Bine şi de Rău" 5) se găseau multe şi interesante observaţiuni despre femee:

„...Femeile au în totdeauna la baza vanităţii lor personale un dispreţ impersonal pentru „femee"...

Sau:

„Femeia învaţă să urască pe măsură ce se desvaţă să farmece".

Sau încă:

„Extras dintr'o veche poveste florentină, — lucru de altfel trăit: BUONA FEMMINA E MALA FEMMINA VOUL BASTONE. — *Sachetti Nov. 86".*

Pentru el, — *„când nu întrebuinţează iubirea sau ura, femeia joacă prost..."*

Din aceste câteva citate numai, — se vede clar că pentru Nietzsche femeia e cu mult inferioară bărbatului. El trage concluzia aceasta şi din faptul că femeia simte mai mult ca bărbatul, nevoia să se împodobească.

„Comparând în totalul lor bărbatul cu femeia, — se poate spune: femeia n'ar avea gustul podoabelor dacă n'ar şti prin instinct că joacă AL DOILEA ROL..." pentrucă, în fond, ea nu e decât „o enigmă" care ar trebui să nască pe „Supra-omul" ce va să vie...

„Femeilor! Raza unei stele să strălucească în iubirea voastră! Dorinţa să vă fie: „dacă aşi naşte eu pe supraom!" spune Zarathustra, — care ştie că trebuie să se teamă de femee şi când urăşte şi când iubeşte.

Şi cu toate acestea, în „OMENEŞTI, PREA OMENEŞTI" 6) — pare că se contrazice. Aci găsim într'adevăr:

„Femeia perfectă e un tip mai înalt al umanităţii decât bărbatul perfect: e şi ceva cu mult mai rar".

Pe de altă parte, — mai găsim câteva maxime despre femei şi în „AMURGUL ZEILOR" 7); socotim că e de folos să le cităm şi pe acestea, în parte, — pentruca să ne putem face o justă părere despre atitudinea lui Nietzsche faţă de femei.

In primul rând femeia a fost creeată de către bărbat „cu o parte din Dumnezeul lui, — din „iadul" lui..."

„Femeia desăvârşită face literatură precum ar face un mic păcat: ca să încerce, în treacăt, — şi întorcând capul ca să vadă dacă o zăreşte cineva şi (mai ales) dacă o ia cineva în seamă", — sau

„INTRE FEMEI": — *„Adevărul?? O! D-voastră nu cunoaşteţi adevărul! El e un atentat la* PUDOAREA *noastră!..."*

Iar, în „Dincolo de Bine şi de Rău" (234):

„Prostia în bucătărie; femeia ca bucătăreasă; îngrozitoarea nechibzuinţă cu care sunt hrănite familia şi stăpânul casei. Femeia nu înţelege CE INSEAMNA *hrana, — şi vrea să fie bucătăreasă! Dacă femeia ar fi o fiinţă cu judecată, — cum e bucătăreasă de mii de ani, ar fi trebuit să facă cele mai de seamă descoperiri de fiziologie şi să-şi însuşească arta de-a vindeca. Din pricina proastelor bucătărese, — din pricina complectei lipse de bun simţ în bucătărie, — desvoltarea omului a fost cât mai mult întârziată şi cât mai mult vătămată: chiar astăzi nu stăm de loc mai bine".*

„Părerea pe care Dante şi Goethe o aveau despre femeie, şi pe care primul o cânta în versurile: „ELLA GUARDAVA SUSO, ED IO IN LEI", *pe care al doilea le traducea prin „veşnicul femenin ne atrage* IN SUS...", — *nu mă îndoesc, că va face pe fiecare femeie mai nobilă să se apere de ea căci cu siguranţă că ea are tocmai aceiaşi credinţă despre eternul masculin..."*

Sau, mai ales: (Sieben Weibs-Sprüchlein) (idem 236):

„Cui îi sunt recunoscătoare în fericire? Lui Dumnezeu! ...şi croitoresei mele" (237) şi

„când e tânără e un leagăn de flori. Când e bătrână — e o văgăună din care iese un balaur..." (idem). . . . . .

. . . .

Din cele de până aci, cetitorii au înţeles care e părerea lui, cea adevărată, despre femei. Pentru dânsul, nu e în totdeauna fiinţa inferioară la care când te duci trebuie să fi avut grija să iei biciul. Deasemenea, — deşi pentru el femeia va naşte pe supraom, — ea poate fi un tip şi mai desăvârşit ca bărbatul. *„Cea mai dulce femee e încă destul de amară..."* (Zarathustra) — iar ca ideal — *„femeia să fie o jucărie, curată şi fină, deopotrivă pietrelor scumpe, luminată de virtuţile unei lumi care nu există încă".* (ibidem).

Il găsim pe Nietzsche un înverşunat duşman al mişcărilor de emancipare pe care le începeau femeile pretutindeni. Un caracteristic pasagiu se găseşte în „Dincolo de Bine şi de Rău" (232) — la pagina 191.

„Femeia vrea să devie independentă" — scrie el. *„Din această cauză ea începe prin a lămuri pe om despre „femeia în sine"; e unul din cele mai de plâns progrese pe care-l face Europa în generala ei* TENDINŢA DE-A SE FACE MAI URITĂ. *Căci ce pot produce aceste stângace încercări de eruditiune femenină şi de auto-despodobire! Femeia are atâtea motive ca să fie pudică; într'însa se ascunde atâtea lucruri pedante, superficiale, scolastice, atâta sumeţie meschină, nemodestie în micime şi neînfrânare, — observaţi numai raporturile ei cu copiii!! —, care au fost, în fond, toate înăbuşite şi îmblânzite cel mai bine de* FRICA *de bărbat. Vai de noi, când poate îndrăzni să iasă la iveală ceiace e „veşnic plictisitor la femee" — (în care e atâta de bogată)! când femeia începe să se desveţe cu totul şi cu totul de inteligenţa şi arta ei, de graţia şi jocul ei, de meşteşugul de-a goni grijile, de-a uşura şi de-a lua lucrurile cu uşurinţă, de dibăcia-i delicată pentru dorinţele care plac... Se şi aud voci de femei, care — pe sfântul Aristophane!, — te îngrozesc! Se ameninţă cu o claritate întrebuinţată doar în medicină — cu tot ceiace* VREA *femeia dela bărbat, dela început şi până la sfârşit. Nu e oare de cel mai prost gust faptul că femeia vrea cu tot dinadinsul să devie ştiinţifică?! Din fericire, până acum „a lămuri" era lucrul bărbatului, un dar al bărbatului — se rămânea astfel „între ei lui"; de altfel, trebuie să fiu cu multă neîncredere faţă de tot ceiace scriu femeile despre „femeie", şi să ne întrebăm dacă femeia* VREA *într'adevăr să se lămurească pe ea însăşi — şi dacă* POATE *să vrea. Dacă femeia nu caută astfel o nouă* PODOABĂ — *eu socot că împodobirea e ceva ce ţine de eternul femenin! — ei bine, — atunci vrea să se facă temută: — poate că vrea să ajungă să stăpânească pe calea aceasta... Insă ea nu* VREA *adevărul: ce-i pasă femeii de adevăr? Nimic nu-i e, dela început, mai străin, mai dezgustător, mai vrăşmaş femeii — ca adevărul; arta ei cea mare e minciuna, şi cea mai înaltă preocupare a ei e aparenţa şi frumuseţea. S'o mărturisim, noi bărbaţii: noi cinstim şi iubim tocmai* ACEASTĂ *artă şi* ACEST *instinct la femee: noi, cari o ducem greu şi cari ne întovărăşim cu drag pentru uşurarea noastră, cu fiinţe sub ale căror mâini, priviri şi gingaşe nebunii, — seriozitatea, gravitatea şi profunzimea noastră, aproape că apar ca o nebunie... In sfârşit, pun întrebarea: a recunoscut femeia vreodată, profunzime unui creer de femeie, şi dreptate unei inimi de femee? Şi, nu e adevărat, făcând socoteala în total, — că „femeia" a fost dispreţuită mai cu seamă de către însăşi femeia, — şi nu de către noi? — Noi bărbaţii am vrea ca femeia să nu continue a se compromite cu lămuririle: era grija bărbatului să vegheze asupra femeii şi s'o apere când decretă biserica:* MULIER TACEAT IN ECCLESIA! *A fost în folosul femeii când i-a dat Napoleon prea bunei de gură Madame de Staël să înţeleagă:* MULIER TACEAT IN POLITICIS! — *Şi, socot că e un adevărat prieten al femeii acel care le strigă astăzi:* MULIER TACEAT DE MULIERE!"

Aşa dar, — cum vedem în ultimele rânduri: „un adevărat prieten al femeii"! Ironia lui Nietzsche doare... Poate că avea dreptate Remy de Gourmont: era: „un grand philosophe qui ignore et l'amour et les femmes..." Scriu „poate" — pentrucă sufletul lui Nietzsche era aşa de ciudat — şi problema veşnicului femenin l-a turburat atât de mult! Insăşi înţelepciunea era pentru el o femee, — o femeie pentru care s'a jertfit, credincios, consecvent; spunea doar, în „Zarathustra": *„înţelepciunea ne vrea nepăsători, batjocoritori, brutali: ea e o femeie, — ea nu iubeşte decât pe un războinic!"*

GEORGE SILVIU

1) Cf. Scrisoarea din Iulie 1882 către Malvida de Meysenburg.

2) *Remy de Gourmont* Promenades littéraires — Nietzsche et l'amour.

3) *Remy de Gourmont* op. cit: pag. 89.

4) Also sprach Zarathustra. Despre femeia cea bătrână şi cea tânără.

5) *Jenseits von Gut und Böse*: Vorspiel einer Philosophie der Zükunft pp. 90—110: „Sprüche und Zwischenspiele" în vol. VIII Edit. A. Kröner din Stuttgart 1920.

6) *„Omeneşti, prea omeneşti."* Cap. VII „Femeia şi copilul".

7) *Amurgul zeilor:* „Maxime şi puncte".

Monumentele istorice

Restaurările nefericite ale lui Leconte de Nouy

Monumentele noastre istorice, minunatele biserici în stil bizantin, zidite cu mari sacriicii de domnii noştri evlavioşi şi cultivaţi, au fost lăsate în părăsire dela un timp, mutilate şi despoiate de podoabe; nu de către duşman ci de către pământeni. Cel care s'a minunat şi a semnalat mânăstirea Curtea-de-Argeş, fu generalul austriac Corodini în timpul ocupaţiei principatelor, care a stăruit la Comisia monumentelor istorice din Viena pentru studierea şi întreţinerea bisericei Curtea-de-Argeş.

Dela venirea Domnitorului Carol în România, — acesta s'a ocupat de monumentele noastre istorice iubitor fiind de artele frumoase, el însuşi sculptor în lemn; dar avu nefericita inspiraţie să aducă în ţară un artist mediocru cum a fost Leconte de Nouy care sau n'a înţeles principiul restaurărilor, sau interesat a prelungit lucrările inutile ca să îşi prelungească şi avantagiele.

D-l arhitect Sterian fiind elevul arhitectilor Charles Garnier, autorul Operei din Paris şi Henri Révoil dela Comisia Monumentelor, a sesizat la timp despre crima care se făcea prin sistemul de restaurare; sau mai bine zis de distrugere a monumentelor noastre istorice ca *Sf. Nicolae* şi *Trei Erarchi* Iaşi; şi *Sf. Dumitru* Craiova; cari au fost rase din temelii.

Charles Garnier a calificat drept acte de vandalism restaurările lui Leconte de Nouy; iar Henri Révoil, consultat, a stabilit următoarele:

A nu se modifica; A nu se îndrepta; A se consolida numai; A copia modelul fidel; A peria cu peria vegetală piatra; A nu denatura caracterul, chiar barbar, distrugând armonia şi ridicând valoarea istorică.

Chiar Viollet le Due şi Baudot, specialişti în restaurări, chemaţi să-şi dea avizul, au întocmit un deviz numai de 170 mii lei, deviz care a fost depăşit la 2 milioane de nepriceputul Leconte de Nouy. Această sumă pe vremea aceea era fantastică şi cu ea se puteau face toate restaurările şi încă 4 biserici zidite din nou.

Când a fost vorba de aceste restaurări, instituindu-se o comisiune compusă din Orăşeanu, Berindei, Berthou, Gottereau, Enderly, Odobescu, au stabilit că această biserică singurul specimen din secolul al XVI-lea (Curtea-de-Argeş) cea mai splendidă podoabă cu care se mândrea ţara românească, nu trebuia să se modifice cu nimic.

„Convorbirile Literare" critică în 1874 cu pasiune lucrările de restaurare începute.

In zadar toată lumea se agită că acest îndrăzneţ aventurier, profanator vanitos, care pentru a creia nişte opere ale lui personal, a distrus cu o furie oarbă, cele mai principale monumente sub aripa protectoare a Domnitorului, a lui Dimitrie Sturza, I. C. Brătianu şi Maiorescu, cum singur îi ia de martori ai colaborării în raportul cu care răspunde incriminărilor comisiunei instituită spre a cerceta restaurările făcute.

Comisiunea compusă din Th. Aman, Th. Ştefănescu, K. Stork şi Al. Săvulescu, în mod vehement condamnă modificările regretabile comise de Leconte de Nouy.

Astfel s'a stabilit că a încărcat acoperişul cupolei cu ornamente de plumb dând un aspect greoi, lipsind de eleganţa stilului arab (Leconte pretinde că biserica Curtea-de-Argeş este stil georgiano-armean).

A suprimat crucile dela colţul turlelor, a adăugat galerie de flori deasupra cornişelor turlelor şi a stricat — astfel caracterul, proporţia şi simplicitatea lor clasică.

Tratând turlele mici ca pe cea mare a distrus varietatea care dă mai multă amploare. A adăogat alte galerii la baza turlelor scurtându-le ca impresie.

Cu o naivitate adorabilă a răzuit piatra stricând patina vremei care îi da căldură şi farmec.

A aurit sculpturile după ce le-a modernizat vătămând archaismul lor şi armonia liniilor.

Dar cea mai mare barbarie este că s'au scos vechile fresce antonice, incomparabile şi ca valoare istorică şi ca valoare artistică, acestea fiind înlocuite cu o pictură fantastică în ulei făcute de ucenici ai picturei.

A pardosit cu mozaic înflorit în locul plăcilor de marmoră albă existente căci dădeau caracterul vechilor noastre biserici.

S'au vopsit ornamentele exterioare cu ulei cari le omoară.

Cât priveşte mobilierul, Leconte de Nouy a ridicat frumoasa tâmplă; şi frântă în două stă aruncată la biserica Valea Danului care, deşi nu era din acea epocă, totuşi se înfăţişa mai frumoasă decât actuala poleită sălbatic, şi fără de nici un înţeles ne fiind în caracter cu arhitectura bisericei.

Tot acest arhitect ce ascuţea creioanele lui Viollet-le Duc a reînălţat turlele bisericei Trei-Erarchi din Iaşi şi le-a făcut învelitoare dreaptă în loc de bulboasă, aurind exteriorul bisericei ridicol şi fără de bază căci pe ziduri nu s'a găsit nici o urmă de aurire.

Cele mai frumoase monumente care făceau gloria ţării au fost astfel distruse creindu-se opere personale ale acestui arhitect mediocru şi mai ales „Sfântul Dumitru" din Craiova şi Metropolia Târgovişte au fost radical prefăcute şi fără nici un talent.

Ornamentele amvonului din Târgovişte sânt şi astăzi asvârlite prin gropi.

I. ŞTEFĂNESCU

Din humorul englez

de Mihail Roşu

DE UNDE VINE EXPRESIUNEA „REPUBLICA LITERILOR"

Tom Hood (un umorist englez care a trăit între anii 1799—1845) pretinde insinuând cu malitiozitate că expresiunea *„Republica literilor"* a fost făurită pentru că, dacă s'ar strânge la olaltă întreaga tabără a autorilor, nu s'ar găsi nici un suveran printre ei.

DEFINIŢIA MUZICEI

Dup. o strălucitoare execuţiune la piano a unei sonate, în faţa doctorului Johnson, artista întrebă pe filosof, dacă îi place muzica.

— „Nu, doamnă, răspunse doctorul Johnson, dar din toate zgomotele, cred că muzica este cea mai puţin neplăcută".

Un profesor întreabă pn unul din elevii lui, într'o zi friguroasă de iarnă, cum se zice „frig" în latineşte.

— „Nu'mi aduc bine aminte acum, răspunse elevul, dar îl „simt" pe vârful degetelor.

O PLEDOARIE PENTRU ADVOCATUL LUI

Judecătorul. — Acuzat, mai ai ceva de spus, înainte de a se pronunţa sentinţa?

Acuzatul. — Tot ce am de spus, domnule judecător, este că veţi lua doar în consideraţiune extrema tinereţe a advocatului meu, şi îmi veţi da drumul.

DEFINIŢIA UNEI PROMISIUNI

Un alegător dintr'un mic orăşel englez, plicitist de asiduităţile unui candidat la alegeri care cerea să i se dea lui votul, răspunse că îi este imposibil de oarece a mai promis votul său altui candidat.

— „O! răspunse candidatul, în chestiuni electorale, ştii bine, că promisiunile n'au nici o importanţă.

— „Dacă e aşa", replică alegătorul, „atunci îţi promit şi eu că-ţi voi da votul"

QUAKERUL PENN ŞI REGELE CAROL II

Quakerul Penn introdus la regele Carol II, sta cu pălăria în cap. Regele, în semn de deferenţă îşi o scoase pe a lui.

— „Amice Carol", îi zise Penn, „de ce-ţi scoţi pălăria?"

— „Pentru că obiceiul acestui loc, răspunse regele este că numai o singură persoană să fie cu capul descoperit.

Vorbind de sărăcia, care este de obicei apanajul artiştilor, poeţilor, autorilor şi altor oameni de geniu, Douglas Jerold pune în gura unui personagiu din piesa lui *„Legea şi Leii"*, cuvintele următoare: „Soţiile oamenilor de geniu, trăesc numai în bucătăria imaginaţiunei".

CINE ARE NOBLEŢEA MAI VECHE

Un nobil din Jorkshire, mândru de origina lui strămoşească normandă, văzând că arendaşul lui nu-i vorbea cu respectul cuvenit îi spune:

— „Ştii, d-ta, că strămoşii mei au debarcat aci în Normandia împreună cu Wilhelm cuceritorul?

— „Se prea poate, răspunse saxonul, nicidecum descurajat, dar au găsit de sigur, pe ai mei când au sosit aici".

O REPLICĂ IN ACELAŞ SENS

Dr. Busby, care era de o statură mult sub normală, se văzu într'una din zile arestat într'o cafenea de un baron irlandez, de statura unui colos:

— „Pot să trec, uriaşule?" întrebă ironinc colosul.

Doctorul, politicos, făcându-i loc îi zise:

— „Poftim, treci, piticule!"

— „Domnule, zise colosul irlandez, expresiunea mea se referea la mărimea intelectului d-tale!"

— „Dar şi a mea, domnul meu, se referea la mărimea intelectului d-tale".

O NOUĂ TRINITATE

Impins de curiozitate, un gentleman intră în Biserica Pozitivistă din Londra, unde se predica doctrina *umanităţii* în faţa unui mic public select.

Intrebat ce a văzut acolo, răspunse:

„Am văzut trei persoane şi nici un Dumnezeu".

Un quaker primeşte vizita unui prieten, care cam abuzând, rămâne ca oaspe 'mai multe zile. Quakerul îl tratează cu multă politeţă şi atenţiune.

— „Prietene, îi zise după câtva timp, mi-e frică că nu o să mă mai vizitezi niciodată.

— „Ba da, îi răspunse, oaspetele, 'mi-a plăcut foarte mult la tine. De sigur, că am să te mai vizitez.

— „Ei bine", reluă quakerul „eu cred că nu o să mai mă vizitezi".

— „Dar ce te face să crezi că nu o să mai viu nici odată la tine?" întrebă vizitatorul.

— „Apoi *dacă nu pleci niciodată de la mine*, replică quakerul, cum poţi să mi te mai întorci altă dată?"

Un fost profesor întâlneşte, într'o plimbare la ţară, una din acele fiinţe cari de obicei trec drept săraci cu duhul.

— „Rogu-te, îl întrebă profesorul, „cât timp poate trăi cineva fără creeri?

— „Nu ştiu, răspunse omul, scărpinându-se în cap, dar mi rog, cât timp ai trăit d-ta până azi?

La masa regelui George IV, când era prinţ moştenitor, actorul Colman este întâmpinat de afitrion.

— „Adevărat, Colman, eşti mai în vârstă decât mine?"

— „Oh! nu, Alteţă, răspunse actorul, nu aş fi putut *să-mi iau libertatea* să viu în lume *înaintea* Alteţei Voastre Regale".

Amiaz arhaic

Cătunu-i mut. Din cer jăratic plouă...
Şi-i un miros de lene şi de dude.
Ţipenie de om nu se aude.
Rar, undeva, găini, cer rând, să ouă...

Pe casă'n sus fierb undele de aer...
Bunica 'n prispă, a căzut sub caer..
Mituţ pe rogojină, 'n bătătură,
Sub dud cu porcu adoarme bot-în-gură...

Deodată 'n vis tot satu parcă geme:
Dulăi ham-ham spre poartă-o iau la goană
Porcu' buimac trezit din somn se teme;
Ce-i? — Un ţigan pornit după harană:
— Căldări de costorit n'aveţi cocoană?

M. Fudulu

Dimineaţă de primăvară

Dimineaţa 'şi scaldă sânii 'n soare,
La un colţ, un orb îşi picură mâhnirea 'n flaut.
Am plecat pe uliţi, să te caut —
şi să-ţi spun că-i primăvară şi e soare..

Au trecut pe lângă mine doi copii
cu ochi largi şi plini de bucurii...

M'am văzut copil sfios, în satul meu —
şi-am gândit din nou la Dumnezeu,
la bisericuţa frântă de mijloc,
şi la sările cu chiote şi joc...

M'am gândit şi la o fată ce-a murit,
la un vis de vremuri risipit,
la un trandafir cu faţa albă,
la o sară, la un câmp cu nalbă,
şi din ochi o lacrimă mi-a picurat...

(N'am mai fost de-atâta timp la noi în sat!)

...In ogrăzile tăcute, plouă soare.
Orbul nu'şi mai picură mâhnirea 'n flaut.
M'am găsit plângând pe mine, fără să mă caut,
m'am găsit scăldându-mă cu dimineaţa 'n soare...

Zaharia Stancu

Ce-ai să faci, Doamne?

(Rainer Maria Rilke)

Ce-ai să Te faci dac'am să mor?
Dacă mă sparg? (Iţi sunt ulcior)
Dacă mă sec? (Sunt băutura,
Şi haina-Ţi sunt, şi Creatura)
Prin moartea mea pierzi orice rost.

Vei fi lipsit de-un adăpost
Din care cald să Te 'mpresoare
Cuvintele ce le 'nfirip...
Din obositele-Ţi picioare,
A Ta sandală de nisip
Ce-s eu, cădea-va împreună
Cu formidabila-Ţi mantie,
Iar blândele-Ţi priviri ce ştiu
Să mângâie obrazul meu
Mă vor căta mereu, mereu,
Şi vor depune 'n poala lor,
Stânci vitrege 'n amurg de soare —
Ce-ai să te faci dac'am să mor?
O, Doamne, ce-oi să faci? Mă doare...

H. Bonciu

POVEŞTI PENTRU TINERET

Domniţa fermecată

de Vasilica Mazilu

Era odată o babă şi un unchiaş. Ei ajunseseră la adânci bătrâneţe fără să aibă nici un copil. Erau cuprinşi moşii; gospodărie bogată, cirezi de vaci, turme de oi, pământuri multe şi munţi întregi, formau avutul lor.

Mătuşa era harnică; gătea bucatele bune cum nu le gătea nici o alta, iar când numai ce vedeai plăcintele rumene şi presărate cu zahăr înainte de a le gusta, îţi lingeai degetele.

Dar când se aşezau în faţa mesei îndestulate, moşul şi mătuşa, se uitau unul la altul şi oftau. Oftau moşii, că nici un surâs de copil nu le luminase zilele, nici o mângâere pentru bătrâneţele lor, n'aveau. Căci ce folosesc omului bogăţiile cele multe, când n'are cui le lăsa, şi cum îl poate bucura sporul muncii şi avutului, când ştie că n'are pentru cine spori.

Când vedeau la altul copilaşi mulţi, umplându-i casa, li se strâgea inima, dar fiind oameni cu suflet bun, se bucurau de bucuria altora şi le mângâiau odraslele, cari, ştiind că moşul şi mătuşa n'au buzunările goale, îi înconjurau de cum îi vedeau. Moşul începea să scoată de prin buzunare, cofeturi, năhut, zaharicale, iar mătuşa scotea din coşul, care era nedeslipit de ea, oriunde s'ar fi întors, covrigi, pupeze, colăcei, făcuţi anume pentru ei.

Imbătrâniseră rugându-se lui Dumnezeu să le dea şi lor unul. Nu se culcau, nu se sculau, nu se aşezau la masă fără ca să nu repete aceiaş rugăminte cu nădejdea, că într'o zi, s'o îndura Domnul 'şi de ei, şi nu-i va lăsa tot mereu aşa de singuri şi amărâţi.

Şi mătuşa, tocmai când să-şi piardă nădejdea, unde nu naşte un prunc frumos şi mândru de par'că era fecior de împărat, nu altceva.

In noaptea când l'a născut, aude femeia un cântec frumos să te adoarmă. Ochii i se închideau, dar ea vrea să ştie de unde vine cântecul, şi-şi ţinu ochii deschişi. Şi numai unde aude un fâlfâit de aripi, iar fereastra se deschise, singură, în lături. Trei zâne cu portul alb, cu cunune de flori pe cap, cu părul lung despletit, pe spate, alunecau pe o rază de lună înspre casa bătrânilor, iar în sborul lor lin, cântau din harpele pe cari le ţineau în mâinile lor de albeaţa marmorei.

Zânele se opriră un moment la geam, apoi sburară şi îi cântară copilului la leagăn. Atunci un somn greu doborând-o, femeia adormi şi nu putu auzi cum îi urseau zânele, feciorul.

Acuma, că aveau copil, nu mai ştiau moşii ce face de bucurie, şi cum să-şi îngrijească mai bine odrasla. Toţi copiii de prin împrejurimi veneau să se joace cu pruncul, şi toţi se întreceau să-i împlinească voile.

Şi se făcea băiatul mândru, de cine 'l vedea, nu se îndura să-şi mai ia ochii dela el. Şi creştea ca din apă; cât alţii într'un an, el, într'o lună.

Se făcuse flăcău şi adesea mergea la vânătoare cu tatăl său. Ochia pasărea din sbor, iar animal cât de sălbatec şi de fioros, nu se putea lua la luptă cu el fără să fie doborât.

Era încins cu brâu bătut în fir de argint, iar poalele cămăşii brodate cu fel de fel de mătăsuri şi fireturi, băteau peste iţarii albi, ca neaua, ce se întindeau fără cută pe picior. Ochii lui erau negri ca mura, iar părul de aur, îi cădea în plete pe umerii de voinic. Faţa lui era mai albă decât crinul, iar mâinile atât de învăţate cu armele, erau, par'că, făcute cu degetele lor lungi şi subţiri — să alerge numai pe fluerul din care cânta minunat. Când începea să cânte el, privighetorile veneau şi se aşezau pe crengi ascultându-l şi învăţând dela el să cânte.

Intr'o zi, cum mergea prin pădure, dădu într'o poiană verde şi plină de soare. In mijlocul poenii, o fată mai frumoasă ca o zână, plângea frângându-şi mâinile cu desnădejde. Dar când se apropie, văzu că nu e decât o stană de piatră ce semănă aşa de bine cu o mândră fată de împărat.

I se păru voinicului că ochii stâncii îl privesc rugător. De lângă ea ieşia un isvor ce se prelungia prin iarba verde. Feciorul se plecă şi bău din isvor căci era însetat, dar numai decât simţi capul îngreunându-i-se, şi adormi. I se păru că stana se mişcă şi că nu e de piatră, ci e o mândră fată de împărat. Ochii ei albaştri erau înlăcrămaţi.

— Tu voinic al munţilor, îi zise ea, eu nu sunt un chip şi un trup de piatră ci o domniţă fermecată. Intr'o zi, pe când culegeam fragi în pădure şi alergam voioasă prin această poiană plină de flori, m'a văzut soarele ce s'a îndrăgostit de mine. Ca să mă duc după el, m'a adormit cu razele lui calde şi mi-a furat brâul meu de aur. In ţara mea, fata nu trebue să-şi desprindă brâul până în ziua nunţii, când i-l dă bărbatului ce i-a fost sorocit. Când o fată şi-a pierdut brâul, trebue să se ducă după cel ce i l-a luat, până în trei ceasuri, altfel se face stană de piatră. Mie mi-a fost frică de soare, de ţara lui înfocată; m'am temut de razele lui arzătoare şi împotrivindu-mă obiceiului, m'am prefăcut în stană de piatră. Isvorul ce-l vezi la picioarele mele, sunt lacrămile ce am vărsat şi care s'au strâns în el. Tu voinicule, nu mă lăsa să mă istovesc în lacrămi; adă-mi brâul şi tata îţi va da jumătate din împărăţia lui.

Când se trezi flăcăul, se uită împrejur, dar văzu stana tot în locul unde fusese. Ochii ei, păreau însă că vorbesc şi par'că îi spuneau: „aşa e". — Feciorului i se făcu atunci aşa, un fel de jale în suflet şi ca să-i treacă, luă fluerul şi începu să cânte, şi cânta, şi cânta aşa de frumos că văile răsunară de cântecul lui iar soarele se opri în loc să-l asculte. Două lacrămi străluciră în ochii stanei şi el alergă de le supse. Cum înghiţi acele lacrămi, numai ce se pomeni la marginea pământului.

Acolo era o poiană mare cu flori de mărgărinte, cu iarba de argint şi fluturi de aur ce sburau din floare în floare, iar păsări albe cu pene şi puf de mătase, cântau cum nu mai auzise el, cântând.

Poiana se afla pe malul unei mări întinse, ce se frământa în valuri de aur, iar pe malurile ei, înfloreau nestimate în fel şi chip.

Feciorul nostru era fermecat de atâta frumuseţe şi cântece. Dar îşi aduse aminte că are şi el un fluer şi începu să zică din el. Şi cânta băiatul de marea îşi potoli valurile, fluturii îşi conteniră sborul, iar păsărelele îl ascultară răpite.

Printre flori numai ce vede venind către el o zână. Portul ei era bogat ca şi întreaga ei ţară de argint şi aur, frumoasă cum nu se mai pomenise; iar glasul ei era aşa de dulce cum fusese în vis glasul stâncii; ea îl rugă să-i mai cânte, căci aşa cântece nu mai auzise. Atunci flăcăul, începu o doină ca pe la noi, şi cântă, şi cântă fără să mai odihnească până la nămezi. Şi atât îi plăcu zânei doina noastră, că îi zise: „ca răsplată a frumoasei tale cântări, cere-mi tot ce vrei".

— N'am cântat pentru răsplată, răspunse el, dar dacă vrei să-mi faci un bine, ajută-mă, mândră zână, să pun mâna pe brâul de aur al fetei de împărat pe care mândrul soare l-a răpit.

Zâna se cam întristă căci nu se aştepta la această cerere ce i-ar fi stricat prietenia cu soarele, apoi îi răspunse:

— „E greu ceea ce-mi ceri, dar pentru că ţi-am făgăduit, îl vei căpăta, numai să fii cu băgare de seamă. Soarele, acuma, a plecat în lunga-i călătorie; e tocmai momentul nimerit să-l furi. In împărăţia lui, acum e întuneric beznă, şi toţi dorm. Tu furişează-te în palat, şi în iatacul lui, pe care îl vei cunoaşte după coroana lucitoare de pe uşe, ai să găseşti, sub perină, brâul de aur al fetei de împărat. Ţine acest smoc de păr, — zise ea dându-i câte-va fire din părul ei, — şi ce ai să te gândeşti, o să ţi se împlinească. Numai să ştii că nu-ţi poate împlini mai mult de trei dorinţe. Şi să nu care cumva să întârzii, că de te găseşte Soarele, te arde". Cu acestea, zâna se făcu nevăzută. Feciorul îşi puse fluerul în cingătoare şi luând smocul de păr se gândi: „vreau să mă văd la palatul soarelui". Şi cât ai bate din palme, se văzu la palatul, ce nu se zărea decât ca o umbră deasă în întunericul ce domnea acolo. Cu băgare de seamă, deschise el uşile peste tot, până nemeri într'o sală măreaţă, tăiată într'o piatră scumpă, iar deasupra unei uşi de aur, o coroană de nestimate ce lumina ca ziua. La uşa iatacului, păzea un leu puternic; el, când îl văzu se repezi să-l mănânce, dar voinicul, scoase la repezeală cuţitul de vânătoare, şi înjunghie fiara.

Când intră în chilia soarelui, se minună. Laviţele toate erau de argint şi aur bătute cu nestimate; mesuţele erau tăiate în mărgărinte, iar pe jos şi pe laviţi, numai scorţuri şi velinţe de mătase bătute în fir de aur şi pietre scumpe. Tot uitându-se el, la odoare, îşi aduse aminte că n'are timp să se minuneze de frumuseţile din palatul soarelui şi se duse la perna de mătase, şi sub ea găsi brâul domniţei. Brâul era ţesut din fire de aur şi bătut în fluturi tot de aur. Il băgă în sân, şi când se uită afară, văzu că începe să se crape de ziuă. Soarele aflase cam cum şi ce fel se petrece la palatul lui, şi o apucă în goana mare înspre împărăţia lui, pentru a împedica furtul, căci el trăgea nădejde că doar o primi domniţa să-i fie soţie. Dar flăcăul se gândi îndata la smocul de păr al zânei, şi zise: „vreau să fiu la zână să-i mulţumesc".

Cât ai clipi, se află din nou în poiana cea frumoasă unde zâna îl aştepta îngrijorată. Cum îl văzu, se bucură c'a scăpat de urgia soarelui şi cum lui îi era foame, zâna întinse o masă mare la care îi slujia şi le cântară păsărelele. După masă, mai zise din fluer şi flăcăul nostru, apoi îşi ceru ertare de la zână că trebue să plece şi cu toate rugăminţile ei de a mai sta, nu mai vru nici în ruptul capului să mai rămână. Puse mâna iar pe smocul de păr şi cât se gândi: „vreau să fiu lângă domniţa fermecată" şi numaidecât se trezi în poiana cea verde, lângă fata de împărat, care la vederea lui, ar fi vrut să-i sară înainte, dar nu putu să se mişte.

Flăcăul o încinse cu brâul ei de aur, şi domniţa deslegată de farmece, se prefăcu iar în fată şi întinse, plângând de bucurie, braţele înspre flăcăul ce o scăpase.

Apoi amândoi plecară înspre ţara împăratului ce îşi credea fata pierdută.

Trecură munţi, trecură văi şi ape curgătoare. Noaptea poposeau pe vârfurile munţilor, şi atunci, domniţa, se culca pe iarba moale. Priveau stelele ce tremurau, ca mici nestimate împrăştiate pe bolta cerului, şi mândra lună cu fruntea palidă, cernând arămia din înălţimile ei, cu care lumina pământul. Atunci, flăcăul lua fluerul din care începea să-i zică, cum ştie românul, iar domniţa adormea vrăjită de dulceaţă doinelor lui.

Merseră ei, merseră multe zile şi multe nopţi, până dădură de sate şi oraşe; dar lumea se furişa posomorâtă pe lângă ziduri; casele erau cernite, şi când vreai să vorbeşti cu vre-un creştin, acesta fugea de tine de rupea pământul. Flăcăul se minuna şi nu pricepea ce o fi asta, dar fata râdea, şi-i sălta inima de bucurie când se gândea că peste o zi, toată această jale se va preface în veselie, căci în împărăţia tatălui ei, ce o credeau moartă, ajunseseră ei, şi lumea aceia, după ea, era cernită.

Dar mergând tot aşa mereu, se văzură în faţa unei cetăţi mari. Porţile grele de aramă, erau închise. La poartă, un oştean sta de pază, dar parcă era tăiat în piatră. Pe fruntea lui se zugrăvea o adâncă mâhnire.

Când domniţa îl întrebară de e slobodă intrarea, oşteanul se uită la ea, şi recunoscând-o, plânse de bucurie şi căzu cu faţa la pământ.

Ca fulgerul ajunse vestea sosirei domniţei în palatul cernit, şi în strae de sărbătoare, împăratul şi împărăteasa, le eşiră înainte.

Domniţa povesti lui tată-său cele petrecute şi cum voinicul nostru o scăpase. Dar împăratul, se mâhni când auzi că nu e fecior de neam împărătesc, ci unul din norod, şi se gândi cum să se scape de el pentru a nu-şi da copila după unul din prostime. Dar ca să nu zică lumea că a fost rău, luă hrisoavele ţării în care se poronciau că domniţele să nu se mărite decât cu acel voinic care va răspunde la toate încercările la care va fi pus, şi acestea erau în număr de trei:

1) Să răspundă la două întrebări;

2) Să stea în mijlocul tuturor, să-l asculte toţi şi să nu-l vadă nimeni;

3) Să se lupte cu o sută şi să nu fie rănit.

Aşa, dar, se trâmbiţă în tot ţinutul acelei împărăţii şi în ţările vecine, vestea cea mare, că împăratul vrea să-şi mărite fata şi îndată crai din toată lumea se adunară să-şi cerce norocul.

Când văzu flăcăul nostru aşa, până una alta, o luă razna pe câmpul din prejurul cetăţei, şi hoinări până dete de o pădure. In marginea ei, o babă torcea cu două fuse.

— Bună vreme, zise flăcăul.

— Bun venit, maică, răspunse femeia, da încotro?

— Ia pe cele meleaguri să-mi stâmpăr dorul. Dar tu de ce torci cu două fuse, că eu nu văd nimic pe fusele tale.

— Torc vremea şi viaţa, zise femeia. Ele nu se văd dar se simt.

— Şi când mai odihneşti?

— Când unul din fire s'o mântui, se isprăveşte şi celălalt. Atunci m'oiu tot odihni.

Plecă el mai departe şi dete peste un oştean cu o mână ruptă din care curgea sânge.

— Noroc bun, zise flăcăul.

— Cale bună, răspunse celălalt.

— Dar pentru cine te-ai bătut fârtate?

— Pentru rege şi moşie.

— Şi cât o să te mai baţi?

— Cât or mai fi ţări pe lume şi popoare cu împăraţi.

Porni mai departe la drum şi când dete într'o câmpie, văzu multă lume adunată. Din mijlocul norodului se auzea un glas ce toţi îl ascultau cu smerenie. Mai apropiindu-se, văzu o carte la care se întorceau filele singure şi vorbeau lucruri minunat de frumoase. Când se apropie şi mai mult, auzi un glas care îi şopti: Această carte e fermecată. Cine vrea să fie în mijlocul tuturor, să-l asculte toată lumea, dar să nu fie văzut de nimeni, să scrie învăţături pe filele ei.

Flăcăul luă şi el o pană şi scrise pe filele albe ale cărţii, ce-i dete atunci, prin gând. Dar cum era deştept, gândim că trebue să fi scris lucruri frumoase.

Lăsă lumea aceia acolo şi porni înapoi înspre palatul împărătesc, unde se apropia ziua când flăcăii aveau să se ia la întrecere, care de care să dovedească.

Dar când să treacă prin pădurea din marginea cetăţii, iată că domniţa îi aţinu calea şi-i dete sabia lui tătâne-său de mire, pe care o găsise în pod şi o ştersese şi ascuţise de credeai că îi nouă, nouţă. Cum i-o dete, de teamă să nu fie zărită, o şi şterse.

Sabia era fermecată. Cine o avea, nu putea fi nici dovedit nici rănit.

A doua zi fu mare zarvă la palat. Lume de pe lume se strânsese, şi crai nenumăraţi erau, învestmântaţi în fel şi chip cu straie daurite.

Flăcăul nostru se aşeză mai la oparte, neavând ranguri. Craii nici nu se uitau la el, dar nici el nu le cădea cu silă.

Impăratul deschise hrisoavele şi le puse următoarea întrebare:

— „Când va fi sfârşitul vieţii?

Nici unul nu se pricepu la răspuns, numai flăcăul zise:

— „Când firul vremii s'a mântui, s'o mântui şi viaţa, măria ta.

Şi câştigă făcăul.

Urmă a doua întrebare:

— Când se vor împăca oamenii şi nu se vor mai lupta, întrebă împăratul.

— Iarăşi numai flăcăul răspunse:

— Când nu vor mai fi împăraţi, ţări şi popoare deosebite ci toţi oamenii vor fi fraţi, nu vor mai fi bătălii Măria Ta, căci până atunci, oamenii nu vor prididi să se învrăjbească.

Câştigă iarăş, şi dacă craii ceilalţi crăpau, d'apoi şi împăratul murea de necaz.

A doua zi era greul, căci cum să stai în mijlocul tuturor fără să te vadă nimeni, dar să te asculte toţi.

Craii care mai de care o făcură mai boacănă; unul se înveli cu velinţe ca să nu-l vadă şi striga de sub ele năduşit; altul făcu un cal de scânduri în care se băgă, dar când vru să vorbească lumea se prăpădi de râs şi nimeni nu-l ascultă.

Când veni rândul feciorului, iată că o carte răsări în mijlocul norodului, şi din filele ei, glasul flăcăului începu să răsune învăţând norodul, arătându-le ce e bine şi ce e rău, ce e drept şi nedrept, de împăratul sări de mai multe ori de pe scaun şi povestindu-le istorii frumoase.

Atât se înduioşe norodul că începu să plângă. Plânse şi domniţa care sta mereu deadreapta tatălui său, şi se bucura de reuşita iubitului ei.

Câştigase feciorul şi de data aceasta. Nu mai putea de necaz împăratul. Dacă se întâmpla să câştige şi a treia zi, trebuia să-i dea fata.

Ziua a treia se adună lumea pe o câmpie unde feciorul avea să se bată cu o sută din cei mai voinici oşteni.

Dar abia se luasă la bătae şi sabia lui făcu minuni. Mergea ca fulgerul luând câte zece capete deodată. Cât ai bate din palme, nu mai rămăsese nici un oştean, iar el nici atins nu era.

Impăratul n'avu încotro şi trebui să-i dea fata făcând nuntă cum numai împăraţii de pe vremea aceia făceau, iar tinerii trăiră ani mulţi şi fericiţi domnind peste jumătate împărăţie.

Din „O mie şi una de gândiri"

181

Un scriitor mi se plângea că-l înăbuşe atmosfera de zeflemisire, tendinţa de a degrada, de a distruge, a generaţiei noastre. De ce-am vrea să fim ridicaţi în slavă, când lăcaşuri mai venerabile ca noi sunt dărâmate?

Mânăstirile se năruie zi cu zi, iar din Cetatea Neamţului şi Curtea domenească de la Târgovişte oamenii scot cărămizi să-şi facă bordee... Să-i lăsăm dar, şi pe ceilalţi să-şi zidească petreceri din visurile noastre.

182

Adeseori, oamenii fără nici o calitate sânt mai suportabili de cât cei fără nici un defect.

183

Lenea de-a păcătui e cea mai bună paznică a virtuţii femeeşti.

184

Un artist inteligent nu-şi va lăuda niciodată ceace a plăcut şi altora, — va avea grijă să atragă [illegible] lucrurilor sale cari au trecut neobservate: de obiceiu, cele mai slabe...

185

Am o singură superstiţie: aceia de a pleca Marţia la drum: sunt sigur că voi găsi loc în tren.

186

Sânt atâtia cuminţi în lumea asta, încât nu mai încap înţelepţii...

187

Literatorii de tot tineri uzează şi abuzează de imagine, care e de multe ori amuzantă, dar fiind numai exterioară, nu poate constitui adevărata poezie, după cum calamburul nu înseamnă spirit...

188

Când îmi spune cineva „Poetul X e la modă azi", eu mă gândesc „Poetul X va fi mâine demodat".

189

Lectura nu însemnează cultură....

190

Cum mă poate măguli lauda unui om care, un ceas mai înainte, a spus că şi măgarul are suflet de poet?

191

Incultura e mai puţin primejdioasă decât o lectură asiduă, care nu merge paralel cu realităţile vieţii.

Omul care citeşte mult, fără să trăiască (a trăi înseamnă mai ales a munci) este, de cele mai multe ori un ratat.

192

Ca să arăţi cu succes defectele cuiva, pune-le în sarcina altuia..

193

Nu contează decât ceeace ai citit în ultima vreme, cu ochii, sufletul şi inteligenţa contimporană. Lecturile de altă dată au murit. Impresiile vechi sunt eronate. Recitiţi!

194

„Modestia e o floare mică şi albă ce creşte printre buruieni, la marginea drumurilor".

Aşa a spus'o înţeleptul şi a avut dreptate: crinului înalt şi parfumat, sau trandafirului roşu, le va fi foarte greu să fie modeşti.

195

Numai oamenii tineri preţuesc ceva.

196

Poeţii noştri sunt ca florile de liliac: până să prinzi de veste c'au înflorit, — se trec.

197

Odinioară, aristocraţie însemna nobleţa sângelui şi-a spiritului. Astăzi e aristocrat oricine are un automobil.

198

Un om public trebuie să aibă, din când în când, ieşiri violente pe tema cinstei sale pecuniare: altminteri nu s'ar băga de seamă că e cinstit.

199

Singurul merit pe care-l duc unii în funcţiunile lor, e cinstea.

Ca şi cum această biată datorie — către tine însuţi în primul rând, ar avea puteri creatoare.

200

Astăzi ne închinăm în faţa omului cinstit. Mâine ne vom extazia în faţa domnului care, intrând într'un salon, îşi scoate galoşii plini de noroi.

201

Apreciem numai acea libertate care ne îngăduie să atentăm la libertăţile altora.

202

Am găsit o voluptate nouă: aceia de a-mi recunoaşte greşelile.

203

Actorii ar trebui să fie cei din urmă cari să ceară reîntoarcerea la tradiţie, căci aceasta ar însemna, în primul rând, să-i îngropăm iarăşi fără popă.

204

Când spui despre un actor că are „instinct teatral" se simte fericit: ai insinuat că nu pricepe textul.

Când scrii că are „inteligenţă scenică" se supără: l-ai făcut lipsit de talent.

Când îi găseşti amândouă aceste calităţi, e indignat: l-ai făcut actor şi el e „artist dramatic".

205

Numim „defecte" anumite însuşiri ale cuiva, cari nu ne convin.

Pentru el şi ai săi, aceste defecte pot fi calităţi.

206

Femeile, mărităndu-se, câştigă libertatea pe care o pierd bărbaţii însurându-se.

207

Actorii noştri au reuşit să mă convingă că însuşi Shakespeare e un autor mediocru.

208

Femeile cer discreţie în dragoste, ca să aibă ele ce povesti.

209

Numim „bine crescut" pe omul care ne înghite toate mojiciile.

210

Cea dintâi datorie a unui om bine crescut este să nu se ocupe de educaţia altora.

VICTOR EFTIMIU

Corbul

Pe-un ram de cedru —
gigant şi solitar,
prelung visează
el — corbul centenar

Deasupra lui, un văl
ce'ndoliază cerul,
în mii de unde se frământă:
Norodul său
îl cheamă
în fruntea lui să se avânte —
în spre Apus,
în altă ţară,
de unde le-adusese vântul
un miros proaspăt de cadavre.

El tace însă
şi pare că suspină,
privind adânc în zare; —
Şi tot norodul său
nerăbdător, îl lasă...

. . . .

— Monarh neînţeles!
Atâţia ani, tu ţi-ai purtat,
în largul firii mortuare,
armatele cernite...

Tu ai gustat din inime
ce încă mai svâcniau, fierbinţi
şi ochi holbaţi de copilaşi
ai smuls, în sate pustiite;
şi ai sorbit din seva vieţii
ce şiruia din hecatombe
prin codri frânţi,
prin şesuri răsturnate
şi prin cetăţi înflăcărate...

In ritm grăbit
ai ciocănit
în cel din urmă craniu gol,
şi'n urmă iarăşi ai pornit
să'ţi împlineşti osânda grea —
atât de grea! —
de blestemat al Morţii:

Mereu tu rodu-i să-l culegi,
tu, mâncător de putregaiuri —
ororile să i-le strângi
cu foamea ta fără de saţ, —
şi loc curat să pregăteşti
ca să aştearnă alt covor —
fantastic şi multicolor —
de mortăciuni şi de ruini,
din ţară'n ţară, ne'ncetat:
căci din cel mort, neînfrânat,
se 'nalţă iarăşi, alt popor...

De ce-ai rămas,
tu, corbul centenar,
pe-un ram de cedru,
gigant şi solitar?

. . . .

Suspină corbul, —
şi tăcerea
se risipeşte'n albul cer —
iar ochii săi străpung adâncul,
ca două lame, în mister —

Deodată el tresare,
în pieptul său e vuet mare:
Departe, mândră, dintr'un templu.
el a zărit eşind o zână;
cu nestimate'ncinsă toată,
sub roşul soare ea părea
că arde
şi că'n mersu-i lin
se fărmiţea
şi se reîntregea...

Fascinat
de feeria de diamante,
de rubine şi safire,
de stele prinse'n lanţuri
şi de belşugul de brăţare —
bătrânul corb
c'un strigăt de eliberare,
cavernos
şi fioros,
ca o săgeată se avântă
spre zâna templului străvechiu.

Smulgând cu ciocul lacom
o salbă grea de perle rare,
în înălţimi se-avântă iar
şi piere dincolo de zare:
Spre ţara unde'şi urlă Moartea
terorile nepotolite,
el sboară —
ne'nfrânat el sboară
cu salba grea de perle rare...

Ca dar suprem o duce Morţii —
să'l erte de blestemul
hoiturilor risipite
prin codri, şesuri şi cetăţi —
şi să-i îngădue să doarmă
nesfârşit
şi liniştit,
pe undeva, în infinitul
împărăţiei sale 'ndoliate...

EUGEN RELGIS

Bibliografie

Au apărut în edit. „*Cultura naţională*".
An. France: Birtul de la regina Pédauque;
L. Tolstoi: Cadavrul viu;
Molière: Şcoala femeilor;
R. D. Rosetti: Spicuiri;
Al. Lascarov-Moldovanu: Hotare şi singurătăţi·
V. Conta: Teoria fatalismului vol. I.;
Sext. Empiricus: Scurtă expunere a filosofiei sceptice;
E. T. A. Hoffmann: Povestiri;
M. Maeterlinck: Ciclul morţii'
Alph. Daudet: Scrisori din moara mea:
R. Rolland: Colas Breugnon;
Teodorescu-Kirileanu: Proverbe agricole.
Edit. „*Viaţa Românească*":
Hamangiu: Codul g-ral al României vol I. Codurile.
In bibl. „Energia", edit. *Eminescu:*
L. Charley: Cum putem fi norocoşi;
H. Laurent: Personalitatea;
Yoritomo-Tashi: Fii energic;
S. Linder: Pentru a reuşi în viaţă.
In edit. „*Cartea Românească*":
I. Lupaş: Andrei Şaguna;
Al. Odobescu: Basmul Bisoceanului;
V. Alexandri: Buchetiera din Florenţa;
Gr. Alexandrescu: Fabule şi Satire;
G. Coşbuc: Cântece vitejeşti;
Volb. Poiană: Ramuri altoite.

MĂGURA POTCII

de ION DRAGU

In Moldova de sus, undeva pe malul Siretului, în marginea unui cătun singuratec, se ridică o măgură care, văzută din depărtare se profilează în zare ca tumulus-urile căpeteniilor tătare risipite pe pământul Dobrogei. La poalele ei, drumul se încrucişează şi se întoarce de unde a venit. Pe culmişul ei cresc câteva burueni gălbejite care acoperă poate amintiri din trecut. Tradiţiunea pooporului, a cărui imaginaţie e aşa de bogată în fantasme, leagă de locul acesta poveşti ciudate. Adeseori, copiii din sat, porniţi în nopţile calde de vară să vâneze licurici, văd ieşind din ierburile măgurei, arătări de înfăţişări felurite care se adună laolaltă şi scoboară uşor spre sat, ca un zid de foc..

Copiii înfricoşaţi se aruncă, ca iepurii, în tufişuri; dar când ridică iar capul să privească, vedenia stă nemişcată ca un foc strălucitor; ei se scoală în picioare, capătă curaj, se reped cu toţii, înainte, lumina scade, se 'ntunecă, se topeşte în văzduh şi piere. Micii învingători se reîntorc în vale sărind de bucurie: dar vedenia scoate din pământ noui puteri luminoase şi urmăreşte pe copii ca şi cum ar fi umbra lor; prichindeii năvălesc şi o gonesc din nou. In chipul acesta, ceasuri întregi se perindă în întâlnirile cu vedenia, şi când copiii se întorc acasă, câte poveşti umflate în ciudăţenia lor iau naştere la gura vetrii! Bătrânele mormăie cuvinte tainice despre vrăjitorii şi solomonii; iar bătrânii, atunci când vine vorba de movilă, dau din cap, fac un semn cu mâna şi tac fiindcă n'au ce spune.

Nimeni nu are curajul să se urce noaptea pe vârful măgurii; cel ce trece pe lângă ea, simte cum îi îngheaţă sângele în vine, cum i se ridică părul pe cap ca la mistreţ, cum groaza intră în el neînvinsă. In tot cătunul, doar un biet moşneag de aproape nouăzeci de ani, moş Irimia, putea sta noaptea pe măgură ca la el acasă, dar nu vorbea nimănui nici de vedenie nici de movilă.

Intr'o noapte, în ajunul Sfântului Andrei, moş Irimia veni şi se aşeză pe culmea măgurii; privi spre sat, apoi dincolo de Siret, şi sfârşi prin a pleca capul spre pământ, în vreme ce scormonea ţărâna cu un băţ gros ca şi cum ar fi voit să deschidă gândurilor lui o cale până 'n fundul pământului şi să proorocească ce va să vie privind trecutul. Vântul sufla năvalnic în lungul câmpiei, se împiedeca de toate stavilele, se sfâşia de toţi arborii şi de toate pietrele, şuera printre crenguţele spinilor uscaţi, atingea uneori coardele unei cobze aruncată pe pământ, şi sunetele pe cari le scotea atunci răsunau ca şi cum ar fi voit printr'o armonie supraomenească să reînsufleţească mişcarea încetinită a gândurilor moşneagului. Norii se goneau repede şi păreau tot aşa de apropiaţi ca şi coloanele strânse ale unor că-păreau tot aşa de apropiaţi ca şi coloanele strânse ale unor călăreţi priviţi din depărtare; uneori străluceau pentru o clipă. ca nişte căşti şi ca nişte tăişuri de săbii, căci descopereau în trecerea lor luna şi stelele; Era o noapte îngheţată, brutală, care venise fără să se anunţe prin sfiala roşiatecă a amurgului prăfuit cu aur. In largul câmpiei arborii se cocârjau spre pământ ca nişte bătrâni obosiţi cari tremură şi-şi adună sub ei mădularele trudite; păreau că suferă şi ei sub vântul jalnic, departe de lumini şi de zgomote.

La picioarele moşneagului sta culcat un câine mare ciobănesc alb şi lăţos, pe care un gemăt mai prelung al vântului îl făcea să ridice capul, să ciulească urechile, să privească pe moşneag şi să dea din coadă potolit. Intr'o curte din marginea satului, un cocoş cântă; puţin mai departe un câine urlă, apoi un al doilea, un al treilea, şi sgomotul, crescând mereu, se răspândi din sat în câmpie. Doi călăreţi, unul pe un cal roib, altul pe o iapă neagră, goneau spre măgură în lungul malului Siretului. Moşneagul auzi ecoul care aducea la urechile lui tropotul cailor; şi când ei se opriră, se auzi un zgomot uşor ca şi cum ar fi căzut ceva jos; câinele sări în picioare, dar bătrânul flueră şi animalul rămase ca ţintuit pe loc, întinzând gâtul spre locul de unde venise sgomotul.

Moş Irimia privi şi văzu doi cai opriţi la răscruci şi doi oameni cari se îndreptau, spre măgură; şi duse mâna la gură, în chip de trompetă, şi ţipă: „Hei, măi!" Călăreţii răspunseră: „da, da!" şi glasurile lor se amestecară în vânt.

Cei doi călăreţi — doi tineri — se urcară pe măgură şi deteră mâna cu bătrânul. Apoi, unul din ei grăi: „Moş Irimia, venim să-ţi ţii făgăduelele". Bătrânul dete din cap: „Ceeace s'a spus, trebue să se îndeplinească; aşezaţi-vă, fiilor; dar, dacă vreţi să ascultaţi povestea pe care am s'o glăsuesc, nu trebue să vă îndoiţi, nici măcar în gând, de adevărul ei; căci dacă baba se supără şi vă blastămă, v'aţi dus: cine, se apropie de dracu nu scapă aşa de uşor de el... Şi acum, ascultaţi:

„In vremea aceia de mânia lui Dumnezeu, când Leşii, Tătarii şi Cazacii, în semn de unire şi de înţelegere, benchetuiau departe de câmpiile pustiite ale Moldovei; în vremea când trei neamuri puternice se uniseră cu gândul să ţină sub spaimă pe domnii şi neamurile vecine; în vremea aceea, pe malul Siretului, mai jos de satul nostru, lângă pădurea întunecată de frasini pe care o vedeţi colo, se afla o moară numită *moara buciumarului:* In dosul ei era un bordei în care locuia o femeie căreia toţi îi ziceau „Potca" şi care tămăduia boalele, descânta, aducea ploile, repezea grindina pe ogoarele bogate, vărsând cu o mână fericirea şi cu cealaltă nenorocirea peste casele vecine. Cu ea şedeau cele trei fete ale ei, vioaie ca rândunicele, sprintene ca nişte veveriţe, roşii în obrazul de lapte ca nişte căpşune căzute în zăpadă. Când cântau ele, păsările mirate tăceau şi ascultau; şi când ele tăceau, păsările încercau să cânte la fel. Iar dacă jucau, pământul tremura de bucurie sub picioruşele lor încălţate cu cizmuliţe roşii. Duceau o viaţă lipsită de griji şi de năcazuri; flăcăii din satele vecine se năpusteau în urma lor ca muştele după miere. Se întreceau ca să joace cu ele ori să capete floarea aurită din părul sau dela pieptul lor; dar inima şi gândurile celor trei fete erau slobode ca zborul păsării în vânt. Nu se bucurară însă mult de mulţumirea aceasta; aveau atunci strălucirea soarelui înainte de furtună, când cele mai frumoase şi mai mărete dintre razele lui se răspândesc deasupra norilor cenuşii ce le vor astupa în curând.

„Intr'o după amiază, câteşi trele şedeau pe iarbă, torcând şi vorbind de hora de Duminecă. Deodată zăriră trei călăreţi alergând în goana mare spre moară. Porţile erau deschise: repede ca o săgeată, un cal din pustietăţile ruseşti, purtând un Cazac, căzu, printr'o săritură de căprioară, în mijlocul curţii. Cea mai mică dintre fete privi chipu-i arămiu şi păru-i bogat: inima-i se 'nfioră şi urechile i se înroşiră ca sfecla.

In dosul cazacului, sosea în galop un Mârzac, tătar, al cărui cal roşcat părea că alunecă pe pământ cu picioarele-i repezite. Fata de-a doua îi privi ochii negrii şi blana cenuşie; inima-i tremură, şi plecă capul spre pământ.

„După ei se repezi cu capul plecat un cal alb care purta un Leah; coada îi ajungea lo pământ; şi, când mergea, picioarele-i dinainte se repezeau deopotrivă în aer. Cea mai mare dintre fete îi privi armele strălucitoare şi pana albă, inima-i se strânse şi ea îl privi cu dragoste. Ce să facă? Mama lor nu era acasă şi datoria le poruncea să găzduiască pe cei trei străini; îi rugară să-şi lege caii de gard, apoi se grăbiră să le aducă o tipsie pe care puseseră oale cu lapte, smântână şi castraveţi muraţi. Oaspeţii erau plini de omenie aleasă; fiecare din fete găsea că cel plăcut de ea e plin de daruri; vorbirea fu la început molatecă; căci se mărginea la întrebări şi răspunsuri scurte; dar în urmă îşi luă zborul. Toţi vorbeau şi râdeau laolaltă, deşi nu era nimic de râs în flecăreala lor fără şir;' apoi ajunseră la vorbe dulci, la ochiade pline de foc, la săruturi nevinovate ce păreau luate cu sila dar care erau date de bună voie, pe ascuns. Gurile rele răspândiră în tot satul fel de fel de bănueli; dar bârfelilor nu li se cade să fie ascultate, necum crezute. Oricum ar fi fost însă, oaspeţii îşi amânară plecarea pe seară; „e mai plăcut să călătoreşti pe răcoare", ziseră fetele; un cuvânt spus de o gură frumoasă e o poruncă pentru un războinic; toţi erau voioşi şi voiau să se sature de atâta fericire.

„In clipa aceia, pe neaşteptate, bucuria lor fu scurtată de sosirea „Potcii" care dete bună ziua cu un glas care nu dovedea că e mulţumită de găsirea străinilor; şi când văzu strălucirea vie a ochilor lor, roşaţa puternică ce le cuprinsese obrajii, fruntea i se brăzdă şi aruncă o privire tot aşa de plină de ură ca şi năpârca atunci când va să sară asupra omului care i-a tulburat hodina. Călăreţii nu mai lungiră vorba şi fugiră repede; şi în vreme ce goneau, tăceau scufundaţi în gândurile lor, căci durerea le strângea inimile; dorinţi tainice îi împingeau parcă din nou spre coliba vrăjitoarei. Cazacul înţelese pentru întâia oară plăcerea şi rostul căsniciei, şi hotărâ ca la viitoarea adunare să ridice glasul pentru izgonirea legii care îi silea să rămână flăcăi. Tătarul, ca şi un popă, cumpănea în minte-i pe Isus cu Mahomet, şi sfârşea prin a crede că toţi oamenii iubesc pe acelaş Dumnezeu, şi că deosebirea de credinţă nu trebue să fie o piedică la unirea oamenilor. Leahul dorea în clipa aceea să facă toate rangurile de aceiaşi seamă. Se gândi la Adam şi Eva şi zise: „Ne tragem cu toţii din aceiaşi părinţi, suntem cu toţii fraţi, trebue să fim cu toţii deoseamă, bogat şi sărac, domn şi ţăran". Sosiţi pe malul Nistrului, fiecare din ei se duse pe cale-i, şi nimeni nu mai auzi vorbindu-se despre ei.

„De atunci, bordeiul „Potcii", adăposti numai mâhnirea şi urâtul; certele mamei, plânsetele fetelor, goniră bucuriile cari sburară departe ca nişte hulubaşi dintr'o casă dată pradă focului, şi nurii fetelor se veştejiră ca florile sub brumă.

„In curând moartea le numără cu degetul una după alta: câteşi trele muriră, neîmpărtăşite; cimitirul rămase închis pentru ele. Atunci bătrâna le îngropă ea însăşi aici, pe coclaurele acestea pe care stăm noi, şi le acoperi cu pământul pe care îl căra în palmă mormăind vorbe neînţelese. Nici o floare, nici o iarbă nu crescu pe mormintele acestea cari păreau veşnic noi ca şi cum ar fi fost săpate în ajun; ele aşteptau pe cineva, şi asta dăinui şase ani.

„In fiecare noapte, „Potca", cu părul împletit în cozi, cu chipul uscat atât de mult încât oasele-i ieşite păreau în orice clipă că vor găuri pielea, se învârtea în jurul mormintelor fetelor ei şi arunca un fel de seminţe spre miază-noapte, spre răsărit şi spre miază-zi; după mişcarea buzelor înţelegeai că rostea vorbe de farmece; dar nimeni nu îndrăznea să se apropie ca să audă ce spune şi să vadă ce face.

„Totul se schimbă pe lumea aceasta: un nimic leagă pe oameni, un nimic îi desparte. Unirea celor trei neamuri se rupse ca şi cum ar fi fost o pânză de păianjen. Oardele căzăceşti, după ce pustiiră Rusia, năvăliră în Polonia. Adunarea ţării aceşteia hotărî să se scoale la luptă toţi ostaşii, floarea boierimii încălecă. Hatmanul primi un răvaş dela Adunare şi dela Rege; dete semnalul şi toţi Cazacii făcură să sune inelele zăbăluţelor. Toţi se repeziră în câmpie, făcându-şi drum prin spaimă şi prin groază, întovărăşiţi de foc şi de moarte.

„Fie printr'o hotărîre oarbă a soartei, fie şi prin vreo putere neomenoasă, neînvinsă, în chiar locul unde fuseseră îngropate cele trei surori, o oardă de Tătari se pregătea să-şi aşeze tabăra; nici nu se scoborîseră bine după cai, când iată că din pădurea Sotnicului, o ceată de călăreţi leşi, al căror steag fâlfâia deasupra aripilor de pe platoşele lor, se repezi asupar lor. Izbitura fu groaznică; s'a răspândit mult sânge, şi lupta urma fără să se ştie de partea cui va fi izbânda, când iată că sosiră de dincolo de Siret sotniile de Cazaci cari se repeziră ca o grindină de săgeţi. Tătarii deteră înapoi până se înecară în mlaştinile de colo, la cotul râului; şi pe câmpul de bătălie, au rămas atâţia morţi încât semănau cu snopii unui ogor bogat când secerişul a fost îmbelşugat; dar nimeni nu se bucura de izbândă, căci trei căpetenii muriseră în luptă.

„Potca" nu se arătă decât pe înoptate, gătită ca pentru o masă de nuntă; ea privi măcelul nepăsătoare, şi când văzu pe căpetenia Cazacilor, întinsă fără viaţă pe mormântul celei mai tinere dintre fetele ei care îl găzduise cu 6 ani mai înainte, zâmbi crud şi lovi cu piciorul hoitul ca şi cum ar fi voit să-l înfunde în pământ. Apoi zărind pe Mârzacul tătar, cunoştinţă tot atât de veche, îşi vârî mâna în părul lui creţ, lipit cu sângele-i amestecat cu ţărână, îl târî pe mormântul fetei mijlocii şi înnainte de a-l arunca la pământ îi scutură mult timp capul, stropind locul cu picături de sânge păgân ca şi cum ar fi voit să facă pământul rodnic. In cele din urmă, dete peste trupul Leşului, şi când înţelese că e al căpitanului care sărise odinioară împrejmuirea bordeiului ei, îl apucă cu putere în ghiare aşa cum prinde vulturul vrabia, îl târî frânt în două şi il aruncă pe mormântul fetei celei mari, apoi sări în sus şi bătu din palme ca un copil ale cărui dorinţi au fost împlinite; apoi, fie că a înghiţit-o pământul, fie că a pierit în vânt, nu s'a mai auzit vorbindu-se de ea.

„Un bătrân ascuns într'un şanţ a văzut totul, şi, când spaima îi trecu, povesti întâmplarea oamenilor de prin satele nepustiite. Se adunară atunci cu toţii, bărbaţi şi femei, purtând sape şi lopeţi: puseră toate trupurile lângă acelea ale căpeteniilor lor, şi, fără să facă vre-o deosebire între cele trei neamuri, ridicară măgura aceasta ce poartă azi numele de *măgura potcii* sau *măgura celor trei surori.*

„Anii au trecut după ani şi nu s'au mai întors, oamenii au murit după oameni şi n'au mai înviat; numai amintirea bogată în datini rătăcea în trecut, şi, după ce adunase în snopi atâtea poveşti, le spunea prin viu grai celor cari trăiau; în chipul acesta, comoara amintirii, ca şi o carte scrisă, s'a păstrat pentru cei ce vor să vie. Dar spre a prinde adevărul în poveştile noastre, trebue de cele mai multe ori să-l cauţi, ca şi aurul, sub păturile groase de pământ; căci, după cum, prin puterea timpului, băile odinioară deschise se astupă şi ascund sub nisip strălucirea firească a aurului, tot astfel, prin puterea timpului şi a întâmplărilor noui, se şterg vechile datini. Dar Dumnezeu, prin întâmplări neaşteptate, sprijină silinţele omului; dacă el nu vrea ca un lucru să piară, nu piere. Auzit-am că cutremurile de pământ au dat la iveală băi bogate. Tot aşa o întâmplare desvăluie poveştile uitate; asta mi s'a întâmplat şi mie....

„In satul nostru trăiau scoborîtori din neamul vechi al „Potcii" cari îşi ascundeau numele şi rudenia în faţa lumei. Era o vreme jalnică atunci: Ciuma cumplită bântuia ţara şi mureau oamenii ca muştele; aici în sat, toţi tremurau de groază. Eu eram pe atunci pădurar împreună cu cumnată-meu, Dumnezeu să-l ierte, Ioniţă Văduva. Odată, mi-aduc aminte ca şi cum ar fi fost ieri, treceam împreună, pe la miezul nopţii, pe lângă măgură; luna ne lumina rece, vântul şuera, caii miroseau văzduhul, teama ne îngheţa măduva în oase; eu îmi făceam cruci şi mă rupam. Ioniţă râdea de mine, căci el nu avea credinţă în nimic.

„Iată că deodată zărim o făptură ciudată pe măgură; eu voi să fug, dar Ioniţă îşi mână calul în goană spre măgură, şi al meu, fără voia mea făcu acelaş lucru. Când îmi recăpătai, silit, curajul, băgai de seamă că făptura aceea era o femee tânără din sat, ce se trăgea din neamul „Potcii" şi căreia copiii îi ziceau „vrăjitoarea". Lângă ea se afla o lopată şi un cocoş negru; adună într'un sac nişte seminţe pe care nu le mai văzusem dar care semănau cu meiul. Ea nu se înspăimântă de noi, nici nu se supără, ci ne pofti să şedem şi ne povesti întâmplarea a cărei poveste v'am spus-o; ne făcu însă să jurăm pe părinţii noştrii că, începând din seara aceea timp de cincizeci de ani, dacă vom trăi, nu vom spune nimănui nimic asupra celor ce ne povestise şi asupra celor ce văzusem; apoi se scobori de pe măgură spre sat, încălecă pe lopată şi ocoli satul sămănând grăunţe la dreapta şi la stânga şi aţâţând cocoşul cel negru să cânte. Nu lăsă decât două colibe în afara rotirei pe care o făcu.

„De atunci şezând în pragul casei mele, am văzut adeseori o caleaşcă albă, trasă de şase cai albi, cu şase vizitii tot albi pocnind din bice; dar cum se apropia de roata pe care o făcuse „vrăjitoarea" în jurul satului, se oprea ca ţintuită pe loc; oamenii râdeau în batjocură, chemau cu mâna şi aruncau bani. Dar căleaşca pierea şi în locul ei se vedea un taur, în dosul lui un călăreţ, şi apoi o făptură groaznică cu cap de femeie, coarne de bou şi coadă de şarpe cu un ghimpe mare la vârf. Erá ciuma care nu putea trece dincolo de brazda însemnată de „vrăjitoare" aşa cum trecuse chiar atunci când ne rugasem lui Sf. Haralambie, cel care ţine ciumile de păr şi le îmblânzeşte. Astfel, niimeni n'a murit de ciumă în tot satul afară de cei ce se aflau în cele două colibe din afara brazdei. De atunci, toţi oamenii de aci cred că nici o boală de prăpădenie nu-i poate lovi. Şi în adevăr, niciodată n'a murit cineva în sat de ciumă, de holeră ori de lingoarea cea rea. Ca şi cum „Sfintele" ar fi pierit de pe pământ... Sunt azi tocmai cincizeci de ani de când am jurat să tac; s'a isprăvit: acum limba mi-e dezlegată...."

Moş Irimia tăcu. O năvală a vântului lovi de bună seamă puternic clopotul bisericuţei din sat. Căci aerul vibră ca plin de un fluid metalic făcut parcă din bronzul volatilizat al clopotului amestecat cu clarul îngheţat al lunei. Bătrânul se sculă şi se întoarse spre sat, urmat de cei doii tovarăşi ai lui, în noaptea rece în care licăririle câtorva stele păreau lacrimile palide de argint împrăştiate pe o rochie neagră, catafalc urias deasupra naturei înmormântate.

Au mai trecut ani. Moş Irimia zace în cimitirul de pe malul Siretului. Cei doi tineri îşi văd prin alte locuri de rosturile lor depărtate de taina Măgurii Potcii; iar Măgura stă veşnic neschimbată, în vreme ce oamenii se urcă pe culmişul ei şi povestesc pe seamă-i întâmplări înfricoşetoare. Are să treacă vreme multă încă, şi bătrânii şi copiii din sat tot au să mai vorbească de „Măgura celor trei surori" şi de vrăjile „Potcii", ca şi cum totul s'ar fi petrecut în ajun; căci tradiţiunea populară e mare ca şi lumea, nemuritoare ca şi sufletul omenesc.

Enigma lui Shakespeare

Cine e autorul tragediilor Shakespeareane: Bacon, Marlow, lordul Derby sau lordul Roger Rutland?

Un scriitor german d. Karl Bleibtreu, într'o lucrare publicată de curând' „Secretul lui Shakespeare", pretinde a fi deslegat enigma lui Shakespeare.

Pentru Bleibtreu nu e cu putinţă ca o operă de psihologia aşa de profundă să fie opera unui „vagabond provincial" a cărui identitate n'a fost nici măcar stabilită şi care se chiamă rând pe rând Shaksper, Schaxberg, Schaxbere".

El zice: e oare de crezut ca un om oarecare, netrăit în mediu, un actor — cum se zice că era Shakespeare — să fie tatăl acelei figuri enigmatice omului modern, ca Hamlet, şi al acelor tipuri de femei de neuitat, ca Olivia, Beatrice. Desdemona şi Ophelia?

Asemenea argumente mai isbiseră, deja înainte de Bleibtreu spiritele pătrunzătoare. Şi de aceia, rând pe rând, ca autori ai dramelor lui Shakespeare, au fost daţi Bacon, Marlow şi lordul Derby. D. Bleibtreu înlătură pentru susţinerea sa şi acest argument, adăogând că Tolstoi a spus cu drept cuvânt că opera lui Shakespeare e opera unui aristocrat.

Odată stablit însă acest lucru, Bleibtreu nu înclină a crede de autor al operilor lui Shakespeare, pe nici unul din cei presupuşi până acum.

El susţine că singurul autor posibil al operei lui Shakespeare e Roger Rutland, căci acesta e singurul senior al epocii reginii Elisabeta care îndeplineşte condiţiile de superioritate de spirit, cultură şi talent poetic.

Şi d. Karl Blebitreu, îşi susţine această afirmaţie, printr'un studiu de detaliu asupra operii lui Shakespeare, în deosebi asupra sonetelor. El zice, de exemplu: Italia, care a jucat un rol aşa de mare în piesele lui Shakespeare, n'a văzut-o niciodată obscurul actor, pe când lordul Rutland a trăit în Italia doi ani, iubind-o cu pasiune; apoi, în *Furtuna*, se descrie insulele Azore, pe care n'avea de unde să le cunoască cel dintâi, pe când Rutland le-a cunoscut bine, căci a luptat acolo în fruntea unei flote. Acestea sunt argumentele lui Bleibtreu.

In 1907, d. Karl Bleibtreu a mai dat publicităţii o broşură în acest sens. Şi acea broşură a avut mare răsunet în Anglia şi în alte ţări. Un belgian, d. Domblon, a reluat atunci ideia într'o mare lucrare; un olandez entusiasmat a tradus pe *Jules Cesar*, dându-i de autor pe lordul Rutland; şi un american adoptă toate concluziile autorului german.

Acum d. Bleibtreu, îşi reia din nou susţinerile sale în privinţa existenţei lui Shakespeare şi le tratează într'o voluminoasă lucrare: „*Shakespeare Geheimnis*", tipărită în Berna.

CIMITIRUL [1)]

In cimitir, în fiecare seară
Un călător grăbavnic se strecoară
Cu ochii de întuneric plini
Păşind ca o fantomă prin ruini.

Se-opreşte mut la câte-o groapă
Şi coborând greoi din spate
Bucăţi de noapte închegate,
Cu gesturi surde le îngroapă
Asemeni unui cioclu ce-a găsit
Capacul lutului descoperit.

Cu braţul dur şi înoptat
Aprinde-un picur de lumină,
Ce sfredeleşte izolat
Pe dâmbul îngrăşat de tină
Ca ochiul unui astru ţintuit
Pe-adâncuri suspendate 'n nesfârşit.

In zori când albe mâini se'ntind
Şi gardul cimitirului cuprind,
Fantoma se strecoară-afară
Lasând mai greu în tainiţile pline
Sicriile ce dorm la rând în mine.

I. VALERIAN.

1) Din „Caravanele Tăcerii" care va apare în curând

Visul Pribeagului...

de **George Nikita**

Se lasă 'nserarea... cu capul plecat
Privesc cum-se mistue focul,
Motanu 'n tiridă demult s'a culcat...
Și toarce să-și vadă norocul...

O liniște sfântă coboară 'n ungher
Și plânge pe coardele-i mute,
E clipa când sufletul piere stingher
In valul de visuri trecute.

Prin negură de ceață și valuri de fum
Mi-apare — o căsuță de țară;
Mor frunzele 'n sânge purtate pe drum
E toamnă târzie afară...

E toamnă și vaete lungi de cocori
Străbat și-mi ajung la fereastră,
Uscate-s zorelele 'ntinse pe sfori
Uscate-s și florile 'n glastră...

In casa gândirilor mele închis
Eu, mamă, te caut în noapte
Dar totu-i zadarnic... Si-mi pare un vis
Când strigătul moare în șoapte.

Da, Mamă! E mult timp decând am plecat.
Bătrână și albă de gânduri
Tu poate murit'ai și toți te-au uitat,
In groapa cu putrede scânduri...

De veghe la cap stă o cruce de lemn
Strâmbată de ploi și de vânturi,
Prin frunze subt jalnicul toamnei îndemn
Iți murmură tainice cânturi...

Iar salcia-ți cerne pe-al gropei noroi
Covoarele ei de aramă,
Ca mâine bătrânul pământ și pe noi
La viața eternă ne cheamă.

George Nikita

CHESTIUNI FEMENINE

O lumină de la Nord

După sufragetele Angliei, Nordul începe și el să-și cunoască „militantele". Asociațiuni puternice susținându-și candidații masculini de partea lor, parcurg orașe întregi pe jos, de la un cap la celalt al Suediei.

Feministele Suediei, dacă sunt încurajate de partidul liberal, au avut întotdeauna de luptat cu principiile conservatoare.

Norvegia însă și-a liberat cea dintâi femeia, dându-i drepturi întregi asupra averei ei, în tot timpul căsătoriei, și primind-o în toate carierele libere. Pe lângă aceasta, femeia norvegiană e primită în juriuri și în toate consiliile municipale.

Când Norvegia a cerut deslipirea ei de Suedia, deși femeile norvegiene n'au luat parte la aceste discuțiuni, ele și-au spus însă cuvântul și în număr de trei sute de mii, sancționează cu iscăliturile lor deciziunile barbaților. Acestea s'au petrecut în anul 1905, și n'a trebuit decât doi ani de zile ca odată cu liberarea Norvegiei, femeia să capete sufragiul, printr'o lege specială dată la 14 Iunie 1907. In Finlanda, unde atâta vreme, și bărbați și femei, au trăit sub o tiranie comună, care le-a înfrățit durerea și aspirațiunile — a trebuit odată cu liberarea țării, și oamenii să fie egali și liberi — fără deosebire de sexe.

Când ukazul imperial a acordat autonomia Finlandei, o reformă politică nouă s'a impus și femeia a căpătat sufragiul în 1907, alegându-se la primul scrutin, nouă-sprezece femei deputat.

In 1908 în Parlamentul finlandez se găseau douăzeci și cinci de femei alese și în Dietă, o zecime este întotdeauna aleasă din sexul oropsit, aiurea. De pretutindeni, se îndreptează priviri asupra Finlandei, și din toate țările așa zise — civilizate — ziariști și interesați se duc să vadă aspectul parlamentului acestei generoase țări.

Sufragetele Finlandei însă n'au făcut impresii fericite asupra spectatorilor streini, cu deosebire, asupra Francezilor obicinuiți prea mult cu femeia elegantă. „Femeile acestea peptănate simplu, cu mâinile stricate de muncă zilnică, cu talia dreaptă și fără linii fine — se plimbă pe sălile parlamentului, discutând liniștit și fără nici o cochetărie, cu colegii ceilalți".

Nu trebue să uităm însă, că femeia de la Nord, departe de a se preocupa de problemele esteticei vestimentare, ea se cufundă în chestiunile grave ale existenței și se dedică lor, fără nici o altă rezervă. Femeile-deputat ale Finlandei, se aleg din popor și din mica burghezime, de aceia vom găsi printre ele, lucrătoare sau țarance, institutoare sau matroane, toate la fel de robuste și pline de cea mai sănătoasă energie.

Un exemplu ni-l dă Mina Silogie, care din lucrătoare și bucătăreasă intră în cercurile politice, fondează un ziar „Lucrătoarea" și apoi se alege deputat, fiind oratorul cel mai desăvârșit al Filandei.

Nordul, concentrat și grav, a dat primul exemplu de egalitate demnă și frăție între cele două sexe.

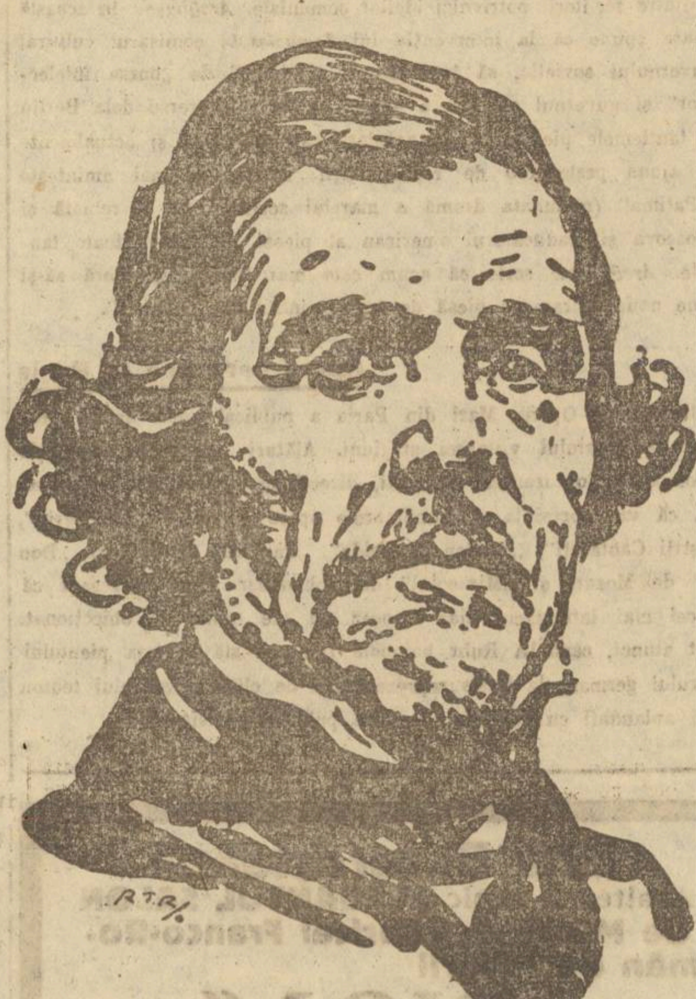
Când „lumina de la Nord", va putea pătrunde și bezna occidentului, în care trăește femeia burgheză?

ROZINA

Eugène Delacroix

S'au împlinit Luni șaizeci de ani dela moartea lui Delacroix (Ferdinand-Victor-Eugène) născut la Charenton în 27 April 1798 și mort la Paris la 13 August 1863. Deși născut dintr'o familie de oameni cu stare, viața i-a fost de timpuriu chinuită de grija zilei de mâine. Tatăl său Charles Delacroix de Contault fost prefect, ambasador și ministru de externe al republicei a murit de timpuriu și la douăzeci de ani își pierdu mama. Ruina se întinse asupra averii lor și drept toată moștenire, Eugène Delacroix nu s'a ales din tot ce avusese decât cu două tacâmuri de argint și un vas de porțelan aurit. Cu asemenea avere tânărul visător și „romantic" cum își zicea el, a trăit greu la Paris. Avusese înclinare spre muzică de timpuriu dar la pictură s'a gândit mai puțin. Ar fi vrut mult să aibă „un mic talent de amator" — cum i-a scris unui prieten, dar abia târziu, după ce-a eșit din liceul Imperial (azi Louis le Grand) a intrat în atelierul lui Guérin, care nu-l simpatiza. Făcuse până atunci câteva desene, dar n'au nimic de seamă în ele, măcar că fuseseră publicate prin ziare. De la un prieten a învățat însă technica aquarelei, necunoscută în Franța pe atunci, dar bine știută în Anglia și de atunci Delacroix, ajutat de unii prieteni câștigă ceva lucrând desene mărunte fel de fel. O febră care nu l'a părăsit toată viața aproape îl silea să se îngrijească și fără ajutorul marelui Gericault, care i-a cedat o comandă pentru stat, greu ar mai fi dus'o. Asta însă i-a dat odihnă și putință de lucru. Cu „Virgil și Dante conduși de Philigras" își face apariția răsunătoare în salonul din 1822.

Primit bine de unii, în special de *Thiers* care l'a ajutat toată viața, criticat aspru de alții, Delacroix a avut însă norocul să fie aproape necontenit încurajat de oficialitate. Indiferent de tălazurile părerilor critice și ale mulțimii, a avut necontenit cu rezerva unui interval scurt — comenzi dela stat. După doi ani, în 1824 aduce „Masacrul din Scio". Personalitatea lui amenința academismul. Dușmăniile s'arată tot mai pronunțate și fel de fel de cuvinte încep să circule referitor la dânsul. Tablourile lui de mari dimensiuni dau prilej să se inventeze un cuvânt nou în Franța, rămas până astăzi: „Tartonillade" care ar veni pe românește „plăcintă", i se spune „balai-ivre" (mătură beată), și că umblă „cu picioarele pe pereți" și e sfătuit să se pue să deseneze după ghipsuri ca să învețe.

Pictorul Delacroix

Cât l'o fi durut pe Delacroix asta, nu se prea știe. Pare însă că se mângăia ușor căci muncea enorm și nu odată a spus: „de-ai ști ce iertător te face o muncă îndârjită și cât de puțin pretențios la plăceri! Omul care și-a împlinit bine ziua de lucru e destul de bine dispus să-i găsească spirit comisionarului din colț și să joace cărți cu dânsul". Il durea lipsa materială, însă și se plângea de asta în vremurile lui grele: „cum să mai pot lucra când nu știu de-o să mai am ce mânca peste câte-va zile?"

Dar peste toate l'a trecut uriașa lui energie. Risipindu-și talentul în fel de fel de bucăți mici a lucrat de toate, caricaturi, aqua forte, litografii, desene, și-a umplut albume nenumărate atunci când nu putea să facă lucrări mari. Și-au fost câteva vremuri când a trebuit să renunțe la lucrări mai grave. Căci după 1827 când a expus la salon o serie de lucrări între care Sardanapal și Dogele Marino Faliero decapitat a fost așa de rău primit încât până în 1831 a trebuit să se izoleze.

Un drum în Anglia (1825) i-a arătat arta și literatura engleză. De-acolo a scos o serie de subiecte și planuri. Jocul unui actor englez în Faust de Goethe l'a inspirat să ilustreze opera marelui german și în 1828 ea a apărut.

Dar lucrurile mici se vindeau greu. In 1831 câteva comenzi îndreaptă situația lui, e răsplătit de multe necazuri, vinde bine și cum Thiers era acum prim ministru îl atașează pe lângă o misiune care se ducea în Algeria. De aici, deși el nu credea, Delacroix rămâne cu acea clocotire de culoare acele „armonii crepusculare" ce i-au făcut celebritatea.

1853 îi oferă surpriza unei vânzări publice cu o ridicare de prețuri neașteptată și expoziția generală din 1855 îl consacră definitiv, oficial și particular, dându-i recompense rare. La 1857 e ales membru al Institutului, fără o majoritate prea mare însă, și astfel, recunoscut, încărcat de glorie, duce o viață plină de rodnicie până în 1863 la 13 August, când moare.

Activitatea lui Delacroix este cu totul neobișnuită. Au rămas de pe urma lui peste 9000 de lucrări și mare parte din ele lucrări de mari dimensiuni, în care prea puțin l'au ajutat elevii săi.

A fost prieten bun cu mai toți literații însemnați ai vremii și frequenta numeroase cercuri de prieteni în care se găseau: Al. Dumas, Merimée, Musset, Bandelaire, Lenormand, Thièrs, Stendhal, Gauthier, etc.

Cézanne, celebrul Victor de mai târziu, ca toți impresioniștii i-au fost admiratori și apărători îndârjiți. Cu Victor Hugo, de care-l apropia romantismul a fost în termeni așa de răi însă încât odată a refuzat să vânză ducelui de Orleans tabloul său celebru Marino Faliero, numai fiindcă auzise că ducele are de gând să-l facă dar celebrului poet. Și vremea îi împrietenește fără voința lor. Șef al romantismului literar unul, șef al romantismului plastic celălalt, rămân amândoi reprezentanții cei mai mari ai unei nații și-a unui secol, căci amândoi s'au inspirat în aceiaș măsură din literatura engleză și spaniolă, și-au rupt amândoi lanțurile unor canoane năbușitoare.

Astăzi Delacroix domină pictura modernă. Impresioniștii toți, tradiționiștii și netradiționiștii, însăși expresioniștii găsesc în opera lui destule puncte de reazem pentru argumentările lor.

Căci dacă desenul propriu zis, cu exagerările firești și necesare expresivității a putut fi discutat, și dacă sistemul compoziției e banal, culoarea lui Delacroix trece peste veacuri, mereu puternică, mereu nouă, mereu a lui și numai a lui. In armoniile brutale de culoare, în tonurile lui violente și fierbinți sta cheia acelei uriașe și neîntrecute tragedii omenești care se prelungește de-asupra întregei sale opere.

Căci Delacroix nu vedea arta așa cum o vedea Ingres, senină și odihnitoare, curată și fină ca o camee. Pentru el arta era „un turn teribil compus în onoarea fatalității și a durerii fără alin" cum a scris Bandelaire, era un îndemn spre faptă, spre îmbunare, prin sălbateca arătare a torturilor din preajma noastră.

Prin asta se explică violența întregii sale opere și cine știe dacă influența covârșitoare a lui Delacroix asupra generației de azi nu-i datorită tocmai unor nevoi sufletești semuitoare acelora resimțite de marele pictor atunci când storcea din toate părțile „din Byron, Shakespeare, din Orient, de aci de pretutindeni, tragedia ucigătoare a vieții" căci oamenii „trăesc într'un vis care lunecă din ceas în ceas" și suferința zilelor noastre a adăugat poate simțirii de azi și o parcelă de emoție care fusese pierdută pentru spiritul modern și care ne complectează înțelegerea aceluia ce acum o jumătate de veac, ca ori ce geniu, gândea și simțea dincolo de moartea lui, pentru azi, pentru noi.

VICTOR ION POPA

Cărți și Reviste

REVUE BLEUE (21 Iulie). Noul roman „La Lumière retrouvé" al lui *Georges Leconte* e discutat cu destulă îndemânare de obișnuitul cronicar dela rubrica romanelor, *Firmin Roz*. Romanul este o operă a zilelor curente. In interiorul lui parcă fiecare dată e însemnată acolo unde trebue, fiecare caracter se adeverește și printr'un punct sau altul se apropie de felul nostru de a fi, de preocupările noastre. Centrul unic al romanului, ideea e cea următoare: *conștiința omului care aleargă după plăcere, în luptă cu un frenetic instinct de cucerire; găsește puțin câte puțin superioritatea ei (a conștiinței) și o armonizează cu supremele realități*". Obiectul romanului este desfășurarea acestei evoluții.

*

CLIPA, muzicală, teatrală, plastică și literară (22 Iulie) apare cu deosebită îngrijire și în directivele impuse de subtitlurile sale. Relevăm articolul „Un minister de Carnaval" al d-lui *Horia Igiroșanu*, la ale cărei păreri juste ne afiliem și articolul critic asupra studiilor literare ale d-lui *Aureliu Weiss* semnat de poetul *Alexandru Bilciurescu*. Grija exprimată de *V. Iru* în „O problemă veche" ne pune acum, la apropierea stagiunei, aceeaș întrebare: Fi-va d. *Valjean* un bun director de teatru?...

*

LES ANNALES (5 August). La obișnuita rubrică a cărților întâlnim numele lui **Henry Bidou,** care scrie o lungă dare de seamă asupra volumului „Ariel ou la vie de Shelley" al lui **Andrè Maurois.** Autorul e necunoscut la noi. Câteva lămuriri sunt necesare.

Andrè Maurois e de origină normand, din acelaș ținut care a dat literaturii franceze pe **Henri de Règnier, Maupassant, Fleaubert, Rèmy de Gourmont** și **Andrè Gide,** interpret al spiritelor, **Maurois** scrie „Silences du Colonel Bramble" apoi „Discours du Dr. O'Grady". Noul său volum „Vie de Shelley" apare — după cum spune singur — mai mult ca o operă de romancier decât de istoric sau critic literar. S'ar putea spune că toți marii istorici sunt romancieri și sunt istorici cu atât mai exacți, cu cât sunt romancieri mai dezinteresați și mai cinstiți.

Biografia unui suflet — spune cu multă dreptate Bidou — este un roman; dar dacă istoricul are spirit clar-văzător, dacă impinge curiozitatea până la aflarea mecanismului adevăratului spirit și nu clădește altul nou — atunci se apropie cât mai mult de adevărul pe care trebue să-l susțină. Autorul a ținut seamă de aceste lucruri și ne-a dat o bună și complectă biografie. Intr'adevăr, după lectura ei parcă nu mai ai ce adăoga, nu-i mai poți găsi lipsuri. Toată intriga aceea de roman, toate peripețiile romantice ale lui Shelley cu Harriet — prima lui soție — și cu Mary, prietenia cu Byrou și Jane, toate sunt înlănțuite în jurul aceluiaș personaj—Shelley; îl complectează, îl discută, îl glorifică, îl arată întreg și uneori îl disculpă. Cartea lui **Maurois** este dela început până la sfârșit o minunată descriere, într'un stil proaspăt, evocator și calm. Un pasaj idilic, caracteristic caracterului poetului Shelley, specific sufluiui normand de care a fost însuflețit **Maurois:**

„Așezată mai la o parte, Jeane cânta o serenadă indiană, însoțită de sunetul ghitarei sale. Shelley privea cerul liniștit de Iunie, cu ciucurii arzători ai norilor sub dulcea lumină a soarelui. Nu se gândea la nimic. Iși simțea sufletul topindu-se în razele de lumină curată, premenitoare, în parfumurile calde ale nopții. Persoana lui trupească se desființa într'un extaz delicios. Nu era decât ca un abur arzător și care plutea cu iuțeaia în spațiu. Parfumurile serii, razele lunii, vocea Jeanei, se uneau într'o armonie misterioasă, ca să susțină cu acordurile ei o muzică interioară, divină. Părăsind pământul pentru o lume de forme mai fluidice și mai pure, întâlnește aceste fantome frumoase, aceste palate cristaline, acești aburi transparenți, cari de multă vreme au fost pentru el realitate. Știa de azi înainte că există un alt univers, aspru și inflexibil; „dar în aceste regiuni înalte, care singure animau dulceața melodică și lichidă a cântecului și mișcarea nevăzută a sferilor luminoase, — capriciile geloziei femenine, goana după bani, certurile politice îi păreau lucruri așa de mici, încât nu puteau să-i micșoreze neașteptata lui fericire. Ar fi vrut să leșine de plăcere, **spunând — ca un Faust — timpului prezent: O! rămâi; ești așa de frumos!...**"

Acesta e universul de minuni, de grațioase încântări care se găsesc în paginile cărței lui **Maurois.** Vom spune desigur că acesta a știut să aducă memoriei lui **Percy Bisshe Shelley** cel mai binemeritat și mai pios omagiu.

*

REVUE SCIENTIFIQUE (28 Iulie) comemorează centenarul marelui **Pasteur.** Sunt vre-o treisprezece articole care stabilesc activitatea generală a celui sărbătorit precum și consecințele descoperirilor sale în lumea științifică. Colaborează la acest număr de omagiu cei mai eruditi profesori-doctori ai Franței, iar din seria articolelor relevăm pe cel al d-rului **Pasteur Vallery-Radot** care tratează despre „L'enchainement des découvertes de Pasteur" și pe cel al profesorului **Pinard,** membru al Academiei de medicină din Paris, despre: „Pasteur et la maternité". Sunt cele mai precise dări de seamă, cu experimentări și statistice, care arată și discută importanța invențiunilor lui **Pasteur,** neobositul lecuitor al omenirii.

LUMEA LITERARA ȘI ARTISTICA (no. 9) își resimte plictiseala de vacanță. Găsim o poezie „Iarnă" a d-lui **Emil Serghie** care, în afară de atmosfera și versul lui **Demostene Botez,** nu mai aduce nimic nou. Un articol de d. **Cezar Petrescu,** o traducere din scriitorul rus „Carazin" făcută cu multă pricepere de **Șt. Bulancea** și cronica de data asta prea europenistă. Intr'un număr anterior, cineva făcând apel la d. Iacob Negruzzi, devalizează cu acest prilej pe d. B. Lăzăreanu, repetând — fără să menționeze originea — cele spuse de colaboratorul nostru la moartea lui Theodor Rosetti.

*

ROMA, revista de cultură italiană (no. 7). Publicația d-lui **Ramiro Ortiz** aduce un sumar limitat dar plin de bogăție. Relevăm articolul d-nei **Alexandrina Mititelu** despre „Viața florentină în veacul al XIV-lea" care are în stil acea voioșie a d-rei **Cora Irineu** dela **Ideea Europeană,** și novela lui **Luigi Pirondella:** „Distracție" de un viguros realism. Cronica se ocupă de succesul obținut de Piraudello în Franța. Se discută articolul lui **Benjamin Cremieux** din „Revue bleue" (10 din Mai 1923) despre care noi am vorbit într'unul din numerile trecute ale Adevărului literar.

G. B.

*

Naționalismul

— de RABINDRANATH TAGORE —
trad. de AL. BUSUIOCEANU
— Ed. Cultura Națională —

O carte rară, de un cuprins dătător de ideal și de înălțare morală. E o învățătură pentru oameni și pentru națiuni că legea vieții stă în perfecția sufletească, nu în putemicie. Dacă spiritele sunt desechilibrate, pline de neîncredere și de teamă și dacă sufletul popoarelor e aproape secătuit de ideale, aceasta se datorește organizării politice și economice de astăzi, a organizării de forțe și de negoț cu scop mecanic. Criticînd realitatea înspăimântătoarei realități, Tagore cu viziune profetică construește prin antiteză un ideal al omenirii bazat pe unitate spirituală și colaborare reciprocă a lumilor, a claselor sociale și familiei. Tagore încearcă să ne alinte sufletele copleșite de existența materialistă de azi, să ne înviorezе trezind credința în idealurile de umanitate, frumusețe și creare spirituală, să redeștepte mila și iubirea inimei, înăbușită de lăcomia de cîștig și putere, ațîțată numai la ură, invidie, teamă și neîncredere.

Oamenii, creaturile cele mai perfecte ale lui Dumnezeu, au ajuns în fabrica națională păpuși mecanice pentru făcut răsboi și bani, ridicul de vanitoase în perfecția mecanismului lor. Credința în umanitate, independența gîndirii, prietenia între popoare și cultivarea instinctelor de simpatie și solidaritate vor salva omenirea, regenerînd-o și îndrumînd-o spre adevăr și frumos, spre o desvoltare armonică.

Căci există o lege morală căreia îi sînt supuși inivizi și comunități organizate. Incălcarea ei aduce înmormântarea idealelor omenești, slăbește pe fiecare membru al societății pe nesimțite și creiază neîncrederea cinică față de tot ce e sfînt și demn în natura omenească, neîncredere care e semnul sigur al bătrînеții.

Cu inspirație religioasă glorifică el sacrificiul insului pentru tot și sentimentul de unificare cu existența omenească și în existența infinită a naturii: „E un privilegiu omenesc să muncești pentru fructe pe cari nu le poți culege imediat și să nu îți lași viața hotărîtă de succesul clipei sau de respectul unui trecut meschin în scopuri, ci de viitorul infinit, ce-și ascunde în el cele mai înalte ideale ale noastre".

Tagore încoronează propovăduirea cu un imn nouii vieți plină de pace, lăsându-ți sufletul avîntat spre idealul armonizării lumii:

„Vino pace, tu fiică născută din marea durere divină
Vino, cu întreaga ta comoară de fericire senină,...
Vino, cu cunuma blîndeții pe frunte!"

*

SADHANA de *Rabindranath Tagore* trad. de *N. Crainic* — Edit. Cultura Națională.

E o expunere a moralei și filosofiei Indiei, morală plină de iubire și toleranță, filosofie mistică de întrepătrundere a individului cu totul în unitate armonică. „Cultura noastră s'a născut în marile păduri virgine ale Indiei... Inconjurați de viața variată și întinsă a naturei, oamenii noștri s'au legat și s'au contopit interior cu toate schimbătoarele ei înfățișări". Omul de aici a fost neîncetat în căutarea adevărului frumos și înțeletatea a dat-o îngrijirii sufletului. Năzuința lui către perfecție l-a făcut să înțeleagă tot ce-l înconjura și prin iubire a ajuns să se simtă una cu universul, că el, finit, e una cu infinitul. Și aceasta nu pe calea cunoștinței raționale, ci pe a intuiției revelate prin iubire și bucurie.

„Omul e veșnic în căutarea după ceva ce însemnează mai mult decât hrana și îmbrăcămintea". Această dispoziție spre perfecțe l-a dus la cunoașterea sufletului său și la înrudirea spirituală cu tot ce e existență, la armonia superioară a spiritului cu întreg universul. Această afirmare a spiritului universal, — afirmare, nu negare, — este *nirvana*.

Iubirea atotcuprinzătoare, armonia ritmului universal ce se desprind din vorbele lui Tagore nasc un optimism și o dragoste de viață superioară, ce au puterea credinței în mântuire a religiei creștine. Căci nu numai în spirit, dar și în expunerea plină, de imagine parabolice și cu cântare simplă și maestoasă de psalmi se apropie Tagore de *Sfânta Scriptură*. Sadhana seamănă cu o prea mărire și laudă lui Dumnezeu, propovăduire a iubirii în contopire cu existența de-alungul veacurilor. Și totul într'o cântare poetică și cu versete din Upanișade.

D-lui Nichifor Crainic precum și prietinului d-sale Al. Busuioceanu li se cad mulțămite pentru darea în graiul românesc a frumusetilor poetului credincios al lui Brahma.

*

Viața românească an. XV. No. 6. — Numărul din Iunie al trainicei reviste cuprinde în cap o nuvelă a d-lui Mih. Sadoveanu „Marea" de inspirație neobicinuită în alegerea personagiilor și mediului ce ne-a dat până acum.

Fără nici o pretenție de pronunțare doctă, ne permitem să spunem că nuvela aceasta nu ne deșteaptă acea încântare ce o aveam savurând poeticele nuvele și povestiri cu inspirație din lumea trecutului, cum ne-o ridică din neguri, cinstită, frumos încadrată, în minunatele plaiuri ale Moldovei tot din trecut.

O altă nuvelă „Baciul Coman" a d-lui R. Cioflec, se aseamănă cu ce ne-a dat dl. Sadoveanu mai înnainte. Impresionantă în sfârșitul resignat și plin de tristețe al apunerii simplilor baci, cu iubire de turmă și câini, nuvela are o limbă silit arhaizată și supără prin întoarcerile nefirești ale cuvintelor.

Pentru monografia lui Al. Lambrior, așteptăm complectarea.

In ce privește cronica, aceeaș stăruință și pricepere pentru caracterizarea justă a lucrărilor meritorii.

Mențiune se cuvine și rubricei constant bine preparată: mișcarea intelectuală în străinătate.

V. Achim

ÎNSEMNĂRI

Gheorghe Tăutu

Paginile comemorative pe cari tânărul poet şi cercetător literar George Băiculescu le-a închinat lui Gheorghe Tăutu, cu prilejul celor o sută de ani dela naşterea lui, — constitue un act de filantropie. Prozaicelor versuri şi prozei fără de poezie ale lui Tăutu, doară prin cea mai milostivă toleranţă le poţi smulge câteva fragmente cari, nici ele, nu pot avea decât o vieţuire precară.

Tăutu e unul din poeţii desfiinţaţi de Titu Liviu Maiorescu. Adică nu! Un critic nu-i în stare să-l distrugă pe scriitor. Scriitorul se desfiinţează singur; criticul, în atare caz, nu face decât să-i dea o „mână de ajutor" pentru o mai repede părăsire a meleagurilor literare.

Până la cercetarea critică asupra poeziei române la 1867, publicată de Maiorescu în „Convorbiri literare" (numerele dela 1 Martie şi 15 Iunie 1867) se spunea: „poetul Gheorghe Tăutu", aşa cum s'ar fi zis: poetul Bolintineanu, sau poetul Alecsandri, fără convingere, dar şi fără îndoeli.

Dela acel studiu al lui Maiorescu, — şi apoi după apariţia lucrărilor „Direcţia nouă" — dacă nu venise imediat convingerea despre quasi-inexistenţa lui Tăutu, începuse însă îndoiala.

Gheorghe Tăutu a căutat să se răzbune pe 13 pagine format în 12, într'o broşurică tipărită în 1875. Era un canţonet, jumătate în proză neversificată, jumătate în proză versificată. Titlul canţonetului: **„Tronc Lude Măscărescu sau Ministru Tirtiflichi"**. Se înţelege că acel Tronc (sau Tirtiflichi) Lude Măscărescu Ministru, nu era altul decât T. L. Maiorescu, care ţinuse departamentul Cultelor şi Instrucţiunii publice din primăvara anului 1874 până în Februar 1875.

In canţonetul bietului Tăutu, ministrul Tirtiflichi vorbeşte astfel:

..... Pedant de frunte de-ai fi, îndată
Îi te proclamă de învăţat;
Fii sofism rânced, că te arată
Că eşti mai mare decât Socrat...

„Ba nu, zău! adică nu e aşa? şi fiindcă sântem singuri să ni esplicăm în dialectul vulgar, nu în acel Latin-ungur-german, productul îndelungatelor mele ostineli şi a multor ani de studiu prin Viena, Berlin şi prin alte orăşele germane, de unde mi-am procurat diploma de doctor în filoso... (strănută) fie! litere, etc. etc., etc. zic, să ne explicăm întrebându-ne: Nu mijloacele acestea ne-a procurat fotoliul ministerial?

„... Ia să mă apuc de lucru, uf! că multe mai am de făcut! (se aşează la birou). *De unde să încep oare?... să vedem* (stă pe gânduri). *A...* (luând condeiul). *Mai întâi să croiesc o listă despre toţi adoratorii mei, pentruca fiecăruia să-i dau câte o slujbuşoară de chivirniseală..."*

Iar cei din cercul „Junimea" şi dela „Convorbiri" (Neculae Gane, A. D. Xenopol, Burlă, Gh. Panu, Anton Naum, Al. Lambrior, Ştefan Vârgolici, Mihail Eminescu...) se recomandă precum urmează:

Sunt protejatul lui Tirtifliche,
Ce papă numai unt cu ridiche
Şi bea la bere câte-un butoi;
Fac din junime deci şi eu parte
Fac încredinţe, căci ştiu, zău, carte
Pân la genunchiul unui broscoi.

.....
Mâncând cârtofle şi bând la bere,
Sucitul ştaier pe acest pământ
Danţa-l vom veseli şi cu plăcere
Pe-al României negru mormânt!

Glumele toate se'nvârtesc în jurul barbişonului lui Maiorescu, şi i se aminteşte mereu o înscenare ce fusese spulberată victorios de Maiorescu şi amicii săi: un caz de berbantlâc neplatonic la şcoala centrală de fete:

„Vă jur chiar, pe barbişonul meu... am să aduc 40 vagoane ticsite cu nemţoaice tinere şi frumuşele, coz de ghindă, (*netezindu-şi barbişonul) cu care să înlocuesc pe profesoarele şi pedagoagele, a căror ochi nu'mi vor veni la socoteală...*

... Chiar de copile joc de a-ţi bate,
De-a trăda ţara, altarul sfânt;
Toate-aceste nu sunt păcate,
Pe barbişonu-mi fac jurământ.

... De aceia dară toţi idioţii
Toţi nătărăii mă impresor;
Mi se închină, m'ador cu toţii
Şi se 'ncânt tare că's şeful lor.

Cu astă ceată foarte buimacă
Vreu a întoarce toate pe dos;
Voesc ca lumea să se prifacă
De a sta vecinic cu capu'n jos.

El pentru mine i-o suvenire
Foarte plăcută, de pe când eu
Predam moralul cu foc, simţire
Intr'o şcoală de fete zău.

Puneam copile fragede, june,
Mi-aduc aminte, de-l netezea;
De-ar fi fost ele, blonde sau bru...
A face-aceasta, zău, trebuia.

***

In „Lepturariul rumânesc" al lui Arune Pumnul se vorbeşte de străbunul lui Tăutu „trimis la 1513 de către Domnul Moldovei, Bogdan, fiul lui Ştefan cel Mare, la sultanul turcesc, ca sol, ca să încheie întâiul tratat între Turci şi Românii Moldavi".

Iată ce găsim cu privire la logofătul Tăutu, în **O samă de cuvinte ce sânt auzite din om în om de oameni vechi şi bătrâni şi în letopiseţe nu sunt scrise; ce s'au scris aice după domniea lui Ştefăniţă Vodă înaintea domniei Dabijei Vodă"**:

„După ce au luat Bogdan Vodă domniea, au şi trimis pe Tăutul Logofătul sol la Turci. Când au închinat ţara la Turci, aşa vorbesc oamenii, că l'au pus Vezirul de au şezut înaintea Vezirului pre măcat, şi n'au fost având mestii la nădragi, că trăgându-i cibotele numai cu colţuni au fost încălţat; şi dându-i cafe nu ştia cum o va bea, şi au început a închinare, să trăiască Impăratul şi Vezirul; şi închinând au sorbit felegeanul ca altă băutură" *)

Ceeace Parmentier însamnă pentru indigenizarea în Europa a cartofilor, pare-se să fi fost logofătul Tăutu în ce priveşte introducerea în România a cafelei.

Sorbitorii de gingirlii ori de „dulce-fierte", de marghilomane şi de capuţinere cu sau fără caimac, nici nu-şi închipue aşa dar câtă recunoştinţă datorează acestui înaintaş, care, luând cafeaua neagră drept o băutură ca oricare alta, şi-a fript esofagul dând peste cap cogeamite filigeanu!

BARBU LAZAREANU

*) Letopiseţele Ţării Moldovei publicate pentru întâiaşi dată de M. Kogălniceanu, Iaşii la Cantora Foii Săteşti 1848, t. II p. 200 (în ediţia II din 1872, la pag. 182).

Contribuţii la istoricul societăţii „Junimii" dela Iaşi

Corespondenţa lui S. G. Vârgolici cu Iacob C. Negruzzi publicată de Gh. Cardaş.

VII.

Iaşi, 25 Ianuarie 1887

Iubite amice,

De vreme ce Teclu nu se prinde a retipări în volum, n'am ce face, deşi nu prea înţeleg bine îndreptările sale. Totuşi îmi remâne o speranţă în vorbele tale **nu tipăreşte deocam dată.**

Episodurile de care mă întrebi, şi care s'au tipărit în Convorbiri, nu fac parte din manuscriptul ce ai. Ele vin mai târziu şi anume: cel întâiu, **Curiosul nepriceput,** formează capitulele **XXXIII** şi **XXXIV,** iar cel al doilea, **Captivul,** capitulele **XXXIX, LX** şi **LXI.**

Prin urmare mai am încă de tradus, până voiu ajunge acolo.

Cât pentru versurile intercalate în text, cele mai multe sunt nerimate chiar în spanioleşte, cum sunt acele dela cap. XI. Eu am rimat când mi-a fost cu putinţă, chiar unde nu-i rimă, în text, dar uneori am neglijat rima, care mi-ar fi dat prea mult de lucru. Tot nerimate în spanioleşte sunt şi mai toate poeziile populare. Eu însă am rimat mai totdeauna în cele traduse (versul II şi IV din strofă).

Aprob cu totul hotărîrea luată de a tipări **Don Quijote dela m....** (n'am putut descifra cuvântul).

De n'ar fi poate rău ca într'o notă jos să se spună cum se ceteşte spanioleşte, adecă **j** ca H grecesc gutural şi **ch** ca în englizeşte.

Pe Volenti nu l'am văzut. Pe Naum îl văd des, dar el pare pichirisit pe **Convorbirile Bucureştene.**

Eminescu care e la Niamţu e cu totul bine, dar dacă ar veni în Iaşi n'ar avea cu ce trăi. Nu s'ar putea face ceva pentru dânsul? Vre'o rentă viageră, vr'o recompensă naţională? Sau vr'un bogătaş de pe acolo? E o adevărată ruşine pentru ţară ca un asemenea om, să nu aibă cu ce trăi în viaţă, când numele lui va trăi cât veacurile.

Amicale sărutări

S. G. Vârgolici

VIII

Iaşi, 9 Mart 87.

Iubite amice,

De ce a eşit aşa târziu numărul de pe urmă al Convorbirilor? Abea azi l'am primit, şi încă necomplect, căci se sfârşeşte la pag 1088, cu două strofe din poesia **Pribeagul,** lipsind prin urmare: Bibliografia, Corespondenţa şi tabla materiilor. Te rog regulează să mi se trimită ceea ce lipseşte, căci altfel nu pot lega volumul, ca pe toate celelalte. N'ar fi rău să se pue mai multă grijă în broşat, căci mie mi s'a mai întâmplat şi anul trecut ceva astfel. E probabil că lucrul să întâmplă la mai mulţi.

Acum văd şi eu că formatul actual înghite multă materie. In particular cu d. Don Quijote, dacă se va urma tot aşa vei termina curând manuscriptul. Pe aice lumea se cam interesează de această publicaţie; cel puţin mulţi mi-au vorbit deja şi m'au întrebat de nu se trage şi în volum, căci în modul acesta, s'ar putea vinde foarte eftin. Drept să-ţi spun că şi eu sunt de această părere, şi nu pricep de loc greutatea ce pune editorul a trage măcar câteva sute (500 de e.) în volum, de vreme ce cheltuiala (numai acea a hârtiei) e cu desăvârşire neînsemnată. Vorbeşte te rog din nou, şi la nevoe spune-i că eu plătesc hârtia pentru 500 exemplare. Nu i-ar face onoare să easă din stabilimentul său o astfel de carte ilustrată? Ar putea chiar să pue hârtie de lux, căci ar fi pentru el o reclamă de sigur profitabilă. Când nu s'ar lua de cât pentru premii vr'o 50 exemplare pe an, ceeace se poate, încă ar fi profit. Ş'apoi, între noi fie zis, eu nu sunt sigur că nu se face o tragere a parte.

Aştept răspunsul tău. Mii de amicale sărutări.

S. G. Vârgolici

P. S. Pe copii mai ales interesează Don Quijote. Fetiţa mea (de 5 ani şi 3 luni) ce deabea a învăţat a ceti, aşteaptă cu nerăbdare **Convorbirile,** şi presupun că aşa va fi şi cu alţi copii.

IX

Iaşi, 3 Februarie 1889

Iubite amice,

Sunt încă sub impresia cumplitei lovituri ce am suferit prin pierderea bunului nostru Melik. Atât de degrabă ni-a fost răpit, încât tot parcă nu-mi vine să cred că el nu mai este. Acum în numele văduvei sale şi a copiilor (căci are patru) te rog fă demersurile necesare, spre a i se recunoaşte dreptul la pensie. El are 24 ani de serviciu, din care 23 de profesorat şi unul de inginer de mine în 1864. Informează-te de ce formalităţi e nevoe, pentru acest sfârşit, şi noi le vom face aice, ca lucrul să nu întârzie mult.

Pe de altă parte pentru suplinirea lui la Universitate, până la concurs, gândeşte-te la Ralet, care l'a înlocuit deja pe Melik cât timp a fost secretar general la minister...

Dar cu **Arhiri** cum stă lucrul? Reparase-va nedreptatea ce i s'a făcut? Cu Ghermani cred că eşti bine şi poţi avea trecere la dânsul, mai multă decât la Vernescu.

Nu uita ce te-am rugat în privinţa cumnatumeu doctorul C. Thiron, care a trebuit să intre în concurs la 1 Februarie.

Salutări amicale

S. G. Vârgolici

P. S. Dacă tu nu eşti în comisia bugetară, poţi cel puţin lucra prin cei care fac parte din ea.

Scriitorii productivi ai Franţei

Revistele franceze au introdus în coloanele lor ecourile pedantismului german... Un pamflet parisian, care să numeşte „L'aventure" publică din condeiul profesorului Fize, o interesantă cronică asupra „productivităţii scriitorilor francezi". Intelectualul modern nici nu-şi poate imagina că există autori, cari scriseseră sute de volume de romane şi studii. Recordul productivităţei literare îl ţine şi azi *Ponson du Terail* pe care azi îl citesc foarte puţini, deşi are mai multe sute de romane sensaţionale.

Dintre scriitorii de seamă ai Franţei cel mai fecund pare a fi o femee: *Georges Sand* cu 115 opere. Urmează *Voltaire* cu 70 de volume. (Intre cari şi celebra istorie a Rusiei). *Victor Hugo* cu 58, *Sainte Beuve* cu 54, *Zola* cu 50, *Lamartine* cu 40 şi *Michelet* cu 40 de volume. — Scriitorii Franţei moderne sunt asemenea foarte productivi. *Fizè* crede că numărul tuturor operelor ale lui *Anatole France* sunt peste *80* de volume, iar ale lui *Paul Bourget*, sunt peste 50 de volume. Cel mai improductiv, dar totodată unul dintre cei mai de valoare scriitori par a fi *Baudelaire* care nu are de cât 4 volume.

Scriitorii streini sunt şi mai productivi ca Francezii. *Goethe*, *Gorki* 81, *Maeterlinck* 26, *Dumas* bătrânul, are 282 de volume, iar *Li Pai Pe 1470* de opere.

Ar fi interesant ca şi la noi să se ocupe cineva de catalogisarea operelor literare şi credem că unul dintre cei mai fecunzi autori după *Iorga* ar fi *Sadoveanu.*

Dominic Sipos

Dominic Sipos este unul dintre cel mai tineri şi mai talentaţi scriitori unguri din Ardeal. Făcând parte din garda scriitorilor grupaţi în jurul revistei „Napkelet", Sipos este poate cel care în literatură oglindeşte mai bine năzuinţele, cari au însufleţit mâna aceea de intelectuali — acum risipiţi. Scrisul lui vădeşte o adâncă pătrundere a omului ardelean, fie el român sau săcuiu; sub pojghiţa subţire a rassei el descopere un suflet profund şi general omenesc. Atmosfera de umanitate, în care om cu om se înfrăţeşte şi oamenii se înfrăţesc cu natura, este închisă în volumul lui de nuvele — unicul ni se pare — între aceste două propoziţii grăitoare: întâia, care este şi titlul cărţii: *„Dumnezeul meu, unde eşti?!"* şi strigătul dureros care o încheie: „Omule, să nu ucizi!"

Bucata *„Spre casă"* a fost găsită de critici ca fiind una dintre cele mai bune nuvele a lui.

I. L.

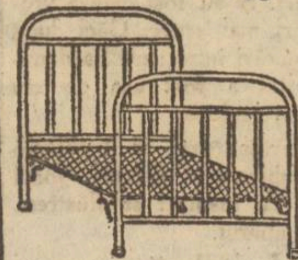
Arcübaşew trăeşte

Ziarele continentale au publicat ştirea că marele scriitor rus: *Arcübaşew*, autorul romanului „Sanin" ar fi decedat din pricina maltratărilor autorităţilor bolşevice din Rusia. Traducătorul vienez Dr. *Maurice Hirschmann* a primit zilele trecute o scrisoare mai lungă dela genialul romancier, în care Arcübaşew desmite şi ştirea că ar fi greu bolnav din cauza persecutărilor la care ar fi supus ca unul dintre scriitorii potrivnici ideilor comuniste. *Arcübaşew* în această scrisoare spune că la intervenţia lui *Lunaciarski* comisarul cultural al guvernului sovietic, să înpărtăşeşte şi dânsul de „bursa intelectualilor" şi guvernul sovietic a admis ca să i se verse dela Berlin toate tantiemele piesei „Lupta sexelor" care se joacă şi actualmente şi a ajuns peste 100 de reprezentaţii. *Arcübaşew* mai aminteşte că „Patima" (minunata dramă a marelui scriitor) va fi reluată şi în Moscova şi traducătorul american al piesei i-a trimes toate tantiemele. *Arcübaşew* scrie că acum este mai liniştit şi speră să-şi termine noua lucrare, o piesă de teatru, intitulată: „Umbra".

Opere germane la Paris

Direcţiunea Operei Mari din Paris a publicat zilele aceste programul repertoriului viitoarei stagiuni. Alături de piesele originale ale compositorilor francezi moderni, direcţiunea Operei din Paris anunţă că va represinta şi următoarele opere *germane:* „Lohengrin", „Maeştrii Cântăreţi", „Tristan şi Isolda", „Parsifal" de Wagner, „Don Juan" de Mozart şi „Miracolul" de Volmoeller. Este interesant că nici cel mai intrasigent ziar francez nu are nimic de obiecţionat, că tot atunci, când la Ruhr baioneta franceză stă în faţa pieptului junkerului german, la Paris reprezentanţii de elită ai geniului teuton vor fi aplaudaţi cu frenesie de către publicul parisian.

Elita Bucureşteană
Asaltează zilnic **ELEGANTUL SALON de MODE** ale **Fabricei Franco-Român de Pălării**
„PICA"
STR. CAROL 70, (INTRAREA PRIN STRADA CĂLDĂRARI) VIS-A-VIS DE COFETĂRIA CREŢULESCU
Unde găsesc un mare asortiment de Pălării de Piele *veritabile* Gamene de Catifea şi Diftină *în modele fantezie. — Fiecare clientă la cumpărarea unei Pălării primeşte un frumos „cadou, o chaschetă impermiabilă de bae în valoare de lei 150. Salonul este sub conducerea cunoscutei modiste de elită D-na* HELENE GEORGESCU.

Paturi de Fer –
Paturi de Bronz –
Telefon 25/63
Paturi de Copii
găsiţi la vechea
Fabrica de Mobile
GUTMAN MARCUS
Str. Sfţi Apostoli. 72
Colţ prin Cal. Rahovei

Adeverul Literar şi Artistic
Preţul abonamentelor:

In ţară:
Lei 150.— pe timp de un an
„ 75.— „ „ „ 6 luni
„ 40.— „ „ „ 3 „

In străinătate:
Lei 260.— pe timp de un an
„ 140.— „ „ „ 6 luni
„ 75.— „ „ „ 2 „

Revista modelor

Haine de călătorie

Până la sfârşitul lui Septembrie, nu avem alt gând decât al călătoriei. Am venit dela staţiunile balneare, sau dela cele de apă şi iată-ne pornite spre munte sau mare.

Când familia e numeroasă, fiecare dintre ai ei au nevoe anumită, dar cine ne interesează mai ales sunt desigur copilaşii noştri.

Vacanţa lor este biblia bucuriilor şi a tuturor desfătărilor şi fericirea părinţilor este să le-o poată face cât mai plăcută şi mai folositoare.

Marea cu plaja ei de aur, cu soarele cald şi bine făcător, cu

lumina ultra violetă, este raiul copilaşilor doritori de apă şi libertate.

Hainele de călătorie sunt atât pentru noi cât şi pentru copii, primul articol, care ne interesează.

Pelerina aşa de răsfăţată anul aceste de modă, a făcut în totdeauna, caracteristica hainei de drum.

Iată o manta cafenie cu guler ridicat şi cu o pelerină dreaptă, subliniată de benţi de catifea mai închisă.

Un costum cu jachetă, din stofă cadrilată, înlocueşte haina

exclusiv de călătorie. Pe dedesubt însă va trebui neapărat însoţită de o bluză băeţească, cu guler întors şi mâneci lungi.

Cravata mică şi batista în buzunar sunt de rigoare.

Pentru copilaşul de lângă noi, iată un sacou de postav verde, brodat cu negru.

Haină neagră cu guler şi manşete „écossaise", cade admirabil peste o rochie din stofa garniturei. Guler de linon şi o panglică drept cravată, completează o siluetă minunată.

După cum vedeţi, toca triumfă în călătorie. Vualurile au căzut.

DIANA

A APĂRUT:
POEME ÎN PROZA DE EMIL ISAC
EDITURA „TIPOGRAFIA ROMÂNEASCĂ"
S. A. ORADEA-MARE
PREŢUL UNUI VOLUM 22 LEI
SE GĂSEŞTE DE VÂNZARE LA TOATE LIBRĂRIILE
ŞI LA EDITURĂ:
„TIPOGRAFIA ROMÂNEASCĂ" S. A.
ORADEA-MARE. — STR. DEAK NO. 2

SERIA III ANUL IV — No. 144

3 Lei Exemplarul în ţară
6 Lei Ex. în străinătate

Duminică 26 August 1923

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

CHIRURGIE CAZONĂ

La generalul în grădină, dinaintea casei stau musafiri de taină. Cucoane proaspăt reparate; domnişoare, cari ar avea nevoie, un vlăjgan cu ochii încrucişaţi, cu pulpele goale, descheiat la gât, ultimul născut, care le soarbe.

Generalul, în uniformă, în clasica poză a regelui Carol, bombează pieptul, fumează tuşind o havană — a doua de când e general — urmărindu-şi cu simpatie, profilul întins exagerat de scăpătatul soarelui. Oaspeţii au trecut familia generalului în revistă şi acum e rândul căţelului să fie lăudat.

— „E, o splendoare!"

— „Da nu te uiţi ce ochi inteligenţi are!"

— „Numai nu vorbeşte."

— „E fox?"

— „Fox."

— „Veritabil?"

— „Uitaţi-vă la coadă.... L-a adus gheneralul dela contele.. Cum îi zice ghenerale?"

— „Istvan Kemenek.."

— „Aşa... Mekenek... Uit mereu."

— „Kemenek... Ke-me-nek, nu Mekenek."

— „Dracu să'l ia... De la Lugoş, din Transilvania..."

— „Din Banat, dragă."

— „Tot una."

— „Nu e tot una."

— „E aproape."

— „Ce are a face! Oricât ar fi de aproape."

— „Mă rog, ce Banat, ce Transilvanie... Acuşica e România Mare, s'a isprăvit."

— „E băiat?"

— „Nu suntem băiat, suntem căţea... Avem şi copii mumoşi."

— „Are căţei?"

— „Vreţi să'l vedeţi?"

— „Da, te rog... Mi-s aşa de dragi!.."

— „Şi eu nu mai pot după ei.."

— „Da cui nu-i plac..."

„Ivane", strigă cu voce groasă, coana Vatica, soţia generalului, mustăcioasă, colorată, solidă ca un bastion. „Adă pe Bubică... I-am lăsat numai unul, să nu slăbească."

— „O sălăcuţul!"

— „Uite cât e de mic!"

— „Vai ce frumuşel e!"

— „Dă-mi-l mie zău..."

— „Da ştiţi că trebue să-i tăiaţi coada?"

— „Auzi, ghenerale, zice că trebue să-i tăiem coada."

— „Cine să i-o taie?"

— „Apoi eu să taiem, mă rog."

— „Ştii tu să tai coada?"

— „Dacă-i soldat, cum să nu ştie... Cum o să procedezi băete?"

— „Poftiţi?"

— „Cum ai să i-o tai?"

— „Poi mă rog, cum să taiem, am să taiem bine."

— „Ei cum?"

— „Să trăiţi domnu gheneral, legam coda cu sfora, ş'am să taiem."

— „Cum?"

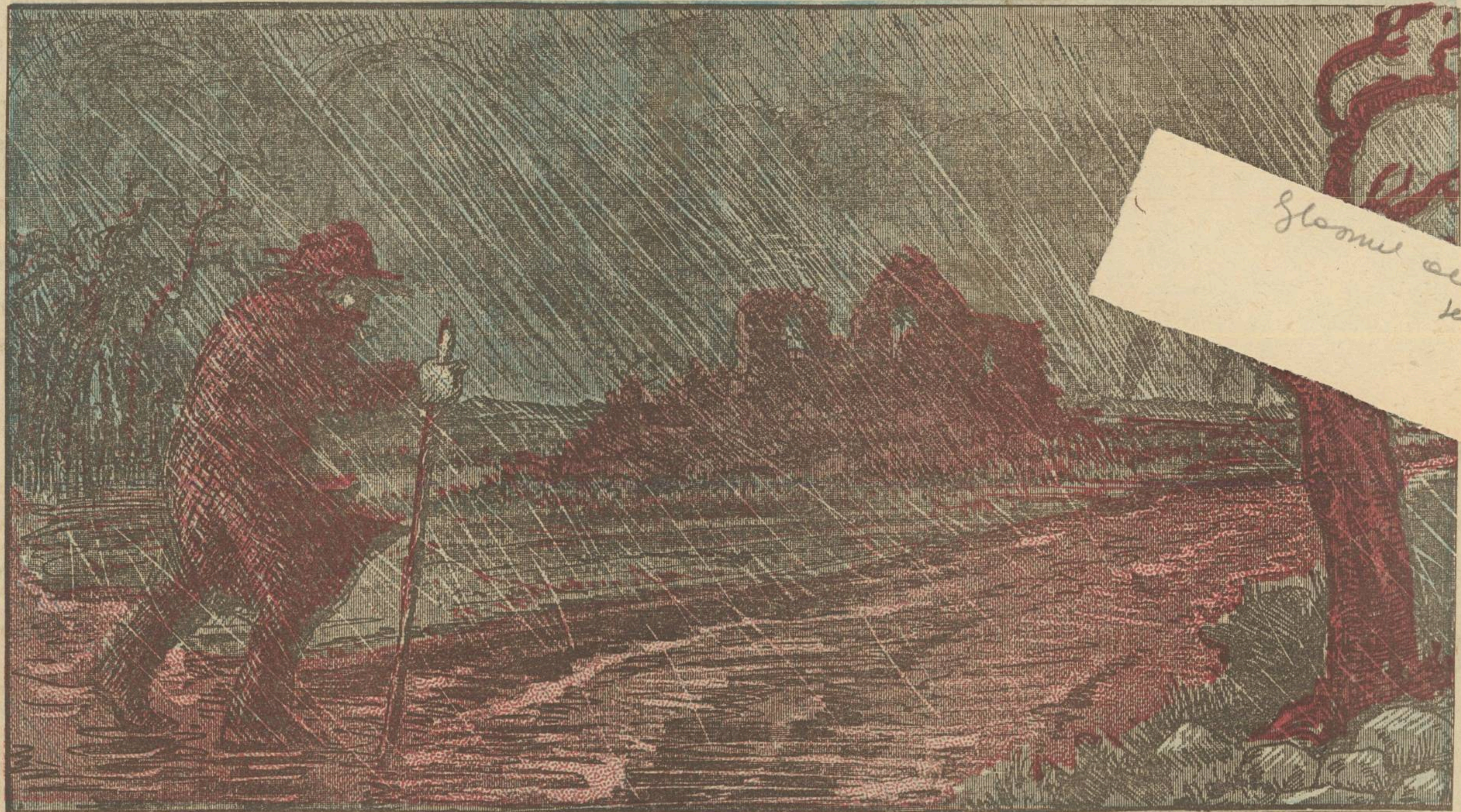
— „Cu cuţit."

— „Şi pe urmă?"

— „S'a sprăvit... Caţel rămâne 'ncoce şi coda 'ncolo..." răspunde Ivan, soldat voinic din Basarabia.

GH. BRĂESCU

SUNT FLORI...

Sunt flori care 'şi înclină boiul şi mor topite de visare,
Mai sunt şi ochi ce plâng în noapte şi-adorm cînd soarele răsare,
Mîhnite-s florile acele, dar jalea lor cine-o mai ştie?
Cine-a 'nţeles cât plâns ascunde sub ochiu o dungă viorie?

Cît praf de flori nu cerne vîntul de-alungul zilelor de vară,
Şi totuş veselă-i grădina. Pe-un ram, sfioşi, visau asară
Doi trandafiri ca doi prieteni, şi azi vîrtejul de petale
Acelui ofilit, în roate, dă celui de pe ram, ocoale...

Ca ei, ţii minte, stam alături... Dar tu nu poţi să mai ţii minte:
Ochii închişi nu mai visează şi foile ce mai 'nainte
Erau o floare roşie-acuma-s doar un prilej de amintiri,
Iar viaţa re'noită 'ncepe din purpura de trandafiri.

Aşà mor florile 'n neştire, aşà 'şi sting ochii buni lumina
Şi 'n preajma vieţei care rîde, cine-ar gîndi, privind grădina,
Că sub surîsul ei s'ascunde o ne'ntreruptă agonie!
Cine-a 'nţeles cît plîns ascunde sub ochiu o dungă viorie?...

DIMITRIE ANGHEL

LEGENDA

de D. V. Barnovschi

„...Ce n'est pas toujours la Légende qui ment.
Un rêve est moins trompeur, parfois, qu'nn document"

Aşa a spus un poet-filosof... Legenda nu totdeauna îi mincinoasă. Un vis este câteodată mai puţin înşelător decât un document.

Puterea creatoare a unei himere, care mişcă inima şi voinţa, este mult mai mare decât a unui înţelept document nedosit. Că sentimentele pot duce pe calea greşită, este sigur, dar asta nu înseamnă că ele nu rămân cea mai mare putere creatoare.

Sărmanele pergamente ca să se poată impune, trebue să aştepte cu răbdare pe istoricul cu inima destul de caldă, cu imaginaţia destul de fecundă, cu spiritul destul de ascuţit, cum spune Anatole France, ca să le dea viaţă; adică să le pună aripi de legendă. Numai aşa documentul poate nădăjdui să distrugă o calomnie, sau să influenţeze mersul omenirei.

Un strălucit exemplu de puterea legendei şi de valoarea ei istorică, este povestea coroanei Ţarigradului, pe care în zadar o contestă erudiţii, scrupuloşi cercetători ai adevărului palpabil; dar nimeni nu poate contesta îndemnul spre Constantinopol pe care îl dă această legendă poporului rus...

... A fost odată un Impărat al Bizanţului care şi-a dat fata după Ţarul Moscovei. Şi cu ea i-a dat coroana, sceptrul şi stema ţărei lui.

Erudiţii nu găsesc foaia de zestre a Sofiei Paleologu la trecerea ei în căsătorie cu Ivan III, dar istoricul constată că identitatea de religie, avantagile economice prin marea liberă, splendoarea tronului bizantin, slăbiciunea împăraţilor, au unit într'un gând şi într'un suflet pe poporul rus cu stăpânitorii lui: cel dintâi a răspândit legenda, ceilalţi au adoptat şi mai poartă încă drept stemă vulturul cu două capete al Bizanţului.

Ba chiar, printr'un acord tacit al tuturor, s'a găsit în tezaurul imperial dela Moscova, printre atâtea juvaeruri a căror origină nu se cunoaşte bine, şi.... coroană şi sceptrul ultimului împărat uns în Sfânta Sofia.

Această legendă nu reprezintă oare mai bine un adevăr istoric, decât multe documente care falşifică istoria, dacă eruditul le atribue numai efectele lor fireşte după aparenţa literei lor?

Legenda aceasta a provocat problema Strâmtorilor, care nelinişteşte Europa de atâtea sute de ani; „cvadratura cercului" cum o numeau diplomaţii mai vechi.

Legenda aceasta menţine pe turci în Europa. Providenţa a dat Strâmtorile, zice Chateaubriand, singurului suveran necreştin, pentru a evita lupte între popoarele creştine...

Legenda aceasta face ca în toate inimile ruseşti să răsune ca un ecou dureros numele Sfântei Sofii. Gabriel Hanotaux scrie că a văzut ruşi serioşi şi rezervaţi emoţionându-se şi cu lacrămi în ochi, când vorbeau de sfânta Sofie.

Legenda a făcut pe ruşi să impună lumei prin perzistenţa lor de fiecare zi, adoptarea numelui de Ţarigrad pentru vechiul Bizanţ, „a doua cetate eternă" cum zic cărţile lor religioase. Ţarigrad, vechea denumire slavă din Balcani, înseamnă pentru ruşi, ţarul tuturor oraşelor, ţar printre oraşe... Mai iubit de cât chiar capitala rusească... Atât e de nemărginită dragostea şi râvna lor pentru legendara lor moştenire.

Legenda aceasta — un basm? — a avut totuşi puterea să creeze un document!

Faimosul testament al lui Petru cel Mare este opera acestui basm. Dacă ţarul Petru într'adevăr l'a scris, a făcut-o pentru a autentifica legenda. Dacă marele ţar nu l'a scris, dacă documentul este apocrif, sau dacă şi el e o legendă, atunci cu atât mai mult legenda coroanei bizantine este un adevăr istoric: rezumă în ea viaţa întreagă a unui popor..

Legenda coroanei bizantine a determinat politica principatelor dunărene şi a României moderne. Ea a modelat liniile simbolului acestei politici, Petre Carp, făcând din el un erou, care şaizeci de ani a sacrificat totul, luptei de spulberare a visului moscovit. Primejdia pentru pământul nostru rămânând aceiaşi, legenda va dura din instinctul de conservare al neamului, lui Petre Carp o statue reprezentându-l oprind cu o privire de vrăjitor, vulturul bicefal în zboru-i spre Bizanţ Statue care va fi statuia Comandorului, pentru conducătorul care va îndrăzni să iasă din umbra ei protectoare.

Deocamdată, conturul acestei figuri legendare este încă departe de-a fi definitiv. Linii secundare, atitudini falşe, pot îndepărta fixarea adevărului şi sunt datori să pună mâna pe daltă, acei care pot îndrepta mulajul.

Silueta acestui om distins variază dela bronz până la doină. Cum fostul ministru Petrovici încheia, în această revistă acum câteva luni, cu multă artă de orator literat: „Icoana lui postumă începe chiar a înduioşa. Şi aci soarta lui Petre Carp apare paradoxală: pe alţii, mai duioşi la suflet, posteritatea îi perpetuiază în bronz; iar dânsul a fost omul de bronz pe care generaţiile viitoare au să-l perpetueze sub forma unei imagini duioase"...

D-l Petrovici, şi mulţi care, ca d-sa, n'au avut norocul să cunoască mai deaproape pe Carp, se înduioşează gândind că, „ursita i-a dat atâtea zile ca la sfârşit să cunoască o supremă amărăciune: nu numai ca ţara iarăşi să nu-i asculte sfaturile, dar ca evenimentele să-i arate că dacă l'ar fi ascultat, n'ar fi făcut bine". Nu; Carp n'a cunoscut această amărăciune. Carp a murit fericit că a văzut întregirea neamului, fiindcă nu i se poate face suprema injurie, că n'ar fi avut şi el acest ideal ca toţi românii. Ideal pe care l'a afirmat în cele câteva articole scrise în ziarul său „Moldova". D-l Petrovici, care prin entuziasmul d-sale de bună calitate, a rămas carpist până la extrema limită — adică până atunci când a mai avea păreri politice era, cu drept cuvânt, o trădare, — ştie că „recucerirea Basarabiei" pentru Carp, nu era numai „realizarea părţei răsăritene a idealului nostru", ci cucerirea drumului, singurului drum credea el, pe care se putea merge în Ardeal. Dacă ar fi admis că politica lui implică renunţarea definitivă la Ardeal, s'ar fi raliat, desigur la politica de expectativă a lui Maiorescu.

Petre Carp a murit recunoscând că ţara a făcut bine să nu-l asculte şi deci umilit?

Nu este de loc dovedit. Cred că am pătruns destul de adânc în sufletul şi gândurile marelui dispărut şi că voi putea arăta în lucrarea ce pregătesc despre el, că dacă era fericit că a văzut România întregită, a murit cu o mare îngrijorare. Se temea ca preţul cu care s'a realizat idealul neamului să nu fie prea mare. Carp mai vedea în războiul mondial şi un război între cele două concepţii de guvernământ: guvernare de către elita naţiunei şi guvernare de către poporul întreg Guvernarea populară era pentru el atotputernicia „plebei inconştiente de menirea ei", şi era reprezentată prin Franţa revoluţionară.

Ultimele lui zile au fost amărâte de teamă că învingători şi învinşi, se vor prăbuşi într'o anarhie mai grozavă de cât cea medievală. Astfel, găsea în el resortul necesar ca cel puţin să se îndoiască, dacă n'ar fi fost mai bine, să se realizeze idealul naţional treptat şi să se întroneze în lume principiul guvernărei aristocratice. Nu. Inseamnă a nu recunoaşte pe Carp, a presupune că bronzul din care erau făcute concepţiile lui politice, putea fi topit de împrejurări, oricât de vajnice ar fi fost ele.

Petre Carp, pe de altă parte, n'a recunoscut că alţii au **văzut mai bine de cât el. A murit cu convingerea cu care a** trăit, că este singurul om de stat al ţărei, şi aceasta a formulat-o când un prieten, crezând să-i stoarcă un cuvânt de pocăinţă, l'a întrebat cum vede situaţia. **România are** — a fost răspunsul — **destul noroc, ca să mai aibă nevoie şi de oameni de stat.** Iar cu altă ocazie a mai spus, că **nimeni n'a formulat politica României pe profeţia că pacea finală va consacra şi dezmembrarea Austro-Ungariei dar şi zdrobirea Rusiei.**

Dar d. Petrovici se mai înşeală şi când afirmă că Petre Carp era conservator, fiindcă a luptat aproape toată viaţa sa politică împreună cu ceiace se numea partidul conservator. Oricât de paradoxal s'ar părea aceasta, dar adevărul este că toată doctrina politică a lui Carp era liberală — liberală, nu progresistă. Atât este de adevărat aceasta, încât un liberal convins, paşoptist în tinereţe, rămas toată viaţa paşoptist în forme şi procedeuri, dar adevărat om de stat, Ion Brătianu, i-a propus la un moment dat o aşa colaborare, încât îi asigura succesiunea partidului. Nu se poate lămuri ca unul din aceia care au făurit România modernă să fi voit să o dea pe mâinele unui reacţionar. Dar cea mai elocventă dovadă de liberalismul lui Petre Carp sunt aforismele, cu care, cum foarte bine remarcă d. Petrovici, sunt presărate toate discursurile lui. Am, aproape de dat la tipar, 400 de fraze lapidare extrase din discursurile sale publicate în volum şi mai ales în acele uitate în pivniţa „Monitorului Oficial" din care se va vedea doctrina liberală a lui Carp.

Insă dacă n'a fost un conservator, a fost un aristocrat — ceiace este cu totul alt ceva. Credea cu nestrămutată convingere, că numai elita unui popor trebuie să-i conducă evoluţia şi că nici urnele electorale, nici băncile şcoalei nu sunt suficiente pentru a creea oameni de stat.

D-l Petrovici ne povesteşte unele aspecte caracteristice, pe care voesc să le complectez, pentru a contribui la fixarea legendei cele adevărate. Ceaiul de la 4 ore era într'adevăr respectat cu o regularitate de ritual; totuşi odată nu l'a luat decât la ora 6! Era pe vremea ocupaţiei duşmane. Un ofiţer superior german din administraţia ţărei, şi care avusese contact cu Carp în această calitate, a crezut că va putea aluneca dela raporturi oficiale la cele amicale şi, sub pretext a venit odată, tocmai la ora ceaiului. Conu Petrache l'a înţeles, şi a făcut semn să nu se servească ceaiul şi nici nu l'a prezentat celor de faţă,. După plecarea indiscretului însă, imediat a ridicat şedinţa, cu vorbe româneşit puţin amabile la adresa celui plecat, şi-şi pofti prietenii afară, adăugând că regretă să-i lase fără ceai, asigurându-i însă că el va lua

(Continuare în pagina II-a)

pe al său la club. Nimeni nu s'a supărat. Pe conu Petrache nu te puteai supăra. Apostrofele sale tăioase ca şi brutalităţile sale nu jigneau. Mi s'a părut foarte curios că d. Petrovici a rămas cu impresia că Petre Carp în raporturi sociale nu te punea comod.

O, dar nu te punea comod în raporturi politice. Făcea chiar tot ce putea ca să te îndepărteze. Mai nimănui nu-i făcea cinstea să-l creadă atât de dezinteresat, în cât urmând o acţiune politică să nu se preocupe şi de galoanele lui. De aceia dorea partizani care-şi aveau asigurată o existenţă proporţionată virtuţilor şi slăbiciunilor lor; de aceia nu voia să-şi lege partizanii prin sentimente, ca să rămână numai cu apostolii ideilor lui. Nu-i plăcea entusiasmul şi descuraja devotamentul.

Un fruntaş al partidului său, îi propunea odată pentru un important post pe un tânăr partizan, pe care Carp îl aprecia foarte, dar nu-l credea potrivit pentru locul în chestiune. Propunătorul ne mai găsind argumente, îl scăpă şi pe acesta:

Dar bine coane Petrache, n'ai alt partizan mai devotat! Atunci Carp s'a supărat de-a binelea:

— **Dau slujbele după competinţă. Să plece devotaţii, să rămân cu convinşii!**

Personalitatea lui Carp faţă de partizani, era — cum spune un poet într'o altă ordine de idei — ca o furtună, care stinge lumânările dar care aprinde incendiile. Carp respingând, a influenţat mai mult evoluţia noastră, de cât alţii atrăgând, de pildă Maiorescu.

Figura legendară a lui Petre Carp va fi în anarhia morală românească, cristalul care într'un haos chimic face să se precipite toate cristalele pulverizate ce rătăcesc pierdute în lichidul tulbure. Astfel se clarifică totul în univers: Un om într'o societate, un punct de sprijin în natură.... ajunge. Carp va fi simbolul celor buni din toate partidele politice.

D. V. BARNOVSCHI

Sursum...

Ridică-te şi fă-te iarăşi ţintă
La sute de săgeţi înaripate;
Trăieşte iar' din vis întruchipate
Minutele ce n'au ştiut să mintă.

In drumul tău, cu mâini înfrigurate
Culege-ademenirile ce 'ncântă,
Si smulge patimei ce se frământă,
Fiorul simţurilor însetate.

Te du cântând sub bolţile 'nverzite,
Până când coarda lirei obosite
Şi-o frânge 'n vânt vibrarea'nduioşată...

Atunci tăcut, înlătură deoparte
Şi cupa ta şi lira sfărimată,
Şi resemnat, închide-a vieţii carte.

G. Pallade

Costache Aricescu

(1823—1886)

„S'a născut la 18 Martie 1823 în Câmpulungul din România. Cursul studiilor sale şi le-a făcut parte la Câmpulung, parte la Bucureşti în şcoalele înalte de la Sf. Sava, şi adică, mai întâi în etate de şase ani, pe la 1829, fu dat la şcoala grecească, căci de la începutul domniei fanariotice (1714) în principatele române dunărene şi până către anul 1830, limba greacă avea în aceste ţări preferinţă înaintea celei române; în şcoala greacă învăţă în decurs de patru ani, până la 1833 sub aspra conducere a falangei, căci în şcoalele greceşti era datina, ca învăţăcelul pentru fiecare greşală cât de mică din gramatica greacă să capete bătae la tălpi, după cum intră în şcoala română din locul naşterii şi după trei ani de zile fu trimis la Bucureşti, unde absolvi cursul înalt al ştiinţelor în decurs de şapte ani până la 1844. La 1845 fu orânduit inginer de poduri şi trimis pentru facerea drumului între Buzău şi Ploeşti, dar o boală ce-l cuprinse îl nevoi să părăsească cariera de inginer atât de nepotrivită cu firea lui. La 1846 publică primele sale încercări poetice, intitulate: „câteva ore de colegii" îndreptate de I. Eliade, care a format opiniunea publică înainte de 1848".

Acestui început de biografie, aflat în „Lepturariu" lui Pumnul (IV, 2, p. 214) îi aducem ca o complectare cele câteva rânduri care urmează din o altă biografie mai sumară, dar mai precisă în date, scrisă de M. Strajanu penru Enciclapedia Română a lui C. Diaconovich.

„La 1847 deschide teatrul naţional în Câmpulung, în care se jucau vodevile de ale lui Alexandri şi comedii traduse din Molière. In acelaş an fu chemat ca director al ministerului de finaţe. Luând parte la mişcarea dela 1848, fu exilat de ruşi la mânăstirea Snagovul, unde petrecu un an, făcând şi traducând mai multe scrieri ca: „Despre originea neegalităţii dintre oameni" de J. J. Rousseau, — „Despre originea religiunilor" şi altele. In iarna anului 1851 deschise din nou teatrul naţional din Câmpulung şi compuse mai multe piese ca: „Neaga Rea", „Peţitorul", „Boerul Vlăduţă" şi altele. Sub Cuza a fost de două ori director al arhivelor statului şi în urmă muri la 1886 ca revizor şcolar, sărac şi împovărat de o numeroasă familie." (vol. I, p. 256—257).

Aceasta este viaţa lui Costache Aricescu aşa cum am putut-o stabili după cele două biografii necomplecte. Un luptător umil ca acest Costache Aricescu ar trebui să figureze măcar în vre-o istorie literară, căci opera lui nu rezistă studiilor speciale. Dacă cineva s'ar gândi să cerceteze ziarele vremii poate ar găsi indicii mai sigure şi atunci i se va putea reconstitui şi viaţa şi se va da şi o justă valoare activităţii sale pe tărâmul nostru cultural-naţional. Şi n'ar trebui să se uite că în istoria începuturilor teatrului nostru Costache Aricescu îşi are locul lui câştigat prin muncă şi entuziasm, după cum în istoria revoluţiei dela 48 va trebui să se pomenească mai pe larg despre activitatea aceluia care a suferit şi a gustat din pâinea neagră a exilului.

Sunt figuri din istoria neamului nostru — şi sunt multe de tot — care printr'un semn al timpului, se bucură de întreaga noastră ingratitudine. Cred că ar fi timpul, măcar la zile mari, să ne întoarcem ochii spre neîndemânatecii dar cinstiţii meşteri ai temeliei noastre culturale.

G. B.

Un om suspect

Ca în toate zilele, de douăzeci şi mai bine de ani, Vasile Spiridon se îndrepta din mahalaua lui spre minister, la slujbă. Fiindcă întârziase puţin, mergea grăbit prin răcoarea dimineţii, cu mâinile în buzunări, cu capul între umeri şi gândul la condica de prezenţă. Cu şeful ăsta nou nu era de glumit. El nu căuta că Spiridon era cel mai vechi slujbaş din minister şi că, cihar dacă întârzia uneori — stătea omul aşa departe — în schimb muncea acolo, cufundat în arhivele lui, cât patru ca dânsul. Aş! cine întârzia, oricine ar fi fost, amendă!

Făcuse cam jumătate din drum, când, cu toată graba lui, se opri. Jos, în dreptul unui felinar, zărise un portofel mare, de piele verzue, umflat de hârtiile dinăuntru.

Spiridon îl ridică şi-l deschise. Aşa-i, erau bani, un teanc de hârtii de o sută, de cinci sute şi chiar de o mie de lei, o avere întreagă... Cine să-l fi perdut?

Pe stradă, ca de obiceiu la ora ceea, mai nimeni. Tocmai în susul străzei, ca la o sută de paşi, un tânăr bine îmbrăcat se depărta grăbit.

„Al lui trebue să fie, se gândi Spiridon. Habar n'are că l-a perdut, săracul. Degrabă după el"!

Nici un minut nu-i trecu prin minte bietului arhivar că portofelul plin cu bani, averea aceia găsită în drum, i-ar putea sluji şi lui, şi-ar putea-o însuşi cu un simplu gest, băgând-o iute în buzunar şi urmându-şi drumul ce şi cum nimic nu se întâmplase. Nu. Tot gândul lui era încordat spre păgubaş, să-l ajungă, să-i dea ce perduse.

— Domnule! domnule!

Dar cel strigat era departe şi arhivarul, care nu mai era tânăr, fugea anevoie.

— Domnule! Portofelul, domnule!

In sfârşit tânărul auzi şi se întoarse scurt, cam supărat:

— Ce portofel? Care portofel?

„Habar n'are, săracul, se gândi Spiridon şi se apropie zâmbind:

— Iacă ăsta. L'am găsit jos. V'a căzut cine ştie cum.

Tânărul, dintr'odată, se lumină la faţă. Pipăi buzunările pardesiului, ale sacoului, şi sus şi jos şi înăuntru...

— Aşa-i, mi-a căzut fără să ştiu. Dă-mi-l.

Spiridon îl ţinea întins, dar deodată îl fulgeră o bănuială. Ascunse portofelul la spate şi se răsti:

— Cum era, dacă zici că-i al dumitale?

Că tânărul avusese tot timpul să-l vadă, nu-l trecu prin minte.

— Era de piele verzue şi... mare, uite atâta.

Spiridon întoarse capul spre spate ca să mai vadă portofelul la care de-abia se uitase.

— Aşa-i, de piele verzue.

Pe deasupra umărului lui, tânărul îşi înălţă capul şi privi şi el, urmându-şi descrierea:

— Şi avea lângă încuetoare un V mare de argint. V— Vasiliu, aşa mă cheamă.

— Da, un V, băgă de seamă şi Spiridon. Vrasăzică i-ai dumitale?

— Sigur.

— Atunci, poftim.

Generos, tânărul desprinse dinăuntru o bancnotă şi o întinse lui Spiridon. Dar acesta nu voi să primească. Tânărul nu mai insistă şi-i strânse mâna şi mai mulţumit:

—Vezi.. norocul meu, domnule. Să fi fost altul în locul dumitale...

Aici, tânărul îşi complectă fraza, furişând în buzunar cu un gest şugubeţ propriul său portofel.

Spiridon zâmbi:

— Eu nu sunt din tagmă.

— Te văd eu.

Pe urmă, tânărul apucă pe o stradă din stânga, încă şi mai grăbit, iar Spiridon îşi urmă drumul înainte, în treaba lui.

Abia făcuse însă douăzeci de paşi cănd un domn gras, congestionat la faţă, eşit ca din pământ în faţa lui, îl opri cu gesturi dezordonate:

— Domnule, te rog, ascultă... Vai, ce-a fost să mi se 'ntâmple! Spune-mi, n'ai văzut dumneata, sau n'ai văzut pe altcineva ridicând de jos...

— Un portofel? izbucni Spiridon.

— Da, da, l-ai văzut? îl ai?

— Un portofel verde cu un V de argint?

— Tocmai.

— Al dumitale era? Tiiiii! Hoţul! şnapanul

— Unde-i? Cine?

Arhivarul se îneca de furie

— Domnule, eu...

— Dumneata?

— Eu l-am găsit, ascultă...

— Dă-mi-l, domnule!

— Nu-l mai am. Nu-ţi spun? L-am dat hoţului, şnapanului aceluia. M'a amăgit că-i al lui.

Păgubaşul îşi roti ochii eşiţi din orbite.

— Care-i? Incotro a apucat?

— Pe aici, la stânga. Poate să-l ajungem.

Intr'adevăr, tânărul nu era departe. Pesemne se mai oprise să-şi numere bănetul. Niciodată nu-şi închipuise Spiridon că un domn aşa de gras şi greoi ar putea la nevoie fugi aşa de sprinten. Din câţi-va paşi enormi ajunsese pe tânăr şi-l înhăţase de ceafă.

— Scoate portofelul, mă!

Dar tânărul nu-şi perdu cumpătul.

— Ce portofel? Care portofel?

Arhivarul, gâfâind, îi ajunsese.

— Te faci că nu ştii? răcni şi el cu ciudă. Scoate portofelul, pungaşule!

Un gardist, atras de zgomot, se apropia. Domnul cel gras începu a-i povesti întâmplarea.

— Hai la secţie! i-o tăiè scurt gardistul.

Arhivarul se scuză:

— Eu nu pot merge. Intârzii de la slujbă. Da-ţi spun în două vorbe, domnule gardist...

— Lui domnu comisar, nu mie. Hai.

Spiridon scoase ceasul.

— E opt trecute. Nu pot merge. Ii faceţi percheziţie şi nici nu-i nevoie de mine. Deja am întârziat.

Şi se întoarse în loc, gata să plece

Dar gardistul se şi repezise:

— Ha, vrei să fugi? Am mai văzut noi d'astea. Hai la secţie.

Furios, îşi încercui o mână pe braţul arhivarului, cealaltă pe al tânărului pe care-l ţinea zdravăn de altfel şi păgubaşul şi porniră aşa toţi patru spre secţie, tăindu-şi drum prin ceata curioşilor adunaţi ca de oibcei de la cele dintâi ţipete.

* * *

La secţie, nu erau la ora aceea decât doi subcomisari. Unul, cu nişte mustăţi până la ureche, citea o fascicolă proaspăt eşită: celălalt, mai nou în slujbă, copia o hârtie şi din când în când, îşi potrivea frizura într'o oglinjoară de buzunar.

Lucrurile s'au descurcat îndată. Au spus pe rând şi gardistul şi păgubaşul şi arhivarul tot ce ştiau; iar la urmă, tânărul pungaş, chibzuind că prin nici un mijloc n'ar mai putea păstra portofelul, hotărâ să-l dea singur, ca să scape cu faţa curată.

Il scoase din buzunar şi se prefăcu că-l privveşte cu luare-aminte:

— Ce comedie şi asta! Am şi eu un portofel întocmai aşa. De aceia, când mi l-a întins dumnealui, am fost sigur că-i al meu. Da mi-aduc aminte acum că azi nici nu l-am luat de-acasă...

Şi-l întinse zâmbind păgubaşului care, verificându-i conţinutul, declară că nu mai are nici o pretenţie.

Arhivarul stătea ca pe ghimpi. Cu gândul la şef şi la minutele care treceau într'una, făcuse o depoziţie încurcată, bâlbâită. Acuma, când la toţi li se dădu însfârşit voe să plece, el cel dintâi se năpusti spre uşă, cu ochii lui sperioşi, înveseliţi dintr'odată ca atunci când scapi de vre-o primejdie.

Subcomisarul cel mustăcios îl urmărea cu privirea. Ce i se năzări dintr'odată? Ce zor are omul ăsta să scape de aici?

— Gardist, adă-l pe domnu îndărăt. Da, da, pe dumneata. Mai avem ceva de lămurit.

Şi pe când arhivarul se lăsa pe un scaun în fundul odăii, doborât de încurcătura asta neaşteptată, cei doi subcomisari, la celălalt colţ al camerei, şoşoteau între dânşii:

— Mie, spunea mustăciosul, nu mi se pare lămurită purtarea omului ăsta. Dumneata eşti nou în slujbă, eu am văzut mai multe... Citesc şi pe Şherlok Holmes — şi arătă cu un deget fascicola — aşa că cunosc trucurile. Să analizăm: ce-ar face — nu eu sau dumneata — dar oricare altul, orice om normal care ar găsi pe jos un portofel cu bani? Spune drept.

— L-ar lua, zâmbi celălalt.

— Vezi? Şi ăsta, care se vede pe deasupra că-i om sărac, ce face? Il ia şi aleargă să-l dea altuia care nici nu i-l cerea, care-şi vedea de drum înainte. Spune-mi cu ce scop, ai? cu ce scop? Poate vroia să-l atragă într'o cursă, ori să-l compromită... Nu-i limpede.

— Da, nu-i limpede, conveni şi celălalt.

Incurajat de aprobarea colegului, emulul lui Sherlok Holmes parcă mai crescu în scaun. Bănuiala lui — la început abia o părere vagă, o presimţire a flerului său excepţional, — se întări acum deplin. Răsfoind fascicola, îşi urmă, minuţios analiza:

— Cu celălalt am înţeles îndată. Că are şi dânsul un portofel identic, astea sunt mofturi. Dar ce să facă omul când vine cineva şi-i întinde o pungă cu bani? O ia. E limpede. De-aceea i-am şi dat drumul.

— Da, e limpede.

— Pe când ăsta... urmă mustăciosul. Ai văzut cum se încurca la vorbă? Şi pe urmă graba lui de a da dosul... Ai auzit pe gardist? A fost nevoit să-l aducă cu forţa. Nu vroia să vie cu nici un preţ. Te întreb: de ce? dacă se ştia nevinovat...

Subcomisarul cel nou, din partea lui, nu şi-ar mai fi bătut atâta capul; ar fi dat drumul omului contra căruia nimeni nu se plânsese. El nu citise pe Sherlok Holmes. Totuşi, ca să facă plăcere colegului îl aproba şi, ca să-i arate că nici el nu-i prost, hotărî:

— Intr'adevăr, e un caz suspect.

— Tocmai! întări celălalt punctându-şi satisfacţia cu un pumn în masă. E un caz suspect. Şi ce zicea domnul inspector mai deunăzi? „De câte ori vi se prezintă un caz suspect, ţineţi-l arestat până la venirea mea"... Gardist, du-l dindos! strigă el apoi.

Nici n'a avut când să se împotrivească bietul Spiridon şi s'a trezit luat pe sus, târît printr'un culoar cu geamuri. „Dindos" era o odăiţă îngustă, fără nici o mobilă, cu o singură ferăstruică sus, străjuită cu gratii. Cazul suspect era în siguranţă acolo.

Domnul Inspector al secţiei, dus într'o cercetare, a venit târziu în dimineaţa aceia. Arhivarul s'a frământat a bucată de vreme între pereţii soioşi ai celulei, s'a zbătut ca un animal în cuşcă, întrebându-se într'una: „Oare ce-am făcut? De ce m'au închis, pentru Dumnezeu"... Pe urmă, negăsindu-şi într'adevăr nici o vină s'a mai liniştit şi când, pe la amiază, l-a chemat inspectorul să-l asculte, a putut să istorisească cu deamănuntul întâmplarea lui de dimineaţă şi să răspundă lămurit la toate iscodirile bănuitoare ale oamenilor legii.

Inspectorul i-a dat îndată drumul, cerându-i chiar scuze şi strângându-i mâna ca unui prieten.

— Ce caz suspect? s'a răstit el apoi către mustăciosul detectiv. Ce caz suspect, domnule? Un biet om cinstit, asta e.

Şi cu toate astea, subcomisarul avusese dreptate. Inspectorul era acuma om bătrân, de modă veche, care nu pricepea curentul nou al vieţii.

I-au spus-o lui Spiridon şi colegii, râzând de el pe faţă; i-a spus-o şi nevasta, furioasă de neghiobia lui, şi la urmă a trebuit să recunoască însfârşit şi arhivarul că devreme ce în întâmplarea asta nimeni în locul lui n'ar fi procedat la fel, debunăseamă dânsul era un om suspect şi deci, subcomisarul cu drept cuvânt îl arestase.

ALICE GABRIELESCU

O sută de ani dela naşterea lui Aricescu

Aricescu ca director de teatru

Iniţiativa înfinţărei de teatre româneşti în judeţe nu revine numai lui Carageale şi Mihăileanu, căci încă dela 1847 C. D. Aricescu ridicase o scenă în Câmpulung, pe care se jucau vodevile de ale lui Alexandri şi câteva comedii de Molière, traduse. Imprejurările politice îl siliră să nu se mai ocupe de arta dramatică şi tocmai la 1851 adunându-se o mică trupă — formată din impiegaţi şi tineri boernaşi, cari văzuse pe actorii dela Momolo şi se sileau să-i imiteze cât mai bine, — deschise din nou teatrul, pe care de astă dată se dădură mai multe lucrări originale, ca: *Neaga rea*, *Peţitorul*, *Boerul Vlăduţă*, împreună cu drame şi comedii traduse de Aricescu sau de alţii.

Se zice chiar că vestitul *Teodor Teodorini*, prieten intim cu dânsul, supărat pe camarazii săi din Moldova, jucă de câteva ori cu un mare succes şi era aproape să rămână acolo, când fu chemat la Iaşi, apoi la Bucureşti, de unde Pera Opran îl angajă pentru Craiova în 1853 ca director artistic.

Dim. C. Ollănescu

(Teatrul la români. Analele Ac. R. II, T. XVIII, 1897, pag. 131)

Costache Aricescu în trecutul nostru cultural

Comemorările — de orice natură ar fi ele — aduc după sine aproape numai termeni laudativi. Adânc înrădăcinatul dicton latin pare a fi fost născut odată cu moartea, odată cu regretul; da, — de mortuis nihil nisi bene!... Un rând lăsat după moartea cuiva, o scrisoare, un vers, un articol, — oricât de fulminant ar fi el, sau oricât de domol ar fi el, constitue un lucru rămas, o urmă o relicvă. Şi când e vorba de acei câţiva care au simţit ca noi, cari au vorbit şi au lăsat scris în limba noastră, atunci cele ce ni-au rămas dela ei ne par lucruri sfinte.

Astfel ni se va părea nouă începutul de preocupare teatrală pe care l'a adus în istoria noastră culturală *Costache Aricescu.* Era în acest început nu un simplu lucru de început; era ceva mai înalt, era în primul rând o conştiinţă românească, înaintată pe calea ei culturală, artistică, trezită în direcţia aceasta de educaţia Societăţii Filarmonice dela 1830, sau a Teatrului Naţional ai cărui stâlpi erau pe vremea aceea Eliade şi cu Aristia.

Ce a făcut Aricescu la teatrul lui din Câmpulung nu ne va îndreptăţi să-i aducem numai laude; astăzi suntem obişnuiţi doar să privim cu neîncredere trecutul. Dar e bine să trăiască în gândul nostru aceste bune intenţii ale lui Aricescu, care a adus cu „gândul" lui ceva la înfăptuirea conştiinţei naţionale mai temeinice de mai târziu. Că trebue să-i aducem barim un mic prinos de recunoştinţă, la aceasta ne îndeamnă inima şi ne aprobă cugetul. Din trecutul nostru, Aricescu îşi profilează umila lui personalitate de luptător în domeniul culturei generale sau pe vatra politică dela 1848.

Aci poetul nostru a luptat în întruniri, a făcut oratorie, a făcut ziaristică ad-hoc. Dar inspiraţia-i patriotică n'a putut să-i dea accente înalte, ci doar versificarea discursurilor naţionale. Versuri ca acele ce urmează:

„Deşteaptă-te, o muză, şi cântă libertatea,
Divina libertate ce naşte-egalitatea
Frăţia şi unirea şi-a Patriei amor..."

nu spun nimic deosebit, ci atât doar că face parte din generaţia slabă în poezie dela 1848, că scria la „Pruncul român" al lui Bolintineanu şi că publica versuri la fel şi alături de Ion Catina.

Dacă am dat omului de cultură şi de bun gând rânduri de pioasă comemorare şi de recunoştinţă, trebue să mai zdruncinăm dictonul enunţat mai sus şi să-i spunem că versurile lui n'au nici o valoare. Poate una documentară, care va ajuta istoria literară ca să lege firele unei epoci de pseudo-romantism cu o alta de romantism înalt, filozofic, dar ca valoare intrinsecă, valoare care să se facă simţită în inima noastră. Aricescu stă pe acelaş plan cu un George Tăutu — care încă are versuri mult mai frumoase — cu un Enache Văcărescu, Conachi sau Costachi Stamati. Nu găsim oare în versurile lui Aricescu:

Dulcea ta guriţă
Blonda ta cosiţă
Şi al tău sânişor
Imi inspiră muza
Şi pe a ta buză
Sorb dulcele-amor.

aceeaş banală exagerare a lirismului comun ca în Enache Văcărescu sau Conachi din versurile următoare?

Cu prietena 'mpreună
Fericit am petrecut
Dar o viaţă aşa bună
O minută mi-a părut.

Şi totuşi este aşa pentrucă din cele vre-o zece volumaşe de versuri n'am găsit nimic mai bun. Iată de ce Aricescu trăeşte ca poet prin cantitatea versurilor şi ca om al trecutului cultural prin calitatea gândului şi intenţiilor sale.

GEORGE BAICULESCU

Toamnă

Frunze roşii — flori de aur şi rugină —
Flutură 'n nelămurita agonie
Şi 'n foşnire de mătase ce suspină
Toamna se coboară 'n suflet şi 'n grădină
Cu preludii de funebră rapsodie
Şi cu fast de 'mpărătească bizantină...

Corbi cu aripi de 'ntuneric vin acuma
Şi ţipând aterisează 'n sbor domol:
Sunt părerile de rău ce vin în stol...
Pe-al tău suflet, pe-al tău suflet cade bruma,
Cade noaptea pe pământul trist şi gol.

Şi tristeţa mă cuprinde ca'ntr'o ghiară
Pentru tot ce-a fost miraj şi-a strălucit,
Pentru toată frumuseţea de-astă vară,
Pentru roza scuturată 'ntr'o seară,
Pentru crinul alb — fecioară ce-a murit...

Ca o lacrimă de aur cade-o foaie
Pe aleia străjuită de castani
Şi vor plânge de pe ramuri lungi şiroaie
Peste statui ce dormi-vor noaptea 'n ploaie,
Peste nimfe, peste fauni şi silvani!

MIRCEA RĂDULESCU

Poezia Chineză

de H. Sanielevici

III

Tu-fu a fost un bun prieten al lui *Li-tai-pe*, şi de asemenea în funcţie la curte. Poesia lui cea mai renumită este:

Satul Kiang

I

La apus se grămădesc norii de jăratec
Soarele se coboară adânc spre orizont
In faţa porţii roşii se sfădesc vrăbiile
Mă'ntorc străin acasă, de la vre-o mie de poşti depărtare.
Ce uimiţi sunt ai mei când mă văd,
Şi-apoi, reculeşi, încep să plângă.
In vremea asta de turburări, bătută de furtună,
E o minune, că revenii sănătos patria!
Şi vecinii stau la perete în jur
Şi doar suspină, muţi de emoţie şi bucurie.
Noaptea se coboară asupra casei şi lampa luminează camera
Se uită toţi la mine parc'ar fi numai un vis.

II

Abia spre sfârşit de an mă liberează stăpânirea,
Ca să fiu fericit în cercul alor mei.
Copii nu mai pleacă de pe genunchii mei,
Se tem că prea curând îi părăsesc.
Imi plăcea odinioară să stau la răcoare
Sub pomii cari ocolesc lazul.
Acuma suflă asprul vânt de nord asupra-mi
Şi însutit mă apasă: ce va fi.
Băutura-i coaptă, mustul s'a limpezit,
Deja miroase cinherele, doniţele de-o nouă fermentare.
Umpleţi dar îndată cupele
Te ajută să înduri toamna

III

Poporul de găini face sgomot în jurul porţii,
Fiindcă vin mosafiri, fac şi mai mult sgomot.
Fug apoi, în stufiş cu aripele ridicate
Şi la poarta roşie bate cineva
Patru bătrâni venerabili intră la mine
Şi mă întreabă de lunga mea absenţă.
Fiecare poartă în mâini ca dar
Care must turbure, care băutură mai limpede.
„Vinul e slab", scuzaţi darurile
„Pământul ar fi bun, numai ne-ar trebui oameni".
„Nu mai iau sfârşit vrăjile nenorocite,
„Toţi fiii noştri au căzut deja la răsărit".
Apoi bătrânii mă roagă de un cântec,
Ca să mângâie tristeţa lor, înainte ca să mă despart,
— Sfârşii. Ei se uită către cer,
Suspină şi nu bagă în seamă cursul lacrimilor.

Nu respiraţi în această idylă epică (cu o mie de ani înnaintea lui Goethe) atmosfera din *Hermann şi Dorothea?* Simţire calmă, simplitate firească şi naivă, moravuri statornice şi sentimente vecinic omeneşti... iar la orizontul tabloului de viaţă patriarhală, turburările cari tocmesc în societăţile patriarhale nu mai iau sfârşit... alături de liniştea monotonă a vieţii agricole, dezordinile feudalismului societăţilor agricole...

... E vorba, se pare, despre un luptător în război, care vine acasă într'un scurt concediu... Contrastul dintre cruzimile războiului şi pacea de acasă, şi resignarea în faţa destinului...

Al treilea mare scriitor al vremii, alăturea de *Li-tai-pe* şi *Tu-fu*, este *Pe-Kiü-i*, care, însă, a rămas aproape necunoscut în Europa. A avut, ca funcţionar de stat, o carieră liniştită şi frumoasă, pe care a încheiat-o ca preşedinte al departamentului de război. După cum *Li-tai-pe* a ştiut să adune întotdeauna în jurul său un cerc de prieteni, pentru băutură şi cântare — odată erau „cei şase sihaştri din valea bambusului", altădată „cei opt tavişti ai vinului" — astfel *Pe-Kiü-i* a prezidat şi el la „masa lui rotundă", chefuri poetice la *Hiang-şan*. După moartea lui, poesiile sale fură gravate în piatră, din ordinul împăratului, şi aşezate spre vecinică amintire în parcul pe care şi-l aranjase pe *Hiang-şan*. *Pe-Kiü-i* era budhist. Multe din poesiile lui descriu vizitele făcute mânăstirii vechi renumite. E încă şi mai mult contemplativ decât *Tu-fu*. Trădează şi un puternic sentiment social, îl exprimă însă în cuvinte destul de blânde... (Totuşi în vremea lor „Satirele şi alegoriile" lui *Pe-Kiü-i* au stârnit mare senzaţie.

Lotusul alb din mânăstirea Tung-lin

Apa în zăgazul de nord din Tung-lin
E atât de limpede că-i vezi fundul
Lotusul alb se ridică dintrânsa
Trei sute de boboci, isbucnira luminoşi.
Şi splendid lucesc în aerul vesel,
Vântul curat le duce departe parfumul.
Polenul sparge scrinul lui de argint,
Plin de rouă se pleacă vârful de diamant.
Sânt ruşinat, o astfel splendoare de rubine
S'o privesc cu ochi, făcuţi numai din colb.
Lotuşii roşii sânt într'adevăr
Zadarnic atât de sfânt curaţi, zadarnic atât de limpezi.
Toată vara înfloresc fără sfârşit
Şi dau încă toamnei dar de mirodenii.
In noaptea adâncă, pe când bonzii se odihnesc,
Mă apropiai singur de valurile lacului
Vream să culeg numai un fruct,
Să-l iau cu mine departe în pajiştea din Ciang-ngan;
Mă temui însă că de-l voi lua de aici,
Nu va încolţi niciodată colo între oameni.

Spuneţi, cetitori, care din marii poeţi ai Europei ar fi ezitat să semneze acest mic juvaer, în care, cu sgârcenie, în puţine şi simple cuvinte prin minunata frumuseţe şi neprihănita curăţie a firii, ni se suggerează puritatea vieţii monacale, în contrast cu forfoteala oraşului mare?...

Din apa de cristal isbucnesc trei sute de flori de lotus. „Lucesc splendid în aerul vesel" — care, ca sufletul monacului, ajunge la veselie, prin puritate... Vântul curat poartă departe parfumul florilor, după cum sufletele curate împrăştie între oameni pietatea slujitorilor divinităţii... „Polenul sparge scrinul lui de argint, plini de rouă se pleacă vârfurile de diamant" ale pistilului şi staminelor — juvaeruri artistice ale naturii. „Sânt ruşinat să văd cu ochi numai din colb o astfel de splendoare de rubine" — ce mod original de a exprima, şi minunile naturii, şi admiraţia poetului... „Florile roşii de lotus sânt de geaba atât de sfânt curate, degeaba atât de limpezi": frumuseţea lor e desinteresată, ca virtutea sihastrului. „Toată vara înfloresc fără sfârşit şi dau încă şi toamnei dar de mirodenii"... In câmpia din Ciang-ngan (capitala imperiului) creşterea şi puritatea lor ar fi turburate...

Să-şi scruteze cetitorul conştiinţa şi va găsi acolo ideea înrădăcinată, că chinezul nu-i chiar om, ci o imitaţie proastă, ba chiar o adevărată parodie — demnă de curiozitate, dar moralmente şi fiziceşte respingătoare... Ei, vedeţi acuma, ce prejudiţii absurde hrăneşte creerul nostru de maimuţă progresată?!...

..Cunosc un poet român, A. Toma, mare maestru al formei, care ar putea traduce minunat şi încorpora literaturii române juvaerurile acestea ale poeziei chineze (Dar nu numai el).

Cântecul nopţii

Am ancorat noaptea la bancul papagalilor
Albă, deasupra fluviului de toamnă, alunecă luna,
Şi o voce cânta în corabia vecină,
A cărei putere mă turbură adânc.
Apoi tăcu cântecul şi auzii plângând sălbatec,
In hohote isbucnind, fierbinte şi nemângâiat.
Scrutai atunci să văd mâhnita
Şi zării o femee cu faţa ca neua.
Colo de catarg, sprijinită stetea singură.
Abia 18 ani de va fi fost având
Ca perle erau lacrimile ei,
Câte două curgeau în lucirea lunii.
O întrebai de unde vine
De ce cântă şi plânge cu atâta durere.
Aşa-întrebai, ea însă plângea mereu
Plecă ochii şi nu spuse un cuvânt.

Lipsa de expansivitate pare să fie în temperamentul acestei rase cam... monosilabice...

Contraste

Se vede venind pe drum un mândru cortegiu,
Fulgeră prin praf ale cailor şele
Şi de'ntrebi ce 'nsamnă toată grămădeala,
„Ministrul de stat", îţi şoptesc oamenii.
Cu centure că 'mintii, înnalţi demnitari şi negustori
Cu eşarpe de purpură, negreşit mari generali.
La serbarea din lagăr se pripesc astfel călăreţii
Ca nouri trece sburând trapul cailor.
Vin de nouă ori fiert spumegă în urcioare
Lucrurile cele mai rare sunt doar abia îndestulătoare.
Granate de Tung-ting ca fruche de masă
Pentru pastele s'au luat peşti din lacul Tien.
Şed mulţumiţi după ce-au prânzit.
Inveseliţi de vin, spiritul doar numai scapără.
In acest timp însă, domneşte seceta în Kiang-nan,
La Kiü-cin s'a mâncat carne de om.

Cum vedem, *Pe-kiü-i* nu este numai un mare poet, ci şi un mare răsvrătit în contra neegalităţilor sociale, şi revolta lui el şi-o exprimă într'o formă, care sub aparenţa bonomiei, lasă să se'nrevadă o ironie muşcătoare:... Pompa burlescă şi graba cu care demnitarii aleargă la banchet, stupidul respect tradiţional al mulţimii... „Cu eşarpe de purpură *negreşit* mari generali" — într'un singur cuvânt, înstrăinarea intelectualului de carnavalul omenesc, aranjat de cei mari pentru prostirea celor mici... Şi oare, ar fi de mirare, ca într'un creer de mandarin, rafinat printr'o lungă ereditate intelectuală, să fi apărut în secolul al 8-lea gândurile unui Anatole France!...

Epoca *Tang* mai numără încă şi mulţi alţi poeţi însemnaţi — de obicei şi mari demnitari — ale căror producţiuni alese au fost adunate la 1707 în nouă sute de caete.

Sub dinastia *Sung*, care urmează dinastiei *Tang*, poezia străluceşte pentru ultima oară, ca în Byzanţ înnainte de căderea sub turci. Cei doi poeţi mai însemnaţi sânt: *Vang-ngan-şi* (1021—1086) şi *Su-tung-po* (1036—1101). Primul fu cancelar de stat şi consilier intim al împăratului, făcu o serie de reforme radicale, căzu în disgraţie şi fu exilat, apoi iar rechemat, muri însă în curând, după ce văzu toate reformele sale anulate. Era renumit pentru frugalitatea lui, purta de obicei haine murdare şi nu-şi spăla, zice-se, nici măcar faţa (ca reacţiune, probabil, în contra luxului efeminat al decadenţii). Celălalt poet, *Su-Tung-po*, a ocupat diferite funcţiuni, între cari pe acela de preşedinte al departamentului cultelor. Adversar neîmpăcat al lui *Vang-ngan-şi*, a fost mult persecutat de dânsul.

Reproduc din nou *Noaptea de primăvară* de *Vang-ngan-şi* (pe care am citat-o şi în primul foileton):

In cenuşă s'a prefăcut făclia de afumat, tăcut e ceasornicul de apă,
Un vânt răcoros se ridică încetişor, înfiorată se 'ntinde pajiştea.
Nu pot dormi, vraja primăverii îmi umple sufletul
In lumina lunii alunecă umbre de flori peste luminişuri.

Versul din urmă e de o mare frumuseţe. In patru versuri, un tablou complect, o stare de suflet, o atmosferă — *„eine Stimmung"*.

Trebue s'o recunoaştem: europeanul este un mare palavragiu!... Când mă gândesc la zecile de pagini de descrieri nefolositoare, în Zola, Dickens, Tolstoi, Faguet, etc., peste care ochiul doar lunecă în fugă... Şi, între europeni, cu cât neamul şi clasa sunt mai tinere, cu atâta pun mai puţină esenţă şi mai multă apă... Le place cantitatea, patosul, lfosul — tot lucruri cari n'au nimic a face cu *miezul* chestiunii... Un general de geniu, în haine civile, ar pierde bătălia: Soldaţii l'ar lua în serios...

(Pe de altă parte însă numai cu spiritul lui, capabil să îmbrăţişeze realitatea în toate amănuntele, a ajuns europeanul să domine lumea...).

Su-tung-po: „La 'nceputul anului"

A' opta zi e cenuşie de flori de ploaie
De două săptămâni ţine acest doliu al primăverii.
Apa curge, câmpia înverzeşte în jur
Florile de prun cad grele de picuri
Din mica plaţă dispăru grămada de oameni
O barcă singuratecă sperie cocori ce bat din aripi
Totuşi un singur lucru face scumpă şi această pustietate:
In lumina galbenă de seară focurile de pescar.

N'ai zice că această poezie e scrisă azi? ... Dacă ar fi semnată Duval, Muller sau Popescu, v'ai mira?

Şi mă 'ntreb: cunoscut-au d-nii *aVng-ngan-şi* şi *Su-tung-po* literatura de atunci a Europei: poemele epice, cari, — dacă-mi aduc bine aminte, — în anul o mie nu erau încă nici măcar adunate?.. Şi dacă le-au cunoscut, cum le-au judecat?... Probabil — c'un zâmbet de înteţeaptă indulgenţă pentru o rasă încă barbară — ca o literatură scrisă de bandiţi pentru bandiţi, într'o formă care aminteşte bâlguiala copilului...

H. SANIELEVICI

Percursorii artei noastre: Luchian

In ajunul zilelor în cari se dospea viitorul neamului românesc, şi-a dat ultima suflare un adevărat fiu ilustru al ţării — pictorul Ştefan Luchian.

Dar dacă tăcerea şi pacea, atât de mult dorită de un trup chinuit, dacă împărăţia liniştei l'a cuprins în nemărginitele-i hotare, ceeace a fost el, sufletul lui Ştefan Luchian ne-a rămas de veci mărturie a darului Dumnezeesc cu care fusese înzestrat.

Artistul îndura chinuri titanice de mulţi ani, presimţind şi văzând cum se trece, clipă cu clipă, ca un opaiţ a cărui lumină îşi procura cele de pe urmă clipociri de viaţă în masivitatea de bronz a unui sfeşnic, dăltuit şi cizelat de o mână iscusită.

In cele din urmă artistului, creatorului, îi era lehamete de chinurile omului şi dacă i-ar mai fi rămas un pic de putere în braţele-i, de mult înlemnite de boală, poate că şi-ar fi făcut seama.

Insă, ţintuit pe patul chinurilor, Luchian şi-a încheiat martireşul aproape cu aceeaşi reculegere şi în aceeaşi singurătate, în care şi-a plămădit şi aşternut mărcaţa-i operă de slăvitor al vieţii, — operă ce-i face cinste neamului nostru.

Prin această aplicare a marelui suflet spre o lume mai puţin rea, însă cu atât mai impresionantă prin fiorul de viaţă nouă ce o străbate, prin aceasta şi se deosebeşte opera lui Luchian de rodul strădaniei tuturor pictorilor contimporani.

Sub penelul lui vrăjit culoarea scânteia de năzuinţa creării, ce-i chinuia sufletul şi-i îndurera traiul, căzând în picuri de lumină şi umbră, asemeni fosforescentei ochilor aceia de zeu, înflăcărat ce lămureau necurmat focul etern din care ţâşnea.

De aci şi fascinarea împrăştiată de ori-ce bucată de pânză, sau de mucava, ce a fost sfinţită de penelul sau de creionul lui, — atât de puternic se răsfrânge în ori-ce operă a lui Luchian reverberarea focului aceluia lăuntric, pe care mulţi îngi nici nu-l pot înţelege, necum să plămădească freamătul de viaţă — aşternut de el.

Iar intuiţia armoniei în colorit, discernământul instinctiv al îmbinării valorilor, mersese atâta de departe încât, în ultimul timp, se transformase într'un adevărat sensitivism coloristic.

Nimic nu i se părea cu neputinţă de înfăptuit în asemenei clipe şi ori ce ar fi prins să aştearnă, ori ce ar fi atacat acest suflet de creator — aceaşi minune se petrecea: Totul căpăta viaţă, în mirajul de armonii ce izvorau în chip firesc supt un văl de poezie fără seamăn.

Din frigurile acestea ale plăsmuirei eşea sfârşit, istovit aproape, simţind cum odată cu văpaia din el, strecurată pe pânză sau pe hârtie, se trecea pe încetul şi focul vieţii lui de martir al artei.

Uitase de mult bucuria şi tristeţea ticăitei vieţi de toate zilele a tuturora...

De mult nu mai avea parte decât să jinduiască, printr'un ochi de fereastră lumina soarelui, a cărui plasmă dătătoare de viaţă sbucnea, cu o mai înverşunată putere par'că, din sufletul lui.

Atunci strălucirea privirei lui catifelate, se înnegura, iar tristeţa întinsă pe chipul lui mistuit de atâtea dureri neînţelese de mulţi, se prefăcea într'un zâmbet în care ironia se înfrăţea cu îngăduirea.

Aşa îşi împlinea Luchian sacra-i menire, aşa era „Babacu", — cum îl mângâiau prietenii, — şi aşa l'am pomenit toţi acei ce am avut parte să călcăm pragul sihăstriei lui din urmă.

Iar tot ce poate fi durere omenească, pentru el, ca şi pentru cei, ce simţeam cum îl sfredeleşte chinul, în răspunsul unor clipe de tăcere, când zâmbetul lui trist brăzda o cută de conţinenţă şi de orgolioasă stăpânire de sine, o suferinţă trupească era înlăturată la vedere, printr'un hohot blajin atât de caracteristic lui, şi în care trăia atunci „Babacu" zilelor de altă dată.

Şi acum când văpaia aceasta curată a purces să ne lumineze de dincolo de vieaţa trecătoare, când izvoadele rămase de la el — comorile de artă nepieritoare ce întregesc trecutul prin lume al marelui suflet, — încep să fie scrutate cu pietate şi pe alocurea preţăluite cu aurul scump al unor aparenţe de plutoratică înţelegere în ale artei, de bună seamă că mulţi vor plânge piederea artistului şi prea puţini se vor duce cu gândul la vâltoarea suferinţelor omului.

A îndurat omul atâta, cât nu mai putea să îngăduie în cele de pe urmă artistul, creatorul osândit să înţeleagă şi să-şi dea seamă de transformarea pe încetul a materiei, pornite spre o deplină unificare cu neantul.

Opera lui, însă, măreaţă moştenire de artă cu care a fost dăruită ţara noastră, rămâne, alături de pânzele lui Andreescu şi de acele ale lui Grigorescu, un nou şirag de nestimate cu care ne fălim.

Aproape toate genurile picturale au momit şi au atras ochiul acestui incomparabil artist. Şi mai cu osebire înfăţişarea şi aspectele cele mai umile şi-au găsit în Luchian înrostalizătorul lor de veci.

După faza eglogelor şi a pastoralelor, în care penelul lui Luchian a fixat pe pânză câte-va splendori ale acestor genuri — amintim ciobănaşii şi turmele ce se găsesc în câte-va colecţii bine alcătuite, — a urmat faza cea mai importantă a activităţii artistului.

Deplin scuturat de ori-ce înrâuriri de Academie, Luchian apare, cu toată focoasa lui personalitate, în câteva compoziţii de valoare, cum sânt: „Chefui", „Interior", „Lăutarul", etc.— opere în care se văd, pe lângă însuşirile de extraordinar colorit ce trebuiau să triumfe deplin în cele din urmă, şi pe acele de profund stăpân al tuturor tainelor desenului.

In acest timp Luchian îşi începe minunata serie de lucrări ce-l reprezintă, prin toate colecţiile de artă ca o personalitate neobişnuită.

Căsuţe umile de prin funduri de mahala, vre-un colţ de grădină, capete de ţărăncuţe şi fetiţe, câte o mută arsă de soare de vechiu rapsod popular, şi apoi flori, flori de toate neamurile, pe care se aţinteau ochii acestui divin înţelegător al lor, ca să le cetluiască şi să le dea vieaţă vecnică pe pânzele şi acuarelele sale.

Aceasta-i epoca fecundă a activităţii artistului acestuia, care, după ce boala nemiloasă, l'a fixat în casă, luându-i putinţa de a mai colinda şi de a-şi mai împrospăta sufletul cu noui privelişti şi noui senzaţii, a trebuit să se resemneze de a evoca înainte-i numai delicatele flori, cu care se poate spune că s'a reculeş până la sfârşit, dându-le viaţă nouă în operele sale.

Niciodată preocupat de felul în care trebuia să-şi exprime simţirile sale, Luchian a isbutit să-şi închege în acuarelă, în o pictură în ulei, ca şi în cărbune, cele, ce simţea, fără să fie nicidată înclinat spre acea uniformitate de procedee ce atrag suferinţele manierismului.

De aci şi căldura nesemuită cu care sunt tratate toate subiectele atacate de acest artist, de aci şi, ceeace recunosc astăzi toţi, că nimeni n'a reuşit ca el să dea florilor atâta vieaţă şi atâta nobilă frumuseţe.

De n'ar fi să rămâie decât florile, minunatele flori din pânzele marelui Luchian, şi încă am avea de ce să fim peste măsură de mândri de o asemenea personalitate de artist.

Spre cinstea ţării noastre măiastra operă a lui Luchian n'a fost înstrăinată, mulţumită câtorva suflete alese care, într'o epocă de domnie a tuturor deşertăciunilor şi de deplină nepricepere în ale artei, au ştiut să preţuiască după cuviinţă măreaţa operă a lui Luchian.

Amintesc printre coloraţiile de artă cele mai bogate în capo-d'opere de Luchian pe acele ale d-lor A. Simu, dr. Anghelescu, Lazăr Munteanu, şi pe acele ale răposaţilor V. G. Mortzun şi Al. Bogdan-Piteşti.

Iar când, pe urma unei iniţiative demne de o ţară care începe să-şi slăvească aleşii, atunci când opera lui Luchian va putea fi în întregime strânsă cu pietate, şi cu ori şi ce jertfe, ca un adevărat tezaur al artei româneşti, — atunci când aceleaşi negre aripi împăciuitoare vor ocroti deopotrivă pe cei mistuiţi de focul vieţei pătimaşe de acum, atunci numai se va putea şti cum şi de cine a fost preţuită —după cuviinţă măreaţa operă a lui Luchian.

Până atunci ne vom mulţumi cu rara fericire sufletească de a admira capo-d'operile lui Luchian în aminteţele colecţii de artă, întrucât acele ale Statului deabia de numără câteva pânze datorite acestui nou zeu tutelar al artei româneşti.

N. PORA

Ciclul Mării

Răsărit pe mare

Văzduhul s'a trezit cu noaptea 'n cap
Şi adunând din corturi toţi pescarii
A strâns năvoadele şi a plecat pe mare
Să pescuiască Soarele care de-asară
S'a dat afund şi nu mai vrea s'apară.

Pe plajă Zorile şiraguri au venit
Şi alergând cu trupurile goale,
Se ţin de mâini şi sar în rotocoale
Cum dănţuesc în sarabande vrăjitoarele
Chemând din zarea mută Soarele.

Un chiot de lumină despică brusc eterul..
In depărtare cei plecaţi au aprins cerul
Vestind că s'a găsit fugarul
Şi-acum strigând îl trag ca dintr'o mină
Cu lungi năvoade de 'ntuneric şi lumină.

In nava lui bizară, cu şerpi de foc în plete
S'arată Soarele 'mproşcând rachete
Din tolba de nădejdi a zilei care vine...
Şi 'n faţa lui Pământul dezgolit se 'ngroapă
Mai surd în bezna de tăceri a vremii
Gemând sub plumbul munţilor de apă.

Amiază pe plajă

Un ochiu de baltă a clipit lenos
In smârcurile grase de ţedere
Apoi şi-a tras pleoapa 'n jos
Şi-a aţipit în ierburi de tăcere.

Cu degete incandescente
Răstoarnă soarele pe plajă
Povara amforelor pline
Şi 'ncet torentul somnolent
Alunecă afund în mine.

Treptat în scorbul plin de noapte
Linţoliul mucezit dispare
Şi ca un fulg fosforescent
Mă contopesc în soare.

Pe-oglinzi de ape care ard
Trec văluri miresmate ca de no...
Şi de căldură şi de lumină
Pe plajă trupurile goale dorm
Ca îmbătate de morfină.

Portul în noapte

Noaptea a svârlit ca dintr'o groapă
Tot cuprinsul-în goluri de 'ntuneric
Şi-acuma cerul prăvălit în apă
Spăimântos isbeşte 'n diguri
Ca un om trudit de friguri.

Printre bărcile aţipite
Mari corăbii s'au culcat greoaie.
Câte una rar prin somn tresare,
Tremurând c'a înnoptat pe mare
Şi furtuna 'ncearcă s'o despoae.

Somnul i se curm'o clipă
Şi timidă cată să privească 'n larg
Pâlpâind din ochiul felinarului dela catarg...
Apoi legănată ca de-un lung resort
Aţipeşte lângă nàvile ce dorm
Bucurată că-i în port.

In adâncul pântecului de lemn
Dorm corăbierii ce-au brăzdat adâncul
Rânduiţi pe paturi prinse în firide
Ca nişte mumii în piramide.

Singur farul privighiază zarea
Ca să nu pătrundă marea,
Şi 'ntinzând prin noapte braţe de ...
Ca un prooroc pe-o culme de tăcere
Chiamă 'n rada de odihnă plină
Navile ce rătăcesc stinghere.
Ca un prooroc pe-o culme de tăcere

I. Valerian

Din „Umorul englezesc"

Agnosticism în aplicare

— „Eu sunt un agnostic", observă un tânăr pe un ton mândru şi plin de demnitate.

— „Un agnostic", replică tinerelelul, cu un gest plin de milă pentru ignoranţa bătrânului, „un agnostic este un om, după cum ştii, care nu e sigur de nimic."

— „Şi ce înseamnează agnostic?" întrebă un domn mai în vârstă.

— „Inţeleg", reluă bătrânul, „dar cum se întâmplă că eşti aşa de sigur, că eşti un agnostic?"

In jurul unor traduceri din Shakespeare

„Romeo şi Julieta“ în versiunea d-lui Mihail Dragomirescu

de Barbu Lăzăreanu

Intr'o notiţă din articolul meu precedent spuneam că „decurând-ivitul în literatura tălmăcirilor shakespeariene, d. Mihail Dragomirescu, se străduește să calce pe urma întipăririlor lăsate de d. Dr. Stern“.

Inţelegeam prin aceasta:

1) că d. Mihail Dragomirescu nu se înspăimântă de cuvântul primitiv (şi chiar de cel trival în aparenţă) când acesta-i menit să scoaţă în relief şi să nuanţeze; — şi 2) că traduce în forma originală, alternând pentametrul iambic cu proza aritmică sau ritmată şi cu versurile rimate ori numai asonante.

Până acuma d. Dragomirescu ni-a dat „Romeo şi Julieta“, —traducere pe care a făcut-o după ediţia *The Globe* cu prilejul căreia avusese înainte-i drept tălmăcire confruntătoare versiunea germană „a lui A. W. Schlegel (ediţia Oechelhäuser a Societăţii shakespea iene germane)“.

Tălmăcirile româneşti ale tragediei „Romeo şi Julieta“ până la d. Dragomirescu erau o abatere şi'n privinţa *textului*, şi'n privinţa *texturii*.

Toma Al. Bagdat dă, în 1844, „Biografia lui Viliam G. Şekspir, după Le Fourneur (adică Letourneur) urmată de Romeo şi Julieta şi Otello (sau Maurul din Veneţia)“. Or, Letourneur este unul din acei traducători pe cari Heine în „Shakespeare's Mädchen und Frauen“ îi ţintueşte pe drept printre imprudenţii în excesul lor de prudenţă, printre trivilizanţii în dorinţa lor de moralizare a Marelui Barbar.

In jurul numelui Letourneur, Heine face şi un joc-de-cuvinte care nu-i numai o glumă ci şi o caracterizare a traducătorului şi a chipului lui de traducere.

Textul românesc al lui Bagdat n'a venit cu nimic să îndrepte păcatele modelului său francez. Din potrivă.

Facem, aşă dar, un salt de câteva decenii şi—ajungem la 1881.

In acel an, Al. A. Macedonski dă la iveală „Romeo şi Julieta, tragedie în 5 acte *dupe* Shakespeare“. El tipăreşte adaptarea în cinci numere consecutive ale „Literatorului“: din Mai până 'n Septembre (anul II, n-rele 5, 6, 7, 8 şi 9).

Macedonski spune într'o scrisoare adresată redacţiunii „Literatorului“,—adică îşi spune sie'şi—că:

„Prelucrarea acestei tragedii, deşi făcută după originalul Englez, nu-l urmează însă *mot à mot*, nici în acel mod servil care constitue o rea traducere“.

Şi declară că, pentru a înlesni punerea 'n-scenă a tragediei, s'a condus—în traducerea lui—de... „prescurtările adoptate în repertoriul dramatic al lui Ernesto Rossi“.

Şi după felul de italienizare a unor nume:—*Paride* în loc de *Paris*, alternarea lui *Tibaldo* cu *Tibald*,—se vede că „originalul englez“ i-a slujit foarte puţin drept model; iar transpunerea tragediei e în faimosul vers francez, alexandrinul rimat,—sporit însă la noi cu câte-o silabă în dreptul cezurii (având, adică, în stihurile ce sfârşesc cu rime feminine 14 silabe, iar în cele cu rime masculine 13).

Iată un exemplu din prima scenă a actului întâi (vorbeşte Samson cu Grigore):

— Pe legea mea, Grigore, m'am săturat îmi pare
De-a curăţi într'una la vase.
— De mirare!

— Şi'nfuriat adesea mă simt aşă, în cât
Aş rupe... ; însă ştreangu...
— Ţi-ar strânge bietul gât.

In 1882, într'un volum de 121 pagini in-octavo mare sau in-quarto mic, Dimitrie Ion Ghica, dă «prima traducţiune complectă şi textuală a dramei aceştiia».

Ghica mărturiseşte că a trebuit să jertfească mult «pentru a obţine această strictă fidelitate şi fără îndoială a suferit puţin poate armonia versificaţiunii».

«Puţin» şi «poate» arată o modestie a traducătorului în defavoarea *originalului*. Armonia versificaţiunii nu numai c'a suferit, dar a dispărut oare cum, — a fost sublilizată — întrucât scenele'n versuri, în tălmăcirea lui D. I. Ghica, nu's făcute în pentamentul iambic shakespearian, ci în alexandrinul ghiculesc nerimat (şi pe alocuri rimat), — alexandrinul tiradelor, încetinelelor, platitudinilor, nedestoinic în bună parte pentru înfrigurare, pentru neprevăzut, pentru familiar, pentru delir şi paroxism, pentru extaz şi halucinaţii, pentru tot ce-i monstru şi grotesc, supra-hidos şi arhi-sublim.

O pildă, — numai una, din tălmăcirea D. I. Ghica:

Tybalt: Cum? printre slugărie îţi scoţi tu astfel spada?
Sânt eu aci Benvolio şi moartea te aşteaptă!

Benvolio: Eu caut numai pace, întrebuinţează'ţi spada
Mai bine pe aceştia să'mpaci aci cu mine!

* * *

Haralamb G. Leca era «om de teatru». Or, nu ştiu cum s'a făcut că la noi oamenii de teatru (cu excepţia unui Caragiale şi a unui Ronelti-Roman) au fost, fără vrerea lor, duşmanii poeziei şi, fără ştirea lor, duşmanii lui Shakespeare.

Şi Haralamb G. Lecca a tradus din Shakespeare! Şi l'a tradus tot în alexandrine! In alexandrine rimate, — în tot decursul celor cinci acte din Romeo şi Julieta!

Iată una din scenele cele mai înebunitor-suave din drama lui Shakespeare, iată scena din balcon, — şi vezi ce devine ea la H. G. Lecca, un îndemânatic versificator de altminteri:

Julieta: Ce! vrei să pleci, Romeo? Mai e până la ziuă.
Mai stai! Mai stai, iubite, nu'mi zice înc'adio,
Căci pasărea pe care acum o auzişi
Cântând ascunsă 'n umbra vecinului frunziş,
Nu este ciocârlie, — privighetoare este.

Romeo: Ba nu, e ciocârlie, iubita mea. De veste
Ne-a dat că dimineaţa se-apropie... şi vezi?
Vezi colo cum lumina, răzbind printre grămezi
De nori, cu dungi de aur brăzdează răsăritul?
Semne c'ale nopţii torţe îşi fumegă sfârşitul,
Semn că pe-un munte ziua, ce raze va ploua,
Incepe să se suie, ca să se uite 'ncoa.

Au simţit „travestirea“ şi cei mai bătrâni din Academia Română; iar în Comisiunea pentru premiul Năsturel din 1908, N. Quintescu, după ce găseşte calităţi traducerii lui Haralamb G. Lecca, spune:

„Cu toate acestea, intervertirile de scenă, scurtările ce d-l traducător şi-a permis a face în tragedia celui mai mare poet englez, şi împrejurarea că traducerea sa nu cuprinde nici o urmă de proză, de care se serveşte Shakespeare pe lângă versuri, acestea trădează pe d-l traducător şi denotă că a avut dinainte o traducţiune franceză, altfel bună, în care erau introduse acele modificări-adaptări“...

Intervertiri... modificări-adaptări: constatarea aceasta era osândirea traducerii

* * *

Şi de aceea, când văzui, în editura Casei Şcoalelor, broşura curat-imprimată şi având pe copertă:

William Shakespeare
Romeo şi Julieta
Traducere în forma riginală
de
Mihail Dragomirescu

şi când, răsfoind cărticica, detei de faimoasa scenă din odaia Julietei şi citii spusele lui Romeo:

N'a fost privighetoarea, ah! a fost
A zilei vestitoare, ciocârlia
Vezi dunga cea pizmaşă 'n răsărit
Cum norii dimineţii îi tiveşte!
Au ars acum făcliile de noapte,
Şi, pe 'nălţimi, voioasă urcă ziua
Plecarea-i viaţă, moarte e zăbava. —

mi-am zis:

„In sfârşit, iată unul care merge pe urmele doctorului Stern“.

Am aflat însă, apoi, că această călcare pe urmele înaintaşului său. d. Mihail Dragomirescu o 'ndeplineà ţinând la spate un pumnal cu gândul să'şi asasineze deschizătorul-de-drumuri.

Dar este un Dumnezeu al minorităţilor, şi al lui Shakespeare, care cere ca atunci când îl tălmăceşti pe acesta, să te apropii cu sufletul curat, şi să aibi extazuri.

Or, când d. Mihail Dragomirescu, pânditor, cu gânduri impure, urmăreà pe doctorul Stern.—s'au strecurat în traducerea dragomiresciană o sumedenie de versuri şontâce, sprijinite'n cârji, călări pe câte-o cociorbă, pe o mătură sau brusc-'nălţate pe catalige, —versuri bâlbâite şi fonfe, din cari am utilizat un număr îndestulător în subîmpărţirile de mai la vale:

Pentamentrul d-lui M, Dragomirescu, — D-l Mihail Dragomirescu şi-a propus şi a pornit (acolo unde la Shakespeare nu-i proză nici vers rimat) să traducă n pentametru iambic. Nu zic în „decasilabul iambic“ — cum spune incomplect d. Adolf Stern — pentrucă versul pentametru e *decasilabic* şi *endicasilabic:* este de zece silabe când sfârşeşte cu un cuvânt accentuat pe ultima; are unsprezece silabe când închee apăsând pe o penultimă.

Or, pentametrul d-lui Mihail Dragomirescu devine la un moment dat exametru iambic, apoi în mod subit tetrametru, după aceea pentametru cu codiţă şi apoi exametru fără cap,—amintind pe elevul „pedagogului de şcoală nouă“, pe emininkele Popescu, care la întrebarea „câke operaţiumi avem în Aritmekică?“, răspunde ba trei, ba cinci, ba două.

Exemple:

Dar vine domnişoara. Vezi
(tetrametru)

Ii dă vedenii de asalturi
(tetrametru)

Trăesc aci în cer s'o vadă
(tetrametru cu în-plus
sau petrametru cu în-minus)

Ai o şi mai mare arţă de cât mine
(Exametru iambic amputat)

Deci, caşte! Eu nu mă mişc de-aci nici mort
(Pentametru cu apendice)

Şi iată o 'ntreagă serie de exametri, mai mult ori mai puţin (ori chiar de loc) defectuoşi:

Ori să plecăm. Aci toţi cască la noi gura

Ce fericire! Atuncea dece plânsu'mi

Să-i cer pentru norocul meu un ajutor

Căci cu bărbatul dè! femeea se îngroaşă

Şi de-azi încolo eu nu mai sânt Romeo

Nu cu Romeo ci cu moartea să-mi fac casă.

Dacă ai vrea să defineşti pentametrul după asemenea versuri, trebue să te gândeşti la următoarea esplicaţie pusă în gura unui profesor de religie:

„Cei patru evanghelişti erau în număr de trei: Marcu şi Ioan“.

* * *

Iambul d-lui M. Dragomirescu. — Despre iamb se ştie că urcă. Chiar şi cei cari n'au cetit manuale de Poetică, — chiar şi cei cari n'au scris asemeni manuale — o ştiu dela Eminescu.

„*Iambii suitori, troheii, săltăreţele dactile*“

a spus-o limpede Maestrul, în Scrisoarea II.

Iambul d-lui Dragomirescu sue într'adevăr; dar deodată, se resgândeşte şi, amintindu'şi că e un mânuit de un retrograd, coboară pe neaşteptate (fără să mai amintesc faptul că unele picioare ale versurilor tropăe din vreme 'n vreme şi bat din nişte pinteni cari în realitate nu's decât lătături cu rădăcină).

Exemple:

Cine-aţâţat-a iarăşi vechea vrajbă?

Nu cerul! O, Romeo, cine-ar fi
Crezut una ca asta? O, Romeo!

Unde mâncăm?... Vai mie!... Ori, ce zarvă
A fost pe-aici?

E tot una cu moartea-a mii Tybalţi.

Un asasin care, cu'n sânge-al ei

Ucis-ai pe Tybalt? Vrei şi tu moartea?

Cine e-aci stăpânul? Eu ori tu?

Şi dece, suflete?
— De chinul tău

Aş! a fugit încoa şi-a sărit zidul.

Nici celălalt, de nu-ţi place niciunul

Zidul grădinii-i nalt şi-i greu să-l sări

Iubite, noapte bună! Acest boboc.

Dă-mi şi tu jurământul, ce ţi-am dat

Vin, vin acum! — Dar dacă n'ai gându-ăsta.

Până ţi-aduci aminte. stau pe loc

Ce-o face ca să vină la ora-asta?

Dc când s'a 'ntors sucit-asta de fată

Dacă de-o buturugă-aveţi nevoe

Că fata tăcù mâlc şi zise: „dà“.

Un aşa crunt amor, ia crunt sfârşit

Dar ştiu că doarme! Mieluşică! Domniţă!

In versurile-acestea ca să iasă ritmul iambic, trebue să ceteşti:

cine-à, undè, dèce, carè, cinè, sârit, placè, zidùl, àcest bôboc, gândùâsta, dacâ, tâcu, âşa, mielùşicà ş. a. m. d. *)

Silabisirile şi contracţiunile d-lui M. Dragomirescu.— Un provincial compusese o tragedie 'n versuri intitulată „*Gheorghe*“. Decâteori ritmul o cereà, el ni-l întindeà pe Gheorghe ca pe-o gumă sau îl contractà ca o piftie. Gheorghe aveà patru, trei şi două silabe, şi chiar una singură:

Ghi-or-ghi-e
Ghi-or-ghe
Gheor-ghe şi
Gheorgh' (sau *Jorj*).

Cam tot ast-fel d. Mihail Dragomirescu se poartă cu unele personagii din *Romeo* şi *Julieta*, şi anume cu Mercutio şi mai ales cu Montechio, care e ba de 4 silabe Mon-te-chi-o), ba de 3 (Mon-te-chio), ba de 2, în care caz se aude *Montechi*(aşà cum s'ar auzi: curechi, perechi, urechi, străvechi).

De pildă. In versul: „*Atinge viaţa bietului Mercutio*“, personagiul din piesă e trisilabic; el devine tetrasilabic în:

Mer | cu | ti | o prietin îi erà.

Şi iată versurile cu Montechio:

Zic spada, eu. Montechio bătrânul

Montechio şi bătrâne Capuleto

La fel e şi Montechio - ameninţat

Ordinea în care am pus noi versurile ni-l arată pe Montechio, retrogradat dela patru la trei, şi dela trei la două silabe. In traducerea pe care-o analizăm, personagiul nu păzeşte în mod strict această degringoladă sau gradaţiune d e s c e n d e n t ă; acolo aci coboară, aci sue, pare-c'ar fi — bătrânul Montechio! — un pentametru iambic al d-lui Mihail Dragomirescu.

Această contractare şi această dezdiftongare se află şi la Alexandru Macedonski. Dar poetul nu ne ià pe pe neaşteptate. Ne previne. Intre licenţele pentru primirea cărora, el pregăteşte pe cetitori, Macedonski numără şi: „*contracţiuni de vocale din corpul numelor propri*“. Dar, în cazul acesta, dânsul se slujeşte de semnul scurtării. D-l Dragomirescu dacă pentru contractare n'aveà la îndemână acest semn, proscris de Academie, puteà să utilizeze — pentru dezdiftongare — *trema* sau *accentul grav* deasupra uneia din vocalele menite unei despărţenii.

Oribilă, în orice caz, e acea dublă diftongare sau crispaţiune din versul:

„*La fel e şi Montechio-ameninţat*“. Acì se aude un *chioa* sau un *ioa* ca în cuvintele: *chioară, cioacă, cioaclă, cioancă, cioandă, cioară, cioareci, cioarsă, cioască, ghioacă, ghioagă, Ghioală* (prescurtare din Marghioală), *ghioază, lioapă, lioarbă, lioarcă, mioarcă, şchioapă...*

Aş fi putut să mă opresc la o singură alăturare. Găsesc însă neapărat trebuitoare inşiruirea de mai sus pentru d. Mihail Dragomirescu, căruia după zeci de ani de profesionalism (profesorat şi autorlâc) estetic, urechia n'a izbutit să-i perceapă cacorytmia unor contracţiuni de felul celeia cu „*Montechio-ameninţat*“, bună numai în jocul numit de către folklorişti: „frământări de limbă“.

(Urmează în numărul viitor)

BARBU LAZAREANU

*) Acolo unde înţelesul cere cu tot dinadinsul să-l accentuezi puternic pe **tu**, ritmul te constrânge să-l rosteşti cu desăvârşire înecat, în favoarea unei proclitice.

De pildă unde se cuvine să spui: „vrei şi **tù** moartea?“, te obligă d. Dragomirescu să pronunţi: „vrei **şi** tu moartea?“.

Dup'amiază de vară

E o tăcere seacă
Şi străzile's încinse
Ca 'n orice dup'amiază de vară
Călduroasă —
Şi-atâta moleşală peste oraş se lasă
Că clipele... abia... mai pot... să treacă...

In atmosfera deasă şi amară
Pluteşte praful sur a oboseală
Şi o sacà a 'ncremenit pe cale
Sub un castan bătrân cu frunza rară.

Iar casele cu storurile trase
Inchid răcoarea umbrelor în ele
Şi la ferestre nimeni nu s'arată
In dosul somnoroaselor perdele...

Cu pasul ostenit mai bate strada
Un băeţaş... strigând arar... jurnale...
Şi-apoi s'aşterne gravă, monotonă,
Tăcerea dup'amiezelor banale...

Iar din vreo mahalà — înăbuşit —
Răsun 'un clopot de înmormântare, —
Văzduhu 'ncins l'înghite nesimţit;
Nu au ecou nici clopotele 'n vară...

E o tăcere seacă
Şi uliţa-i pustie
Ca 'n orice dup'amiază de vară
Secetoasă —
Şi-atâta moleşală peste oraş se lasă
Că clipele... abia... mai pot... să treacă..

MIRCEA GHEORGHIU

Taină...

Mergeau tăcuţi, călare, unul lângă altul... Din când în când, Pascu strunia calul, ca să rămâie în urmă cu o jumătate de pas şi ridica ochii pe furiş la tovarăşa lui de drum. Il muncia un gând ascuns; avea ceva de spus şi nu putea... De câteva ori încercase:

... Duducă...

„Ce-i Pascule ?“

Şi el, zăpăcit, a înghiţit în sec, a tăcut o clipă, a dat pinteni calului ca s'o ajungă iarăşi, s'a răsgândit şi i-a spus:

„Ţineţi mai pe dreapta, duducă... e drumul desfundat de ploi...“

„Ai dreptate Pascule“.

Sau, când au cotit după hanul din vale, s'a apropiat prea tare de dânsa, — că l-a întrebat îngrijorată:

„Vrei să-mi spui ceva, Pascule ?“

El a tresărit; era gata să-i spue tot... Pe urmă răspunse:

„Nimic, duducă... la drumul ăsta, e tare rău... Noroc că e lună !...

Ada privi în sus... ordonanţa avea dreptate: un cer senin şi înstelat cum de mult nu mai văzuse. Luna îşi risipia, darnică, lumina domoală şi rece. Câmpia întinsă şi proaspăt arată se argintase în zare şi fiecare ramură şi frunză se încercuise cu brumă aurie... Din şanţurile încă pline cu apă, ale şoselei urca încet aburul legănat de un vânt călduţ de toamnă...

„Pascule“... se întoarse dânsa pe neaşteptate, — ce ţi-a mai spus domnu locotenent ?“

„Dom' locotenent ? ce să-mi spuie... nimic !... adică...“ şi tăcu din nou...

„Adică, ce ?“ stărui dânsa pironindu-şi ochii asupră-I.

„Păi...“ se încurcă el — „mi-a spus... mi-a poruncit să iau bine seama de dumneavoastră, duducă...“

„Atât ?“

„Atâta, — duducă !“

Mai merseră tăcuţi, o bucată bună. Pascu căzuse din nou pe gânduri. Lăsase calul în voe, la pas după celălalt şi cu ochii pierduţi, risipiţi în noapte, se supune aducerilor aminte...

„Dom' locotenent...“ cugetă el, — „ce-o mai fi făcut el săracul?... Cine ştie! Pe dom' locotenent l-a lovit o granată şi i-a rupt braţul drept dela umăr... Fusese pe poziţie... l-au adus la prânz, pe o targă şi l-au lăsat la infirmerie... Când l-a văzut el, sângele mai mustea din rană şi înroşise perna şi patul. Nici nu l-a recunoscut.. l-a privit cu ochi mari, — o, dom' locotenent are ochi aşa de mari..., şi negri, — a încruntat din sprâncene gemând adânc... Pe el l-a podidit plânsul... săracu dom' locotenent... „Ăia“ din infirmerie i-au spus că nu mai scapă... i-au pus lucrurile bine şi i-au aşezat fotografia „ei“ pe măsuţa albă de lângă pat...

Cum l-a nimerit granata, — nu ştie... Doctorii toţi îl priveau clătinând din cap. Colonelul, când a plecat, a şoptit „păcat de el... păcat!...“ A stat lângă dânsul, privindu-l, neştiind ce să facă. Spre seară, când a mai deschis ochii, sanitarii i-au dat apă să bea şi el i-a arătat fotografia de pe măsuţă. Locotenentul a zâmbit, a încercat să spue „Ada... Ada...“ şi a căzut într'o tristeţă adâncă... A vrut să-i spuie ceva şi n'a mai putut... a ridicat mâna stângă în aer să cuprindă ceva, şi i-a dat drumul, lăsând-o să cadă, lovindu-se de o margine a patului... Când a început să înopteze, a răcnit ca muşcat de şarpe, s'a svârcolit sbuciumat şi s'a încercat să sară din aşternut, — dar a căzut sleit la locul lui, şi a început agonia... adică, vorbia fără şir, strigă pe cineva şi... sanitarii i-au spus-o: domn' locotenent moare până dimineaţa !

„Pascule“ l-a întrebat dom' căpitan, într'un târziu, — după ce stătuse cu alţi ofiţeri lângă cel care trăgea să moară, „tu ştii cine e pe fotografia asta?“ şi-i arătă la măsuţa albă de lângă pat.

„Ştiu, să trăiţi !“ şi se gândi: cum să nu ştiu, păcatele mele: nu am stat cu dom' locotenent în cvartir la părinţii ei.. asta e dragostea lui... e moldoveanca... de câte ori n'am adus-o, noaptea, călări, până 'n satul nostru... şi adause măsuţa: „logodnica lu' dom' locotenent, s'trăiţi !“

„Ai putea să-i dai de veste, camarade ?“

„Cum să nu !...“ şi-i încolţi prin minte putinţa de a face o ultimă bucurie ofiterului lui. „Cum să nu! Mă duc călare... şi la un ceas, cel mult două după miezul nopţii sunt aci cu dumneaei!... şade la oraş... la şcoală...“

„Du-te, băete, şi ad-o !“

Pascu n'a mai stat pe gânduri: s'a dus galop. Abia când a zărit de departe gardul şi grădiniţa şcoalei, s'a gândit că nu poate să i-o spună duduchii, aşa, dintr'odată.. S'a oprit să răsufle, şi-a îndesat chipiul pe ceafă, şi-a luat inima 'n dinţi şi a intrat. „Duduia 'l aştepta, ca de obicei. I-a dat bună seara, i-a ajutat să încalece, — şi fără o vorbă porniră la drum...

S'apropriau... Se zăria în fund malul Nistrului, streşuit de sălcii plângătoare şi de pădurea de lângă râpă. Şi nu s'auzea decât lovitul de copită în pietrişul proaspăt risipit pe drum.

„Ce-o fi făcând oare dom' locotenent ?... Mai trăeşte ?...“ Pascu îşi muşca buzele. Să i-o spue, sau să nu i-o spuie ?... Poate că e mai bine să nu i-o spuie el... — şi se gândi cu groază la clipa aceia... oh,... când o să-i revadă... când o să cadă zdrobită lângă trupul lui, plângând, rupându-şi părul şi hainele de durere, sărutând cu evlavie ochii şi gura lui dom' locotenent... Pascu ştie că s'au iubit cu adevărat... Ridică ochii, iar pe furiş: „duduia“ călăria, tăcută cu gândul aiurea, poate chiar la dom' locotenent...

Să i-o spuie? să nu-i spuie ce o aşteaptă?

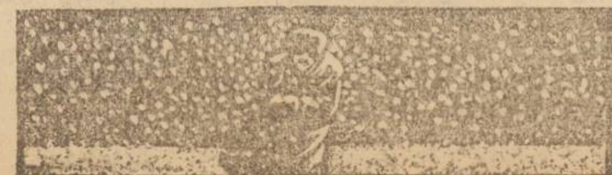
Pascu oftă adânc, — se gândi o clipă acasă la el, apoi acasă la dom' locotenent şi strivi două lacrimi mari şi amare.

„Tot ai să-mi spui cevà, Pascule !“ Se întoarse blândă Ada, — „spune-mi... văd că ai să-mi spui cevà... haide“.

Pascu se codi. Clătină din cap şi-şi duse mâna la gură ca şi cum ar fi vrut să oprească durerea ce stă să se reverse, gâfâia... Târziu, răspunse, având grijă să rămâie în urmă şi să-şi ascundă faţa.

„Nimic duducă... Mă gândeam la lună... pe vremea asta de toamnă... că e noapte prea frumoasă... şi... şi... cine ştie ce ne-aşteaptă, duducă!...

GEORGE SILVIU

LITERATURA STRĂINĂ

Literatura franceză

Primăvară

(Din Albert Samain)

S'a stins şi deznădejdea, şi-ai chinului fiori.
Pământului ţesut-a nădejdea nouă haină
Şi rodnicele-i coapse, trudite ca de o taină,
Se redeschid, vrăjite de-un nou extaz de flori.

E vremea, şi chemarea femeei astăseară
A răsunat, trufaşă, de-un gând: Creaţiune!
A dorului stea iat'o, sublimă viziune,
Pe cerul primăverei iar vine să răsară.

Iar cerul dimineţei roşeşte, cum e gol,
Verdeaţa izbucneşte pe ramuri verzi, cu graţii,
Şi veşnica viaţă înneacă iar, din spaţii,
In râuri de parfumuri, al inimei pristol.

Divina primăvară sub ramuri se strecoară
In nuda ei candoare, scăldată 'n tânăr soare,
Şi-al clopotelor cântec prin mirosul de floare
De-o sfântă bucurie coprinsul l-înfioară.

De farmec, orice suflet s'avântă iar în zbor
Şi lumea, îmbătată de o vagă mângâere,
Ar vrea să 'nnece încă o zi a ei durere
In patima nestinsă de dragoste, de dor.

Iubire! 'nfiorare de rochii şi voalete!
Lumină din ochi limpezi şi dornici, de femei!
Iubire! vis de vrajă şi muzică de zei
Şi fluturi ce se 'mbată pe sâni de violete...

Const. Z. Buzdugan.

Literatura maghiară

Omul

Ca omul mai de râs nimica nu-i,
Şi totuşi, mare e trufia lui!
Batjocoreşte lumea cu dispreţ
Şi veşnic poartă nasul sus, semeţ,
De crezi că vrea să şi-l înfigă 'n soare...
Om mândru, care ţi-e mândria oare?

Mai scurt de-o clipă poate fi ceva?
Sărman prieten, doar vieaţa ta.
Vin anii-aduşi de vânt şi vântu-i mână,
Ţii scutecul din leagăn într'o mână
Şi 'ntr'alta giulgiul de înmormântare...
Om mândru, care ţi-e mândria oare?

Şi ce-o să faci în clipa trecătoare?
Să cucereşti împărăţii, popoare?
Numai fricoşii ţi-se pleacă ţie
Şi crezi că 'n jugul lor găseşti mândrie?
Dar asta e ruşinea cea mai mare!...
Om mândru, care ţi-e mândria oare?

Şi ce folos de glorie pe pământ?
O'ngropi cu tine-odată în mormânt
Sau pân' la groapa neagră te petrece,
Ca să-ţi păzească-un timp ţărâna rece,
Şi-apoi de foame şi de sete moare...
Om mândru, care ţi-e mândria oare?

Rămâne gloria-ţi? Dar unde, cum?
Chiar neamul tău va fi odată scrum.
Sub apă ţara ta a fost cândva,
Şi iarăşi poate se va scufunda,
Iar tot pământul în nimic dispare...
Om mândru, care ţi-e mândria oare?...

Trad. de George A. Petre

LITERATURA SCANDINAVĂ

NĂLUCIRI

de August Strindberg

Intr'una din seri, soţul vine acasă cu un caiet de note şi zice soţiei sale: „După masă vom cânta *quatre mains*".

„Ai ceva nou?" întrebă femeia.

„Am cumpărat Romeo şi Julieta. O mai ştii?"

„Da, desigur c'o mai ştiu", răspunde femeia, dar nu ştiu ori am văzut-o vreodată reprezentată".

„Oh, e o splendoare! Mă gândesc la bucata asta ca la un vis din tinereţe, dar n'am auzit-o de cât o singură dată, şi asta acum douăzeci de ani.

După masă, după ce au fost duşi copiii la culcare şi s'a făcut tăcere în casă, soţul aprinse lumina pe pianină.

„Asta-i cea mai frumoasă compoziţie a lui Gounod", zice el, „şi nu cred să fie tocmai grea".

Soţia preia ca de obicei, prima voce şi aşa încep. *D-dur*, măsura intreagă, *Allegro giusto.*

„Aşa-i că-i frumos?" zice soţul, după încheerea ouverturei.

„Oh, da", admite soţia, deşi cam în silă.

„Să luăm acum *Marcial-ul*", zice bărbatul, „asta-i ceva extrafin. Imi amintesc de corurile măreţe de la teatrul regal, din vremea când trăia încă Söderman".

Marşul începe.

„Ei, nu-i minunat?" zice bărbatul triumfător, de par'că ar fi descoperit el „Romeo şi Julieta".

„Eu găsesc că sună ca o muzică de alămuri", răspunde soţia.

Onoarea şi bunul gust al bărbatului sunt în joc, şi caută aria lunei din actul al patrulea. După multă căutare dă de o arie pentru sopran, care-i probabil cea adevărată.

Şi începe din nou: Tram-tram-tram-tram-tram, aşa sună în bas, care-i foarte uşor.

„Ştii ceva", opiniază femeia la sfârşit, „muzica asta e foarte mediocră".

Soţul e complect descurajat şi admite că sună ca o orgă de cameră.

„Exact aşa găseam şi eu tot timpul", mărturiseşte femeia.

„Găsesc şi eu că sună stătut. Inchipui-ţi ce repede se poate demoda Gounod", observă el, foarte încet. „Vrei să cânţi mai departe? Să reluăm cavatina şi terzetul; îmi reamintesc cu deosebire de d-na Michaele, care era dumnezeească".

Când sfârşiră, soţul era în adevăr dezolat şi puse deoparte caetul, de par'că ar fi vrut să închidă uşa în urma trecutului.

„Nu vrei să bem un pahar de bere?" Se aşezară amândoi la masă şi beau un pahar de bere.

„Cu toate aceste e curios", începe soţul, n'aş fi crezut c'am îmbătrânit atât, căci am îmbărânit în adevăr, pe întrecute, cu „Romeo şi Julieta". Inchipui-ţi, sunt douăzeci de ani de când am auzit pentru prima dată opera asta. Numai ce intrasem în liceu, aveam prieteni şi viitorul îmi sta înainte, luminos şi surâzător. După puţin timp începui să fac paradă cu un barbişon mijind cu şapca de student şi în deosebi îmi vine înainte seara când Fritz, Philip şi eu am mers la operă. Cu câţiva ani în urmă făcurăm cunoştinţă cu „Faust" şi astfel am devenit noi admiratori ai lui Gounod. Cu toate acestea însă „Romeo şi Julieta" întrecu aşteptările noastre şi am fost cu desăvârşire transportaţi de această muzică. Şi acum prietenii mei sunt morţi amândoi. Fritz, care ajunsese la cele mai înalte situaţii, muri secretar, Philip student în medicină şi eu care am vrut să ajung consilier de stat, a trebuit să mă mulţumesc în cele din urmă să fiu auditor de regiment. Cum au trecut anii, fără să băgăm de seamă! Vedeam e drept, că slăbiciunile din jurul ochilor devin mai pronunţate şi că părul a încărunţit la tâmple, dar că suntem atât de departe pe drumul cimitirului, asta n'am crezut-o".

„Da, amicul meu, am îmbătrânit, asta o poţi vedea după copiii noştri. Şi după mine o vezi, cu toate că păstrezi tăcere despre asta..."

„Ah, cum poţi să spui aşa ceva!"

„O ştiu asta prea bine, dragul meu", urmă femeia cu un ton melanciloc, „ştiu că încep să deviu urâtă, că părul mi se răreşte şi că în curâd voi fi silită să las să mi se scoată dinţii".

„Dar gândeşte-te, însă, că acum nimic nu-i durabil", întrerupsese, soţul. „Se pare că în ziua de azi merge mult mai repede cu îmbătrânirea ca înainte. In casa tatălui meu se cânta încă Heyden şi Mozart, cu toate că ei erau morţi, cu mult înainte de naşterea lui. Şi acum — acum Gounod e deja bătrân! E dezolant să-ţi întâlneşti idealul tinereţii în felul acesta! Şi ce înfiorător e să simţi c'ai îmbătrânit!"

Se ridică şi se aşează iar la pianină; ia caetul de note şi răsfoeşte într'însul, de par'că ar căuta într'un săltar de birou amintiri din tinereţe. Ochii lui privesc ţintă notele negre, cari par că's niste păsărele mici ce se urcă şi se coboară pe sârme de telegraf, şi el caută să asculte în ele acorduri primăvăratece, ademeamoroase, totuşi avântate din zilele trandafirii ale celei dintâi iubiri. Dar totui i se înfăţişează asa de străin, de par'că amintirea din vremea tinereţei în floare, ar fi fost acoperită de burueni. Dar aşa e; coardele sunt colbuite, placa de armonie s'a uscat, pâsla e uzată.

Un oftat răsună prin odae, greu ca dintr'un piept găunos, şi apoi se face tăcere deplină.

Deodată, se aude glasul soţului:

„Cu toate acestea e ciudat, că deliciosul prolog nu se află în partitura asta. Era, pe cât îmi aduc bine aminte, un prolog cu acompaniament de harpe şi un cor care suna aşa".

Fredonează melodii domoale, care unduesc într'una ca o gârlă dintr'o prăpastie; un ton naşte pe celalt, faţa i se limpezeşte, gura surâde, sbârciturile se netezesc şi mânele cad pe clape care redau, puternice, tinereşti şi desmierdătoare, tonurile dumnezeeşti, şi cu vocea puternic-răsunătoare cântă partea basului.

Soţia s'a trezit din gândurile ei melancolice, ascultă cu ochii lăcrămânzi şi întreabă uimită:

„Ce e asta?"

„Romeo şi Julieta! Romeo şi Julieta noastră!"

Şi el sare de pe scaun şi pune caetul de note în faţa soţiei sale uimite.

„Vezi! asta era Romeo şi Julieta moşilor şi mătuşelor noastre, asta era... ia citeşte... Bellini! Oh, va să zică nu suntem încă bătrâni!"

Femeea se uită la părul des, încă strălucitor, al bărbatului ei abia de treizeci de ani, la fruntea lui netedă şi ochiul lui de foc. Şi zice radioasă de bucurie: „Da, arăţi aproape ca unu de douăzeci şi cinci de ani".

„Şi tu? Tu arăţi ca o fetiţă tânără. Cum ne-am lăsat aşa prostiţi de bătrânul Bellini! Eu m'am gândit numai de cât că n'are coherenţă logică".

„Nu, dragă prietene, eu m'am gândit întâi la asta".

„Probabil, fiindcă tu eşti mai tânără de cât mine".

„Nu, tu..."

Şi aşa şed acum, soţ şi soţie, certându-se, glumind, care dintre ei e mai bătrân, întocmai ca doi copii, şi se miră cum de au putut descoperi înainte sbârcituri şi păr alb, când nu sunt.

trad. AL. TERZIMAN

Literatura rusă şi arta dramatică evreească

Leonid Andreev şi trupa din Vilna

— Două piese: Cel care primeşte palmele şi Zilele vieţii noastre —

Trupa din Vilna — care joacă alternativ drame subtile din literatura evreiască şi rusă — ne dă acum o a doua piesă a zbuciumului dramaturg Leonid Andreev. Primul poem al acestui scriitor: *„Cel ce primeşte palmele"*, pe care ni-a reprezentat-o ansamblul Wilenski, aparţine ultimelor lucrări ale tragicului geniu care s'a stins în zilele războiului.

E interesant cum Andreev a putut să se desprindă de realismul rusesc ce stăpânia pe atunci — realism îmbibat de suferinţă şi pricinuitor de suferinţă — şi să se refugieze în simbolismul cu desăvârşire abstract, transplantând acţiunea pe terenul cel mai cosmopolit (prin caleidoscopul de culori) cum este circul, adică acolo unde descătuşarea de toate „convenţiile" sociale şi sufleteşti îţi schimbă obrazul într'o mască.

Or, pentrucă viaţa rusească în acea epocă era aşa de înspăimântătoare pentru Andreev, acest lucru îl constrânse pe poet să debarce în universalizmul pur îndreptându-se spre noi numai cu graiul sufletului care părea despărţit de trup.

„Cel care primeşte palmele" nu este însă expresia spiritului rusesc celui nou, izbucnit din haosul revoluţiei, cum ar fi, de pildă, poemele lui Alexandru Block, cântate pe „harfa barbară" a sciţilor, cari sânt într'un permanent atac îndrăzneţ şi într'o apărare disperată. Această piesă ne arată refugiul sufletesc al duhului vechiu, al artiştilor şi scriitorilor — într'un cuvânt al intelectualilor ruşi — pe cât de liberali, pe atâta de burgheji, cari, „ciufuliţi" de furtuna socială şi şoptind livizi: „Rusia e pierdută", au încercat să-şi tămăduiască rănile rostind psalmi metafizico-religioşi sau ieremiade străbătute de pesimismul cel etern.

In acest poem dramatic, — ca în scrierile tuturor poeţilor ruşi, rămaşi ostili spiritului sciţilor răsculaţi pe intinderea sfintei lor Rusii, conţinutul este de aceiaşi natură romantico-idealistă, cum s'a oglindit în întreaga literatură rusă dinainte de război. Accentele ei patetice au devenit doar mai ridicate, cu deosebire la Leonid Andreev.

Nu e de mirare că *„Cel ce primeşte palmele"* a fost tălmăcit şi tâlcuit în Europa burgheză nu numai ca simbolul idealizmului în veşnica lui luptă zadarnică cu grotescul, ci şi ca o alegorie a actualei Rusii însăşi.

Dar, dacă conţinutul adineauri-amintitei piese ne convinge iarăşi că Andreev, ca de altminteri cea mai mare parte a scriitorilor ruşi vechi, n'a putut în fond să se zmulgă din psihologia specifică intelectualului rus dinainte de război, — forma poemului *„Cel care primeşte palmele"* are din grotescul caracteristic acelui modernism ce-a luat naştere abia după război.

Trupa din Vilna — care, graţie pieselor lui Ş. An-Sky: *„Dybuck"* şi *„Zi şi noapte"*, a părăsit în bună parte terenul realizmului impresionist şi s'a ridicat spre accentele modernisto-simbolice — a găsit în *„Cel ce primeşte palmele"* încă o treaptă pe scara acestui nou gen către care tinde în ultimii ani ai ascensiunii ei. E de regretat că atât acest poem cât şi felu-i de interpretare n'au fost înţelese de publicul nostru. Ansamblul din Vilna se înapoiază de aceea mereu spre repertoriul lui realist de odinioară, neîndrăznind să aducă noui opere din genul sus-pomenit şi salvându-se din când în când şi cu comedii pe cari prea puţin le deosibeşte de farsă. Datorită acestei „manevrări" avem înaintea noastră încă o dramă a lui Andreev: „Zilele vieţii noastre".

Cu 15 ani în urmă, această dramă a fost reprezentată în Rusia pentru prima oară. Spectacolul face, aşa dar, parte din şcoala realisto-impresionistă.

Intrebuinţând limbagiul bătrânului student Onofrei — unul din personagiile „Zilelor vieţii noastre" — *realitate şi nu beletristică* ne înfăţişează Andreev de data aceasta.

Sântem obişnuiţi să vedem pe Andreev evocându-ni-l pe Dostoievski ori de câte ori dânsul se dedă sondării adâncurilor sufleteşti.

Cu atât mai mult ni-l recheamă pe marele Sincer, aci, în aceste fâşii de viaţă grozave prin simplitatea şi nemeşteşugirea lor şi pe cari le presară încă o bură de poezie a clopotelor din Moscova pravoslavnică de odinioară.

Acest lirizm şi ţârcovnicesc şi tineresc al chefului pe iarba verde din primul act, devine un adevărat misticism în celelalte acte, când Andreev găseşte accentele mari ale lui Dostoievski realistul, faţă de cei „umiliţi şi ofensaţi".

Deşi Andreev intră în profunzimea mizeriei trupeşti umane — sărăcia cinovnicească, a ofiţerimii şi a studenţilor: o văduvă de colonel care'şi vinde fata; o fată care, de frica mamei şi a foametei, se prostituează, în timp ce simte o dragoste nemărginită pentru alesul ei — totuşi întreaga piesă are ritmul şi într'aripare a unui psalm prin care sufletul, din adâncuri, strigă către Cer. *) Şi fata Olga, — care (la fel cu eroinele unui alt mare cântăreţ al Foamei: Knut Hamsun) îşi pierde din când în când numele ei prozaic, şi capătă unul turnat din sunete pline de drăgălăşenie şi fantezie: *Ol-Ol* — e o mărturie a neatârnării sufletului faţă de corp, „autonomie" sfâşietoare prin care fata, martirizată, desleagă tragedia ei şi a dramei „Zilele vieţii noastre".

Toate nuanţările acestea trupa din Vilna ştie să le scoată la iveală, să le facă să vibreze, mlădiându-le şi gradându-le spre izbucniri vijelioase dela „suspinele lungi din violinele toamnei".

Jocul acestei trupe constă de aceea în făurirea atmosferei, a acelui *Stimmung* pentru a cărui creare arta lui Stanislavski le-a slujit drept şcoală şi pildă.

Deşi impresia este totdeauna cea înaltă de ansamblu, totuşi trebue să menţionăm aparte jocul distins al câtorva din ultima piesă.

Interpretarea pe care d-na *Lares* o dă rolului văduvei şi mamei ce-şi vinde fata, e aşa de profund uman, încât îi ierţi acesteia vina cea mare în vederea păcatelor ei mărunte (jânduirea după şocolată şi după o „cherchelire") pe cari artista le reliefează în marele ei talent de cizelatoare până la miniaturizm.

D-ra *Orleska* — al cărei talent liric izbucneşte mai melodios în momentele vijelioase, amintind cântarea puternic consternantă a privighetorii în toiul furtunei — după ce ni-a redat sever şi clasic în sfera misticizmului evreesc din „Dibuk" tragedia cu care sufletul desnădăjduit se înfige în corp, de astădată (în „Zilele vieţii noastre") în chip realist ni-a arătat supuşenia creştină a corpului care dă slobozenie sufletului să-şi trăiască viaţa *lui* în timp ce el şi-o trăeşte pe a *sa*.

Cântecul „Zilele vieţii noastre" a fost nu numai mişcător cântat dar şi *subliniat* prin joc de scenă, de d-ra *Ana Braz.*

Studentul care caută „o familie liniştită" a fost jucat de d. *L. Kadison*, minunatul actor al tonurilor pitoreşti, vecinic scăldate într'un sentimentalizm care-şi soarbe seva din dragostea de oameni: o împletire de duioşie şi umor. E în ansamblul acesta, unul din cele mai trainici întocmitori de atmosferă.

Alexandru Stein — care duce cultul Verbului şi al eurytmiei spre înaltele trepte unde piesele devin poeme, — evocând şcoala celor doi mari Alexandri: Strackosch şi Moissi, şi comunicându-ne în creaţiunile din „Dybuck", „Zi şi noapte" şi „Cel care primeşte palmele" poezia *conţinutului*, odată cu vibrările cuvântului liric evreesc — joacă grav şi resemnat pe studentul Gluhovţev, ca toate rolurile realiste în cari ni-a dat prilejul să-l vedem.

D-l *Kamen* urmăreşte în doctorul colonel pe Andreev nu numai din *această* dramă. Cu „cheresteaua" osoasă a bustului său, cu figura unghiulară, cu genunchii îndoiţi şi lipiţi unul de altul, cu mustăţile în frigare, ne creează adevărat mască a unuia din tipurile mefistofelice ale autorului „Anatemei".

Şi d. *I. Bulov*, în ofiţerul provincial, confirmă cu vigurozitatea lui — ca în fiecare creaţiune nouă în care-l vedem — pe variatul plăzmuitor de tipuri; un actor de-o sinceritate exuberantă, clocotitoare, plin de acea intuiţie mulţămită căreia, de bună samă, ne inundă de amănunte, — subtile trăsături omeneşti, conţinătoare de adevăr dar pe cari le uităm şi numai îmbelşugata memorie a artistului le recheamă în aducerea noastră aminte; iar noi ne bucurăm de ele, ca de nişte surprize. El este, în această trupă, cel mai credincios discipol al tradiţionalei şcoli teatrale ruseşti, al cărui realism este în aceeaş vreme simbolizm.

Şi fiindcă e vorba de aceste două curente — realism şi simbolism — cari în ansamblul Wilenski se împletesc, ar fi de dorit ca direcţia trupei să reia pe *„Cel ce primeşte palmele"*; şi, alternând această piesă cu *Zilele vieţii noastre"*, s'ar arăta scara evolutivă a trupei din Vilna dela cel mai strict naturalism spre poezia modernistă şi anume spre poemul dramatic, care este una din ultimele ei dobândiri.

I. STERNBERG

*) Deaceea numele dramei nu'şi are obârşia şi nu se propteşte pe acţiune, ci pe un cântec ce-i slujeşte drept *leit-motiv*

Umorul englezesc

Unicul pe pământ

— „Toată lumea", zicea un quaker bătrân către soţia lui, „toată lumea este ciudată, în afară de noi amândoi — dar şi tu chiar eşti cam ciudată!"

Un răspuns plouat

Poetul Coleridge (1772—1834) nu era tocmai un călăreţ desăvârşit. Intr'o zi, trecând călare pe stradă, un glumeţ îl întrebă în batjocură:

— „Ştii", domnule „ce s'a întâmplat lui Balaam?"

— „Acelaş lucru ce mi s'a întâmplat şi mie", răspunse poetul, „un măgar a stat de vorbă cu el!"

La ce poate sluji profesiunea de autor

Vorbind într'o zi de calitatea de autor, actorul Colman zise: „Profesiunea de autor este ca un baston frumos de plimbare, dar care nu poate sluji drept cârjă."

O recenziune în trei cuvinte

Criticul Theodor Hook, fiind la masă cu autorul unei cărţi intitulată „Trei cuvinte unui beţiv", fu rugat să dea o recenziune asupra ei.

— „O scumpul meu, este foarte uşor, iacă-o în trei cuvinte: „Dă sticla încoa!"

Definiţia semnului întrebării „?"

Poetul didactic Alexandru Pope (1688—1744), care era mic şi cocoşat, luând în batjocură pe un tânăr ignorant, îl întrebă:

— „Dar ştii măcar, ce este un semn de întrebare?

— „Ba da", domnule, răspunse tânărul, „este o cocoaşă care pune întrebări".

Profesorul Thorold Rogers cerând cu multă insistenţă votul unui alegător, primi ca răspuns:

— „Dar mai bine aş da diavolului votul meu".

— „Foarte bine, domnul meu, foarte bine", răspunse candidatul resemnat, „dar dacă din întâmplare prietenul d-tale nu va veni la vot, pot să sper că mă vei alege pe mine?"

Pentru ce nu se dă îndărăt o carte împrumutată?

Un bibliofil, care din bunătate de inimă împrumuta prietenilor lui cărţi, se plângea unui prieten mai intim de greutăţile ce întâmpină ca să capete înapoi cărţile împrumutate.

— „Pentru că", răspunse mângâindu-l intimul, „prietenii găsesc că e mai uşor să reţie cărţile de cât să reţie conţinutul lor."

Mihail Roşu

Lupul, Vulpea și Câinele

Lupu 'nfometat din fire
Și cu Vulpea nas-subțire,
Slabi la trup, lihniți de foame
Și cu păr zbârlit pe coame,
Se 'ntâlniră cu un Câine,
Gras de carne și de pâine,
Ce purta la gât legată
Zgardă de alamă, lată.

Iară Câinele măreț
Zise către Lup semeț:

— „Tu te lauzi totdeauna că ai colți și ghiare mari,
Iepuri prinzi și miei și capre cu 'nlesnire, și pe cari

Ii mănânci cu blăni cu tot
Și nici te cunoști pe bot.
Unde 'ți-e grăsimea deci?
Triste zile mai petreci!

Iar tu, Vulpe, ce te lauzi că ai coada cât un târn

Și că n'ai ca neamul meu
Nasul cârn,
Că 'ți văd burta scofâlcită
Și mereu
Nasul ți-l îndrepți în vânt;
Iar din limba'ți argăsită
Plescăi fără de cuvânt.
Ce vă țineți așa mândru și răioși?
Ce sunteți gălăgioși
Și urlați mereu de foame?
— Ce mai poame!

— „Ce tot clănțăni, mă, potae!
Zise Lupul, plin de ură.

Noi nu stăm legați ca tine într'un colț de bătătură
Și nici nu mâncăm bătae.
Ne hrănim pe apucate, dară singuri, cum dă Domnul
Și urlăm când ne e pofta, și dormim când ne e somnul...
— „Pe când tu, mai zise Vulpea, nu faci nici măcar doi pași
Făr' să tremuri...
Câini sunteți voi? Niște lași!

Și mă rog aș vrea să'mi spui tu ce *talent* ai de te 'ngrași
Și-apoi, basta!"

— „Hm! răspunse el în șoaptă. Pe când voi urlați de foame
Eu mă *gudur*, asta-i asta!

N. M. Nigrim

Spovedanie veselă

O tristeță exasperată mă îmbie la spovedanie. Mă tem să nu jignesc ascuțitul simț sintactic al câtorva tâmpiți grăsuni și oacheși, cari se bâlbâe în stihuri.

Dar, tu Mami-Lu, nu pricepi și datina ta aristocrată iartă mâhnirea îndrăcită a insului care nu poate tăcea și se poticnește de stângăcia unei limbi, în stare de pruncie.

Bag de seamă însă că lunec spre polemică în loc să mă spovedesc.

Are puțină însemnătate anecdota în sine, searbădă și fără subînțeles. Dealtminteri noi nu căutăm decât să ne ucidem solitudinea veșnică. Remușcările ne chinuie și...

O, da să nu-ți mai pomenesc de remușcări, ca să nu purceadă să-ți sbârnâie nervii și durerea vașnică a frumuseței tale putrede de viciu.

Știi, cum s'a întâmplat?... Mi se pare că ți-am mai povestit și mi-i teamă să nu-ți repet aceiaș nerozie, ca povestașii din saloane și scriitorii naționali, bolnavi de aceiaș meteahnă. (Dacă ghiciți cumva, telepatic convorbirea, nu mă învinovățiți de trădare, confrați români din toate cenaclurile, căci nu sunt decât un biet cititor, care-și mâsgălește doar copertele cărților cu desene stupide)...

De mult și departe. Flămânziam visând, nu știu ce dracu anume, din neputința înnăscută de a mă potrivi împrejurărilor cari, mi-ar fi înălțat repede găunoșia.

Se ivise în Capitala acelei țări o prințesă cu ochi de sfântă și gură de „pieuvre". De mult căzuseră numele lungi cu particule de nobleță, câștigate cu bani sau omoruri, numite în limbaj cavaleresc: vitejii. Nouii îmbogățiți, călări pe măgar, precum se spune, neputând să invie titlurile țineau să se frece măcar de acei cărora li-au răpit. Pahidermele își freacă și dânsele osânza de garduri, puismuindu-le poate soarta. S'a găsit dar un brânzar — nu știu precis ce era — zis pe limba lui altfel și în limba țării, câteodată Ștefan, care s'a îndrăgostit de prințesă. Am cunoscut-o și eu (par hazard) printr'un prieten bolnav de nervi. — Cei bolnavi de nervi au găsit deapururea sprijin în vulgaritatea mea veselă, de măscărici. — N'aveam nici un gând rău când am cunoscut-o și nu-mi închipuiam că atenția cuiva ar binevoi să se plece asupra urâțenei mele, monstruoase. S'a nimerit precum n'am cugetat. M'am împrietenit cu dânsa. Locuia într'un hotel mare și luxos, precum nu ți-l poate descrie graiul meu neîndemânatec. Nu-mi închimuiam că o prietenie nevinovată poate ațâța mânia unui puternic. Bogăția îndrăgostită deveni geloasă, cuvânt care, în glosarul meu monacal nu există. A pus iscoade să mă iscodească și supraveghetori să-mi vegheze pașii. Tu nu știi, de câtă bunătate e însuflețită milostenia chiabură de viță sfântă și aleasă!

Am remarcat supravegherea și ciudos precum's m'am apucat să-i fac mai mult în ciudă. Nu-ți închipui ce plăcut e să mânii fudulia urcată pe sacii cu bani?

Procedam încet, ușure, cum atingi o ciorchină de strugure ca să nu-i ștergi bruma. S'a bolnăvit suferind subțire ascuns de acea îngânare neliniștitoare și desnădjduită, care tremură în tot trupul și se prelungește nepipăită în suflet...

Mai departe nu-ți povestesc, pentru că te ai mâhnit și s'ar putea ca ochii tăi prefăcuți în lacrimi să se scurgă. N'ai mai avea farmec. Și apoi, nu vreau să mă socotești ticăloșit până în rărunchi. Părerea ta despre mine ar fi atunci, numai o tangentă îndepărtată de ceiace sunt eu. Mami-Lu, dacă l-aș fi cunoscut pe acel bărbat bogat, prietenul prințesei, poate că l-aș fi iubit. Se zice că era isteț și că suferia, deși e de necrezut ca un negustor să sufere.

ION CĂLUGĂRU

Un gânditor rus: Leon Șestov

de **B. Fundoianu**

III

Leon Șestov nu e cel dintâi gânditor pe care ni-l trimite Rusia. Vreme de-un secol Rusia a exportat în Europa numai mari romanicieri, e drept, dar nu ținem la vechile clasificări și nu credem că genurile au limite în ceea ce privește conținutul lor; Filozofia lui Nietzche se poate exprima într'un poem ca Zaratusthra și arta se poate exprima într'un dialog al lui Platon, într'un aforism al lui Schopenhauer. Printre marii romancieri ruși, au fost și mari gânditori; gândirea de stepă, cam naivă, a lui Tolstoi, a neliniștit o vreme Europa; aceia a lui Dostoiewsky a făcut generații de discipoli și toată lumea e de acord că poate fi socotită ca una ce a premers lui Nietzche. Șestov e însă cel dintâi rus care vorbește Europei deadreptul în forma eseului fără să-și ascundă gândirea sub măștile altor personaje, și ceeace l-ar revolta pe Șestov, e că în mintea noastră complectează foarte bine, un loc rămas deșert în panoul Rusiei pe care-o cunoșteam de atâta vreme din alții.

Șestov protestează vehement când i se spune că Nietsche e german; un mare scriitor iese din „spiritul universal al vremei lui"! Și totuși Șestov e rus, cum sunt mai toți contemporanii cari au reușit să scape de spiritul vremii: Gogol, Dostoiewsky, Tolstoi. E un ferment mistic, oriental, în această inteligență slavă, care face așa de ciudată fizionomia Rusiei de-o sută de ani încoace. Geograficește Rusia face parte din Europa; psihologicește Rusia face parte din Europa; psihologicește însă, fostul imperiu stă cu amândouă picioarele în Asia, de-acolo de-unde au venit toate miturile, toate credințele, toate revelațiile, toate bibliile — jumătate aproape din singura mare civilizație *europeană*, acea greacă.

Luxen Oriente amintește Șestov: lumina a venit din biblie; dar neamurile Europei, din alt aluat biologic ca cel al Asiei, n'ar fi putut-o primi dacă nu se întâmpla fenomenul pe care-l deplânge Șestov, acel al înfrățirii bibliei cu filozofia greacă, începută de Philon-Iudeul, în Alexandria. Ca lumina Bibliei să poată intra victorioasă în Europa, trebue să se supuie principiului pe care se străduiseră să-l câștige și Aristot și Platon și stoicii: rațiunea. De-atunci, avem o biblie falșificată, împotriva căreia se ridică din secol în secol, marii mistici. Chiar Nietzsche, (susține Șestov) războind împotriva lui Isus, n'a luptat decât împotriva rațiunei care, amestecând în evanghelii pe zeul lui Socrat cu acel al bibliei, a făcut pe Dumnezeu sinonim cu Binele și pe Isus cu Socrat. Binele și Răul nu sunt creațiuni divine; sunt opere ale aceleiași rațiuni care-și închipuie că, hotărînd singură ceiace îi e plăcut Dumnezeului — îl va câștiga prin această faptă murdărită cu orgoliul omului. Binele și Răul sunt lucruri „omenești, prea omenești", cu o hotărîtă valoare practică; dar ce legătură are Dumnezeu cu ceiace este necesar ființărei noastre colective și ce prezumție stupidă aceia a omului, de a-l pune pe dumnezeul lui să judece, să cântărească și să împartă, după o tablă de valori întocmit de dânsul.

Să nu confundăm deci scepticismul pentru știință al Europei, de câteva decenii încoace, cu scepticismul rusesc și mistic al lui Șestov. Și Renan și Șestov urăsc „oribila manie a certitudinei". Renan urăște însă certitudinea credinței și Șestov, certitudinea $2 \times 2 = 4$. Trebuie să fii bine înarmat cu o certitudine ca să poți porni la drum să dărâmi „evidențele" celeilalte. Renan, sau Gaumont, sau Poincaré de-o pildă, n'au crezut niciodată (și încă...) în „adevărurile" științei, pe care le știau trecătoare; dar asta tocmai fiindcă aveau încredere în știință; scepticismul științific e cel mai frumos omagiu adus, prin știință, rațiunei. Montaigne merge puțin mai departe cu întrebarea lui: *Que scai-je?* dar e, în îndoiala lui, ceva liniștitor și cuminte, o îngenunchiere, în ultima analiză, în fața rațiunei, o voluptate de a judeca și de-a se îndoi, o fericire în actul de-a gândi. De-aceia avea dreptate Sainte-Beuve, că în fiecare din noi se află un Montaigne. Convorbirea lui Pascal cu d. de Saci, dovedește că se afla un Montaigne chiar și'n Pascal. Se află oare în fiecare din noi un Pascal?

Nimeni n'a dus mai departe totuș scepticismul, decât misticii Pascal, Dostoiewsky, Șestov. Ei au îndrăznit să arunce catapultul în chiar fortăreața de unde plecau erorile și să descopere viciul fundamental: rațiunea. Nu există adevăr; rațiunea noastră nu ne poate procura niciodată mijlocul de-a distinge între adevăr și eroare; rațiunea însăși e un lucru creat de oameni, supus erorii iată ce-ar fi putut să recolteze scepticismul lui Pascal. Dar de-aici încolo, se vede limpede că Pascal, Șestov și mai toți misticii, nu urăsc „oribila manie a certitudinei" și, dacă dărâmă rațiunea și știința e tocmai pentrucă, vaci sterpe, n'au reușit să procure o singură certitudine suficientă, fundamentală, de care aveau o profundă nevoie, după care alergau. Rațiunea singură ar putea crea certitudini; rațiunea nu e vrednică să ni le dea — până aici meditează scepticii. Rațiunea nu e vredniciă să creeze certitudini? jos rațiunea! strigă misticii și, în nevoia lor, de-a stăpâni adevărul legiferează o nouă forță capabilă să dea oracole: Bergson o numește *intuiție*, Șestov o numește *a doua viziune*.

Poincaré (un dascăl al $2 \times 2 = 4$...) spunea că instrumentele nu măsoară din lucruri decât propriile lor calități. Rațiunea nu se vede deci decât pe dânsa în lucruri: fie! Intuiția lui Bergson — a doua viziune a lui Șestov, descoperă altceva însă decât intuiție și viziune? Intuiția și viziunea doua, nu-ți cer în schimb, să pleci genunchiul: nu poruncesc; nu dau dovezi; nu dau argumente; îți lasă *voința liberă*. E singurul câștig, onorabil e drept, pe care-l află Șestov — dar la ce folos voința liberă? Aici intervine dispretul pe care-l aruncă misticii *omnitudinei*, sau conștiința comună.

Ei își bat joc că ne mulțumim cu două ori două patru, că suntem fericiți deși cunoașterea are un zid, că ne satisfac legile naturale chiar când se numesc: moarte și că am părăsit de bună voie forturi îndrăznețe pe care din antici le ocupam, numai pentru simplul motiv că rezultatele pe cari ar trebui să le cucerim sunt deocamdată dificile și imposibile. La ce folos voința liberă? se întreabă misticii. Dar noi urâm folosul, progresul, rațiunea și fericirea. Oamenii iubesc tot atât, suferința și distrugerea,— afirmă Dostoiewsky. Și dacă nu vom putea trece peste zid, ne vom cățăra totuș nesfârșit pe el, și ne vom bate joc de legile naturale cărora ne vom supune și nu vom accepta că de două ori două patru e delicios, numai pentrucă nu avem mijlocul să afirmăm că face cinci; și nu vom renunța la rezultate care ni-s necesare, numai pentru motivul că știm și suntem siguri, că nu le vom putea ajunge.

E adevărat că descoperirea „limitei cunoașterei" nu era numaidecât un prilej de bucurie pentru oameni, și omul, statornicindu-se de-o pildă în seria animală, nu trebuia numaidecât să sărbătorească acest eveniment, ca pe-un miracol; dar asta ține de intervenția amorului-propriu și dacă omul, devenit animal, se bucură că este, în loc să sufere că nu mai e zeu, asta-i o lege a psihologiei lui, care n'are nimic în clin cu afrimațiile rațiunei. Ceea ce dovedește că voința lui Pascal, a lui Șestov, nu e liberă nu e în faptul că, la capătul socotelilor logice, după dărâmarea evidențelor, găsesc o religie, un dumnezeu— e că găsesc vechea religie, vechiul Dumnezeu. Dece găsește Pascal religia catolică? Ar fi putut găsi un dumnezeu mai puțin amestecat cu lutul fanteziei mitologice, un dumnezeu mai puțin suspect față de raționaliștii cari l-au prevăzut în „ereditate" și cari pot opină că iraționaliștii aceștia n'au găsit religia cea mai facilă, mai la îndemână decât, pentrucă în fond, nu căutau un adevăr, ci o religie pur și simplu, Pascal s'ar fi putut converti la nevoie religiei lui Isaia. Dece a primit revelația creștină și nu pe cea iudee? Dece revelatia catolică și nu cea creștină? Dece revelația lui Port-Royal? Să fie oare și „actele libere" supuse „spiritului vremii"? Pascal poate fi suspectat în evaziunea lui, că a ales pentru evaziune, o anume fereastră, anume gratii, indicate de alții, de cotemporani, de Spiritul Timpului; că a sărit între limite, peste bariere puse de alții — adică, (deoarece evaziunea nu se poate concepe dintr'o cătușă în alta) „poate fi suspectat că nu a sărit, ci că *a făcut numai efortul de a sări, de-a evada*. Pascal primește catolicismul, cu toate miracolele, cu canoanele, cu teologia, cu morala, cu superstițiile lui, adică un dumnezeu cu care nu se poate vorbi în sine, interior — ci numai cu poșta, cu telefonul, cu telegraful. Șestov nu și-a ales un dumnezeu anume, nu zeu fix; Iehova, Hristos sau *Unul, al* lui Platin, e pentru dânsul acelaș zeu; din când în când, un om dăruit cu a doua vedere, îl revelează. Șestov pune infinit mai multă pudoare în religia lui, decât Pascal și calculul cu care Pascal ne convinge, i-ar repugna dacă, în fond, religia lui n'ar fi aceiași. Ah, cum ai impresia că Pascal *nu-l găsește* pe Dumnezeu, ci *în caută* — ca pe-o medicație imposibilă pentru neliniștea lui, un repaos, un pat. La dracu logica, inteligența, rațiunea, care provoacă insomnie. Un drog! o injecție cu morfină! un somn fără visuri! o religie!

B. FUNDOIANU

Din istoricul epigramei românești

N. NICOLEANU[1])

(1833–1871)

Versuri scrise pe fațada peșterii dela Dâmbovicioara

Peșteră posomorîtă,
Mare, umedă, urîtă,
Ai fi bună 'n București,
Ca să servi de pușcăric
Hoților, care sfâșie
Pieptul țării românești!

Samson Bodnărescu[2])

Draga[3])

Draga mi-e tristă. Albastra-i privire în lacrimi se stinge;
Fug în grădină: viola stropită cu rouă-i frumoasă.

Toba răsună 'n piața cetății și turme de oameni
Tropotă iute s'asculte știința ce-o are tobașul:
„Doamna din curte pierdu eri cățelul, cătați-l, voi oameni!"
Cânele află culcuș și mâncare la dânșii, nu omul.

Surâsul..

Versul frumos e asemene mândrei iubind ce-mi surîde:
Ritmul sânt ochii, ca pulsul e ritmul și suflet ideea.

Plânge iubitul...

Plânge iubitul că draga nu-i este mai credincioasă,
Dară iubita, de lacrămi ștergându-l, dulce-i vorbește:
„Singur ziseși: credința-i deșartă, ce știm ne mărește!
Vrut-am, iubite, să știu de și altul gândește ca tine!"

Să n'o asameni...

Draga de-ți lauzi să n'o asameni cu mândrele stele,
Că și asear'am văzut una căzând depe cer.

Ce-i poeziea?

Ce-i poeziea? mă 'ntrebi. Desbrac 'al tău suflet de haina
Zilnic cu dânsa deprins; sărbătorește gândind
Du-te 'n grădină, culege podoabe frumoase și mândre,
Și te gătește — atunci în al ei templu ai fost.

Raiul!...

—„Raiul, frumoasă! îl porți in ai tăi ochi; lasă-mă vecinic
Să îl privesc, să mă 'ncînt" — „Raiul?", zâmbește șiret
Ochiul plecându-și isteața copilă. — „Și crezi-o aceasta?"
—„Doară îl văd și-l admir!" „Drepți nu mai intră în el!"

— Alese 4) și publicate de

PAUL I. PAPADOPOL

1) Vezi vol.: *Nicoleanu, Stamate, Cârlovă*, editat de d. *G. Bogdan-Duică*. Minerva, București.
2) Vezi artă *„Poeziea română"* în *Critice* vol. I, de *T. Maiorescu*, cum și vol. poetului apărut la 1884.
3) Titlurile sunt date de noi.
4) Dintr'un total de 37.

Din „O mie și una de gândiri"

211

Spiritul omenesc, ca și forța noastră fizică, atinge anumite limite pe cari nu le poate depăși.

Reputația exagerată a scriitorilor străini e datorită vechimei, prestigiului și posibilităților de propagandă ale marilor popoare din cari fac parte, după cum isprăvile supraomenești ale eroilor mitologiei beneficiază de puterea legendei.

212

După cum în vorbirca curentă nu zici „Scumpul meu amic", sau „iubita mea adorată", tot așa sunt unii oameni cari, dintr'un fel de pudoare, nu scriu „patria mea", „spre binele țării", „sfântul nostru neam".

Aceasta însă nu înseamnă că sunt niște trădători.

213

Țara va începe să meargă bine numai în ziua când vom avea un guvern care să nu-și închipuie că toate câte a făcut celalt sunt numai greșeli.

Răsturnând mereu, n'ajungi decât la neant.

Taina progresului e să crezi că predescesorul tău a lucrat cât a putut mai bine — sântem plămădiți cu toții cam din acelaș aluat — și datoria ta e să faci ceva mai bine decât el. Altminteri, de ce ne sperie cuvântul „revoluție"?

214

Dela o vreme, a eșit un fel de teorie nouă a demnității omenești, o „soluționare" interesantă a conflictelor vieții:

Am dat cu pumnu 'n masă și-am eșit!

...A te supăra și-a pleca poate fi o nobilă atitudine lirică, dar în nici un caz nu este o soluție practică.

Să nu pleci niciodată dacă nu ești încredințat că vei fi chemat înapoi, cu scuze.

Iar când bați cu pumnu 'n masă, trebuie să fii sigur că pleacă celalt, nu dumneata.

215

Spiritului îi este mai ușor să progreseze decât, după ce-a progresat, să se puie la nivelul scăzut al celorlalte. E mai greu să uiți ce-ai învățat, decât să 'nveți lucruri noui.

216

Auzul contemporanilor fiind mai desvoltat decât văzul, nu este neapărat nevoie să faci ceva, căci nu vor vedea.

Mai bine spune ceeace intenționezi să faci și te vor auzi.

Și nu mai ai nevoie să faci nimic: ajunge să promiți, în veacul grăbit prin care trecem.

217

In vremea răsboiului am făcut, paradoxala constatare că a fi surd e mai mare nenorocire decât a fi orb.

Invalizii cari nu vedeau erau mai bine dispuși, mai blânzi, mai optimiști decât cei cari n'auzeau.

Senzațiile se percep cu mai multă intensitate prin ureche, decât prin ochi.

Marea văzută de departe, nu te impresionează.

Ascult-o, însă, de aproape, cu ochii închiși și vei avea în tine toată imensitatea, tot vuetul infinitului ei sbuciumat.

218

In artă nu e absolută nevoie să produci. Marea taină a succesului este să administrezi cu abilitate puținul pe care l'ai creat, întâmplător, în tinerețe.

219

Trăim în veacul sentimentalismului organizat: patriotism cu program, umanitarism cu program, dragoste cu program.

220

Cel dintâi gest pe care l'a făcut paraliticul vindecat de Isus a fost să arunce cu dispreț cârja care-l sprijinise atât amar de ani.

221

In fond, ingratitudinea nu vine din răutate: lăsăm deoparte soba, pălăria de paie și umbrela, când le-a trecut vremea. Aceasta, însă, nu înseamnă că la prima ocazie nu vom căuta să ne servim de ele!...

223

Descurajatorii au în cele mai multe cazuri, dreptate.

Dreptatea cioclului care, trecând prin fața unei biserici, unde se oficiază o cununie sau un botez, surâde amar, știind prea bine că aceste vesele serbări le va sfârși tot el, la cimitir.

Dar nici cioclul, în definitiv, nu este scopul vieții.

224

Toate sforțările omului modern trebuie să tindă la găsirea și perfecționarea conștiinței sale.

Conștiința e civilizația supremă.

E diamantul pur ce zace 'n noi și pe care trebuie să-l șlefuim neîncetat.

E filtrul magic prin care trebuie să trecem toate acțiunile noastre,— altminteri, zadarnic am eșit din caverne!

225

Nu cel ce n'a reușit în viață e un ratat, ci numai cel ce-a râvnit lucruri peste puterile sale. Cine se mulțumește să fie sergent-major toată viața, nu este un ratat. Ratat e colonelul care n'a putut s'ajungă general.

226

Am o singură superstiție: aceia de a pleca Marțea la drum: sânt sigur că voiu găsi loc în tren.

227

Neputându-ne ridica până la o credință, trăim în superstiție.

228

Literatorii de tot tineri uzează și abuzează de imagine, care e de multe ori amuzantă, dar fiind numai exterioară, nu poate constitui adevărata poezie, după cum calamburul nu înseamnă spirit.

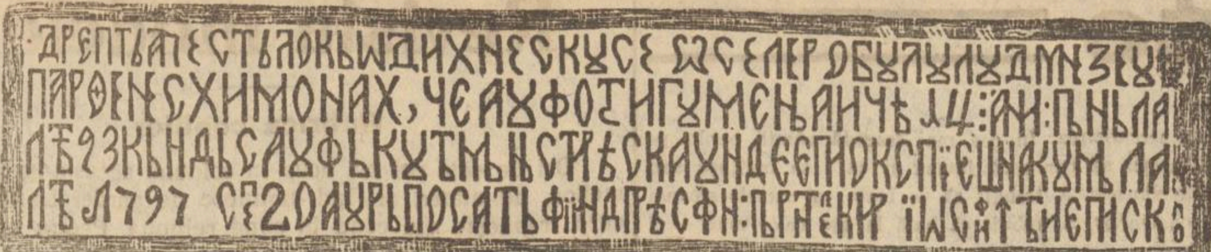
229

Obscurii poeți moderni mă neliniștesc: nu știu unde li se sfârșește geniul și unde începe farsa.

230

Dă dreptate celui ce te contrazice și fă-ți treburile.

VICTOR EFTIMIU

POVEŞTI PENTRU TINERET

Petrişor în pântecele Chitului

de **VASILICA MAZILU**

Pe malul unei mări locuia un pescar foarte sărac. El n'avea decât un copilaş şi nevastă; totuşi câştiga atât de puţin, încât nici ce să mănânce câteodată, nu aveau. Femeia îl certa mereu acasă că nu-i vrednic, pe când alţi pescari făcuseră şi averi. Necăjit, bietul om, plecă într'o zi, să mai pescuiască ceva pentru gură măcar. Dar degeaba ţinu el undiţa de dimineaţă până seara; nimic nu se prinse de ea; pe când ceilalţi pescari umpleau sacii cu care plecau bucuroşi la casele lor. Văzând omul aşa, năpădit de gânduri şi istovit de desnădejde, se aşeză pe mal şi cât era de om, începu să plângă ca un copil. Nu mai putea, bietul, răbda atâta nenoroc.

Cum sta el aşa, iată-că la suprafaţa apei ieşi un chit ce veni la mal până lângă om. Căscând gura lui mare, chitul, îi zise pescarului că îi dă peşte cât va pofti dar să-i dea ca răsplată copilaşul lui. Omul, nici nu se gândi să primească un asemenea târg şi plecă numaidecât acasă, unde nevasta îl primi, cu o sumedenie de ocări. Când auzi însă femeia de ce e vorba, se domoli şi ea, şi bănuind o mare primejdie, începu să se vaete împreună cu bărbatul ei.

Nemaiavând omul ce mai căuta acum la mare, se duse în târgul apropiat să-şi caute de lucru. Dar şi aici nimeni nu venea să-l tocmească pe el. După două zile de aşteptare, rupt de foame, se gândi să-şi pună capăt zilelor de atâta nenoroc.

Cum se gândia aşa, iată că un unchiaş bătrân, bătrân de tot se opri lângă el şi ridicându-şi genele cu cârja, îl privi lung pe om.

— Dă-mi copilul tău, zise el, şi-ţi dau de lucru cât pofteşti. Când auzi omul, nici nu-i răspunse, ci luându-şi desagu la spinare o porni acasă şi-i povesti nevestii cum nenorocul îi ese mereu în cale.

Băieţaşul lor avea ca vre-o opt anişori. El sta cuminte în pat şi asculta spovedaniile necăjiţilor săi părinţi, din care înţelegea că dânsul este nenorocul în casa lor. Era frumuşel de-ţi era mai mare dragul de el. Nici n'ai fi zis că-i copil de oameni aşa săraci.

Ce se gândi el, se făcu, că se pomeni pe malul mării cu mreaja şi sacul lui tătâne-său. Afundă mreaja în apă şi numai decât o simţi grea. Nu trecu mult şi sacul i se umplu cu peşte. Dar când fu gata să plece, iată că chitul cel mare îi eşi şi lui la mal. Copilul întâi se sperie, dar când văzù că şi el vorbeşte ca oamenii, îi mai veni inima la loc şi îl ascultă:

— „Băeţele" îi zise el, „vino cu mine dacă vrei să aibă cu ce trăi părinţii tăi. Cum ţi s'a umplut sacul ţie acuma, aşa i se va umple lui tătâne-tău dacă vii cu mine".

— Dar dacă viu cu tine, ce o să zică mama?

— Am să am eu grijă de ea, şi pe urmă tu ai să te întorci iar la ei.

— „Stai", zise copilul, „să duc peştele acasă şi viu îndată. Dar îmi făgăduești că tăticu şi mămica vor avea hrană?

— Iţi făgăduesc.

Copilul târî sacul cu peşte până acasă, şi tiptil fugi la malul mării unde îl aştepta chitul. Inimioara îi bătea tare, dar se gândia că astfel părinţii lui vor avea cu ce trăi. Cum ajunse la mal, chitul îl şi înghiţi şi se afundă în apă. Petrişor să-i zicem copilului, fiindcă aşa îl chema, când ajunse în pântecele chitului, dădu acolo de un adevărat palat. Erau odăi curate, şi copilaşi, ca şi el, cuminţi şi frumoşi, învăţau cu sârguinţă. In mijlocul lor, o zână frumoasă ca o floare, le arăta să scrie, să citească şi îi învăţa cum să se poarte în lume. Aveau acolo tot ce le trebuia, nimic nu le lipsea. Chitul înghiţea mulţi peşti, culegea şi poame de pe malul mării şi zâna o făcea şi pe bucătăreasa, căci ea gătoa de mâncare.

Tot stând el în pântecele chitului, băgă de seamă că adesea chitul se opria şi vărsa câte unul din copii, şi anume pe cel mai mare — pe câte un mal.

Intr'o zi îi veni şi lui rândul. Stătuse el mulţi ani acolo, căci acum era mare, flăcăiandru, şi carte ştia multă. Invăţase geografie, istorie ba chiar şi astronomie căci zâna ştia de toate, şi în nopţile cu stele, eşia cu copiii, şi aşezându-se pe buza chitului, cercetau stelele şi mersul lor.

Când crezu că şi Petrişor e destul de învăţat, zâna veni la el şi îi spuse că de acum se va întoarce iar în lume şi după ce îi dădu poveţe ca o mamă adevărată, îl îmbrăţişă şi îl duse la gura chitului. Acesta îl vărsă pe un mal necunoscut, dar plin de miresme şi de flori. După aceia, chitul îi zise: „Să apuci pe drumul cel mai drept; într'o poiană ai să dai de un melc; să baţi în casa lui de trei ori şi va ieşi un berbece cu lâna de aur; el îţi va spune ce ai de făcut". Zicând acestea, se afundă iar în apă. Petrişor se uită împrejur şi după cele ce vedea, îşi dete cu socoteala că într'o ţară bogată se află. Punându-şi pălăria pe o ureche, apucă pe drumul cel mai drept şi merse până dădu de o poiană în mijlocul unei păduri. In marginea drumului, pe un fir de iarbă, se ridică un melc. Petrişor bătu de trei ori în scoica lui, şi din el eşi un berbece. Lâna lui era de aur şi creaţă, copitele şi coarnele de fildeş. Cum îl văzu pe Petrişor, îi întinse una din labe cu mare bucurie.

— „Am să te întovărăşesc azi prin pădurile noastre", zise berbecele, „apoi vei apuca pe drumul pe care îl vei alege şi unde vei nimeri, să primeşti orice ţi s'ar da".

După o zi de colindă prin pădure, ajunseră la o răspântie din care porneau multe drumuri. Un drum era tot presărat cu flori, pe unul străluceau numai grămezi de aur; pe altul stau înşirate fel de fel de carete gata să te ia ca să nu te oboseşti; cel din urmă era plin de gropi, strâmt, urât, iar pe marginile lui, creşteau mărăcini ce îl umpluse de ghimpii pe care trebuia să-i curețe ca să meargă mai departe.

— Alege-ţi drumul, zise berbecele.

— Acesta e plin de flori, zise Petre, e prea frumos şi nu mai am ce face pe el, cestălalt îţi dă aur cât vrei, dar nu e muncit şi nu-ţi aduce bucurie; cestălalt e plin de carete, ele însă, sunt munca altuia pe care nu mă pot face stăpân; îl iau pe cel din urmă să-l urăţ de spini ca să poată trece oamenii pe el. La vorbele acestea berbecele nu mai putu de bucurie şi ridicându-se în două picioare, cu cele de dinainte, îl îmbrăţişă frăţeşte. Du-te acuma — „zise el" — ţi-ai ales singurul drum ce duce spre fericire: „munca".

Petrişor plin de bucurie, se puse pe lucru. Dar cum ridica un ghimpe, o floare creştea în locul lui. Fel de fel de flori, care mai de care mai frumoase creşteau pe urmele lui. şi el nu mai putea de bucurie când îşi vedea rodul muncii. Fără să bage de seamă, se pomeni la poarta unei cetăţi. Curăţase tot drumul, dar când se uită la poartă. o văzu rugiaită ca şi când nimeni nu mai umblase pe ea, iar zidurile, prinprejur, sfărâmate. Văzând el că stă urât aşa, rupse un petec din sacul lui de drum şi muindu-l într'o apă ce curgea pe acolo, frecă poarta până o făcu ca nouă. Apoi săpă lut din malul gârlei şi drese zidurile. Curăţi mărăcinii de prin prejur, şi plante nespus de frumoase crescură şi acoperiră zidurile.

Obosit de atâta muncă, vru să se odihnească, dar văzu o livadă uscată şi se gândi întâi s'o curețe şi pe ea. Numaidecât livada înverzi şi pomii se acoperiră de fructe. Petrişor îşi umplu sânul cu fel de fel de poame, apoi se culcă la umbra florilor crescute din munca lui, şi adormi foarte mulţumit.

Tocmai atunci, ce-i dete prin gând împăratului, să-şi cercetze toată moşia, să vadă cum mai stă. Când ajunse şi aci, se minună de ce văzu, căci el ştia părţile acestea neîngrijite. Dar atunci florile şi pomii, îl arătară pe Petrişor dormind la umbră. Impăratul îl plăcu tare, căci băiatul era voinic şi frumos şi mai ales de ispravă. Petrişor se deşteptă şi împăratul îl întrebă dacă nu vrea să-i fie sfetnic. Băiatul primi şi plecă cu el la palatul unde îl puse mai mare peste slugi. Acum, Petrişor, nu mai avea odihnă. Toată ziulica alerga, iar noaptea cerceta pivniţele şi cămările pe unde nu rare ori dedea peste câte-un slujitor furând. In scurt timp toţi îl ştiau de frică şi nu mai puneau mâna pe nimic. La socoteală, împăratul, vedea că cheltuiala este de două ori mai mică şi casa tot aşa se ţine. El lăuda întotdeauna pe Petrişor care ajunsese dreapta lui. Dar din pricina aceasta, mulţi pizmaşi se iviră care îşi deteră cu socoteala că mai bine ar fi să-l piardă pe Petrişor.

Impăratul avea o fată nespus de frumoasă. Fata adesea vorbea cu Petrişor căci îi plăcea de el, băiatul fiind şi cel mai învăţat de la acea curte. Şi fata era deşteaptă şi învăţată, de toată lumea se minuna de înţelepciunea ei. Da din nevinovata lor prietenie, ceilalţi sfetnici împărăteşti se gândiră să-şi facă armă de rasbunare. Aşa dar ei se duseră la împăratul, şi-i spuseră că domniţa s'a dat în dragoste cu sfetnicul Petrişor. Când auzi împăratul de una ca aceasta, se făcu foc de mânie şi porunci ca Petrişor să fie aruncat în închisoare.

Domniţa fu tare mâhnită de aceasta şi urându-i-se să mai stea între oamenii aceia răi, se duse într'o insulă verde pe care se ridică un munte uriaş. Acolo ea se plimba zilnic prin potecile pădurilor, gândindu-se la frumosul Petrişor, ce sta închis pe nedrept, pentru ea.

Când se sătura de drumuri, se aşeza pe malul mării şi privea la valurile ei ce se frământau într'una. Insula aceea nu era tocmai departe de ţărm, de unde se vedea, la poalele unui munte, cetatea tatălui său, pe care o privea adesea cu întristare.

Dar într'o zi cum sta aşa pe mal, zări o barcă cu pânze, purtată de vânt, ce se îndrepta înspre insulă. Ea se ascunse într'un tufiş, iar barca se opri la mal, aproape de ea. Din barcă scoborără trei inşi ce purtau vestminte străine şi vorbeau o limbă necunoscută.

Necunoscuţii aveau înfăţişare deosebită, se vedea că nu erau oameni de rând, dar nici cu gânduri curate, căci apucară pe poteci ascunse şi se opriră la o piatră în munte, unde ciocăniră de trei ori. Indată piatra se dete la oparte şi cu toţii intrară în pământ.

Domniţa privi toate acestea cu uimire, cu un fel de teamă, dar apoi îşi dete cu socoteala că insula o fi locuită şi cum seara veni, se culcă pe iarbă verde învăluită în razele lunii.

Impăratul se sculă de dimineaţă foarte turburat. Dădu ordin să se adune toţi vracii şi toţi ghicitorii, ca să-i tălmăcească visul, căci un vis neobişnuit îl turburase. Şi iată ce visase el: Se făcea că alerga pe un drum lung, călare pe un armăsar. El purta armătura de războinic, iar zarea şi văzduhul erau aprinse. Dar el căuta şi nu găsia pe duşmani. Când, deodată, din pământ, eşi o ceată învăluită în negru. Impăratul puse mâna pe lance, dar calul sări în două picioare şi'l trânti. De frică, se trezise.

Vracii se uitară unul la altul dar nici unul nu-i ghici visul. Unii spuneau într'un fel, alţii în altfel. Cum împăratul sta îngândurat, iată că clopotele dela biserică se auziră trăgând şi trâmbiţele sunând venirea domniţei.

Domniţa intră şi îmbrăţişându-l, îi spuse că venise mânată de grijă de oarece visase un vis rău. Se temuse să nu fie bolnav şi se grăbise să vie. Când fata îşi povesti visul, care nu-i fu mirarea, când văzu că e acelaş cu al lui. Dar cum vracii nu ştiau să-l tălmăcească, fata îi zise lui tătâne-său, să aducă pe Petre din temniţă, că el le va tălmăci.

Impăratul porunci să fie adus Petre, şi acesta când veni, spuse împăratului: „Vin oameni cu gânduri rele asupra vieţii Măriei Tale. Armăsarul ce Te-a trântit, e trădător apropiat Măriei Tale; focul din văzduh, e fum la graniţă, Măria ta. Se pregăteşte răsturnarea şi moartea Măriei Tale".

Domniţa povesti atunci cele ce văzuse în insulă.

Impăratul învesti pe Petre de mare general şi-l trimese cu oştire la graniţă. Petrişor îşi împărţi oastea în două: jumătate o trimise la apus sub comanda unui căpitan credincios, prieten al lui, iar el porni cu jumătate înspre răărit, unde era ţărmul mării. Ascunse oastea într'un porumbiş, iar el numai cu câţi-va se repezi în bărci, la insula Domniţei. Acolo se ascunseră în tufişuri şi pe înserate văzură şi ei o barcă apropiindu-se de insulă. Din ea se dădu jos chiar nepotul împăratului, prinţul Inimărea, care îl împilase pe el şi încă doi boeri mari care erau mâna dreaptă a împăratului. Cu toţii se duseră la piatră pe care o cunoaştem şi după ce bătură de trei ori, li se deschise şi intrară şi ei în pământ. Aşa veniră bărci după bărci, oameni după oameni, printre care erau şi curteni de ai împăratului, şi mai veniau şi unii ce vorbeau în multe limbi. Veniră toată noaptea, până în zori zilei a doua.

In zori, piatra se dădu la oparte şi spuzenia de oameni eşiră din pământ. Cu toţii îşi încucişară săbiile şi jurară credinţă până la moarte prinţului pe care îl numiră împărat. Apoi se hotărâră ca oastea să se împartă în două. Una să ia cetatea dinspre ţărm, iar cealaltă să se unească cu armata dela apus astfel ca să înconjoare pe neaşteptate cetatea. Dar n'apucară bine să isprăvească de vorbit, şi se pomeniră înconjuraţi de numeroasa oştire în frunte cu Petrişor, Acesta văzând ce se petrece pe insulă, trimesese sol şi peste noapte toată oastea înpânase insula. O luptă crâncenă se încinse şi râuri de sânge brăzdară pământul. Vrăşmaşii o luară la fugă şi se aruncară în mare, dar Petrişor puse mâna pe capii oştilor lor, între care şi pe prinţul Inimărea. Acesta scrâşni din dinţi dar lui Petrişor nu-i păsa.

După ce îi legă bine, plecă cu oastea la apus, unde căpitanul se lupta cu vitejie cu oastea vrăjmaşă ce venise să-i ia pe ceea parte. Ii bătu şi pe aceştia şi îi alungă, apoi se duse la împăratul care îl îmbrăţişă şi-i dete pe domniţa de soţie.

Nuntă mare se făcu cum nu se mai pomenise şi Petrişor îşi aduse la nuntă şi părinţii care nu mai ştiau de mult de el şi îl jeliseră ani dearândul.

Cu toţii se veseliră şi bucurară zile în şir, iar împăratul, simţindu-se obosit de bătrâneţe, lăsă împărăţia lui Petrişor şi fiicei sale, iar el se retrase la o mânăstire unde îşi petrecu în rugăciuni cele din urmă zile ale vieţii sale.

VASILICA MAZILU

ÎNSEMNĂRI

Pseudonimele d-lui Gorun

Vorbind de lucruri mai vechi din „Adeverul literar" *(seria I), ne-am manifestat îndoiala asupra unor pseudonime. După apariţia notiţei respective, Direcţia* „Adeverului", *care cunoaşte mai bine istoria acestui ziar, ne-a atras atenţia asupra confuziei făcute, şi ne-am propus, fireşte, s'o îndreptăm la cea dintâiu ocazie.*

Această ocazie ne-o şi oferă unul din cei puşi în cauză, distinsul scriitor d. Ion Gorun, care ne scrie că pseudonimele Cr., Zig., *şi* Rad., *cari apăreau altă dată atât de des în* „Adeverul literar" *şi în cel politic, sînt ale d-sale.*

Aşà dar, seria figurinelor de academicieni din acea vreme aparţine d-lui Gorun.

In scrisoarea d-sale, d. Gorun se miră că ni-l'am putut închipui pe delicatul Artur Stavri în ipostaza unui polemist. De astădată credem că d. Gorun e cel care se înşeală: de fapt d. Artur Stavri, cu toată delicateţa d-sale, s'a dedat şi la polemici: el a participat la campania, atât de vehementă, a lui Anton Bacalbaşa contra lui Coşbuc, alimentând-o cu parodii foarte răutăcioase.

Apoi, d. Artur Stavri face şi politică. In această *ipostază a practicat, mai ales ca prefect, polemici de alt gen, desigur bine simţit de adversarii săi; dar cu aceasta am intra într'un domeniu în care* „Adeverul literar" *îşi interzice orice amestec.*

Contribuţii la istoricul societăţii literare.

„Junimea" dela Iaşi

Corespondenţa lui Ştefan Vârgolici cu d-l Iacob C. Negruzzi, publicată de Gh. Cardaş

X.

Iaşi 22 2 89.

Iubite amice,

Ţi-aduci aminte că te întrebam în una din scrisorile trecute de ce întârzie numirea lui Gh. Buţureanu ca revizor şcolar pentru Iaşi-Vasluiu, numire recomandată de răposatul nostru amic Melik, după cererea Ministerului.

Acum aflu că numirea era făcută, dar că în ultimul timp ea s'a revocat. Pentru care motive? Eu ştiu că Melik a stăruit mult pe lângă Buţureanu ca să primească acest post, numai pentru a putea împiedeca şi nimici curentul socialist lăţit printre învăţători! Renunţat'a acum Ministrul la urmărirea acestui scop? E lucru curios şi foarte neplăcut pentru Buţureanu, care nici n'a gândit vr'odată să ceară asemenea post, şi a consimţit numai pentru hatârul lui Melik, să se vadă înlăturat, fără nici un motiv, afară doar numai că actualul titular are puternici protectori.

Nici până azi încă nu s'a trimes D-nei Melik nici salariul lui Melik de inspector, pentru Ianuarie, nici cei 1500 lei oferiţi de Ministru pentru înmormântare. Greu se mai fac lucrurile pe acolo, şi chiar cele mai simple.

Dar cu cele două concursuri de care te-am rugat în ultima scrisoare făcutu-s'a ceva? Cred că nu se vor casà, cum se făcea în timpul lui Sturza, *per fas et nefas.* Ar fi o nedreptate flagrantă. Stărue, te rog, să se aprobe numirile, aşa cum sunt făcute de comisiuni, şi cum te-am rugat; şi aice lucrul mi se pare foarte simplu şi lesne de deslegat. In sfârşit l'au sacrificat pe bietul Liciu. Nu ştiu motivele, căci nu le-am cetit, dar îmi pare rău din inimă, căci eu am copilărit cu dânsul, şi oricare ar fi păcatele lui, nu merita asemine lovitură. după o slujbă de mai bine de 20 de ani.

Amicale salutări dela al tău

S. G. Vârgolici

XI.

Iaşi 20 Decemvrie 1889.

Iubite amice,

Odată cu scrisoarea mea pleacă la Minister o petiţie a tînărului Neculai Iorga, care cere o suplinire la liceul din Focşani, cursul superior, de limba română sau latină, suplinite actual de aceeaşi persoană.

Acest tiner *Iorga* a trecut eri licenţa în litere, secţia istorico-literară, cu un succes extraordinar de strălucit, după ce a urmat, fiind elev al şcoalii normale de aice, numai un an cursurile facultăţii noastre de litere. In Iunie trecut el a dat toate examenele anului I, numai cu bile albe, şi acum, la începutul anului curent, căpătând de la consiliul facultăţii dispensa de inscripţiuni, a dat şi restul examenelor de doi ani, şi în sfârşit examenul general de licenţă, fiind admis *magna cum laude*. Este un băet cu desăvârşire distins, după cum n'am avut, şi probabil mult timp nu vom avea în facultatea noastră, un adevărat *fenomen*, şi ca memorie, şi ca putere de judecată, şi are numai 18 jum. ani. Este însă de o sănătate delicată, şi ar vrea o suplinire (căci e sărac) în aşteptarea unui concurs, sau a unei burse pentru străinătate. Ar fi chiar păcat să nu meargă în străinătate, mai ales că e vacantă o bursă din fondul Nicolaescu, pentru limba greacă, tocmai partea în care el s'a specializat. Ştie foarte bine limbele clasice, cunoaşte franceza, spaniola şi italiana, mai puţin germana, cu care însă se ocupă. El a făcut admiraţia noastră a tuturor şi ar merita să se creeze o bursă anume pentru dânsul. Solicitez recomandarea şi ajutorul tău pentru acest tiner *.

Gheorghe Buţureanu m'a rugat să te îndemn a face să se dea curs unei petiţii ce a adresat el ministrului, pentru ca o nepoată a lui Maria Buţureanu, care a reuşit astă toamnă la concurs pentru internatul şcolii centrale, dar a fost cu câteva numere mai jos decât locurile vacante, să fie admisă acum în locul vacant ce e în şcoală. Cererea e dreaptă şi uşor realizabilă. Te rog de asemenea pentru tinerul Negrescu, judecător la Dorohoi, să fie transferat la Iaşi, cu ocazia strămutărilor ce se proectează.

Scuzază lungimea acestii scrisori.

Alegerea de senator la Universitate a lui Poni este aproape sigură, în contra lui Vizanti.

Salutări amicale şi felicitări de sărbători.

S. G. Vârgolici

*) Primul fragment din această scrisoare a fost reprodus şi în: „Ioan Bogdan, Al. Vlahuţă, A. Xenopol şi manuscrise ale lor" comunicare de d-l I. Negruzzi la Academia Română, Buc. 1923 p. 11.

Universitatea populară din Vălenii-de-Munte

Prelegerile d-lui Bitay Arpad, prof. din Cluj

Istoria literaturii maghiare până la cea dintâi carte tipărită (1533)

Intre distinşii conferenţiari ai Universităţii populare din Vălenii-de-Munte este şi d. Bitay Arpad profesor ungur, care într'o serie de trei prelegeri a înfăţişat icoana desvoltării literaturii maghiare, lucru de mare însemnătate pentru orice român, fiindcă este un prilej de a cunoaşte într'o măsură oarecare şi într'o anumită direcţiune, un popor conlocuitor cu noi. Cunoscând sub toate raporturile popoarele conlocuitoare, vom şti individualitatea lor, îi vom trata conform ei, apropiindu-ne astfel unii de alţii într'o strânsă armonie şi vom lucra pentru propăşirea ţării pe al cărui pământ vieţuim. Ne bucură faptul că Bitay, care este un distins profesor şi un iubitor al tezaurului nostru literar, iubire manifestată prin faptul că d-sa a trecut cu distincţie examenul de limba română şi istorie la Universitatea din Cluj, făcând şi traducerea în limba maghiară a istoriei literaturei române, a înţeles taina rolului de cetăţean al ţării în care trăeşte, punându-se atât în serviciul cauzei sale naţionale, cât şi al cauzei româneşti.

In prelegerile desvoltate d-sa arată şi insistă mai ales asupra punctelor de atingere şi de asemănare ale celor două literaturi (română şi maghiară) cari în desvoltarea lor au în mare parte aceiaşi urmare firească.

Limba maghiară, — spune d-sa — se trage din familia limbilor fino-ugrice şi anume din ramura ugrică a ei.. Din toate limbile înrudite cu cea maghiară cea mai apropiată de ea este limba vogulă (Vogulii sunt un popor tot aşa de mic ca şi Românii din Istria; locuesc ceva spre răsărit de Urali în Asia). Rudenia între limba maghiară şi cea vogulă e cam aceiaşi ca cea dintre limba greacă şi latină. Dintre celelalte limbi înrudite cu cea maghiară e de amintit cea fineză. (Este interesant că cea dintâi carte tipărită la Fineji şi la Români a apărut în acelaş an: 1544).

Se credea mult timp că limba maghiară se trage din limba jidovească.

Dintre operile de istoric a literaturiit maghiare sunt de amintit: D. Czwittinger (1711 în latineşte: vorbind despre aproape trei sute scriitori); Szöreny (1718); P. Bod (1766 în ungureşte; A. Hovany; P. Wallaszky (1785); I. Papay (1808 în ungureşte); Fr. Toldi; Zs. Beöthy; E. Pintér.

Literatura maghiară n'a început să se desvolte în mod firesc, din literatura poporană, căci odată cu trecerea maghiarilor la creştinism, noul lor Rege a nimici toate amintirile lor literare din epoca păgână. Literatura maghiară a început să fie cultivată în limba internaţională a bisericii Romano-Catolice: în cea Latină. Aceste scrieri latine însă se ţin organic de literatura maghiară, fiindcă au izvorît din sufletul maghiar; de multe ori nici nu pot fi înţelese fără cunoaşterea limbei maghiare. In limba latină sunt scrise cele dintâi legi şi cronici (Anonymus Kézaich) maghare. Cel mai mare prozator din evul mediu latin este călugărul Temesvari Pelbart (1433—1504), contimporan cu Ştefan cel Mare al Moldovei. Volumele lui mari (Stularium şi Pomerium) sunt un adevărat depozit al cunoştinţelor de teologie din evul mediu şi în mare parte au acelaş conţinut ca şi cartea românească a lui Varlaam, Vieţele Sfinţilor de Dosoftei şi predicile de post ale lui Antim Ivireanul. Tot în latineşte e scris şi vestitul Tripartitum al lui Werböczy (1457—1541, temelia vieţii constituţionale a Ungariei până la 1848.

S'au scris şi versuri în latineşte. Accente patriotice se desprind din Plantus (jefuire) în care un călugăr anonim zugrăveşte pustiirile Tătarilor (1241). Cel mai mare poet maghiar în latineşte din acele vremuri a fost episcopul Ianus Pannonius (1434—1472) care a fost cunoscut pentru admirabilul dar de a compune poezii latine şi greceşti în toată Europa Renaşterii.

Cu toate acestea avem texte maghiare din această epocă latină; numărul lor până la 1533 data tipăririi celei dintâi cărţi în ungureşte se urcă la 150. Conţinutul acestor texte e aproape cu desăvârşire religios. Tendinţa cu care au fost înjghebate este de a fi de folos credincioşilor, de a-i distra în sensul religiei. E interesant de exemplu că un călugăr secui (1528) drept dar de nuntă a scris surorii sale un codice. Textele codicelor acestea au fost scrise de multe ori de nişe călugăriţe cucernice, adesea din neam mare. Fiind aceste cărţi cu greu copiate au fost prea scumpe. Aşa de exemplu un magnat în 1263 a pierdut 2 biblii ale unei mânăstiri şi a trebuit să dea mai multe moşii drept despăgubire .In codicile acestea maghiare este reprezentată mai mult proza şi mai puţin versurile. O singură dată găsim şi o dramă.

Printre toate limbile, fino-ugrice, cea maghiară posedă cele mai vechi monumente de limbă. După ea urmează limba Züriенă din anul 1375.

Şirul monumentelor limbii maghiare îl deschide diploma fundaţională a mânăstirii din Tihay în care găsim 58 de cuvinte maghiare, 9 sufixe maghiare, o propoziţiune aproape din cuvinte maghiare. Din primii ani ai secolului al XIII-lea datează aşa numita cuvântare de înmormântare, un text întreg în ungureşte cu 274 de cuvinte. Din acelaş punct de timp datează şi cea dintâi poezie maghiară, o jeluire a Mariei pentru fiul său răstignit şi are un ritm şi vers foarte vioi şi frumos.

E interesant că după această jeluire poezia maghiară vre-o 300 de ani în urmă, n'a produs nimic mai bun ca vers şi ritm. De pe la începutul secolului al XIV-lea avem nişte versificaţii într'un codice din Alba Iulia, unde sunt din 1384 nişte fragmente de versuri dintr'un codice din Könisberg. Din anii 1400—1420 avem vre-o 3 încercări de dicţionare în care ni s'au păstrat peste 3000 de cuvinte. Din anii 1425—50 avem cea mai veche carte scrisă în întregime în ungureşte: Viaţa Sf. Francisc. In Moldova s'a făcut cea dintâi traducere maghiară a bibliei de către doi preoţi maghiari husiţi cari s'au refugiat pe acolo la 1436. Tot acolo lângă Trotuş s'a copiat în 1466 această primă traducere a bibliei în ungureşte. E probabil că între traducerea bibliei şi codicele Voroneţean din literatura română să fie o legătură. In această traducere se găsesc cele dintâi neologisme maghiare. Din anii următori avem cele dintâi calendare maghiare — chiar şi în versuri — cea dintâi chitanţă, cea dintâi reţetă medicală. In ce priveşte poezia în afară de jeluirea de 700 de ani, şi de celelalte fragmente amintite, mai avem un fragment dintr'o baladă din 1387. Avem imnul Sfântului Bernardin către Hristos cel răstignit pe cruce, cu peste trei sute de şiruri; o jeluire pentru moartea lui Matei Corvinul; de mai multe ori e prea mărit viteazul şi Sfântul Rege Ladislau care e strălucit în două ţări: In Ungaria şi în împărăţia Cerurilor. Epopei sunt din secolul al XV-lea: Ocuparea cetăţii Szabacs (1476). Legenda Sf. Caterina este cea mai lungă pozie maghiară din evul mediu (peste 4000 de şiruri). Avem chiar şi legi şi felicitări în versuri maghiare. Pe la începutul secolului al XVI-lea se ivesc şi cele dintâi satire. Tot din această epocă avem şi note muzicale.

Dramă n'avem decât una singură care e o localizare a piesei Dulcitius a vestitei călugăriţe germane din sec. al X-lea: Hrotswitta. Avem însă nişte semne că au existat şi mai multe drame în limba maghiară. Tiparul în Ungaria a fost înfiinţat în 1473 în Buda. Atunci s'au tipărit numai 2 cărţi latine. Cele dintâi texte maghiare au apărut în anii 1527 şi 1531 în Cracovia, în nişte cărţi didactice ale pedagogilor germani (S. Héyden, Hegendorf). Cea dintâi carte tipărită în întregime în ungureşte a apărut în 1533 şi conţine traducerea epistolilor Sf. Pavel, făcută de Komjathi Benedek în sensul lui Erasmus Rotterdamus.

Rezumată de IOAN N. CIOLAN

Lexice, dicţionare, glosare

Glosarul analogic al „morţii"

D. L. Stănescu-Belciu ne trimite câteva zicale, proverbe şi împerecheri metaforice în legătură cu cuvântul „moarte", adunate în comuna Grivita, judeţul Ialomiţa. Sânt o contribuţie la cunoaşterea limbii române, care — fără tipărirea şi orânduirea acestor sinonimate şi analogii — „nu poate fi cuprinsă întru tot adâncul ei".

1) A trecut moartea pe lângă mine.
2) Am scăpat de moarte (din ghiarele morţii).
3) Necruţător (şi neaşteptat) ca moartea.
4) Nu-i moarte fără bănuială.
5) Lauda după moarte.
6) Nu scapi, ca de moarte.
7) Moartea-i cel din urmă medic.
8) Bătaie soră cu moartea.
9) Mânca-te-ar moartea (înghiţi-te-ar moartea).
10) Fuge ca de moarte.
11) A scăpat din gura morţii.
12) Frică de moarte.
13) Pagubă 'n ciuperci şi moarte 'n Ţigani!
14) A face moarte de om.
15) E şi moarte, e şi viaţă.
16) Moartea nu iartă.
17) Bolnav pe moarte, şi-ar dori de toate.
18) A murit de moarte bună.
19) Moarte senină, albă, neagră.
20) Somnul e frate cu moartea.
21) Dormir'ar somnul morţii.
22) Doar moartea-i închide gura.
23) Să bem să nu ne afle moartea stând.
24) A se lupta cu moartea (sau pe viaţă şi pe moarte).
25) Moartea găinilor (se zise unui om slab tare).
26) A-şi vedea moartea cu ochii.
27) Moartea nu te 'ntreabă.
28) Moartea vine singură.
29) L-a apucat frigurile morţii.
30) „Astai moartea lui!"
31) Ai grăbi moartea.
32) Doar moartea n'o înşeli.
33) Moartea seamănă morminte.
34) Moartea coseşte oameni, nu spice.
35) A merge cu gaibele 'nainte (gaibe=picioare).
36) A-l duce popa cu cădelniţa.
37) A-i ceti „stâlpii" la cap.
38) A-i sta „stâlpul" la cap.
39) A-i ceti popa „slobozenia".
40) A-i sta muşuroiul la cap.
41) „Cei de seama ta au morman de cenuşe la cap, şi tu faci umbră pământului".
42) A pleca în lumea drepţilor.
43) A lua drumul veşniciei.
44) A se duce —; a nu se mai întoarce
45) S'a dus la cei de sus.
46) A dormi somnul drepţilor.
47) A fi între patru scânduri.
48) A mânca pomana, coliva, clăvia, mânca-ţi-aş călăvia".
49) „Mâncate-ar viermii neadormiţi".
50) A nu mai putrezi oasele.
51) A se face lut de oale.
52) A-l mânca pământul (a-l înghiţi).
53) A nu-l mai zăbovi (moartea).
54) A nu-i mai muri mulţi înainte.
55) A da ortul popii.
56) A-i fi ţărâna uşoară (ca piatra de moară).
57) A sta cu dinţii rânjiţi.
58) Parcă-i mort. — calcă-a-mort.
59) A ţine cât mortul cu mâna.
60) E mort, mortăciune. (E mort de-abinelea).
61) Mortul de la groapă nu se 'ntoarce.
62) Să vorbeşti la ziua morţilor.
63) De sufletul morţilor; (de ziua morţilor).
64) Mort de obosit. — (Obosit, mort).
65) Galben ca un mort.
66) „Morţilor tămâie, nouă tămâioasă".
67) Morţii cu morţii, viii cu viii.
68) Să făgădueşti la morţi, nu la vii.
69) Ca un mort între vii.
70) S'a făcut mort în drum (păpuşoiu).
71) „Par'că merge după mort".
72) „Cântă ca (la) după mort".
73) Banul învie şi pe morţi
74) A mirosi a mort.
75) Mort pe datorie (a muri de geaba).
76) Mortul 'şi-astupă groapa lui).
77) A-i face toate, ca după obiceiul morţilor.

L. STANESCU

Griviţa-Ialomiţa.

BIBLIOGRAFII

D-nii profesori **Benedict Kanner,** doctor în litere, şi **Constantin Dinu,** licenţiat în litere, au scos, în editura „Ancora", un curs de limba română. Primul volum e o carte de citire şi gramatică pentru clasa I secundară băieţi şi fete. Cartea e aprobată de minister. Recenzia ei o vom face în unul din numerele viitoare ale „Adevărului Literar".

* * *

Platon: Dialoguri trad. Şt. Bezdechi;

Tr. Bratu: Politica naţională faţă de minorităţi;

M. Paşcanu: Drept cambial român;

V. Pârvan: Consideraţiuni asupra unor nume de râuri dacoscitice; *I. C. Negruzzi:* Ioan Bogdan, A. Vlahuţă, A. Xenopol şi manuscripte ale lor; *Gh. Bengescu:* Activitatea literară a familiei Golescu; *A. Rădulescu:* Pravilistul Flechtenmacher; *Z. Pâclişanu:* Din istoria bisericească a Românilor ardeleni „Teologul" vlădicilor uniţi; şi Luptele politice ale Românilor ardeleni 1790—92; *I. Radu:* Manuscriptele bibliotecii episcopiei din Oradia-Mare.

A apărut:

Edward Fitzgerald: „Rubaiatele lui Omar Khayan", din englezeşte de Alexandru Viţianu. Constanţa: tipografia „Albania" 1923, 24 pagini în 12.

* * *

Caii lui Cibicioc de Ion Călugăru. Un volum de 56 pagini, format in-octavo, editura R. O. David et M. Şaraga. Preţul 7 lei.

* * *

Raymond Netzhammer, archiepiscop: Reşedinţa episcopală din Bucureşti. O contribuţiune la istoria archidiocezei. Bucureşti, Socec 1923, 96 pagini in-octavo.

Cărţi şi Reviste

V. PARVAN: *Inceputurile vieţii romane la gurile Dunării.* Edit. Cultura Naţională.

Iniţiator în editarea de cărţi despre „ţara noastră". savantul istoric poet a făcut începutul cu cartea numită, ea-însăş desvăluire a zămislirii primei vieţi romane în ţinuturile noastre.

Intr'o formă simplă, căutată a fi cât mai pur românească, deci puţintel arhaizată, totuş de o fineţe şi bogăţie perfectă, d. Pârvan stabileşte cu un noian de dovezi peremptorii, scoase din viaţă şi impuse de elementarul bun simţ, aşezarea strămoşilor noştri în ţinuturile lăcuite de noi astăzi în tot şesul dintre Olt şi Nistru şi Dobrogea. Puterea observaţiilor cu aleasă ironie fină pune într'un ridicul meritat încercările prevenite sau nu ale „savanţilor" ce au căutat să explice leagănul şi discontinuitatea Românilor în Dacia.

„Istoria noastăr veche e istoria tuturor Romanilor dela dreapta mării ce se chiamă Adriatica... şi mai ales a Romanilor de pe cele două maluri ale Dunării... Aşezarea colonilor ultimi de Traian în Dacia n'a fost începutul, ci încheerea întemeierii poporului nostru.

„Dintre toate ţările ce alcătuiesc azi România, Dobrogea — Sciţia mică — e cea mai veche ca ţară romană. Descrierea vieţii geto-elene până la stăpânirea romană, în Dacia scitică, trezită la viaţă prin căutarea şi găsirea urmelor, date în gravuri, viaţă prin căutarea şi găsirea urmelor, date în gravuri, viaţa de străveche civilizaţie (cu mii de ani înnainte de Christos) de pe malul „Mării celei mari" şi de-alungul râurilor din Muntenia şi Moldova, este o revelare pentru noi „nespecializaţii", şi ne luminează nebuloasele cunoştinţe despre existenţa „preistorică" din cărţi a acestor ţinuturi „pustii".

Inceputul vieţii romane la gurile Dunării se poate pune sigur sub domnia lui Tiberiu, anul 15 după Chr., iar transformarea ţinutului acestuia de „cetate" în provincie curat romană sub împăratul Domiţian, la anul 86 după Isus, Moesia de jos.

Fără vre-o pregătire pretenţioasă de ştiinţă şi cu interes de senzaţie, urmărirea unei transformări sociale de naştere, creştere şi înflorire a unei vieţi sociale, în acelaş timp şi metoda de cercetare a acestui fenomen, sunt acelea ale unui maestru, care din răscolirea pământului creează el, an cu an, sub ochii noştri, încântându-ne, viaţa unui popor, din contopirea, ce se întregeşte, a două spiţe deosebite.

* * *

Dupăce Romanii s'au întărit şi în cealaltă cetate dominătoare din apus — Ardealul — sub Traian, aşezarea vieţii romane a fost firească şi nestânjenită în câmpiile de la Olt la Nistru, sub proteguirea celor două cetăţi Ardealul şi Dobrogea.

Astfel că pe la 150 contopirea între băştinaşii Traci şi Daci de o parte, Romani de alta, e desăvârşită, înfăţişându-se ca o lărgire a lumii romane din apus până aici. Iar obârşia şi calitatea coloniştilor aduşi aici e dovedită ca a Romanilor din Illiricum, mai apoi şi a orientalilor de viaţă romană din Siria şi Anatolia, precum şi a Grecilor de lângă mare, aduşi şi ei la firea romană.

Cartea d-lui Pârvan e o desfătare pentru spirit şi ochi, aducătoare şi îndreptătoare de cunoştinţe; ea este încă una din pietrele ce le ridică monumentului de artă şi ştiinţă, la care clădeşte cu iubirea devotată de artist.

V. Achim

LA REVUE MUSICALE (1 August) **Printre multe şi interesante articole asupra muzicei clasice şi în special a acelei contemporane şi pe lângă aricolul cu reproduceri al lui André Saurés despre** „Cinci dansuri japoneze" — aduce un articol datorit lui **Edouard Deut** care pune o problemă de actualitate: „Internaţionalismul şi muzica".

Intemeiată la Salzbourg în 1922 — societatea n'a luat fiinţă de cât pentru interesul muzicei în genere şi a acelei contemporane în special, intitulându-se chiar „Société internationale pour la musique contemporaine". N'au nimic comun cu politica, nici cu doctrina socială a internaţionalismului. Dacă în timpul marelui război arta a alergat în ajutorul politicei, trebue să mărturisim — spune Deut — că propaganda politică nu e o funcţiune a artei. Aceasta face pe un englez, **să iubească muzica engleză, „pentru că e engleză"; dar în cazul acesta expresia lui nu trădează judecată estetică; el iubeşte această muzică nu pentru valoarea ei artistică ci pentru asociaţiunile sentimentale pe care le provoacă.**

Muzica actuală, ca să fie înţeleasă, cere un efort al intelectului. Este muzica, aşa zisă, modernă, care dă drept artistului să-şi afirme personalitatea, să fie unul şi acelaş, după cum autorul simfoniei a noua, care provoacă în milioane de oameni un entuziasm comun, a proclamat de fapt „independenţa artistului".

Societatea se gândeşte să susţină pe compozitorii tineri, dar cu individualitate. Pentru comoditatea practică, societatea e împărţită în secţiuni naţionale, deşi în istoria muzicei încă se găsesc compozitori a căror patrie e imposibil de definit. Numărăm în sensul acesta pe un **Orlando Lassus, Cipriano di Rove, Adrian Willaert, Haendel sau Domenico Scarlatti.**

Dent, prezidentul acestei S. I. M. C. ţine să spună în sfârşit că tendinţa de avant-gardă a modernismului nu exclude naţionalismul, de orice natură ar fi el. Se observă însă că în ţările cu activitate muzicală îndelungată, muzica nouă rupe cu tradiţia, dar se mai observă şi faptul contrariu. In ţările în care muzica naşte acum, aceasta apare tradiţionalistă. In acest sens avem pe **Bela Bartok şi Manuel de Falla** — recunoscuţi ca cei mai de seamă compozitori moderni.

E în această preocupare a S. I. M. C. aproape întreaga programă a cercului **Clarté,** filiala F. I. A. L. S., reprezentată la noi prin d. **Eugen Relgis.**

G. B.

Istoriografie literară

Costache Negruzzi despre Alexandru Hrisovergi

de I. I. Nedelescu-Giurgiu

Cunoaştem pe Hrisovergi mai puţin din bruma de opere-poezii ce ne-a lăsat, decât din prefaţa darnică în laude pe care M. Kogălniceanu i-o scrie pentru volumul de poezii apărut în Iaşi în 1843.

Răscolind dulapurile anticarilor „târguesc" un volum lipsit de coperte: ANTONI, *dramă în cinci acte, din compunerile lui Alexandru Dumas* (cu un moto din lord Bryon) *tradusă în româneşte de A. Hrisovergi;* — tipăritura s'a făcut în *Bucureşti: în tipografia lui Eliad 1837.*

Traducerea e îngrijită în limba vremii. Dificultăţile technice (lipsa de litere şi stângăcia culegătorilor) nu-i scad mult.

Cartea e prefaţată de Costache Negruzzi, ceace este plin de interes istoric literar; şi e tipărită după moartea autorului. In prefaţă se adaugă şi o traducere inedită a lui Hrisovergi după André Chenier

Am crezut că e bine să fie cunoscută întreaga această prefaţă, pentru întregirea cunoştinţelor ce avvem atât despre Negruzzi cât şi despre Hrisovergi, deaceea o transcriu în alfabetul latin, respectând în totul ortografia originală.

Precuvântare

Traducătorul acestei drame nu mai este. Cruda morţii coasă l'a tăiat în floarea vieţii....

. . . . ;

Natura părea că s'a întrecut a înzestra pe Alexandru Hrisovergi cu toate darurile ei. Un suflet îndurător, o inimă simţitoare şi gingaşe, o imaginaţie aprinsă, o figură bărbătească şi frumoasă pe care văzând-o odată nu o mai puteai uita, îndatorea să-l iubească nu numai pe compatrioţii săi ci şi pe streinii ce îl cunoştea.

Educaţia sa fu nenorocirea. In cea mai fragedă vârstă perdu pe tatăl său. Deabea începu să cunoască lumea şi ea i se înfăţoşe sub cele mai posomorâte văpsele. A trebuit să se lupte cu cursele şicanei şi cu nedreptăţile oamenilor, a trebuit să bată la uşa celor mari — el care nu ştia ce este linguşirea şi minciuna ca să poată dobândi dreptăţile intereselor casei sale. Nu a fost destule acestea; moartea s'a atins de familia sa a îngropat doi fraţi şi la 24 ani a rămas singurul reazem şi nădejde unei tinere mume şi părinte unui nevrâstnic frate.

Intrând în slujba miliţiei cu râvna ce fieşte care moldovean a trebuit să aibă, nu şi-a putut urma cariera. Pricinile casnice cerea înfăţoşarea lui şi începutul unei amare boale pornise a se vesti. Şi-a luat concediul cu părere de rău a comandirilor ce îl iubia şi ştia a'l preţui. S'a îngrijat de trebile sale, iar ceasurile slobode le petrecea cu citirea noilor autori francezi. Romantismul în loc de a'l vătăma, deşteptă în el o simţiciune mai adâncă şi mai vie către amor şi prietenie, el iubea ca *Antoni* idealul său dar numai în romanţe putea găsi o *Adelă.* După întronarea prinţului domnitor, fu primit în corpul adjutanţilor domneşti, şi pentru bunele lui purtări înaintat la rang de căpitan; boala însă ce îl rodea înăuntru întărindu-se fu silit a lăsa iarăş slujba şi a se duce la Viena ca să se caute cu doctorii de acolo. Ei l'au trimes la Ischl la băi de sare, însă în loc să-l folosească. acestea mai tare l'au vătămat. Şi aşa s'a înturnat iarăş în patria sa mai bolnav de cât se dusese. De acolea nu mai fu în stare a eşi din casă; curând nu se mai putu scula din pat şi boala sporind din zi în zi se prefăcu într'o dureroasă pătimire care îl topia puţin câte puţin.

Nu mai era acum tânărul acela cărui cu un an mai înainte la un mare bal mascat dat de Curtea Iaşilor, îi zicea o damă însemnată: „eşti frumos ca un soare" acum era numai o sperioasă mutră de om. Şi, în adevăr, privindu-l cineva în starea ce ajunsese nu putea a nu gândi ca Antoni că „viaţa nu este decât o ghiduşă luare în râs. Câtă-va vreme înaintea mortei sale şezând lângă el, mă sileam a'l mângâia şi a-i insufla o nădejde pe care eu însum nu o aveam, vorbindu-i de copilăria noastră şi de un viitor frumos. El făcu un gest, în care se vedea toată mâhnirea şi silinţa de a nu o arăta, îşi strânse ochii ca să ascunză lacrimile şi apucându-mă de mână mă strânse cu dragoste şi se întinse a lua o hârtie pe care era aceste versuri ale lui Chenier — ce mi-le dete.

Ah! amorul niciodată nu mi-a cruntat bărbăţia,
Minciuna p'ale mele buze n'a vădit vinovăţia,
Jurăminte mincinoase niciodată n'am rostit,
Taina mie'ncredinţată a-sânul meu a murit;
De nici un mustrător cuget inima'mi nu e rănită,
Mi; nu sânger al meu suflet sub nici o faptă cumplită.
Il veţi vedea curat, vrednic d'a voastre de rău păreri,
'Aşa! veţi căina poate în mele lungi dureri
'Acea strălucit amiază de-aurora mea prezisă,
'Acea roadă viitoare stinsă încă nedeschisă,
In zadar făgăduită d'a mele născânde flori.

'Ades în voastre-oaspeţe de junia mea înfocată
In mijlocul desfătării unei veselii curate,
Pătrunşi poate amar şi dulce d'al vieţii mele noroc
Veţi zice gândind la mine: căci nu-i cu noi la un loc...
Mor! pâna nu'nsera încă săvârşii trista mea cale
Trandafiru'mi abia în floare îşi pierdu frunzele sale;
Viaţa mi-arătă dulceaţa trecătoare ca un nor
'Abia — abia o gustasem — un minut — şi iată mor!...

. . . . ;

Vai! cât de mult se potrivea lui zicerile aceste a tânărului poet francez! Puţin apoi după aceasta, s'a săvârşit.

Juneţe, frumuseţe, imaginaţie, toate acum zac în pământ. Toţi l'au uitat, toţi îl vor uita. Numai o mumă, un frate, şi un prieten viu de a mai acoperi cu flori singuratecul lui mormânt.

C. Negruzzi

1837 Iulie 20.

Ultima filă, nenumerotată (deci anexată), pomeneşti pe:

DD. Prenumeraţi

	Exemplare
D. A. Sturza (visternic şi cavaler)	10
D. A. Roset Roznovan (Hatman)	8
D. A. Aslan (hatman)	6
D. A. Sturza (agă)	20
D. A. Vârnav	6
D. Al. Donici	4
D. An. Donici	2
D. G. Razo (prezident Trib. Putna). 3	20
D. G. Beldiman (spătar)	3
D. Tr. Alexandresco	2
D. G. Crupeski (Crupenscki?) Cornetul	4
D. D. Ganea (spătar)	3
D. D. Strat	2
D. I. Bran (căpitan)	3
D. I. Lefter (comis)	4
D. I. Burchi	2
D. C. Drăgici (agă)	7
D. C. Burghelea (comis.)	4
D. C. Caţichi (comis)	3
D. C. Carp (căminar)	2
D. C. Robesco	2
D. C. Negruţţi (căminar)	40
D. C. Elefteriu (paharnic)	2
D. C. Vidraşcu	5
D. N. Mavrocordat (colonel şi cavaler)	8
D. N. Millo (spătar)	2
D. N. Opreanu	3
D. N. Pisoschi (slujer)	2
D. S. Catargi (vornic)	10
D. Scheletti (căpitan)	2
D. S. Grigoriu	2
D. T. Cazimir (aghiotant al I. S.)	7
Total	200

!! SEXUL FRUMOS !!
este actualmente grozav de preocupat de modele încântătoare de forme aduse din Capitala Franţei ale Fabricei Franco-Română de Pălării
„PICA"
STR. CAROL 70, (INTRAREA PRIN STRADA CĂLDĂRARI) VIS-A-VIS DE COFETĂRIA CREŢULESCU
de sub conducerea eminentei modiste de elită D-şra HELENE GEORGESCU. — Un frumos Cadou primeşte fie care Clientă la cumpărarea unei Pălării!

Revista modelor

Rubrica copiilor

Ori de câte ori mă ocup în coloana aceasta de moda femeilor, de atâtea ori îmi amintesc de garderoba fetiţei lor, care trebueşte din când în când reînoită. Pentru ele e mult mai uşor, căci fiece rochie demodată a mamei, poate deveni cea mai elegantă rochie a fetiţei. Transformarea nu cere decât bun gust şi puţin timp.

Moda copiilor nu diferă prea mult de a femeilor; deşi în proporţii reduse, ea păstrează totuşi ceva din aerul dernier cri, pe care îl are garderoba cea mai proaspătă.

Frumuseţea tânără şi nevinovată a fetiţelor îngăduie, fără nici o restricţie, cea mai mare risipă de broderii sau motive.

Flori, creţuri, panglici, dantele — nimicuri, ce par aşa de prisos pe rochiile cele mari — la moda copiilor se adaugă cu succes, realizând cele mai nostime modele. Iată bunăoară o rochiţă de crep de Chine alb, garnisit cu paştile de catifea galbenă, care pot fi sau lipite direct sau făcute din noduri mari de mătase desfăcută.

O pelerină nostimă, poartă fetiţa de alături. Este de crep plisat şi tăiat în colţi ascuţiţi. Creţurile sunt strânse într'o bandă din aceiaşi stofă, în formă de cravată.

O rochie simplă se poate face din postav albastru, subliniat de benţi albe, având drept manşete panglici confecţionate din aceleaşi benţi.

Cea mai frumoasă însă veţi recunoaşte, pe aceasta, cu pieptul tot din taffetas mauve, încreţită pe aţă, cu guler şi manşete din taffetas gris. Rozele şi pălăria în aceleaşi tonuri.

E delicioasă pentru o fetiţă de doisprezece ani.

DIANA

Paturi de Fer —
Paturi de Bronz —
Telefon 25/63
Paturi de Copii
găsiţi la vechea
Fabrica de Mobile
GUTMAN MARCUS
Str. Sfţi Apostoli.72
Colţ prin Cal. Rahovei